

CEELI

Promoting the Rule of Law

Amerika Hüquqşünaslar
Assosiasiyası

Azərbaycan
Miqrasiya Mərkəzi

İNŞAN ALVERİ:

**METODİK TÖVSIYƏLƏR
NORMATİV SƏNƏDLƏR**

QANUN 2009

NAŞİR:
Şahbaz XUDUOĞLU

TƏRTİBÇİ VƏ ELMİ REDAKTOR:
Ələvsət ƏLİYEV

MƏSLƏHƏTÇİ:
Müzəffər BAXIŞOV

**BU VƏSAİT AMERİKA HÜQUQŞÜNASLAR
ASSOSASIYASININ MALİYYƏ DƏSTƏYİ İLƏ
HƏŞR EDİLMİŞDİR**

"İnsan alveri: metodik tövsiyələr və normativ sənədlər".

Azərbaycan dilində. Bakı, Qanun, 2009, 412 səh.

Oxucuların diqqətinə təqdim edilən bu topluya insan alverinə qarşı mübarizədə metodik tövsiyələrlə yanaşı bu sahədə beynəlxalq təşkilatların konvensiya və tövsiyələri, Azərbaycan Respublikasının insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində qəbul etdiyi normativ sənədlər daxil edilmişdir. Topluya əlavə edilən sənədlər insan alverinə qarşı mübarizə, bu sahədə olan konvensiya və qanunların öyrənilməsi, tətbiqi və təbliği baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Vəsait insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində fəaliyyət göstərən hüquq mühafizə orqanlarının əməkdaşları, insan alveri qurbanlarının müdafiəsi və bu problemlə mübarizə aparan QITİ təmsilçiləri, hüquq mühafizə orqanlarının tədris mərkəzləri üçün nəzərdə tutulub.

Topluya müəlliflik hüququ qorunur

Q 1100011003 *qrifli*
AB022051

Az 2

© Qanun, 2009

© Azərbaycan Miqrasiya Mərkəzi

Ön söz

Sovet İttifaqının dağılması, Cənubi Qafqaz ölkələrində baş verən iqtisadi-siyasi böhran, Dağlıq Qarabağ probleminin həll olunmaması öz müstəqilliyini yenidən bərpa etmiş Azərbaycan Respublikasında miqrasiya proseslərini xeyli sürətləndirdi. Tənzimlənən miqrasiya prosesləri iqtisadiyyatın inkişafına təkan verən bir fenomen olsa da, tənzimlənməyən miqrasiya transmilli cinayətkarlığa şərait yaradır. Belə cinayətlərdən biri son illərdə ictimaiyyətin diqqətini cəlb edən və hüquq-mühafizə orqanları tərəfindən bu cinayətə qarşı mübarizəyə xüsusi önəm verilən insan alveri cinayətidir.

Müasir dövrdə insan hüquqları sahəsində ən böyük problemlərdən biri insanların qanunsuz olaraq xaricə aparılması və insan alverinin qurbanına çevrilməsidir. İnsan hüquqlarının pozulması insan alverinin həm səbəbi, həm də nəticəsidir. Bütün dünyada milyonlarla insan canlarını qurtara bilmədikləri məcburi qaydada qul kimi işləməkdən və bədənlərinin satılmasından sükut içində hələ də əzab çəkir. İnsan alverçiləri qurbanların hüquqlarını məhdudlaşdıraraq, ən təbii hüquqlarını əllərindən alır və onları bir əşya kimi satırlar. İnsan alverinin qurbanları qadınlar, kişilər və uşaqlar ola bilər. Şəxsin həqiqətən də insan alverinin qurbanı olmasını müəyyən etmək üçün ilk növbədə insan alverinin nə demək olduğunu aydınlaşdırmaq zəruridir.

Bu nəşrdə insan alverinə qarşı mübarizə ilə bağlı tövsiyələrlə yanaşı, beynəlxalq sənədlər və milli qanunvericilik də öz əksini tapmışdır. Hesab edirik ki, toplu insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində fəaliyyət göstərən hər bir şəxs üçün faydalı olacaqdır.

İNSAN ALVERİ: mübarizə və metodik tövsiyələr

Giriş

İnsan alverinin, xüsusən də qadın və uşaq alverinin, habelə ömörün istismarının qarşısının alınması istiqamətində mənşə, tranzit və təyinat ölkələrində son illər çox ciddi tədbirlər görülməkdədir.

İnsan alveri cinayətlərinin artması və transmilli xarakter daşımaları ondan əldə olunan gəlirin həddən artıq böyük məbləğdə olması ilə bağlıdır. Hesablamalara görə, insan alverindən gələn gəlir narkotik və qanunsuz silah alverindən gələn gəlirdən sonra üçüncüdür və ildə 7 milyard ABŞ dollarını da ötüb keçir. Bu sahəyə əvvəlcədən vəsaitin qoyulmadığını nəzərə alsaq, onda bu cinayətdən əldə olunan gəlirin birinci olmasını söyləmək olar.

Beynəlxalq təşkilatların hesabatlarına və mütəxəssislərin fikrinə görə, insanlar bu qorxulu və dəhşətli cinayət haqqında nə qədər çox məlumatlı olsalar, insan alverinə qarşı mübarizə bir o qədər effektiv olar.

BMİT və BMQİT ekspertlərinin rəyinə görə, insan alveri qurbanlarının sayı yüz minlərlə, hətta milyonlardır (ABŞ ekspertlərinin hazırkı qənaətinə görə hər il 700 min, digər ölkələrin ekspertlərinin qənaətinə görə isə hər il 2 milyona yaxın şəxs insan alverinin qurbanı olur).

Son illər bir sıra beynəlxalq təşkilatların və ayrı-ayrı dövlətlərin bu sahəyə diqqətinin yönəlməsinin nəticəsində Azərbaycan Respublikasında da bu kateqoriyadan olan cinayətlərə qarşı mübarizə sırtləşmiş, aşkar olunmuş insan alverçiləri və qurbanlarının sayı artmışdır.

İnsan alveri məqsədilə gənc qadın və qızlar Azərbaycandan daha çox Türkiyə, BÖÖ, Pakistan və bəzi Avropa ölkələrinə aparılırlar. Azərbaycana isə insan alveri qurbanları daha çox Orta Asiya Respublikalarından, Moldavadan, Rusiyadan gətirilir.

Azərbaycanda insan alverinə qarşı mübarizənin vəziyyəti öyrənilən zaman müəyyən olundu ki, insanları ələ alaraq müxtəlif ölkələrə apararaq və seks-bizneslə məşğul olan onlarla müştəki cinayətkar dəstə aşkara çıxarılıb. Belə cinayətkar dəstələr Bakı, Sumqayıt və Gəncə kimi şəhərlərlə yanaşı, əyalətlərdə də fəaliyyət göstərir.

İnsan alveri cinayətlərinin transmilli xarakteri DİN-in müvafiq istintaq qurumları tərəfindən istintaqı aparılan cinayət işlərindən və məhkəmə araşdırmalarından da aydın görünür. Cinayət işlərinin ümumiləşdirilməsi zamanı müəyyən olundu ki, müştəki cinayətkar qruplaşmalar 2008-ci ildə əsasən Azərbaycandan, Rusiya Federasiyasından və Mərkəzi Asiya ölkələrindən qurbanları cəlb etməklə Türkiyə, BÖÖ və Pakistana aparmışlar. Qurbanların ifadələrindən belə nəticəyə gəlmək olar ki, müştəki cinayətkar qrupların üzvləri mənbə, tranzit və təyinat ölkələrinin ərazilərində eyni vaxtda fəaliyyət göstərir.

İnsan alverinin əsas səbəbləri və onun nəticələri

Bir çox əlamətlərə görə, bu problemin Azərbaycanda mövcud olmasının obyektiv səbəbləri var. Birincisi, Azərbaycan Respublikası ilə MDB ölkələrinin sərhədlərinin faktiki olaraq açıqlığı; ikincisi, həm dövlətlərarası, həm də ölkə daxilində miqrasiya meyillərinin güclənməsi və bu proseslərin tam dövlət nəzarətində olmaması; üçüncüsü, Azərbaycanın coğrafi mövqeyinə görə tranzit məkanda yerləşməsidir. Bu səbəblər insan alverinin nəinki seks-biznes sahəsində, həm də insan ömərindən qul kimi istifadə sahəsində inkişaf etməsinə şərait yaradır.

Ümumiyyətlə, münaqişə zonalarında yerləşən, həmçinin keçid mərhələsində olan ölkələr onun təbii cəhətlərinin, o cümlədən in-

sanlarının istismar olunmasında marağı olan qüvvələr üçün əsas və cəlbəedici hədəfdir. Gözlənilməz siyasi dəyişikliklər, iqtisadi tənəzzül, daxili silahlı münaqişələr və təbii fəlakətlər ölkənin insan alver-i qurbanlarının mənbəyinə çevrilməsi ehtimalını artırır. Çünki doğma yerlərindən didərgin düşmüş əhali istismar olunmaq, aldatılmaq və xarici ölkələrə cəlb edilmək üçün asanlıqla yoldan çıxarıla bilər.

İnsan alveri cəmiyyətin müxtəlif təbəqələrinin sosial vəziyyəti və əyalətlərdə yaşayış səviyyəsinin aşağı olması ilə daha çox bağlıdır. Bu səbəb insanları daimi yaşayış yerlərini tərk edərək yaxşı həyat və ya sadəcə iş axtarışı üçün MDB dövlətlərinə və digər dövlətlərə gəlməyə məcbur edir.

İnsan alverçiləri yaxşı həyat arzusunda olanlardan, münaqişəli ailələrin övladlarından, uğursuz nikahla rastlaşaraq boşananlardan, yoxsul təbəqədən, iş axtaran insanlardan daha çox istifadə edirlər. İnsan alverçiləri daimi işsizlik, geniş yayılmış yoxsulluq və iqtisadi imkanların olmadığı ölkələrdə öz çirkin niyyətlərini həyata keçirmək üçün insanlara xarici ölkələrdə yüksək əmək haqqı və yaxşı iş şəraiti vəd edirlər. Çox vaxt bu cür adamların işi və yüksək savadı olsa da, onlar daha yaxşı yaşamaq istədiklərinə görə insan alverçilərinin vədlərinə inanırlar.

QITT-lərin hesabatlarından görünür ki, ailə zorakılığına məruz qalanlar və nəzarətsiz uşaqlar da potensial insan alveri qurbanlarıdır.

Azərbaycanda 2008-ci ildə DİN və QITT-lər tərəfindən insan alverinin qarşısının alınması üçün geniş maarifləndirmə tədbirləri həyata keçirilsə də əksər ailələr və potensial qurbanlar hələ də insan alverçilərinin "tələsinə" düşmək təhlükəsindən xilas olmayıblar.

Qadınlar mağaza satıcısı, qulluqçu, toxucu, daye, xadimə və ya meyve toplanmasında iştirak kimi iş yerləri ilə təmin olunacaqlarına aldanaraq insan alverçisinin vədlərinə inanır və nəticədə zorla fahişəliklə məşğul olmağa vadar edirlər.

Adətən onlar səyahət sənədlərinin əllərindən alınacaqlarından və ya boyunlarına ödəyəcək bilməyəcəkləri böyük miqdarda borcların qoyulacağından xəbərsiz olurlar.

İnsan alveri kontekstində borc asılılığı, adətən, insan alveri ilə məşğul olanların qurban üçün səyahət sənədinin düzəldilməsi, qeyri-qanuni yollarla sərhəddən keçirilməsi və ya sənədlərin saxtalaşdırılması üçün edilən ödəmələr nəticəsində yaranır və sonradan insan alverçiləri göstərdikləri xidmət müqabilində qurbanları "işlədib" borclarını qaytarmağa məcbur edirlər. Borc asılılığı vəziyyətinə düşən qurbanlar virtual olaraq **"məhkumlara"** çevrilirlər və insan alveri ilə məşğul olan şəxsə guya olan **"borclarını"** əslində heç vaxt qaytara bilmirlər. Bu cür qurbanlar həbsə düşəcəkləri və ya deportasiya olunacaqlarından qorxaraq, ümumiyyətlə, pozulmuş hüquqlarının bərpası üçün səlahiyyətli orqanlara müraciət etməkdən çəkinirlər. Bundan əlavə insan alverinin qurbanları öz vətənlərindən uzaqda olduqlarına görə sosial dəstəkdən məhrum olur, istismar olunduğu dövlətin dövlət dilini bilmədikləri üçün faktiki olaraq cəmiyyətdən təcrid olunmuş vəziyyətə düşürlər.

İnsan alveri cinayətinin geniş yayılmasına şərait yaradan hallardan biri də uşaq pornoqrafiyasının geniş yayılmasıdır. Pornoqrafiyanın yayılmasında ən ciddi vasitə global informasiya-telekommunikasiya sistemləri və birinci növbədə İnternetdir. Virtual aləmdə heç bir sərhəd tanımayan, geniş anonim-informasiyaya, böyük auditoriyaya və elektron ticarət imkanlarına malik İnternet şəbəkəsi, həm də pornobiznesin inkişafını təmin edir. Belə **"yiyəsizlik"** və **"nəzarətsizlik"** fahişəliyin, əxlaqsız yuvaların və pornoticarətin yayılmasını şortlondirən əsas amillərdən biridir.

Ölkədə yaşayan qanunsuz miqrantlar da potensial insan alveri və ya əməyin istismarına məruz qalacağı ehtimal olunan şəxslərə aid edilə bilərlər. Hazırda Azərbaycan Respublikasında Gürcüstan, Orta Asiya, Pakistan, Çin, Vyetnam, İran və Türkiyədən gələn 65-70 min şəxs yaşayır və qeyri-legal olaraq işləyirlər. Onlar, əsasən, "ucuz" işçi qüvvəsi sayılırlar. Onların təxminən 50 min nəfərini Gürcüstan Respublikasından olan soydaşlarımız təşkil edir. Qeyri-legal yaşayan miqrantlara iş verən (sahibkar) onların həyat şəraitinə görə faktiki olaraq məsuliyyət daşıyır. Qeyri-legal işçilər, bir qayda

olaraq, gördükləri işin müqabilində cüzi əmək haqqı alır və ya yaşayış şəraiti aşağı olan yerlərdə, antisanitariya şəraitində yaşayırlar.

İnsan alveri cinayətlərinin ağır nəticələri

İnsan alveri cinayətlərinin ağır nəticələrini aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

- **milli aspektdə** – Azərbaycanda çox ciddi problemlə çevrilən insan, xüsusilə qadın və uşaq alveri, dövlətin təhlükəsizliyinə, həm də milli gəncliyinə təhdiddir.

- **beynəlxalq aspektdə** – insan alverinin cinayətkar qruplaşmaların şəbəkəsini doğurması və həmin qruplaşmalar tərəfindən daha ağır və xüsusilə ağır transmilli cinayətlərin törədilməsinə sərf olunacağı inkar olunmayan çox böyük məbləğdə cirkli pulların toplanmasıdır. "Milliyyətçilik və vətəndaşlığı olmayan" mütəşəkkil cinayətkar şəbəkənin belə qeyri-qanuni əməlinə bu gün heç bir dövlət sığortalanmayıb.

- **psixoloji-hüquqi aspektdə** – insan alverinin qurbanı olanların aldığı psixoloji travma heç vaxt bərpa olunmur, cəmiyyətdə, ayrı-ayrı ölkələrin ərazisində fəaliyyət göstərən mütəşəkkil cinayətkar qrupların bütün üzvlərinin cinayət məsuliyyətinə cəlb olunması mümkün olmur.

İnsan alverinə qarşı mübarizə ilə bağlı qəbul olunmuş sənədlər

1. Ümumi sənədlər

İnsan alverinə qarşı beynəlxalq mübarizə XX əsrin əvvəllərindən başlamışdır. Belə ki, ilk dəfə 1904-cü ildə "Ağ dərilili qullarla ticarətə qarşı mübarizə haqqında" Beynəlxalq Müqavilə imzalanmışdır. Sonralar isə "Ağ dərilili qullarla ticarətə qarşı mübarizə haqqında" Beynəlxalq Konvensiya (1910), "Qadınlarla və uşaqlarla ticarətə qarşı mübarizə haqqında" Beynəlxalq Konvensiya (1921), "Yetkinlik yaşına çatmış qadınlarla ticarətə qarşı mübarizə haqqında" Beynəlxalq Konvensiya (1933) qəbul edilmişdir. Bu sənədlər daha çox qadınlarla ticarətin qarşısının alınmasına yönəlmiş tövsiyə xarakterli sənədlər idi.

2. BMT tərəfindən qəbul edilən sənədlər

02 dekabr 1949-cu ildə BMT-nin Baş Assambleyası "İnsanlarla ticarətə və üçüncü şəxslər tərəfindən fahişəliyin istismarına qarşı mübarizə haqqında" Konvensiyani qəbul etdi. Bu sənədin qəbul olunmasında da əsas məqsəd insan alverinə qarşı mübarizəni gücləndirməkdən ibarət idi. Konvensiyaya qoşulan hər bir dövlət, öz tələbatını digər şəxslə öylənmək hesabına təmin edən hər bir kişi, şəxsin öz razılığı ilə onun fahişəliyə cəlb olunmasını, fahişəxana saxlayanı, fahişəxananın maliyyələşdirilməsində iştirak edən şəxsləri cəzalandırmağı öhdəsinə götürür. 1949-cu il Konvensiyasında insan alverinin cinsi istismardan başqa, digər növləri və ona qarşı mübarizə, qurbanların müdafiəsi mexanizmləri və qurbanın hüquqlarına yer ayrılmalı. Azərbaycan Respublikası həmin Konvensiyaya 31 may 1996-cı il tarixli 102-IQ sayılı Qanunla qoşulmuşdur.

1979-cu ildə BMT-nin Baş Məclisi tərəfindən "Qadınlar barəsində ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv edilməsi haqqında" Konvensiya qəbul edildi (Azərbaycan Respublikası bu Konvensiyaya 1995-ci il iyunun 30-da qoşulmuşdur). Həmin Konvensiyaya görə, iştirakçı dövlətlər qadınlarla ticarətin və qadın fahişəliyinin bütün növlərinin kökünü kəsmək üçün zəruri tədbirləri, o cümlədən qanunvericilik tədbirlərini görürlər (6-cı maddə). Konvensiyada insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində digər hallar qeyd olunmasa da, BMT-nin adı çəkilən Konvensiyasında da bir daha qadın alveri problemi önə çəkilmiş və onun həllinin zəruriliyi qeyd edilmişdir.

1995-ci ildə "Qadınların vəziyyəti haqqında Pekin Konfransı"nda bu problem yenidən müzakirə edildi. Həmin Konfransda müzakirə olunan Fəaliyyət Platformasında "insan alveri" anlayışına yenidən baxılmasının zəruriliyi qeyd olundu. Qərara alındı ki, insan alveri dedikdə, təkcə qadınların və qızların fahişəlik məqsədi ilə cinsi istismarı deyil, həm də cinsi istismarla bağlı olmayan digər kommersiya növü fəaliyyətlər, habelə, məcburi orə vermə, məcburi əmək və s. kimi əməllər də insan alveri kimi nəzərdə tutulmalıdır. Beləliklə, məhz Pekin Konfransından sonra insan alveri cinayətlərinə qarşı sort mübarizə tədbirləri başladı.

BMT çərçivəsində insanlarla, xüsusilə qadınlarla və uşaqlarla ticarətin qarşısının alınmasına yönəlmiş ön mühüm və mükəmməl sənəd kimi "Transmilli müdaxilə cinayətkarlığa qarşı" Konvensiya və onu tamamlayan "İnsan alverinin, xüsusən də qadın və uşaq alverinin qarşısının alınması, aradan qaldırılması və cəzalandırılması haqqında" (15 noyabr 2000-ci ildə İtaliyanın Polerma şəhərində keçirilmiş BMT Baş Assambleyasının 55-ci sessiyasında 25 sayılı qətnamə ilə qəbul olunmuşdur) Protokolu göstərmək olar. Azərbaycan Respublikası Konvensiyaya və ona əlavə olunmuş protokola 13 may 2003-cü ildə qoşulmuşdur.

"İnsan alverinin, xüsusən də qadın və uşaq alverinin qarşısının alınması, aradan qaldırılması və cəzalandırılması haqqında" Protokolun preambula hissəsində göstərilir ki, insanın, xüsusən qadın və

uşaqların istismarı ilə mübarizədə əməli tədbirləri və normaları özündə birləşdirən, insan alverinin bütün aspektlərinə toxunan universal sənəd yoxdur.

Dünyanın Azərbaycan da daxil olmaqla 40-dan çox ölkəsi insan alverinə qarşı mübarizə məqsədilə BMT-nin göstərilən Konvensiyasını imzalamış və ratifikasiya etmişlər.

3. Regional təşkilatlar tərəfindən qəbul edilən sənədlər

Avropa Şurası

AŞ PA-nın Vətəndaş Azadlıqları və Daxili İşlər Komissiyası tərəfindən "İnsan ticarəti, qadın və uşaq ticarəti, eləcə də fahişəliyin istismarına dair" 1995-ci ildə Qətnamə qəbul edilmişdir. 1997-ci ilin dekabr ayında isə Parlament Assambleyası cinsi istismar məqsədilə qadın ticarətinə dair tədbirlər planının qəbul olunması məqsədilə Komissiyaya müraciət etmişdir.

1996-cı ilin noyabr ayında Avropa Komissiyası qadınlarla ticarətə qarşı və qadınlarla ticarətin qurbanlarına yardım haqqında və bu tipli digər proqramlar hazırlamışdır.

İnsan alverinə qarşı mübarizə ilə bağlı 1997-ci ilin iyun ayında Avropa Şurasının müxtəlif komitələrinin ekspertlərindən ibarət cinsi istismar məqsədi ilə insanlarla ticarətə qarşı mübarizədə çoxsəhəli qrup yaradıldı. Qrupun məqsədi cinsi istismar məqsədləri üçün insan ticarəti ilə mübarizə sahəsində, xüsusilə qadın və uşaq ticarəti sahəsində Avropa Şurasının üzvlərinə götürə biləcəyi tədbirlər planını hazırlamaqdan ibarət idi.

1997-ci ilin aprel ayında Hollandiya hökumətinin təklifi ilə Haaqada keçirilən Avropa Birliyinin Nazirlər Şurasının Konfransında "Haaqa Nazirlər Bəyannaməsi" adlanan sənəd qəbul edildi. Həmin sənəddə qadınlarla ticarətin gücləndirilməsi, bu cinayətə qarşı mü-

barizə üçün milli və Avropa səviyyəsində cinayətlərin qarşısının alınması, istintaqı və cinayət törətmiş şəxslərin cəzalandırılması, habelə insan alveri qurbanlarına zəruri yardımların göstərilməsi və onlara dəstək verilməsi məsələləri barədə tövsiyələr əks olunmuşdur.

İnsan alveri ilə mübarizə üzrə Avropa Konvensiyası

ATÖT

Bu təşkilat tərəfindən özündə insan alverinə qarşı mübarizəyə aid normaları birləşdirən bir sıra siyasi sənədlər qəbul edilmişdir;

1. "Avropa Təhlükəsizliyi haqqında" İstanbul Xartiyası (19 noyabr 1999-cu il)

2. ATÖT-in Parlament Assambleyasının Buxarest Bəyannaməsi (10 iyul 2000-ci il)

3. "İnsan alverinə qarşı mübarizə sahəsində ATÖT-in söylərinin gücləndirilməsinə dair" ATÖT-in Nazirlər Şurasının Qərarı (28 noyabr 2000-ci il)

4. "İnsan alverinə qarşı mübarizə tədbirləri haqqında" ATÖT-in təklif olunan 2000-ci il Fəaliyyət Planı (1999-cu il)

5. ATÖT/ Demokratik İnstitutlar və İnsan Hüquqları Ofisinin İnsan Alverinə dair tədbirlərinin gündəliyi (1999-cu il)

Azərbaycan qanunvericiliyində insan alverinə qarşı mübarizə tədbirlərinin formalaşması

İnsan alverinə qarşı mübarizə ilə bağlı Azərbaycan Respublikasının qoşulduğu beynəlxalq müqavilələr, milli qanunvericilik və insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində mövcud təcrübə öyrənilən zaman müəyyən olunmuşdur ki, Azərbaycan ilk dəfə 31 may 1996-cı ildə "İnsanlarla ticarətə və üçüncü şəxslər tərəfindən fahişəliyin istismarına qarşı mübarizə haqqında" BMT Konvensiyasına (02 de-

kabr 1949-cu il) qoşulmuşdur. Buna baxmayaraq, 2003-cü ilə kimi Azərbaycanda insan alveri cinayətinin olması etiraf edilməmiş və ölkə qanunvericiliyində heç bir dəyişiklik aparılmamışdır. 2003-cü il may ayında Azərbaycan Respublikası "Transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı" Konvensiyanı və onu tamamlayan "İnsan alverinin, xüsusən də qadın və uşaq alverinin qarşısının alınması, aradan qaldırılması və cəzalandırılması haqqında" Protokola qoşulduqdan sonra bu cinayətin Azərbaycanda mövcud olması hakimiyyət orqanları tərəfindən etiraf edilmişdir. 2004-cü ildə Azərbaycan Respublikasında insan alverinə qarşı mübarizə üzrə Milli Fəaliyyət Planı təsdiq edilmişdir. Milli Fəaliyyət Planına uyğun olaraq :

• 28 iyun 2005-ci ildə "İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında" AR-in Qanunu qəbul edildi.

• 30 sentyabr 2005-ci ildə isə "AR-in bəzi qanunvericilik aktlarına əlavələr və dəyişiklik edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edildi. Həmin qanunla AR CM-ə insan alveri (maddə 144-1), məcburi əmək (maddə 144-2), insan alverindən zərər çəkmiş şəxs haqqında konfidensial məlumatları yayma (maddə 316-1) əlavə edilmişdir. Eyni zamanda, həmin vaxta qədər CM-in 173-cü maddəsi ilə cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutan "Yetkinlik yaşına çatmayanın alqı-satqısı" maddəsi çıxarıldı və həmin maddənin dispozisiyasında nəzərdə tutulanlar 144-1-ci maddədə təsbit edildi.

• 07 dekabr 2007-ci ildə "Əmək qanunvericiliyinin pozulmasına görə məsuliyyətin gücləndirilməsi məqsədilə AR-nın İXM-nə dəyişikliklər və əlavələr edilməsi haqqında" AR-nın Qanunu qəbul edilmişdir. Həmin Qanunla İXM-yə əmək qanunvericiliyinin pozulması (maddə 53), məcburi əmək (maddə 53-1), əmək qanunvericiliyinə əməl olunmasına dövlət nəzarətini həyata keçirən orqanların göstərişlərinin yerinə yetirilməməsi (maddə 318) kimi inzibati xətalara görə, inzibati tənbeh tədbiq edilməsini nəzərdə tutan cərimələrin məbləği artırılmaqla inzibati tənbeh tədbirləri daha da sortləşdirilmişdir.

♦ "İnsan alverindən zərər çəkmiş şəxslərə reintegrasiya dövründə ödənilən müavinətin məbləğinin müəyyən edilməsi barədə" Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (17 iyun 2006-cı il).

♦ "İnsan alveri cinayəti qurbanlarının insan alverinə qarşı mübarizə üzrə xüsusi polis qurumuna təhvil verilməsi Qaydalarının təsdiq edilməsi barədə" Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (01 fevral 2008-ci il).

♦ "İnsan alveri cinayəti qurbanları üçün xüsusi müəssisələrin yaradılması, maliyyələşdirilməsi, fəaliyyəti, habelə onların fəaliyyətinə nəzarət Qaydaları"nın təsdiq edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (09 noyabr 2005-ci il).

♦ "İnsan alveri qurbanlarına kömək Fondu haqqında" Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (12 yanvar 2006-cı il).

♦ Azərbaycan Respublikası DİN-nin əmri ilə "İnsan alveri qurbanlarının müvəqqəti yaşaması üçün sığınacaq haqqında Nizamnamə" təsdiq edilmişdir (17 fevral 2006-cı il).

Azərbaycan Respublikasında insan alverinə qarşı mübarizə üzrə Milli Fəaliyyət Planına uyğun olaraq, 28 iyun 2005-ci ildə "İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edildi.

Qanun Azərbaycan Respublikasında insan alverinin profilaktikasını, insan alverinə qarşı mübarizənin hüquqi və təşkilati əsaslarını, habelə insan alveri qurbanlarının hüquqi vəziyyətini müəyyən edir, insan alveri qurbanlarının müdafiəsi və onlara yardım göstərilməsi məsələlərini tənzimləyir.

Qanunun qəbul olunması zamanı BMT-nin "Transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı" Konvensiyasının və onu tamamlayan "İnsan alverinin, xüsusən də qadın və uşaq alverinin qarşısının alınması, aradan qaldırılması və cəzalandırılması haqqında" Protokollu, habelə 2002-ci il sentyabrın 20-də qəbul edilən "İnsan alverinin qarşısının alınması və ona qarşı mübarizə haqqında" Brüssel Bəyannaməsinin müddəaları nəzərə alınmışdır.

"İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununa görə, **"insan alveri"** dedikdə, zor tətbiq etmək hədəsi ilə və ya zor tətbiq etməklə hədə-qorxu və ya məcburet-mə vasitələri ilə, oğurlama, dələduzluq, aldatma yolu ilə, təsir imkanlarından və ya köməkətsiz vəziyyətindən sui-istifadə etməklə, yaxud digər şəxsə nəzarət edən şəxsin razılığının alınması üçün maddi və sair nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər verməklə və ya almaqla insanların istismar məqsədi ilə cəlb edilməsi, öldürülməsi, saxlanması, gizlədilməsi, daşınması, verilməsi və ya qəbul edilməsi başa düşülür.

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsində insan alverinin anlayışı yuxarıda göstərilən anlayışlarla müqayisədə daha mükəmməldir. Belə ki, Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 144-1.1-ci maddəsinə görə, **insan alveri dedikdə, şəxsin alqı-satqısı və ya ona sahibliklə əlaqədar digər əqdlərin bağlanması, yaxud onun istismar edilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhədindən keçirilməsi üçün və ya eyni məqsədlə digər şəxslərə verilməsi üçün cəlb edilməsi, öldürülməsi, saxlanması, gizlədilməsi, daşınması, verilməsi və qəbul edilməsi başa düşülür.**

Göründüyü kimi, Cinayət Məcəlləsi aşağıdakı 4 alternativ halı cinayət məsuliyyəti yaradan əməl kimi nəzərdə tutmuşdur ki, onların da ikisində istismar nəzərdə tutulmayıb:

- şəxsin alqı-satqısı (istismar nəzərdə tutulmayıb);
- şəxsə sahibliklə əlaqədar digər əqdlərin bağlanması (istismar nəzərdə tutulmayıb);
- şəxsin istismar edilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhədindən keçirilməsi;
- şəxsin istismar məqsədilə başqalarına verilməsi.

Göstərilən alternativ hallardan sonuncu ikisi üçün şəxsin cəlb edilməsi, öldürülməsi, saxlanması, gizlədilməsi, daşınması, verilməsi və ya qəbul edilməsi cinayət məsuliyyətinə səbəb olan hal kimi nəzərdə tutulmuşdur.

CM-in 144-1.1-ci maddəsinin dispozisiyasında insan alverinə anlayış verilən zaman "İnsan alverinə və üçüncü şəxslər tərəfindən fahişəliyin istismarına qarşı mübarizə haqqında" Konvensiyadan, BMT-nin "Transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı" Konvensiyası və həmin Konvensiyanı tamamlayan "İnsan alverinin, xüsusən də qadın və uşaq alverinin qarşısının alınması, aradan qaldırılması və cəzalandırılması haqqında" Protokolundan, "İnsan Alverinə Qarşı mübarizə haqqında" AR Qanununda nəzərdə tutulan anlayışlardan istifadə olunmaqla yanaşı, CM-in həmin vaxta kimi qüvvədə olan 173-cü maddəsinin dispozisiyasından da istifadə olunmuşdur. Həmin maddənin dispozisiyası 144-1.1-ci maddəyə daxil edilmiş və 173-cü maddə Məcəllədən çıxarılmışdır.

Şərh edilən cinayətin obyektiv cəhəti aşağıdakı alternativ əməlləri nəzərdə tutur: 1) şəxsin alqı-satqısı və ya ona sahibliklə olaqədar digər əşyaların bağlanması, yaxud onun istismar edilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhədindən keçirilməsi üçün və ya cəmi məqsədlərlə digər şəxslərə verilməsi üçün cəlb edilməsi; 2) cəmi məqsədlərlə şəxsin öldürülməsi; 3) cəmi məqsədlərlə şəxsin saxlanılması; 4) cəmi məqsədlərlə şəxsin gizlədilməsi; 5) cəmi məqsədlərlə şəxsin daşınması; 6) cəmi məqsədlərlə şəxsin verilməsi və ya qəbul edilməsi.

İnsan alverinin vasitələri

Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində insan alveri, Protokolda nəzərdə tutulduğu kimi, məcburi vasitələrin hamısını - yəni, aldatma, məcburiyyət, zorakılıq və vəzifədən sui-istifadə, qurbanın düşdüyü vəziyyətdən sui-istifadəni özündə əks etdirir. İnsan alverçiləri əsasən yerli dildə danışa bilməyən, şəxsiyyəti təsdiq edən sənədi və ya ölkədə yaşamaq hüququ olmayan, böyük həcmli borcu qaytarmaq üçün müqavilə imzalamış qurbanların düşdüyü acınacaqlı vəziyyətdən sui-istifadə edirlər. Bura cəmi zamanda oğurluq, doləduzluk və başqasını nəzərdə saxlayan şəxsin ra-

zılığını almaq üçün ödəmə və ya mənfəət formasında rüşvət əməlləri də daxildir.

İnsan alveri qurbanlarına kömək və müdafiə

İnsan alveri qurbanlarının "sosial reabilitasiyası və müdafiəsi" professional surətdə həyata keçirilməsi bu cinayətkarlığa qarşı mübarizədə mühüm rol oynayır. "Reabilitasiya" termini məna-vi-ctik dəyəri əhatə edir. Reabilitasiya insan alveri qurbanı olmuş şəxslərin normal həyat tərzinə qaytarılması məqsədilə onlara hüquqi, psixoloji və tibbi yardımın göstərilməsi və həmin şəxslərin iş və yaşayış sahəsi ilə təmin edilməsi imkanlarından istifadə edilməsini nəzərdə tutur.

İnsan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyası onların cəmiyyətə reintegrasiyası, normal həyat tərzinə qaytarılması məqsədilə həyata keçirilir və insan alveri qurbanlarına hüquqi yardımın göstərilməsi, onların təhsilinin davam etdirilməsi, psixoloji, tibbi və peşə reabilitasiyası üçün tədbirlər görülməsi, həmin şəxslərin iş və yaşayış sahəsi ilə təmin edilməsi imkanlarından istifadə edilməsini nəzərdə tutur. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 06 mart 2006-cı il tarixli 62 sayılı Qərarı ilə "İnsan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyasının həyata keçirilməsi Qaydaları" təsdiq edilmişdir.

Qərara görə, insan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyası özünü insan alverinin qurbanı kimi təqdim edən hər hansı şəxsə onun xahişi əsasında "İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda nəzərdə tutulmuş xüsusi müəssisələr tərəfindən (insan alveri qurbanları üçün sığınacaqlar, insan alveri qurbanlarına yardım mərkəzləri) Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Sosial Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi və "İnsan alverinə qarşı mübarizə üzrə Milli Fəaliyyət Planı"nda nəzərdə tutulmuş digər aidiyyəti orqanlarla qarşılıqlı əməkdaşlıq şəraitində həyata keçirilir.

İnsan alverci qurbanlarının sosial reabilitasiyası Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsi və Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş digər mənbələr hesabına həyata keçirilməlidir.

Qurbanların sosial reabilitasiyasının həyata keçirilməsi məqsədi ilə hər bir insan alverci qurbanı üçün fərdi sosial reabilitasiya planı tərtib edilir.

İnsan alverci qurbanlarının sosial reabilitasiyasının əsas istiqamətləri aşağıdakılardır:

- insan alverci qurbanlarına hüquqlarının bərpa edilməsi üçün hüquqi yardımın göstərilməsi;
- insan alverci qurbanlarına və onların ailələrinə alınmış psixoloji travmanın aradan qaldırılması məqsədilə psixoloji yardımların göstərilməsi;
- insan alverci qurbanlarının tibbi reabilitasiyası – pozulmuş, yaxud itirilmiş funksiyaların bərpasına yönəldilmiş müalicəvi tədbirlərin həyata keçirilməsi, onların xəstəliyinin, alınmış xəsarətlərin nəticələrinin aradan qaldırılması, psixoloji, fizioloji və anatomik pozuntuların tam və ya qismən bərpası;
- insan alverci qurbanlarının peşə vərdişlərinin bərpasına yönəlməmiş peşə reabilitasiyasının həyata keçirilməsi;
- insan alverci qurbanlarının peşə hazırlığının, yenidən hazırlığının və məşğulluğunun təmin edilməsi;
- insan alverci qurbanlarına təhsillərinin davam etdirilməsi ilə bağlı köməklik göstərilməsi;
- insan alverci qurbanlarının yaşayış sahəsi ilə təmin edilməsi.

İnsan alverindən zərər çəkənlərə yardım etmək məqsədi ilə müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarına dəstək və yardım mərkəzləri (Ömək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi tərəfindən yaradılmalıdır), həmçinin sığınacaqlar (DİN tərəfindən yaradılmışdır) üçün ümumi vəzifə kimi tapşırılmışdır. Qanunun tələbinə görə, Azərbaycan Respublikasının ərazisində daimi və ya müvəqqəti yaşamaq hüququndan və vətəndaşlıq mənsubiyyətindən asılı olmaya-

raq bütün insan alverci qurbanlarına yardım edilməli və onların müdafiəsi təmin olunmalıdır.

Qanun insan alverci qurbanlarına dəstək yaratmaq bir sıra mexanizmlər təklif edir. Məsələn: sığınacaq (maddə 13); insan alverci qurbanlarına dəstək və yardım mərkəzləri (maddə 14); təhlükəsizlik tədbirləri (maddə 18); müvəqqəti yaşayış forması (şəxsiyyəti müvəqqəti təsdiq edən sənəd – maddə 18); diplomatik nümayəndəliyin xüsusi vəzifələri (maddə 19), həmçinin uşaqların insan alverci qurbanlarının mühafizəsi tədbirləri (maddə 16). Qanun, həmçinin yardımçı idarələrinin mövcudluğu üçün əsas şərt kimi yetərli dərəcədə maliyyələşdirməni təsdiq edir və müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən insan alverci qurbanlarına dəstək və yardım mərkəzlərinin və sığınacaqların qurulmasına lazım olan vəsaiti insan alverci qurbanlarına kömək fondunun vəsaiti hesabına ödənilməsinə nəzərdə tutur.

Sığınacaqlar

Qanunun 12-ci maddəsinə görə, insan alverci qurbanlarının müdafiəsi üçün xüsusi müəssisələr yaradılmalıdır: insan alverci qurbanlarının müvəqqəti yaşaması üçün sığınacaqlar (maddə 12.1.1.), insan alverci qurbanlarına yardım mərkəzləri (maddə 12.1.2.). Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 09 noyabr 2005-ci il tarixli 203 sayılı Qərarı ilə "İnsan alverci qurbanları üçün xüsusi müəssisələrin yaradılması, maliyyələşdirilməsi, fəaliyyəti, habelə onların fəaliyyətinə nəzarət Qaydaları" təsdiq edilmişdir.

Sığınacaqlar Daxili İşlər Nazirliyi tərəfindən yaradılır və həmin Nazirliyin tabeliyində olan dövlət büdcəsi vəsaiti hesabına saxlanılan qurumlar kimi fəaliyyət göstərirlər.

İnsan alvercinin qurbanları üçün sığınacaqlar insan alverci qurbanlarına layiqli yaşayış şəraitinin yaradılması, onların təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, orada sığınacaq tapan şəxslərin qida və dərman preparatları ilə təmin edilməsi, onlara təxirəsalınmaz tibbi, psixoloji, sosial və hüquqi yardımın göstərilməsi üçün yaradılır. Sığınacaqlarda insan alverci qurbanlarına telefonla danışmaq və tərcümə-

çinin xidmətlərindən istifadə etmək imkanı yaradılır. Konfidensial söhbət aparmaq üçün xüsusi yerlər ayrılır.

Sığınacaqlarda insan alveri qurbanlarının şəxsiyyətinin anonimliyi təmin edilir və onların razılıqları olmadan barələrində cinayət təqibi orqanlarına və ya digər dövlət orqanlarına məlumat verilmir. Qanunun tələbinə görə, sığınacaq davranışından, cinayət təqibi orqanları ilə əməkdaşlıq etmək və insan alverçilərinə qarşı ifadə vermək istəyindən asılı olmayaraq, insan alverinin qurbanına onun xahişi ilə 30 gün müddətində təqdim edilir. Sığınacaq verilmə müddəti xüsusi polis qurumunun və ya insan alveri qurbanının vəsatəti ilə uzadıla bilər. Bütün hallarda sığınacağa yerləşdirmə və sığınacaq vermə müddətinin uzadılması insan alveri qurbanının razılığı ilə həyata keçirilir.

Yardım mərkəzləri

Yardım mərkəzləri insan alveri qurbanlarına onların hüquq və mənaflarının müdafiəsinə dair mövcud inzibati və hüquqi prosedurlar haqqında izahatlar vermək, tibbi, psixoloji və digər zəruri yardımın göstərilməsi, habelə insan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyasına kömək məqsədilə yaradılır. Sığınacaqlarda olduğu kimi yardım mərkəzlərində də insan alveri qurbanlarının şəxsiyyətinin anonimliyi təmin edilir və onların razılıqları olmadan barələrində cinayət təqibi orqanlarına və ya digər dövlət orqanlarına məlumat verilmir. İnsan alverinin qurbanı uşaqlar olduqda, onlar barəsində qəyyumluq və himayə orqanlarına və Yetkinlik Yaşına Çatmayanların İşləri və Hüquqlarının Müdafiəsi üzrə Komissiyaya dərhal məlumat verilir.

Bu mərkəzlər öz təqibçilərindən qaçmış qurbanların ilk əlaqə qurduğu yer ola bilər. Buna görə də mərkəzlərin vəzifələrinə lazım olan yaşayış yeri ilə təmin etmə də daxildir. Belə ki, yardım mərkəzlərində şəxsin insan alverinin qurbanı olması ehtimal olunduqda, Qanuna uyğun olaraq həmin şəxsin sığınacaqda yerləşdirilməsi üçün tədbirlər görülür.

Təhlükəsizlik tədbirləri

İnsan alverindən zərər çəkmiş şəxslərin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi prinsipləri Qanunun 18-ci maddəsində nəzərdə tutulub. Qanunun tələbinə görə, təhlükəsizliyin təmin edilməsi "Cinayət prosesində iştirak edən şəxslərin dövlət müdafiəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun həyata keçirilir.

Həmin Qanuna görə, cinayət işi üzrə istintaq və ya məhkəmə icraatına kömək etmələri ilə bağlı müdafiə olunan şəxslər barəsində öldürməklə hədənin icra ediləcəyi, zor tətbiq ediləcəyi, həmin şəxslərin əmlakının məhv ediləcəyi və ya ona ziyan vurulacağı qorxusunun mövcudluğu barədə təhlükəsizliyi təmin edən orqanlar tərəfindən müəyyən edilmiş real məlumatlar təhlükəsizlik tədbirlərinin tətbiqi üçün əsasdır.

Cinayət prosesini həyata keçirən orqanın əməkdaşı təhlükəsizliyin təmin edilməsi imkanları və tətbiq edilən müdafiə tədbirləri barədə insan alverindən zərər çəkmiş şəxsi xəbərdar etməlidir.

Təhlükəsizlik tədbirlərinin həyata keçirilməsi insan alveri ilə bağlı cinayətlərə dair ibtidai araşdırma, məhkəmə baxışı, habelə məhkəmənin yekun qərarı çıxarıldıqdan sonrakı dövr də daxil olmaqla, təhlükə tam aradan qalxanaqədək davam etdirilməlidir.

"İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunun 18. 3-cü maddəsinə görə, insan alverindən zərər çəkmiş şəxslərin şəxsiyyətinin anonimliyinin təmin edilməsi məqsədi ilə uydurma adlardan istifadə edilə bilər. Bu göstəriş "Cinayət prosesində iştirak edən şəxslərin dövlət müdafiəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda da nəzərdə tutulmuşdur. Həmin Qanunun 13-cü maddəsində göstərilir ki, müdafiə olunan şəxslərin təhlükəsizliyini başqa tədbirlərlə təmin etmək mümkün olmadıqda, onların razılığı əsasında müstəsna hallarda, onlara anket məlumatları dəyişdirilmiş, şəxsiyyəti təsdiq edən sənəd və digər sənədlər verilə bilər, habelə onların xarici görkəmi dəyişdirilə bilər.

Bundan başqa, insan alveri qurbanlarının təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, insan alverçiləri tərəfindən onlara təsir göstərilməsinin

qarşısının alınması məqsədi ilə, habelə insan alveri qurbanlarının fiziki və psixoloji vəziyyəti nəzərə alınaraq məhkəmə baxışı zamanı insan alveri qurbanlarına texniki vasitələrdən (telekərpü, video-yazı və s.) istifadə etməklə ifadə vermək imkanı yaradıla bilər.

Uşaqlar – insan alveri qurbanları

İnsan alveri qurbanı olmuş uşaqların müdafiəsi zamanı "Uşaq hüquqları haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu, "Uşaq hüquqları haqqında" BMT-nin Konvensiyası, habelə Azərbaycan Respublikasının digər qanunlarının və tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrin müddəaları əsas götürülməlidir.

İnsan alverinin qurbanı olmuş uşaqlar Qanuna uyğun olaraq sığınacaqlarda və yardım mərkəzlərində yerləşdirilirlər. İləmin uşaqlar barəsində qəyyumluq və himayə orqanlarına və Yetkinlik yaşına çatmayanların İşləri və Hüquqlarının Müdafiəsi üzrə Komissiyaya dərhal məlumat verilir. Sığınacağa yerləşdirilərkən yaşını müəyyən etmək mümkün olmayan şəxsin 18 yaşına çatmadığı ehtimal edildikdə o, uşaq hesab edilir və böyüklərdən ayrı sığınacaqlarda yerləşdirilir. Ancaq uşağın mənafeyi nəzərə alınaraq valideynləri və onun durumuna müsbət təsir göstərən digər şəxslərlə də, uşağın insan alveri qurbanı olmasına valideynlərinin və ya onun durumuna müsbət təsir göstərən digər şəxslərin səbəb olması güman edilən hallar istisna olmaqla, yerləşdirilə bilər. Çünki bəzən valideynlər və ya qohumlar insan alverçiləri olurlar və yaxud uşaqları ölverişsiz şəraitdə işləməyə məcbur edirlər.

Buna görə də uşaqları valideynlərinə qaytaranda onların yenidən əziyyət çəkməməsi üçün Qanun "Uşaq hüquqları haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanunu, "Uşaq hüquqları haqqında" BMT Konvensiyası, habelə Azərbaycanın bu sahədə tərəfdar çıxdığı digər beynəlxalq sənədlər çərçivəsində onların maraqlarını öyrənməyi tələb edir.

Beynəlxalq əməkdaşlıq

İnsan alveri və insan istismarına qarşı mübarizədə dövlətlərin hüquq-mühafizə orqanları arasındakı beynəlxalq əməkdaşlıq çox mühüm rol oynayır.

Sözəgedən fəaliyyət qarşılıqlı hüquqi yardım və hüquqi mənasibətlər, o cümlədən cinayət işləri üzrə ölkələr arasındakı ikitərəfli və çoxtərəfli beynəlxalq aktlarla tənzimlənir. Bu aktlara konvensiyalar, müqavilələr və razılaşmalar, həmçinin protokollar və protokollara əlavələr daxildir.

Beynəlxalq əməkdaşlığın ümumi qəbul edilən 4 əsas forması var:

- ekstradisiya;
- çatdırma və axtarış, şahidlərin dindirilməsi, sübutların alınması və sair fəaliyyətin yerinə yetirilməsi üçün qarşılıqlı hüquqi yardım haqqında müqaviləyə uyğun olaraq yazılı xahişin (örəzinin) cavablandırılması;
- bir hüquq-mühafizə orqanının digərinə əvvəlcədən rəsmi yazılı müraciətdə göstərilən məsələlərlə əlaqədar sorğu göndərməsi;
- bir hüquq-mühafizə orqanının digərinə müşahidə, rəsmi göndərmə, ölə keçirmə və sairə ilə bağlı operativ yardım göstərməsi haqqında sorğusu.

Azərbaycan Respublikası tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə əsasən insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində digər dövlətlərlə, onların hüquq-mühafizə orqanları ilə, habelə insan alverinə qarşı mübarizə aparan beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq edir.

İnsan alveri ilə bağlı cinayət işlərinə dair hüquqi yardımın göstərilməsi Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə və cinayət işlərinə dair hüquqi yardım haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun həyata keçirilir.

İnsan alverçiləri və insan alveri ilə bağlı əməllərin törədilməsində iştirak edən digər şəxslər Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə və Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə müvafiq olaraq cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi, yaxud təyin edilmiş cəzanın icrası üçün xarici dövlətə verilmələri.

İnsan alverinin qarşısını almaq və insan alveri qurbanlarının hüquqlarını müdafiə etmək üçün beynəlxalq əməkdaşlıq təkcə təhqiqatla, araşdırma ilə məhdudlaşmamalıdır; həm də əmlakın məsadirəsi haqqında sənədin imzalanmasını, insan alveri qurbanına yardım, dəstək və inteqrasiyanı, həmçinin insan alverinə qarşı mübarizə məqsədilə əmək miqrasiyası proqramını əhatə etməlidir.

İnsan alveri və insan qaçaqmalçılığının fərqləndirilməsi qeyd etmək lazımdır. İnsan qaçaqmalçılığı - işləmək və ya yaşamaq üçün gəlmək istədiyi ölkəyə viza ala bilməyən və buna görə də bir və ya bir neçə ölkənin sərhədlərindən keçərək arzuladığı yeri gətmək istəyən şəxsin öz istəyi ilə qaçaqmalçıya ödənilən pul hesabına hansısa yolla, gizli şəkildə sözügedən ölkəyə çatdırılmasıdır. Şəxs sərhəddən keçiriləndən və ya şəxsin istəyinə uyğun lazım olan yeri çatdırıldıqdan sonra sərbəst buraxılır. Qaçaqmalçılıqla gətirilən şəxs daşınma müddətində həyat üçün təhlükəli olan ciddi problemlərlə də üzləşir. Belə ki, nəqliyyat vasitəsinin az hava olan hissəsində yerləşdirildiyi üçün normal tənəffüs edə bilmir, yerləşdirildiyi yeri bölməsində uzun müddət susuz və qidasız qalır ki, bu da həmin şəxslərin bəzən ölümü ilə də nəticələnir. Azərbaycan Respublikası BMT-nin "Transmilli müdaxilə cinayətkarlığına qarşı" Konvensiyasını tamamlayan "Miqrantların quru, dəniz və hava ilə sərhəddən qanunsuz keçirilməsinə qarşı" Protokoluna 13 may 2003-cü il tarixdə qoşulmuşdur. Buna baxmayaraq, miqrantların qanunsuz daşınması faktına görə Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutan xüsusi norma nəzərdə tutulmayıb.

Qanunsuz daşınan miqrantlar da potensial insan alveri qurbanlarıdır və yolun sonunda bəzən insan alverinin qurbanına çevrilirlər.

İnsan alverinin cinayət-hüquqi qiymətləndirilməsi

İnsan alverinə görə cinayət məsuliyyəti Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin 144-1-ci maddəsi ilə müəyyən edilmişdir. Bu maddə Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi

nə 30 sentyabr 2005-ci il tarixli "Azərbaycan Respublikasının bəzi qanunvericilik aktlarına əlavələr və dəyişiklik edilməsi haqqında" Qanunla əlavə olunmuşdur.

Azərbaycan cinayət qanunvericiliyinə müvafiq olaraq "insan alveri" adı altında şəxsin alqı-satqısı və ya ona sahibliklə əlaqədar digər əşyaların bağlanması, yaxud onun istismar edilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhədindən keçirilməsi üçün və ya cəmiyyət məqsədilə digər şəxslərə verilməsi üçün cəlb edilməsi, öldürülməsi, saxlanması, gizlədilməsi, daşınması, verilməsi və ya qəbul edilməsi başa düşülür.

Cinayətin obyektı

İnsan alveri cinayətinin obyektı qanunla müəyyən edilən, qorunan və təmin edilən azadlıq, şəxsi təhlükəsizlik və insanın marağı, həmçinin həyatı, sağlamlığı (fiziki və psixoloji), insanın şərəfi və ictimai sahəsindəki ictimai münasibətlərdir.

Cinayətin obyektiv tərəfi

Sözügedən cinayətin obyektiv tərəfi özünü insan alqı-satqısı, onun ələ alınması, daşınması, çatdırılması, istismar məqsədilə qəbul edilməsi, nəzarətdə saxlanması və ya gizlədilməsi kimi fəaliyyətlərdə göstərir.

Alqı-satqı İnsan alveri cinayətində zərərçəkmiş şəxsin alqı-satqısı dedikdə, həmin şəxsin əvəzli əşyalarla digər şəxslərə satılması və ya digər şəxslərdən alınması başa düşülür. Göründüyü kimi, insan alveri cinayətində alma və satma faktlarının ikisindən birinin mövcud olması insan alveri cinayətinin tərkib hissəsini yaradır.

İnsan alveri cinayətindən zərər çəkmiş şəxs barəsində ona sahibliklə əlaqədar bağlanan digər əşyalar dedikdə, həmin şəxsin bağışlanması, dəyişdirilməsi, ondan girov kimi istifadə edilməsi, cinayətkar fəaliyyətə, fahişəliyə və s. antiictimai fəaliyyətə cəlb olunması üçün, yaxud borcun qarşılıqlı silinməsi müqabilində mü-

vəqqəti və ya daimi olaraq digər şəxslərə verilməsini nəzərdə tutan hər hansı əqd aid edilo bilər.

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 144-1.1-ci maddəsinin dispozisiyasında nəzərdə tutulmuş alqı-satqı və ya sair əqdlərin bağlanması heç də həmin əqdlərin qanunvericilikdə müəyyən edilmiş qaydada rəsmiləşdirilməsini nəzərdə tutmur.

İstismar insan alveri cinayətində insanın istismarı dedikdə, məcburi əmək (xidmət), cinsi istismar, köləlik, köləliyə bənzər adətlər və onlardan irəli gələn asılılıq vəziyyəti, insan orqanlarının və toxumalarının qanunsuz saxlanması, şəxs üzərində qanunsuz biotibbi tədqiqatların aparılması, qadının surroqat ana kimi istifadə edilməsi, qanunsuz, o cümlədən cinayətkar fəaliyyətə cəlb etmə başa düşülür.

Məcburi əmək (xidmət) qanunsuz olaraq şəxsin hədə-qorxu və zor tətbiqi ilə və ya zor tətbiqi etməklə hədəsi ilə, habelə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş xüsusi hallardan başqa şəxsin azadlığını məhdudlaşdırmaqla müəyyən işin (xidmətin) yerinə yetirilməsinə məcbur edilməsində ifadə olunur.

Cinsi istismar şəxsin fahişəlikdə, seksual köləlikdə və pornoqrafik materialların istehsalında istifadə edilməsini, digər şəxslərin bu cinsi istismardan mənfəət əldə edilməsini nəzərdə tutur.

Köləlik şəxs üzərində mülkiyyət hüququna xas olan səlahiyyətlərin tam və ya qismən həyata keçirilməsində ifadə olunan hərəkətləri özündə əks etdirir.

Qul əməyi – şəxsə qarşı mülkiyyət hüququna aid olan bir çox və ya bütün səlahiyyətlərin tətbiqi edildiyi vəziyyət və ya şəraitdə olan insan əməyidir. Qul anlayışı altında bu vəziyyət və ya şəraitə düşən şəxs nəzərdə tutulur.

Qadının surroqat ana kimi istifadə edilməsi dedikdə, onun razılığı olmadan və ya yetkinlik yaşına çatmayan qadına (onun

razılığının olub-olmamağından asılı olmayaraq) süni mayalanma və ya embrionu implantasiya etmək yolu ilə uşağın dünyaya gəlməsinə nail olma başa düşülür.

Zərərçəkmiş şəxsin orqan və toxumalarından istifadə dedikdə, həmin orqan və toxumaların alqı-satqısı, transplantasiyası, onlardan biotibbi tədqiqat obyektinə kimi istifadə etmə və s. başa düşülür.

Ələ alma insanı müzdlə tutma, yəni insanları istismara cəlb etməklə üçün razılığını almağa yönəlmiş fəaliyyətdir. Bu nəmizəd axtarmaq, təşviqat, qanuniləşdirmə və onları istismar yerinə yönəltmək kimi hərəkətlərlə (fəaliyyətlə) özünü göstərir.

Daşıma – orqanın həyata olmasından (ölkələr və ya ayrıca yaşayış məntəqələri) asılı olmayaraq, nəqliyyatın istənilən növü ilə adamı bir yerdən başqa yerə aparmaqdır.

Çatdırılma – vasitəçinin qanunda göstərilmiş insan alveri ilə bağlı fəaliyyətdə iştirakıdır; zərərçəkənin alqı-satqısından sonra onun başqa şəxs tərəfindən alıcıya çatdırılmasını, məsələn, müvəqqəti yaşayış və yerləşdirilməsini, istifadəsini və sair nəzərdə tutur.

Qəbul etmə – çatdırılan şəxsin cinayətkar qrupun digər üzvü tərəfindən əldə edilməsidir.

Gizlətmə – zərərçəkəni gizlətməklə qanunda göstərilmiş insan alveri ilə bağlı fəaliyyətdə iştirak etməkdir.

Sosial baxımdan insan alveri ictimai təhlükə yaradır, başqa sözlə, yuxarıda göstərilənləri kimi, ictimai münasibətlərə zərərli təsir edir.

Subyektiv tərəfi

Cinayətin subyektiv tərəfi üç əlamətdən ibarətdir: təqsir, motiv və məqsəd.

İnsan alveri həmişə qəsdən törədilir, onun üçün birbaşa qəsd xarakterikdir, motiv – təməh niyyətidir. Cinayətin bu növü iki

məqsədlə edilir: a) maddi gəlir əldə etmə (alqı-satqı); b) insan istismarı (ələ alma, daşıma, çatdırma, gizlətmə və ya əldə etmə).

Subyekt

AR cinayət qanunvericiliyinə uyğun on altı yaşına çatmış və cinayət törətmiş anlaqlı şəxs insan alveri cinayətinin subyekti hesab olunur.

İnsan alverçiləri — insan ticarəti anlayışının əhatə etdiyi fəaliyyətlə məşğul olan fiziki şəxs və ya şəxslər qrupu və öz fəaliyyəti ilə insan alverində iştirak edən, əslində isə insan alverinə qarşı mübarizə aparmaq vəzifə borcu olan vəzifəli şəxslərdir.

Məcburi şərait — elə bir vəziyyət və ya şəraitdir ki, aşağıdakı institut və ya əməllərin nəticəsində yaranır:

a) borclu köləlik (qəbalə), yəni, o şərait və vəziyyətdir ki, müəyyən şərt nəticəsində yaranan borclu öz şəxsi əməyi və ya şəxsdən asılı olan əməklə borcunu qaytararkən görülən işin qiyməti borcun ödənişində hesaba alınmır və ya işin davamiyyətinin son həddi bilinmir və onun xarakteri müəyyənləşmir;

b) təhkimçilik vəziyyəti torpaqdan elə istifadə formasıdır ki, istifadəçi başqa şəxsə məxsus torpaqda yaşamağa və işləməyə borclu və məcburdur, müəyyən olunmuş işin müqabilində mənfəət əldə edə və ya etməyə bilər və o öz düşdüyü vəziyyətini dəyişə bilmir;

c) istənilən köhnəlmiş adət və ya ənənənin gücüylə:

- qadınların cüzarına baxmayaraq, onların valideynləri, qəyyum, ailə və ya istənilən başqa şəxs və ya şəxslər qrupu pul və ya natural gəlirə görə qadınları ələ verməyi vəd edir və ya ələ verirlər;

- qadının valideynləri və ya qadının asılılığında olduğu digər şəxslər gəlir və ya digər məsələyə görə qadını başqa şəxsə vermək hüququna malikdirlər;

- uşaq və ya 18 yaşına çatmayan yeniyetmə valideynlərinə və ya qəyyumuna pul ödəməklə və ya pulsuz istismar məqsədilə başqa şəxslər tərəfindən alınır.

İnsan alveri cinayətlərinin istintaqına metodik tövsiyələr

Müasir dünyada insan alveri cinayəti təkcə Azərbaycanın deyil, digər ölkələrin də milli təhlükəsizliyinə və milli gəncliyinə real təhlükədir. Bu səbəbdən cinayətin sözügedən növü ilə mübarizə bütün dünya dövlətlərinin aktual problemlərindəndir.

İnsan alverinin cəmiyyət üçün təhlükəliliyi hər şeydən əvvəl ondadır ki, sözügedən cinayət əsasən 30 yaşa qədər olan gənc nəslə (on əsası qadınlara və uşaqlara) qarşı törədilir. Başqa sözlə, cəmiyyətin ictimai-faydalı fəaliyyətlə məşğul olan kateqoriyası kriminal istismara məruz qalır.

Həmçinin, insan alveri cinayəti nəticəsində aşağıdakı neqativ halların baş verməsini göstərmək olar:

Birincisi, insan alveri cinayəti həm bir ölkənin, həm də bütün dünya dövlətlərinin milli təhlükəsizliyinə və milli gəncliyinə təhlükədir;

İkincisi, zərərçəkənə psixoloji (depressiya vəziyyəti, utanc hissi və baş verənlərə görə günahkarlıq, özünə nifrət, özünəhərmanın itirilməsi, yaşamaq marağının itməsi və sair), cəmiyyətə fiziki sağlamlıq (travma, şikəstlik, müalicəsi olmayan xəstəlik) baxımından bərpəolunmaz təsir göstərir;

Üçüncüsü, özündə aşağıdakıları birləşdirən beynəlxalq miqyasda kriminal nəticəyə səbəb olur:

- kriminal qrupların yerləşdiyi dövlətlərin sayı artır;
- sözügedən kriminal biznes formasından gələn və sonradan leqallaşan pul axınının hesabına beynəlxalq terrorizmin genişlənməsi və güclənməsi;
- hakimiyyət orqanları işçiləri arasında korrupsiya. Həmin orqan işçiləri insanların leqal kanallarla gətirilməsi və istismar edilməsinə aid tədbirləri təkmilləşdirir və uzunmüddətli fəaliyyətini təmin edir;
- cinayətkar transmilli şirkət və təşkilatların güclü və çoxşaxəli beynəlxalq əlaqələrinin genişlənməsi;

• əhalinin demoralizasiyası (məənvi pozğunluğu). Bunun nəticəsində qəbul edilməmiş davranışın müxtəlif formaları qarşılığında dözülməzlik səddi aşağı düşür.

Bələ nəticə oyanı surətdə sübut edir ki, insan alveri qanunazidd fəaliyyətin forması kimi müştəkkil cinayətkarlığın ayrılmaz tərkib hissəsinə çevrilmişdir. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının məlumatına görə, müştəkkil insan alveri müştəkkil cinayətkarlığın 17 ən təhlükəli transmilli formalarından biridir.

İnsan alveri faktlarının müəyyən edilməsinin və istintaqının metod və üsulları

İnsan alveri, əsasən, aşağıdakı sxem üzrə baş verir: olo alma - daşıma - gətirmə - qəbul etmə - istismar. İstintaq və məhkəmə təcrübəsinin təhlili göstərir ki, əgər sözügedən fəaliyyəti sübut edənin oxşar əlamətlər yoxdursa, olo alma və daşıma mərhələsində insan alverini müəyyən etmək adətən mümkün olmur.

İnsan alveri qurbanlarının böyük əksəriyyəti gətirdikləri ölkədə onları gözləyən bələlərdən xəbərsiz olurlar (nadir istisnalar olur).

Təhlillər göstərir ki, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları əsasən ölkəmizin ərazisindən kənarda istismara məruz qaldıqları kimi, Azərbaycanda isə daha çox ayrı-ayrı ölkələrin vətəndaşları istismar olunurlar.

İnsan alveri faktına görə istintaqı aparılan cinayət işlərinin öyrənilməsi göstərir ki, cinayət faktları əsasən qurbanın verdikləri informasiya və əməliyyat-axtarış orqanlarının məlumatları əsasında müəyyən olunur. Aşkar edilmiş faktların 80 faizindən çoxu əməliyyat-axtarış xətti ilə müəyyən olunmuşdur.

Hesab edirik ki, aşkar edilmiş faktların 80 faizdən çoxunun əməliyyat axtarış yolu ilə müəyyən edilməsi, bir tərəfdən, yardım mərkəzlərinin yaradılmaması, QİT-lərlə dövlət orqanları arasında əməkdaşlığın zəif olması, qurbanların hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları ilə əlaqə qurmaq istəməməsi ilə sıx bağlıdırsa, di-

gər tərəfdən, insan alverçilərinin öz fəaliyyət taktikalarını daim dəyişməklə cinayət əməllərinin gizliliyini təkmilləşdirən ölçülər götürməsi ilə əlaqədardır.

İnsan alveri ilə məşğul olanlar haqqında məlumat əldə etmək üçün tövsiyə edilən mənbələr:

- xaricdə işləməsini göstərən, əslində isə ölkə daxilində heç bir biznes fəaliyyəti olmayan fiziki şəxslər;
- xarakterini göstərmədən xaricdə iş təklif edən reklam məlumatları (jurnallarda, qəzetlərdə, internetdə və sair);
- sauna, masaj salonları, istirahət klublarında və sairə sərbəst vaxt keçirməyi təmin etmək üçün verilən şübhəli xidmət əlanları;
- səfirlik və ya konsulluğun viza şöbələrinin, turizm, xaricdə işə düzəltməklə məşğul olan firmaların məlumat bazaları;
- göstərilən firmaların, səfirlik və konsulluqların nümayəndələri;
- sauna, masaj salonları, mehmanxana, bar, klub, reklam agentliyi, yaşayış yeri kirayə verən agentliklər, hava və gömi limanlarının işçiləri;
- xaricdə qısamüddətli təhsillə bağlı reklamlar.
- qurbanlar
- məhkəmə hökmləri və s.

İşlərin məhkəmə perspektivlərini müəyyən etmək üçün əməliyyat-axtarış tədbirləri "Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunun tələblərinə uyğun aparılmalıdır. "Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında" qanuna müvafiq olaraq tədbirlər həyata keçirən orqan aşağıdakıları daim diqqət mərkəzində saxlamalıdır:

- əməliyyat-axtarış tədbirləri həyata keçirən orqan fəaliyyətin bu formasına səlahiyyətli idi mi;
- bu cür tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün əsası varmı;
- bu tədbirlərdə şərtlər və qanun, o cümlədən vətəndaşın konstitusiyada nəzərdə tutulan hüququ qorunub mu;
- sözügedən hadisədə müvafiq məhkəmə sanksiyası varmı?

İyni zamanda, əməliyyat-axtarış fəaliyyəti nəticəsində olda edilən məlumatlar və dəlillər cinayət-prosesual qanunvericiliyin tələblərinə uyğun olaraq sənədləşdirilməlidir.

Kəçirilən bu və ya digər əməliyyat-istintaq tədbirlərinin taktika və metodikası, həmçinin forma və üsulları da "Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olmalıdır. Belə ki, hər bir hərəkəti qanunla əsaslandırmaqla planlaşdırmaq və mərhələ-mərhələ həyata keçirməklə lazım olan nəticəni - yəni bu və ya digər insan alverçisinin iştirak etdiyi cinayət hadisəsi haqqında bütün faktların detallarına qədər sənədləşdirilməsinə nail olmaq lazımdır.

İnsan alverinə qarşı mübarizə sahəsində dövlət orqanlarının qarşılıqlı əlaqələri

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 06 may 2004-cü il tarixli Sərəncamı ilə "Azərbaycan Respublikasında İnsan Alverinə Qarşı Mübarizə üzrə Milli Fəaliyyət Planı" təsdiq edilmişdir. "Milli Fəaliyyət Planı"na əsasən, Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin 19.05.2004-cü il tarixli əmri ilə Azərbaycan Respublikasında İnsan Alverinə Qarşı Mübarizə üzrə Milli Fəaliyyət Planının həyata keçirilməsi üçün məsul şəxs - Milli Koordinator təyin edilmiş və DİN-də "İnsan Alverinə qarşı Mübarizə İdarəsi" yaradılmışdır.

İnsan alverinə qarşı mübarizə sahəsində dövlət orqanlarının qarşılıqlı əlaqələri göstərilən Milli Fəaliyyət Planına uyğun həyata keçirilir (Milli fəaliyyət Planı olavə edilir).

İnsan alverinə qarşı mübarizə sahəsində dövlət orqanları arasında əlaqələrin inkişaf etdirilməsi üçün Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti 01 fevral 2008-ci il tarixdə "İnsan alverci cinayəti qurbanlarının insan alverinə qarşı mübarizə üzrə xüsusi polis qurumuna təhvil verilməsi Qaydaları"nın təsdiq edilməsi haqqında 21 sayılı Qərar qəbul etmişdir. Həmin Qaydalara görə, şəxsin insan alverindən zərər çəkməsi ehtimal olunduqda, yaxud insan alverci cinayətinin hazırlanması və ya törədilməsi digər qurumlar tərəfindən

aşkar edildikdə, insan alverci qurbanlarının təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, onlara peşəkar yardımın göstərilməsi, insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində məlumatların vahid mərkəzdə cəmlənməsi və qorunması məqsədi ilə bu barədə xüsusi polis qurumuna dərhal məlumat verilməlidir. İnsan alverci cinayətinin qurbanları və ehtimal olunan qurbanlar müəyyən edildikdən sonra onların müraciətləri qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada rəsmiləşdirilərək, 24 saatdan gec olmayaraq şəxsin xüsusi polis qurumuna təhvil verilməsi üçün təxirəsalınmaz tədbirlər görülməklə, onun müvafiq sənədləri həmin quruma təqdim edilir və lazımi köməklik göstərilir.

İnsan alverci cinayəti qurbanlarının və ehtimal olunan qurbanların müəyyən edilməsi və xüsusi polis qurumuna təhvil verilməsi prosesində onların hüquq və azadlıqları pozulmamalı, şərəf və ləyaqətinə toxunan hərəkətlərə yol verilməməli, hər biri ilə nəzakətli davranılmalıdır. İnsan alverci cinayətinin qurbanları və ehtimal olunan qurbanlar və onlar barədə müvafiq sənədlər yalnız xüsusi polis qurumunun nəvbətçisinə təhvil verilməlidir. İnsan alverci qurbanlarının və ya ehtimal edilən qurbanların başqa polis qurumuna, yaxud hüquq-mühafizə orqanına təhvil verilməsi qadağandır.

QHT-lərlə dövlət orqanları arasında əlaqə

2002-ci ildə İtaliya və bir sıra Qərbi Avropa ölkələrində aparılmış araşdırma zamanı fərqli vəziyyət müəyyən olunmuşdur. Həmin təhqiqata görə, insan alverci qurbanlarının təxminən 40 faizi yerli özünüidarə, qaynar xətt və Qeyri-Hökumət Təşkilatları ilə aparılan tədbirlərin nəticəsində, 22 faizi müştərilərin yardımından faydalanmaqla, 13,9 faizi isə öz təşəbbüsləri ilə müəyyənləşdirilmişdir. Azərbaycan Respublikasında isə insan alverci ilə bağlı aşkar edilmiş cinayət faktlarının 95-96 faizi DİN-in İnsan Alverinə Qarşı Mübarizə İdarəsi tərəfindən aparılan əməliyyat tədbirləri nəticəsində müəyyənləşdirilir. Bu, QHT-lərlə DİN arasında əməkdaşlıq formasının hələ ki, lazımi səviyyədə qurulmaması, cəmiyyətdə peşəkar

QİTT-lərin formalaşdırılmaması kimi qiymətləndirilməlidir. Oxucular üçün faydalı olmasını nəzərə alıb başqa ölkələrdə QİTT-lərlə dövlət orqanları arasındakı əlaqələr barədə qısa arayış vermək istəyirik. Bu əməkdaşlıq, adətən, QİTT-lərlə dövlət orqanları arasında rəsmiləşdirilmiş müqavilələr və ya sənədlərlə həyata keçirilir.

Dövlət təşkilatları və QİTT-lər arasında əməkdaşlıq haqqında razılığın rəsmiləşdirilməsi insan alveri qurbanlarının müəyyən olunmasını asanlaşdırır, cinayət təqibi zamanı insan hüquq və azadlıqlarının təmin olunmasına şərait yaradır. Əməkdaşlıq haqqında razılaşmalar daxili sərəncamla və ya memorandumla təsdiq olunur ki, bu da əməkdaşlıq üçün Anlaşma memorandumu da hesab oluna bilər.

Sərəncam. İnsan alverinə qarşı mübarizə aparan orqan daxili sərəncamla təsdiq edir ki, insan alveri qurbanlarını müəyyən edən QİTT həmin qurbanı müvafiq müəssisəyə verir, DİN tərəfindən aşkar olunduğu halda həmin qurban müvafiq yardım almaq üçün razılaşdırılmış QİTT-yə göndərilir. Məsələn, Hollandiyada və Almaniyanın bəzi torpaqlarında belə təcrübə mövcuddur.

Anlaşma memorandumu. Anlaşma memorandumu əməkdaşlığın daha geniş yayılmış formalarından biridir. Almaniya və Çexiyada əməkdaşlığın qeyd olunan formasından istifadə olunur. Bu qurbanların müəyyən olunması üçün imzalanan razılaşmadır.

Azərbaycan Respublikasının müvafiq orqanları tərəfindən həmin ölkələrin təcrübəsinin öyrənilməsi insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində əməkdaşlığın daha effektiv olmasına kömək etmiş olardı. İnsan alverinə qarşı mübarizə sahəsində fəaliyyət göstərən əməkdaşların təlimlərdə cəlb edilməsi qanunda da nəzərdə tutulmuşdur. Belə ki, insan alveri qurbanlarının müəyyən olunması üçün "İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında" Qanuna görə, idarə əməkdaşlarına insan alveri qurbanlarının müəyyən edilməsi üsulları və müəyyən müşahidə üsullarından və texniki vasitələrdən istifadə edilməsi məsələləri üzrə təlimlər keçirilməlidir.

İlkin istintaq fəaliyyətinin icrasının xüsusi taktikası

Saxlamaq. Saxlamayı (tutmanı) icra etmək üçün proseso cəlb olunan hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşlarının iki qrupa bölünməsi məqsəduyğundur:

- birinci qrup insan alveri qurbanlarını saxlayır və onlarla işləyir;
- ikinci qrup cyni fəaliyyəti cinayətkarlara - insan alverçilərinə və qurbanların istismarında bilavasitə iştirak edən şəxslərə, həmçinin sözügedən cinayətin digər iştirakçalarına - münasibətdə yerinə yetirir.

İnsan alveri qurbanlarının saxlanması əməliyyatının əsas şərti odur ki, onlar ölkədə bir qayda olaraq qanunsuz yaşayırlar və özləri fahişəliklə və s. məşğul olduqlarına görə "qanun pozucuları" sayılırlar. İnsan alveri qurbanları insan alverçilərinin cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmasının təmini üçün bəzən yeganə şahid olurlar. Odur ki, onlarla ehtiyatlı rəftar olunmalı və onlar dövlət orqanları tərəfindən himayə olunmalarını hiss etməli və buna inanmalıdırlar. Saxlanılma zamanı dərhal insan alveri qurbanının cinayətkarlardan təcridi istiqamətində tədbirlər həyata keçirilməlidir. Bu tədbir bir tərəfdən cinayətkarın zərərçəkənə neqativ təsir imkanlarını aradan qaldırır, digər tərəfdən isə operativ və təhqiqat bölmələrinin əməkdaşları üçün cinayətkarların əlaqəsini müəyyənləşdirmək, həmçinin zərərçəkənin etibarını qazanmaq daha effektiv olur.

Hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşlarının belə fəaliyyəti insan alveri qurbanının özünə inamını bərpa edir, onlarla psixoloji əlaqəyə girmək üçün stimulyar yaradır. Qurbanlarla düzgün münasibətin qurulması onların insan alverçisi haqqında ərizə ilə müraciət etməsi ilə nəticələnir.

İnsan alveri qurbanı ehtimal olunan şəxsin saxlanılması zamanı onların şəxsiyyəti təsdiq edən sənədlərinin olub-olmadığını dəqiqləşdirmək vacibdir. Onların üstündə sənədlərin, şəxsiyyət vəsiqələrinin olmaması faktı həmin şəxslər üzərində insan

alverçilərinin nəzarətinin mövcudluğunun təsdiqi üçün əsaslı şübhə ola bilər. Əgər bu sənədlər şübhəli şəxsdən götürülsə, onda ehtimal daha da artır.

Şübhəli şəxslərin və insan alverçilərinin saxlanılmasının video-yazı ilə müşayiət olunmasının xüsusi əhəmiyyəti vardır. Çünki belə olduğu halda "Əməliyyat axtarış fəaliyyəti haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun tələblərinə əməl edilir, qurbanların hüquqlarına hörmətlə yanaşılır.

Dindirilmə. Saxlama əməliyyatında olduğu kimi, qurbanların və şübhəli şəxslərin dindirilməsində də təhqiqatçıların iki qrupa bölünməsi məqsəduyğsundur. Eyni vaxtda və bir-biri ilə sıx əlaqədə işləyən iki paralel qrupun işi imkan verir ki, dindirilmədə zərərçəkənlərin və şübhəli şəxslərin dediyi hər bir sübutdan operativ və gecikdirilmədən istifadə olunsun. Buna görə də qaldırılan cinayət işinin istintaqı zamanı əvvəldən axıraadək operativ-istintaq və istintaq qrupu effektiv və nəticəyə hesablanan tədbirlər həyata keçirilməlidirlər.

İnsan alveri qurbanlarının dindirilməsi qaydaları. İnsan alveri cinayətlərində qurbanların müəyyən olunması cətinidir. Nəzərə almaq lazımdır ki, bir sıra səbəblərə: - qorxudan və ya onlar barədə informasiyanın yayılmasından utandıqlarına, cinayətkarlar tərəfindən qorxudulduqlarına, xaricə könüllü gətmələrinə və sair səbəblərə görə zərərçəkənlər hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşları tərəfindən hadisənin üstünün açılmasında maraqlı olmaya bilərlər.

Buna görə də qurbanları dindirmək üçün ciddi hazırlamaq, onlara hüquq və vəzifələrini aydın izah etmək vacibdir. Bundan başqa, onları nüfuzdan salan məlumatın yayılmayacağına və müdafiə hüququnun olmasına təminat verilməli, həmçinin cinayətin təşkilatçılarının ifşa olunmasına (qanuna müvafiq olaraq) yardım edəcəyi təqdirdə qanunsuz fəaliyyətə görə (sərhədi qanunsuz keçmək, fahişəliyə təhrik edilmək və sair) cinayət məsuliyyətindən azad edilməsi qurbana izah edilməlidir.

Qurbanların dindirilməsi zamanı aşağıdakıları müəyyən etmək lazımdır:

- onlar harada və hansı şəraitdə xaricə gətmək üçün təşkilatçılarla rastlaşblar, bu məsələ ilə bağlı daha kimlərlə görüşüblər, onun xaricdəki gələcək işiylə bağlı hansı təkliflər edilib, işin şərtləri və ödəniş (fahişəliyə və ya seksual xarakterli digər xidmətə cəlb etməklə bağlı razılaşma olubmu, olubsa - hansı şərtlərlə); nəticə etibarilə hansı razılaşma əldə olunub - işə düzəltmədə vasitəçi, yol biletlərinin, sənədlərin və sair haqqının ödənilməsi məsələləri nəcə həll edilib, xaricə gətmək üçün lazım olan sənədlərin alınmasıyla bağlı problem hansı yolla həll edilib, kim (adını göstərməklə) bu işlə məşğul olub, işlə bağlı onlarda başqa hansı məlumat var;

- hansı şəraitdə xaricə gediblər, xüsusən də dövlət sərhədini keçmə (vaxtı, yeri, üsulu, digər şəraiti) nəcə baş verib, onları kim müşayiət edib, müşayiət edən şəxslər sərhəd xidmətinin əməkdaşları ilə ünsiyyətə giriblərimi;

- xaricə gedəndən sonra nə baş verdi: hansı ölkəyə və yaşayış məntəqəsinə gətdilər, onları kim qarşıladı, onların işiylə bağlı problem nəcə həll edildi (onlara fahişəliklə və ya digər fəaliyyətlə məşğul olmaq dərhal təklif edildimi, alıcı ilə satıcı arasında hansı söhbətlər aparıldı, aralarında əvvəldən olan razılaşmaya toxunuldumu);

- gətdikləri ölkədə yaşamağın qanuniləşməsiylə ilə əlaqədar sənədləşmə məsələləri nəcə həll edildi, "işin" şərtləri nəcə idi;

- fahişəliklə və ya seksual xarakterli xidmətlə məşğul olmaqdan imtina etdilərmi, etdilsə, onları bu işə nəcə təhrik etdilər (dəqiqələşdirmək lazımdır ki, onları məhz nəcə qorxudublar: zor gücünə, yoxsa bu informasiyanın yayılması ilə), onlar gətdikləri ölkənin hüquq-mühafizə orqanlarına və ya digər dövlət nümayəndələrinə, həmçinin öz ölkələrinin diplomatik nümayəndəliyinə müraciət ediblərimi, etməyiblərsə, niyə etməyiblər;

- cinayətkar qrupun üzvləri haqqında onlara nə məlumdur, təsvir olunan hadisə zamanı onlar daha kimlərlə münasibətdə olublar (rəkruterlər, kuryerlər, fotoqraflar, pasport xidməti işçiləri və s.),

həmçinin cəmiyyətə onlarla birgə xaricə gedən qurbanlar haqqında nə bilirlər.

Birinci dindirmənin nəticələrinə görə sonrakı əməliyyat-axtarış tədbirləri və ibtidai istintaqın strategiyası və taktikasını müəyyənləşdirmək lazımdır. Artıq bu mərhələdən başlayaraq mütləq cinayət tərkibinin sonrakı sübutlarını toplamaq üçün aşağıdakılar aydınlaşdırılmalıdır:

- xaricə getmə könüllü olub (yalan və konfidentiyal informasiyanın istifadəsi ilə bu addımın atılması nəzərə alınmalıdır) və ya təhrik edilib (fiziki güc tətbiq edilməsi, qorxutma, bəzəli öhdəliyin olması; cinayətkarların güc tətbiqi, qorxutma və sairin ətraflı təsvirləri nəzərə alınmalıdır);

- xaricə getməyin əsl məqsədi haqqında xəbərdar olma (əgər xəbərdar deyilsə, cinayətkarlar hansı əsas götürürlər);

- cinayətkarın hansı hərəkətləri zərərçəkəni xaricə getməyə və sonradan fahişəliklə və ya qurbanın istəmədiyi digər fəaliyyətlə məşğul olmağa (hətta xaricə gediş öz razılığı ilə olsa da belə) məcbur edib; zərərçəkən fiziki güc tətbiqi, hədə və digər psixoloji təzyiqlərə məruz qaldığını və bunların tətbiq olunduğu yeri təsvir etməli (ayırmaq lazımdır ki, hansı təzyiqlər getdikləri ölkədə, hansılar getməmişdən əvvəl tətbiq edilib), həmçinin bu təzyiqlərdə iştirak edən şəxslər barədə məlumat verməlidir.

Belə hallarda xüsusi diqqət fahişəlik və ya digər bu kimi fəaliyyət nəticəsində qadının sağlamlığına vurulan zərərə (çapıq, digər izi bilinən bədən xəsarətləri, yoluxucu xəstəliklərə tutulma, QİÇS və sair) yetirilməlidir və zərərin ağırlığı müəyyənləşdirilməlidir.

Əgər zərərçəkən tibbi yardıma müraciət edibse, müəyyənləşdirilməlidir: nə vaxt və hansı tibbi müəssisəyə müraciət edib, bu fakt rəsmi olaraq necə qeydə alınıb, həmin tibb müəssisəsinin işçilərindən kiminlə ünsiyyətdə olub, ona hansı müalicə məsləhət görüldü. Deyilənlər mütləq tibb müəssisəsindəki tibbi sənədlərin öyrənilməsi (qeydiyyat vəərəqi, arayış, xəstəlik tarixçəsi və sair), həmçinin zərərçəkənlərə olaqada olan tibb işçilərinin dindirilməsi ilə yoxlanılmalıdır.

Növbəti addım – cinayətkar qrup üzvlərinin müəyyənləşməsi istiqamətində əməliyyat-axtarış tədbirlərinin planının hazırlanmasıdır.

Bundan ötrü ələ alınması ilə bağlı başına gələn hadisə (yol sənədlərinin alınması, xaricə getmə, xarici "partnyora" çatdırılma və sair) haqqında zərərçəkəndən alınan məlumat dəqiqliklə yoxlanılmalıdır. Bu cür dəqiqləşməni zərərçəkənin ifadəsindəki bu və ya digər hadisənin iştirakçısını dindirməklə, həmçinin pasport-viza xidmətindən, turist firmasından müvafiq sənədləri almaqla aparmaq mümkündür.

İnsan alveri qurbanlarından dəyərli məlumatlar əldə etmək üçün onların professional dindirilməsi çox əhəmiyyətdir. Professional dindirilmə aşağıdakı formada həyata keçirilməlidir:

- dindirmə zamanı qurban üçün sərbəst şərait və mülayim atmosfer yaradılmalıdır ki, o, cinayət hadisəsi haqqında məlumat verməyə maraqlı olsun;

- qurbanın əhval-ruhiyyəindən və ya istəyindən asılı olaraq dindirmənin yeri və dindirilmədə iştirak edən vəkil və ya nümayəndə müəyyənləşdirilməlidir. Çünki belə halda qurban özünü daha sərbəst hiss edir, onda özünü ifadə etməyə inam artır, cəmiyyət tərəfindən mövqeyinin qəbul olunmasının şahidi olur.

- dindirməni aparən prosessual şəxs qurbanın mövqeyinin düzgünlüyünü müəyyən etdikdən sonra özünü onun müdafiəsində dayanan tərəf kimi göstərməyə nail olmalı və buna qurbanı inandırmağa çalışmalıdır.

Qurbanların insan alverçilərinə və insan istismarında bilavasitə iştirak edən şəxslərə qarşı əlavə sübut təqdim etmələrinə nail olmaq üçün istintaq zamanı aşağıdakılara əməl edilməsi vacibdir:

- qurbanların nəinki özlərinin, hətta öz yaxınlarının qorunması na təminat verilməlidir. Qurbanlar onları satan və istismar edən şəxsləri tanıyırlar və bu şəxslərin nəyə qadir olduqlarını bilirlər. Ona görə də hüquq-mühafizə orqanları zərərçəkənlərin təhlükəsizlik məsələsi ilə bağlı riskə getməməlidirlər;

- qurbanlar adətən istismara məruz qalmaları ilə bağlı yaşadıqlarının KİV-də çap olunmasından narahat olurlar. Buna görə də onlar bu mövzu haqqında həvəslə danışırlar və bilmək istəyirlər ki, görəsən, hansı məqsədlə onlar ictimaiyyətin qarşısında sirlərini açmalıdırlar.

- qurbanlar - şəxsi həyatlarına çox ciddi zərbə vurulmuş insanlar-dır. Onların başlarına gələnlər və xəstəlikləri haqqında ətraflı sorğu-sual aparmaq (canıyananlıq göstərmək) vacib elementlərdəndir;

- qurbanlar özlərinə inamı olmayan insanlar kateqoriyasına aid-dirlər və bunun üçün daha çox hakimiyyət nümayəndələrinə düş-məncəsinə münasibət bəsləyirlər. Ona görə də təhqiqatçılar bu məsələlərə xüsusi diqqət yetirməlidirlər;

- inamın qazanılması üçün əməliyyatçının prosesin bütün mərhələlərində qurbanlarla tamamilə açıq və vicdanlı rəftar etməsi vacib elementlərdən biridir.

İnsan alveri qurbanlarının dindirilməsi taktikası

Cinayətdən zərər çəkmiş şəxslərin dindirilməsi qaydası Azərbaycan Respublikası CPM-nin 227-230-cu maddələrində nəzərdə tutulmuş qaydada həyata keçirilir. Yalnız metodik məsləhətin bu bölməsində sözügedən istintaq prosesinin müəyyənləşdirilməsi tələb olunur.

Birinci: Hadisə barədə qurbanın tam versiyası. Əvvəlcə dindirilmə qurbanın versiyası üzrə cinayətin hər üç mərhələsinin - hazırlıq, cinayətin törədilməsi və gizlədilməsi vasitələrinin üzə çıxarılmasına yönəldilməlidir. Yəni, a) olə alma və daşıma; b) gətirmə; c) qəbul etmə və istismarla bağlı olan hallar ayrı-ayrılıqda müəyyənləşdirilməlidir.

İkinci: spesifik (özünəməxsus) təfərrüatlar. Daha sonra cinayətin mərhələlərinə aid olan fəaliyyət sahələri, yəni **reklam, icarə, nəqliyyat, əlaqə, maliyyə** və s. müəyyənləşdirilməlidir. Bu fəaliyyət çərçivəsində diqqət xüsusilə ona yönəldilməlidir ki,

qurbanın göstərdiyi mümkün qədər daha çox fakt şahidlər və ya potensial şahidlər tərəfindən təsdiqlənsin.

Üçüncü: təzyiqin fiziki, psixoloji və digər formaları. Dindirmə-də tam təfərrüatların ortaya çıxması üçün cinayətin bu növünə xas olan hər hansı təzyiq formaları aydınlaşdırılmalıdır. İnsanın oğurlan-ması, qanunsuz olaraq azadlıqdan məhrum etmə, qul əməyindən isti-fadə, qanunsuz olaraq övladlığa götürmə, fahişəliyə təhrik etmə, fahi-şəlik fəaliyyətinin təşkili, yeniyetmələrin pornogörüntülərinin hazırlanması və dövriyyəyə buraxılması, fiziki təzyiq və qurbanın və ya onun ailə üzvlərinin öldürülməsi və ya sağlamlığa qarşı yönələn di-gər təhdidlər, cinsi təxəvvüslük və cinsi azadlıq, surroqat analıq - bütün bunlar sözügedən cinayətin adi xarakteristikasıdır və təhqiqat işinin hər mərhələsində bunların diqqətdə saxlanılmasına ehtiyac var. Qurbana dəymiş mənəvi ziyanın müəyyənləşdirilməsi üçün məhkə-mə-psixiatrik ekspertizasının keçirilməsi də zəruri hallardan biridir.

Dördüncü: cinayətin qurbana təsiri. İnsan alveri - insanın fi-ziki, psixoloji və hüquqi haqlarına qarşı ağır cinayətdir və ona gö-rə də istintaq qurbanından ona qarşı qanunsuz təzyiqlər barədə ətraflı məlumat almalıdır.

Dindirilmənin sonuncu hissəsində qurban ona vurulan fiziki və psixoloji zərər ilə bağlı məlumatlandırılmalı və təqsirləndirilən şəx-sə ittiham irəli sürülməlidir. İttihamda insan alverçisinin qurbana təzyiqləri, qurbanın bu cinayətə, həmçinin ona qarşı tətbiq edilən əməllərə qarşı reaksiyası öz əksini tapmalıdır. Bundan əlavə, insan alverçilərinin qurbanlara qarşı aşağıdakı təzyiqlərinə diqqət etmək lazımdır: cinayət törədildikdən sonrakı həyatına təzyiqlərin təsiri; özünə və yaxınlarına görə qorxunun səviyyəsi; azadlığa çıxdıqdan sonra öz həyatını davam etdirmə imkanı; öz şəxsiyyətini qiymət-ləndirmə və özünəhərmət hissi.

Şübhəli şəxsin dindirilməsi. Şübhəli şəxsin dindirilməsi qayda-sı və şərtləri Azərbaycan Respublikasının Cinayət- Prosessual Mo-

cəlləsinin 232-ci maddəsində tamamilə əhatə olunmuşdur. Bununla belə, istərdik ki, cinayətin sözügedən formasının bəzi özünəməxsus xüsusiyyətlərini vurğulayaq. Çünki vurğulanan bu məsələlər istintaq araşdırmasının maksimum effektiv gedişinə şərait yaradacaq.

İlər şeydən öncə, dindirilən şəxslə psixoloji əlaqə qurmaq lazımdır.

Təcrübəyə görə, insan alverci cinayətinin istintaqı zamanı istintaq orqanı şübhəli şəxs dindirilərkən onun cinayət fəaliyyətini ifşa etmək üçün kifayət qədər sübut bazasına malik olur. Əvvəlcədən olda olunan operativ əməliyyat yoxlamalarının nəticəsində kifayət qədər sübutlar toplanmış olur. Bu mərhələdə şübhəli şəxsə izah etmək lazımdır ki, onun ifadə verib-verməməsindən, yaxud təhqiqatı azdırmaq məqsədilə yalan ifadə verməməsindən asılı olmayaraq, onun cinayət əməllərinin sübuta yetirilməsi üçün kifayət qədər faktlar var və onun cinayət məsuliyyətinə cəlb olunması qaçılmazdır. Bundan sonra şübhəli şəxsi ifşa edən fərqli sübutların təqdim edilməsi taktikasından istifadə edilməlidir.

İnsan alverçisi – müəşəkkil cinayətkar qrupun üzvüdür. Ona görə də ondan düzgün ifadə almağa nail olmaq törədilən cinayətin bütün mərhələlərində (olə alma, daşıma, qəbul etmə və istimar) iştirak edən hər bir üzvün üzə çıxarılmasına və ifşa olunmasına kömək etməli olur.

Axtarış və götürmə. Axtarış və götürmə Azərbaycan Respublikası CPM-nin 242-247-ci maddələrinin tələblərinə uyğun həyata keçirilməlidir. Axtarış zamanı dəyərli sübutların götürülməsi törədilmiş cinayətin sübut edilməsi və cinayət işinin obyektiv araşdırılması baxımından çox əhəmiyyətlidir.

Axtarış zamanı aşağıdakı əşyalar və sənədlərə diqqət yetirilməsi vacibdir:

- nağd pul, kredit kartları, məbləğin kiçikliyindən asılı olmayaraq maliyyə əməliyyatına aid istənilən sənədlər;

- qurbanların insan alverçilərinin xeyrinə pul ödəmələrinə aid sənədlər: məsələn, gündəlik haqq-hesab qeydləri, ödəməklə bağlı sənədlər, pul köçürmələri formaları ;

- gediş-gəliş sənədləri, biletlər, kuponlar, qəbzlər (kvitansiya-lar), aeroport və yük talonları ;

- pasportun, vizanın və qeydiyyatın istənilən forması ilə bağlı sənədlər;

- istismarın təşkili ilə əlaqədar gündəlik sənədlər: məsələn, reklam materialı, gündəlik qeydiyyat vərəqi;

- mülkün kirayəyə verilməsi və götürülməsi ilə əlaqədar olan sənədlər; o cümlədən, ödənişlə bağlı sənədlər;

- olə alma prosesinə aid sənədləşmələr: məsələn, reklam materialının surəti, görüş təyin edilən jurnal, səfirliklərin viza şəbəkələri-nə məktublar və sair;

- dövlətnamələr, miqrasiya ilə bağlı xidmətlər və s. bağlı məlu-matların oxs olunduğu yazışmalar;

- əlaqə vasitələri və texniki-informasiya vasitələri, kompüterlər, printerlər, faks-lar, mobil telefonlar, radiostansiyalar, peyçerlər, avto-ca-vab telefonlarındakı maqnitofon kasetləri, digər informasiya aparatları.

İşdə sübut kimi istifadə oluna biləcək sübutları müxtəlif avadan-lıqlarla bərpa etmək üçün kompüter texnikası və informasiya mü-tə-xəssislərinin imkanları son illər xeyli genişlə-nib. Disklərdə saxla-nılan faktların analizi, elektron poçtlarında-kı məlumatlar haqqında arxiv materialları, həmçinin onların bütün İnternet fəaliyyətləri, gö-ründüyü kimi, bu avadanlığın sahibi və işlədəni ələyhinə təkzibo-lunmaz sübutların olda olunmasına gətirib çıxara bilər.

Kompüterlərin və informasiya aparatlarının götürülməsi zamanı bu sahəni bilən əməkdaşın və ya ekspertin iştirakı müqayisə olun-mayacaq səviyyədə qiymətlidir. Çünki insan alverçiləri bu aparat-lardan istifadə olunacağını bəzən əvvəlcədən nəzərə alırlar.

İstintaqın sonuncu və yekun mərhələsi. İstintaqın sonuncu mərhələsi ittihamın irəli sürülməsi anından cinayət işinin məhkə-məyə göndərilməsinə və ya ona xitam verilməsi haqqında qərar qəbul edilənə qədər olan mərhələni əhatə edir.

Burada əsas istiqamət odur ki, olə keçəndən cinayətkarın ifşa olunması və ona ittiham elan olunması üçün oləvə faktlar toplanılsın.

İnsan alveri istintaqının sonuncu mərhələsində aşağıdakıların həyata keçirilməsi tələb olunur:

- birinci, cinayət hadisəsi (yeri, vaxtı, hazırlıq vasitələri, baş verməsi və gizliliyi) və qanunsuz fəaliyyətdə təqsirləndirilən şəxsin hərəkətləri, onun günahının formaları və motivləri haqqında toplanmış məlumatların sistemləşdirilməsi;

- ikincisi, törədilmiş cinayətin iştirakçıları və onların rolları, zərərin xarakteri haqqında sübutlar;

- üçüncüsü, cəzanın yüngülləşdirici və ağırlaşdırıcı halları, təqsirləndirilənlərin və zərərchəkənlərin şəxsi xarakteristikası haqqında məlumatlar.

İstintaqın sonuncu mərhələsi cərcivəsində əldə olunan bütün sübutlara təhlil olunmuş və sistemləşdirilmiş qaydada qiymət verilməlidir.

Sözəgedən mərhələnin təhlili cinayət işinə daxil olan sübutlardan istifadə etməklə təqsirləndirilənlərin cinayət fəaliyyətini ifşa edilməsi ilə nəticələnir. Bu işə imkan verir ki, insan alverinin bütün mərhələlərində iştirak edənlərin hamısına ittiham irəli sürülsün.

İstintaqın yekun mərhələsi cinayətin bütün növləri üçün ümumi olan prosessual hərəkətlərlə xarakterizə olunur.

İstintaq orqanı istintaq prosesi ərzində qurbanların fiziki, psixoloji və ədalətsiz davranışdan müdafiəsini təmin etməlidir.

Fiziki müdafiə qurbanın onun müdaxilə cinayətkarlara qarşı ifadə verdiyi hallarda xüsusi əhəmiyyətə malik olur.

Psixoloji müdafiə qurbanın psixoloji vəziyyətinin sabitləşməsi və onu növbəti sarsıntıdan qorumaq öhdəliyidir.

Ədalətsiz davranışdan müdafiə insan alveri qurbanlarının hüquq və ləyaqətinə hörmətə əsaslanan davranışın təmin edilməsidir.

İstifadə olunan ədəbiyyat:

1. "Ağ dərili qullarla ticarətə qarşı mübarizə haqqında" Beynəlxalq Müqavilə (1904)

2. "Ağ dərili qullarla ticarətə qarşı mübarizə haqqında" Beynəlxalq Konvensiya (1910)

3. "Qadınlarla və uşaqlarla ticarətə qarşı mübarizə haqqında" Beynəlxalq Konvensiya (1921)

4. "Yətkinlik yaşına çatmış qadınlarla ticarətə qarşı mübarizə haqqında" Beynəlxalq Konvensiya (1933)

5. "Qadınlar barəsində ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv edilməsi haqqında" Konvensiya qəbul edildi (Azərbaycan Respublikası bu Konvensiyaya 1995-ci il iyunun 30-da qoşulmuşdur).

6. "İnsanlarla ticarətə və üçüncü şəxslər tərəfindən fahişəliyin istismarına qarşı mübarizə haqqında" Konvensiya (02 dekabr 1949-cu il)

7. "Transmilli müdaxilə cinayətkarlığa qarşı" Konvensiya və ona əlavə olunmuş protokol (Azərbaycan Respublikası bu Konvensiyaya 13 may 2003-cü ildə qoşulmuşdur).

8. Avropa Birliyinin Nazirlər Şurasının Konfransında "Həəqa Nazirlər Bəyannaməsi" (1997-ci ilin aprel)

9. "Avropa Təhlükəsizliyi haqqında" İstanbul Xartiyası (19 noyabr 1999-cu il)

10. ATƏT-in Parlament Assambleyasının Buxarest Bəyannaməsi (10 iyul 2000-ci il)

11. "İnsan alverinə qarşı mübarizə sahəsində ATƏT-in səylərinin gücləndirilməsinə dair" ATƏT-in Nazirlər Şurasının Qərarı (28 noyabr 2000-ci il)

12. "İnsan alverinə qarşı mübarizə tədbirləri haqqında" ATƏT-in təklif olunan 2000-ci il Fəaliyyət Planı (1999-cu il)

13. ATƏT/ Demokratik İnstitutlar və İnsan Hüquqları Ofisinin İnsan Alverinə dair tədbirinin gündəliyi (1999-cu il)

14. "İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu (28 iyun 2005-ci il)

15. Azərbaycan Respublikasında İnsan Alverinə Qarşı Mübarizə üzrə Milli Fəaliyyət Planı (6 may 2004-cü il, № 208)

NORMATİV SƏNƏDLƏR

BMT-nin “Transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı” Konvensiyanın, onu tamamlayan “İnsan alverinin, xüsusən qadın və uşaq alverinin qarşısının alınması, aradan qaldırılması və cəzalandırılması haqqında” və “Miqrantların quru, dəniz və hava ilə sərhəddən qanunsuz keçirilməsinə qarşı” Protokolların təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının Qanunu

(13 may 2003-cü il, № 435-IIQ)

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi qərara alır:

I. Azərbaycan Respublikası adından 2000-ci il dekabrın 12-də Palermo şəhərində imzalanmış BMT-nin “Transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı” Konvensiyası, onu tamamlayan “İnsan alverinin, xüsusən qadın və uşaq alverinin qarşısının alınması, aradan qaldırılması və cəzalandırılması haqqında” və “Miqrantların quru, dəniz və hava ilə sərhəddən qanunsuz keçirilməsinə qarşı” Protokollar müvafiq bildirişlər və bəyanatlar ilə (bildirişlərin və bəyanatların mətnləri olavə olunur) **təsdiq edilsin.**

II. Bu Qanun dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı KONVENSIYASI

Ali Məclisin 2000-ci il 15 noyabr tarixli, 55/25 sayılı Qətnaməsi ilə qəbul edilmişdir.

Maddə 1. Məqsəd

Bu Konvensiyanın məqsədi transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığın qarşısının alınması və onunla mübarizə işində əməkdaşlığı təşviq etməkdən ibarətdir.

Maddə 2. Anlayışlar

Bu Konvensiyanın məqsədləri üçün:

a) **“mütəşəkkil cinayətkar qrup”** dedikdə, birbaşa və ya dolaylı maliyyə və ya digər maddi mənfəət almaq üçün bir və ya bir neçə ciddi cinayət və ya bu Konvensiyaya uyğun olaraq cinayət kimi tanınmış cinayətləri törətmək məqsədi ilə müəyyən müddət ərzində mövcud olan və birgə hərəkət edən üç və ya daha çox şəxsin struktur şəklinə təşkil edilmiş qrupu başa düşülür;

b) **“ciddi cinayət”** dedikdə, on çoxu dörd ildən az olmayan müddətə azadlıqdan məhrumetmə cəzası və ya digər daha ciddi cəza növü nəzərdə tutan cinayət başa düşülür;

c) **“struktur şəklinə təşkil edilmiş qrup”** dedikdə, dərhal cinayət törətmək məqsədi ilə təsadüfi yaradılmayan və daxilində üzvlərinin rollarının formal şəkildə müəyyən edilib-edilməməsindən, üzvlüyün daimi olub-olmamasından və ya inkişaf etmiş strukturun yaradılıb-yaradılmamasından asılı olmayaraq mövcud olan qrup başa düşülür;

d) **“əmlak”** dedikdə, istər maddi, qeyri-maddi, istərsə də daşınar və ya daşınmaz əşyalarda və ya hüquqlarda ifadə edilmiş isto-

nılən aktivlər, habelə bu cür aktivlərə hüququ və ya onlarda marağı təsdiq edən hüquqi sənədlər və ya aktlar başa düşülür;

c) **“cinayətdən əldə edilən gəlirlər”** dedikdə, hər hansı bir cinayətin törədilməsi nəticəsində birbaşa və ya dolayı yolla əldə edilmiş və ya alınmış hər hansı bir əmlak başa düşülür;

f) **“həbs”** və ya **“götürmə”** dedikdə, əmlakın verilməsinə, dəyişdirilməsinə, özgoninkiləşdirilməsinə və ya yerdəyişməsinə qoyulan müvəqqəti qadağalar və ya bu cür əmlaka müvəqqəti sahiblik və ya məhkəmənin və ya digər səlahiyyətli orqanın qərarı əsasında bu cür əmlaka müvəqqəti nəzarətin həyata keçirilməsi başa düşülür;

g) **“müsadirə”** dedikdə, məhkəmənin və ya digər səlahiyyətli orqanın qərarı əsasında əmlakdan tamamilə məhrum etmə başa düşülür;

h) **“əsas hüquqpozma”** dedikdə, bu Konvensiyanın 6-cı maddəsində göstərilən və cinayət tərkibi yaradan əməllərin törədilməsi nəticəsində gəlir əldə edilmiş hər hansı bir hüquq pozuntusu başa düşülür;

i) **“nəzarət qaydasında mal alınması”** dedikdə, hər hansı bir cinayətin istintaqı və həmin cinayətdə iştirak edən şəxslərin aşkar edilməsi məqsədi ilə bir və ya bir neçə dövlətin ərazisinə onların səlahiyyətli orqanlarının icazəsi və həmin orqanların nəzarəti altında qeyri-qanuni və ya şübhə doğuran yükün ölkəyə gətirilməsinə, daşınmasına və ya çıxarılmasına yol verən üsul başa düşülür;

j) **“regional iqtisadi inteqrasiya təşkilatı”** dedikdə, hər hansı bir regionun suveren dövlətləri tərəfindən yaradılan və bu Konvensiya ilə tənzimlənən məsələlərlə bağlı öz üzv dövlətlərinin səlahiyyətlərini həyata keçirməyə və lazımı qaydada öz daxili prosedurlarına uyğun olaraq bu Konvensiyanı imzalamaq, təsdiq, qəbul və ratifikasiya etmək və ya ona qoşulmaq səlahiyyətinə malik olan təşkilat başa düşülür; bu Konvensiyada “iştirakçı dövlətlər” istinadlar bu cür təşkilatlara onların öz səlahiyyətləri çərçivəsində aid edilir.

Maddə 3. Tətbiq dairəsi

1. Bu Konvensiya, əgər onda digər qayda nəzərdə tutulmayıbsa, aşağıda göstərilən cinayətlərin qarşısının alınması, istintaqına və təqibinə tətbiq edilir:

a) bu Konvensiyanın 5, 6, 8 və 23-cü maddələrinə uyğun olaraq cinayət kimi tanınmış cinayətlərə, və

b) bu Konvensiyanın 2-ci maddəsində müəyyən edildiyi kimi, əgər bu cinayətlər transmilli xarakter daşıyarsa və müəşəkkil cinayətkar qrupun iştirakı ilə törədilmişdirsə, ciddi cinayətlərə.

2. Bu maddənin 1-ci bəndinin məqsədi üçün cinayət müəşəkkil xarakter daşıyır, əgər:

a) bu cinayət birdən çox dövlətdə törədilibsə;

b) bu cinayət bir dövlətdə törədilib, lakin onun hazırlanmasının, planlaşdırılmasının, ona rəhbərliyin və ya nəzarətin əhəmiyyət kəsb edən hissəsi digər dövlətdə baş veribsə;

c) bu cinayət bir dövlətdə törədilib, lakin öz cinayətkar fəaliyyətini birdən çox dövlətdə həyata keçirən müəşəkkil cinayətkar qrupun iştirakı ilə törədilibsə, və ya

d) bu cinayət bir dövlətdə törədilib, lakin onun əhəmiyyəti kəsb edən nəticələri dövlətdə baş veribsə.

Maddə 4. Suverenliyin müdafiəsi

1. İştirakçı dövlətlər öz öhdəliklərini bu Konvensiyanın əsasında dövlətlərin suveren, bərabərlik və ərazi bütövlüyü və ərazi bütövlüyü prinsiplərinə və digər dövlətlərin daxili işlərinə qarışmaq prinsipinə uyğun olaraq həyata keçirirlər.

2. Bu Konvensiyanın heç bir müddəası iştirakçı dövlətə digər dövlətin ərazisinə, müstəsna olaraq yalnız həmin digər dövlətin daxili qanunvericiliyinə uyğun olaraq öz orqanlarının səlahiyyətlərinə aid edilən yurisdiksiyanı və funksiyaları həyata keçirmək hüququnu vermir.

Maddə 5. Mütəşəkkil cinayətkar qrupda iştirakçılığın kriminallaşdırılması

1. Hər bir iştirakçı dövlət aşağıdakı əməlləri, onlar qəsdən törədildikdə, cinayət qanunu ilə cəzalandırılan cinayətlər kimi tanımaq üçün müvafiq qanunverici və digər tədbirlər görür:

a) onları cinayətin törədilməsi cəhdinə aid etməyərək və cinayət əməlinin faktiki törədilməsindən asılı olmayaraq, aşağıdakı əməllərdən hər ikisi və ya biri:

i) əgər bu, daxili qanunvericilikdə nəzərdə tutulursa, habelə sövdələşmə iştirakçılarının biri tərəfindən sövdələşmənin reallaşması üçün hər hansı bir hərəkətin faktiki törədilməsi və ya mütəşəkkil cinayətkar qrupla əlaqəsi güman edilirsə, birbaşa və ya dolayı maliyyə və ya digər maddi mənfəət əldə etmək məqsədi ilə bir və ya bir neçə şəxsə ciddi cinayətin törədilməsinə dair sövdələşmə;

ii) aşağıdakı fəaliyyətlərdə:

a. mütəşəkkil cinayətkar qrupunun cinayətkar fəaliyyətində; və
b. öz iştirakının yuxarıda göstərilən cinayətkar məqsədə nail olmasına yardım edəcəyini dərk edən mütəşəkkil cinayətkar qrupun digər növ fəaliyyətində;

fəal iştirak edən və mütəşəkkil cinayətkar qrupun məqsədini və ümumi cinayətkar fəaliyyətini, yaxud onun müvafiq cinayəti törətməsi niyyətini dərk edən hər hansı şəxsin əməli;

b) mütəşəkkil cinayətkar qrupun iştirakı ilə törədilmiş ciddi cinayətə dair təşkilatçılıq, rəhbərlik, təhrikçilik, səy və ya kömək göstərmək.

2. Dərk etmə, niyyət, qəsd, məqsəd və ya cinayətin törədilməsinə dair bu maddənin 1-ci bəndində adı çəkilən sövdələşmə işin obyektiv və faktiki hallarından asılı olaraq müəyyən edilə bilər.

3. Daxili qanunvericiliyi bu maddənin 1 (a)(i) bəndinə uyğun olaraq cinayət kimi tanınmış cinayətlərin tərkib elementi kimi mütəşəkkil cinayətkar qrupların əlaqəsi olmasını nəzərdə tutan iştirakçı dövlətlər təmin edirlər ki, onların daxili qanunvericiliyi mütəşəkkil cinayətkar qrupların iştirakı ilə törədilən bütün cinayətləri ciddi cinayətlərə aid

əlsin. Bu cür iştirakçı dövlətlər, habelə daxili qanunvericiliyi bu maddənin 1 (a)(i) bəndinə uyğun olaraq cinayət kimi tanınmış cinayətlərin tərkib elementi kimi sövdələşmənin reallaşması üzrə faktiki hərəkətlərin törədilməsini nəzərdə tutan iştirakçı dövlətlər bu Konvensiyanı imzalayarkən və ya ratifikasiya sənədini və ya qəbul etmə, təsdiq etmə və ya qoşulma haqqında sənədini saxlanca verərkən Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibini bu haqda məlumatlandırırlar.

Maddə 6. Cinayətdən əldə edilən gəlirlərin yuyulmasının kriminallaşdırılması

1. Hər bir iştirakçı dövlət öz daxili qanunvericiliyinin başlıca prinsiplərinə uyğun olaraq aşağıdakı əməlləri, onlar qəsdən törədildikdə, cinayət qanunu ilə cəzalandırılan əməl kimi tanımaq üçün zəruri qanunverici və digər tədbirlər görür:

a)

i) əmlakın konversiyası və ya köçürülməsi, əgər məlumdursa ki, bu cür əmlak, onun cinayət mənbəyinin gizlədilməsi və ya ört-basdır edilməsi və ya əsas hüquqpozmanın törədilməsində iştirak edən istənilən şəxsə, onun öz əməllərinə görə məsuliyyətdən yayınmaq üçün köməyin göstərilməsi məqsədi ilə edilən cinayətlərdən əldə edilmiş gəlirdir;

ii) əmlakın həqiqi xarakterinin, mənbəyinin, yerinin, ona sərəncam vermə üsulunun, aidiyyətinin, əmlak hüquqlarının və ya onun kimə məxsus olmasının gizlədilməsi və ya ört-basdır edilməsi, əgər məlumdursa ki, əmlak cinayətlərdən əldə edilən əmlakdır;

b) öz hüquqi sisteminin əsas prinsiplərinə riayət etmək şərti ilə:

i) əmlakın əldə edilməsi, ona sahiblik və ya onun istifadəsi, əgər bu cür əmlakın alınması zamanı məlumdursa ki, əmlak cinayətdən əldə edilən əmlakdır;

ii) bu maddəyə uyğun olaraq cinayət kimi tanınmış cinayətlərdən birinin törədilməsi məqsədi ilə iştirakçılıq, cinayətlə əlaqə və ya onun törədilməsinə cəhd, sövdələşmə, habelə təhrikçilik, kömək və ya onun törədilməsi zamanı məsləhət vermə.

2. Bu maddənin 1-ci bəndinin həyata keçirilməsi və ya tətbiq edilməsi məqsədi ilə:

a) hər bir iştirakçı dövlət bu maddənin 1-ci bəndini ən geniş yayılmış əsas hüquqpozmalara tətbiq etməyə çalışır;

b) hər bir iştirakçı dövlət, Konvensiyanın 2-ci maddəsində müəyyən edildiyi kimi, bütün ciddi cinayətləri və bu Konvensiyanın 5, 8 və 23-cü maddələrində cinayət kimi tanınmış cinayətləri əsas hüquqpozmalara aid edir. İştirakçı dövlətlərin qanunvericiliyində əsas hüquqpozmaların konkret siyahısı nəzərdə tutulduğu təqdirdə, ona ən azı müəşəkkil cinayətkar qrupun fəaliyyəti ilə əlaqəsi olan müfəssəl müəyyən edilmiş cinayətlər də aid edilir;

c) (b) yarımbəndinin məqsədləri üçün müvafiq iştirakçı dövlətin həm yurisdiksiyası altında olan ərazidə, həm də onun həddlərindən kənarda törədilən cinayətlər əsas hüquqpozmalara aid edilir. Lakin hər hansı bir iştirakçı dövlətin yurisdiksiyasından kənarda törədilən cinayətlər əsas hüquqpozmalara o şərtlə aid edilir ki, həmin əməl həm onun törədildiyi dövlətin daxili qanunvericiliyinə əsasən cinayət qanunu ilə cəzalandırılan əməl olsun, həm də, əgər bu əməl bu maddənin həyata keçirildiyi və ya tətbiq edildiyi dövlətin ərazisində törədilmiş olsaydı, həmin dövlətin daxili qanunvericiliyinə əsasən cinayət qanunu ilə cəzalandırılan əməl olardı;

d) hər bir iştirakçı dövlət bu maddənin müddəalarının həyata keçirilməsini təmin edən daxili qanunlarının mətnlərini, habelə bu cür qanunlara sonradan edilən dəyişikliklərin mətnlərini və ya həmin qanunların təsvirədiçi mətnlərini Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təqdim edir;

e) əgər iştirakçı dövlətin daxili qanunvericiliyinin əsas prinsipləri bunu tələb edərsə, onda nəzərə alın bilər ki, bu maddənin 1-ci bəndində göstərilən cinayətlər əsas hüquqpozmanı törədən şəxslərə aid edilmir;

f) bu maddənin 1-ci bəndində qeyd olunan cinayətin tərkib elementi kimi dərək cəkmə, qəsd və ya məqsəd işin obyektiv hallarından asılı olaraq müəyyən edilə bilər.

Maddə 7. Pul vəsaitlərinin yuyulmasına qarşı mübarizə tədbirləri

1. Hər bir iştirakçı dövlət:

a) pul vəsaitlərinin yuyulmasının bütün formalarının qarşısını almaq və aşkar etmək məqsədi ilə banklar və qeyri-bank maliyyə təşkilatları, habelə, lazım gəldikdə, pul yuyulması nöqtəyi-nəzərindən digər orqanlar üçün öz səlahiyyətli çərçivəsində müfəssəl daxili tənzimləmə və nəzarət rejimini müəyyən edir. Həm də qeyd edilməlidir ki, bu cür rejim müştərinin şəxsiyyətinin müəyyən edilməsi, hesabların aparılması və şübhə doğuran oqdlar haqqında məlumatın təqdim edilməsi tələblərinə əsaslanmalıdır;

b) bu Konvensiyanın 18-ci və 27-ci maddələrinə xələl gətirmədən təmin edir ki, inzibati, idarəedici, hüquq-mühafizə və pul vəsaitlərinin yuyulması ilə mübarizə aparan digər orqanlar (o cümlədən daxili qanunvericiliyə uyğun olduqda, məhkəmə orqanları da) onun daxili qanunvericiliyinin müəyyən etdiyi şərtlər əsasında milli və beynəlxalq səviyyədə əməkdaşlığın və məlumat mübadiləsinin həyata keçirilməsinə qadir olsunlar və bu məqsədlə pul vəsaitlərinin yuyulması hallarına aid olan məlumatı toplayan, təhlil edən və yayan mərkəz kimi fəaliyyət göstərəcək operativ maliyyə üzrə bölmənin yaradılması məsələsini müzakirə edir.

2. İştirakçı dövlətlər nağd pul vəsaitlərinin və müvafiq dövriyyə sənədlərinin öz sərhədlərindən yerdəyişməsini aşkar etmək üzrə və məlumatın lazımi qaydada istifadəsinin təmin edilməsinə yönələn təminatlara riayət etməklə, eləcə də qanuni kapitalın yerdəyişməsinə hər hansı bir maneə törətmədən bu cür yerdəyişməyə nəzarət üzrə praktiki cəhətdən mümkün olan tədbirlərin tətbiq edilməsinə dair məsələləri müzakirə edirlər. Bu cür tədbirlər belə bir tələb nəzərdə tutar ki, fiziki şəxslər və kommersiya təşkilatları böyük həcmdə nağd pul vəsaitlərinin transsərhəd və müvafiq dövriyyə sənədlərinin ötürülməsi haqqında məlumat versinlər.

3. Bu maddənin müddəalarına uyğun olaraq daxili tənzimləmə və nəzarət rejimi müəyyən edərkən və bu Konvensiyanın hər hansı bir di-

gör maddəsinə xələl gətirmədən iştirakçı dövlətlərə regional, regionlararası və çoxtərəfli təşkilatların pul vəsaitlərinin yuyulmasına qarşı olan müvafiq təşəbbüslərini rəhbər tutmaq təklif olunur.

4. İştirakçı dövlətlər pul vəsaitlərinin yuyulması ilə mübarizə məqsədi ilə məhkəmə və hüquq-mühafizə orqanları, habelə maliyyə siyasətinə nəzarət edən orqanlar arasında qlobal, regional, sub-regional və ikitərəfli əməkdaşlığı inkişaf etdirməyə və təşviq etməyə soy göstərilir.

Maddə 8. Korrupsiyanın kriminallaşdırılması

1. Hər bir iştirakçı dövlət aşağıdakı əməlləri, onlar qəsdən törədildikdə, cinayət qanunu ilə cəzalandırılan cinayətlər kimi tanımaq üçün müvafiq qanunverici və digər tədbirlər görür:

a) vəzifəli şəxsin öz vəzifə borcunu yerinə yetirərkən hər hansı bir hərəkət və ya hərəkətsizliyi etmək məqsədi ilə dövlət vəzifəli şəxsə, həmin vəzifəli şəxsin özü və ya digər fiziki və ya hüquqi şəxs üçün şəxsən və ya vasitəçinin köməyi ilə hər hansı bir qeyri-qanuni üstünlüyün vəd, təklif və ya təqdim edilməsi;

b) vəzifəli şəxsin özü vəzifə borcunu yerinə yetirərkən hər hansı bir hərəkət və ya hərəkətsizliyi etmək məqsədi ilə dövlət vəzifəli şəxs tərəfindən, həmin vəzifəli şəxsin özü və ya digər fiziki və ya hüquqi şəxs üçün şəxsən və ya vasitəçinin köməyi ilə hər hansı bir qeyri-qanuni üstünlüyün tələb edilməsi və ya alınması.

2. Hər bir iştirakçı dövlət, bu maddənin 1-ci bəndində qeyd olunan cinayətlərdə hər hansı bir əcnəbi vəzifəli şəxs və ya beynəlxalq mülki qulluqçu iştirak etdikdə, həmin cinayətləri cinayət qanunu ilə cəzalandırılan cinayətlər kimi tanımaq üçün lazımı qanunverici və digər tədbirlərin görülməsi mümkünlüyünü müzakirə edir. Hər bir iştirakçı dövlət həmçinin korrupsiyanın digər növlərini cinayət qanunu ilə cəzalandırılan cinayətlər kimi tanımaq mümkünlüyünü müzakirə edir.

3. Hər bir iştirakçı dövlət həmçinin bu maddəyə uyğun olaraq cinayət kimi tanınmış hər hansı bir cinayətdə cinayət iştirakçısı qis-

mində iştirakçılığı cinayət qanunu ilə cəzalandırılan cinayət kimi tanımaq üçün lazımı tədbirləri görür.

4. Bu maddənin 1-ci bəndinin və bu Konvensiyanın 9-cu maddəsinin məqsədləri üçün "dövlət vəzifəli şəxs" dedikdə, iştirakçı dövlətin daxili qanunvericiliyində müəyyən edildiyi kimi ictimai vəzifəli şəxs və ya həmin iştirakçı dövlətin cinayət qanunvericiliyi ilə tətbiq edildiyi kimi, həmin dövlətdə hər hansı bir ictimai xidmət göstərən vəzifəli şəxs başa düşülür.

Maddə 9. Korrupsiyaya qarşı tədbirlər

1. Bu Konvensiyanın 8-ci maddəsində göstərilmiş tədbirlərə əlavə olaraq hər bir iştirakçı dövlət dövlət vəzifəli şəxslər arasında korrupsiyanın aşkar edilməsi və qarşısının alınması və buna görə həmin şəxslərin cəzalandırılması məqsədi ilə öz hüquqi sistemində uyğun olaraq və tələb olunan həcmdə qanunverici, inzibati və digər səmərəli tədbirləri görür.

2. Hər bir iştirakçı dövlət, dövlət vəzifəli şəxslər arasında korrupsiyanın aşkar edilməsi və qarşısının alınması və buna görə həmin şəxslərin cəzalandırılması sahəsində öz orqanlarının səmərəli fəaliyyətini təmin etmək, o cümlədən bu cür orqanlara, onların fəaliyyətinə qeyri-qanuni edilən təzyiqlərin qarşısını almaq üçün kifayət qədər müstəqillik verərək, səmərəli fəaliyyətini təmin etmək üçün tədbirlər görür.

Maddə 10. Hüquqi şəxslərin məsuliyyəti

1. Hər bir iştirakçı dövlət öz hüquqi prinsiplərini nəzərə alaraq, hüquqi şəxslərin mütəşəkkil cinayətkar qrupun əlaqədar olduğu ciddi cinayətlərdə və bu Konvensiyanın 5, 6, 8 və 23-cü maddələrinə uyğun olaraq cinayət kimi tanınmış cinayətlərdə iştirakına görə məsuliyyətini müəyyən etmək üçün zəruri ola bilən tədbirlər görür.

2. İştirakçı dövlətin hüquqi prinsiplərinə riayət etmək şərti ilə hüquqi şəxslərin məsuliyyəti cinayət, mülki-hüquqi və inzibati məsuliyyət ola bilər.

3. Bu cür məsuliyyətin hüquqi şəxsin üzərinə qoyulmasının cinayət törətmiş fiziki şəxsin cinayət məsuliyyətinə heç bir təsiri yoxdur.

4. Hər bir iştirakçı dövlət bu maddəyə uyğun olaraq məsuliyyətə cəlb edilən hüquqi şəxslər barəsində xüsusilə səmərəli, müntəzib və preventiv təsirə malik olan cinayət və qeyri-cinayət sanksiyalarının, o cümlədən maliyyə sanksiyalarının tətbiq edilməsini təmin edir.

Maddə 11. Cinayət təqibi, məhkəmə qərarının çıxarılması və sanksiyalar

1. Hər bir iştirakçı dövlət bu Konvensiyanın 5, 6, 8 və 23-cü maddələrində nəzərdə tutulan hər hansı bir cinayətin törədilməsinə görə həmin cinayətin ictimai təhlükəlilik dərəcəsini nəzərə alan sanksiyaların tətbiq edilməsini nəzərdə tutur.

2. Hər bir iştirakçı dövlət Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlərə dair ən səmərəli hüquq-mühafizə tədbirlərinə aid olmaq və bu cür cinayətlərin törədilməsinin qarşısını almaq zərurətinə lazımi diqqət yetirərək, bu cür cinayətlərə görə şəxslərin təqibinə aid olan və öz daxili qanunvericiliyində nəzərdə tutulan hər hansı bir diskresion səlahiyyətdən istifadənin təmin edilməsinə çalışır.

3. Bu Konvensiyanın 5, 6, 8 və 23-cü maddələrinə əsasən cinayət kimi tanınmış cinayətlərə münasibətdə hər bir iştirakçı dövlət öz daxili qanunvericiliyinə uyğun olaraq və müdafiənin hüququna lazımi diqqət yetirərək, elə lazımi tədbirlər görür ki, məhkəməyə qədər azad olunma haqqında qərarla əlaqədar və ya apellyasiya şikayəti və ya protest əsasında qərar qəbul edilməyə qədər müəyyən edilmiş tədbirlərdə təsdiqləndirilən şəxsin sonrakı cinayət icraatında iştirakının təmin edilməsi vacibliyi nəzərə alınsın.

4. Hər bir iştirakçı dövlət təmin edir ki, onun məhkəmə və ya səlahiyyətli orqanları bu Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlərə görə məhkum edilmiş şəxslərin vaxtından əvvəl və ya şərti azad olması mümkünlüyü məsələlərinə baxanda bu cür cinayətlərin təhlükəlilik xarakterini nəzərə alsınlar.

5. Hər bir iştirakçı dövlət, öz daxili qanunvericiliyinə uyğun olaraq, zəruri hallarda, bu Konvensiya ilə əhatə olunan hər hansı bir cinayətə görə cinayət təqibinin başlanması üçün uzunmüddətli cinayət məsuliyyətinə cəlb etmə müddəti müəyyən edir, cinayətin törədilməsində şübhəli bilinən şəxs ədalət mühakiməsindən boyun qaçırdıqda isə ən uzunmüddətli cinayət məsuliyyətinə cəlb etmə müddəti müəyyən edir.

6. Bu Konvensiyada nəzərdə tutulan müddəalar həmin Konvensiyaya uyğun olaraq cinayət kimi tanınmış cinayətlərin müəyyən edilməsini hər bir iştirakçı dövlətin daxili qanunvericiliyinə aid edən prinsiplərə və müvafiq hüquqi mülahizələrin və ya əməllərin qanuna uyğunluğunu əks etdirən digər hüquqi prinsiplərə və bu cür cinayətlərə görə cinayət təqibinin və cəzanın həmin qanunvericiliyə uyğun olaraq həyata keçirilməsini nəzərdə tutan prinsiplərə toxunmur.

Maddə 12. Həbs və müsadirə

1. İştirakçı dövlətlər öz daxili hüquq sistemi çərçivəsində aşağıdakıların:

a) bu Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlərdən əldə olunan gəlirlər və ya dəyəri bu cür gəlirlərin dəyərinə müqabil olan əmlakın;

b) bu Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlərin törədilməsində istifadə olunan və ya onun törədilməsi üçün nəzərdə tutulan əmlakın, avadanlıqların və ya digər vasitələrin;

müsadirə edilməsini təmin etmək üçün lazımi tədbirlər görürlər.

2. İştirakçı dövlətlər sonradan müsadirə etmək məqsədi ilə bu maddənin 1-ci bəndində sadalanan hər hansı bir əşyanın aşkar edilməsi, izlənilməsi, həbsi və ya götürülməsində tələb oluna bilən tədbirlər görürlər.

3. Əgər cinayətdən əldə olunan gəlirlər qismən və ya tam şəkildə digər əmlaka çevrilibsə və ya dəyişdirilibsə, onda bu maddədə nəzərdə tutulan tədbirlər həmin əmlaka münasibətdə də görlür.

4. Əgər cinayətdən əldə olunan gəlirlər qanuni əsaslarla əldə edilmiş əmlaka qatılıbsa, onda hər hansı bir həbs qoyma və ya götürmə səlahiyyətlərinə xələl gətirmədən, əmlakın yalnız cinayət

noticəsində olda olunmuş gəlir qatılmış hissəsinin mütənasib qiymətləndirilmiş hissəsi müsadiro edilir.

5. Cinayət noticəsində olda olunan gəlirlərə tətbiq edilən tədbirlər cəmi zamanı cinayət noticəsində olda olunan gəlirlərdən alınmış hasilata və ya mənfəətə, cinayətdən olda edilən gəlirlərə çevrilmiş və ya əvəz edilmiş əmlakdan alınmış hasilata və ya mənfəətə və ya cinayətdən olda edilən gəlirlərin qatıldığı əmlakdan alınmış hasilata və ya mənfəətə də cəmi qaydada və həcmdə tətbiq edilir.

6. Bu maddənin və bu Konvensiyanın 13-cü maddəsinin məqsədləri üçün hər bir iştirakçı dövlət öz məhkəmələrinə və ya digər səlahiyyətli orqanlarına bank, maliyyə və kommersiya xarakterli sənədlərin təqdim edilməsi və ya onların üzərinə həbs qoyma haqqında qərar verməyə səlahiyyət verir. iştirakçı dövlətlər bank sığının qorunub saxlanılmasına istinad edərək, bu bəndin müddəalarına uyğun olaraq tədbirlər görməkdən çəkinmərlər.

7. iştirakçı dövlətlər öz daxili qanunvericiliyinin prinsiplərinə və məhkəmə araşdırmasının və digər araşdırmanın xarakterinə uyğun olan həcmdə cinayət törətmiş şəxs tərəfindən cinayətdən olda olunması güman edilən gəlirlərin və ya müsadiro edilməli digər əmlakın qanuni mənbəyinin sübut edilməsini şərtləndirən tələbin müəyyən edilməsi mümkünlüyünü müzakirə edə bilərlər.

8. Bu maddənin müddəaları üçüncü viddanlı tərəflərin hüquqlarına zərər yetirən müddəalar kimi şərh edilmir.

9. Bu maddədə nəzərdə tutulan müddəalar iştirakçı dövlətin daxili qanunvericiliyinin müddəalarına uyğun olaraq tədbirlərin müəyyən edilməsini və həyata keçirilməsini və onlara riayət olunmasını nəzərdə tutan prinsiplərə toxunmur.

Maddə 13. Müsadiro məqsədi ilə beynəlxalq əməkdaşlıq

1. iştirakçı dövlət yurisdiksiyasına bu Konvensiya ilə əhatə olunan hər hansı bir cinayətin aid olduğu digər dövlətdən, onun ərazisində olan və həmin Konvensiyanın 12-ci maddəsinin 1-ci bəndində

də göstərilən cinayətdən olda olunan digər vasitələrin müsadirosi haqqında sorğu alıqda, öz daxili hüquq sistemi çərçivəsində mümkün ola bilən həcmdə:

a) müsadiro haqqında qərar qəbul etmək üçün həmin sorğunun öz səlahiyyətli orqanına ötürür və bu cür qərar çıxarıldığı təqdirdə, həmin qərarın iclasını təmin edir, və ya

b) sorğu edən iştirakçı dövlətin ərazisində məhkəmənin çıxardığı müsadiro haqqında bu Konvensiyanın 12-ci maddəsinin 1-ci bəndinə uyğun olaraq sorğuda göstərilmiş həcmdə və sorğu alan iştirakçı dövlətin ərazisində olan 12-ci maddənin 1-ci bəndində qeyd olunan gəlirlərə, əmlakla, avadanlığa və ya cinayətin törədilməsində istifadə olunan digər vasitələrə aid olan həcmdə icra etmək məqsədi ilə öz səlahiyyətli orqanlarına ötürür.

2. iştirakçı dövlət yurisdiksiyasına bu Konvensiya ilə əhatə olunan hər hansı bir cinayətin aid olduğu digər iştirakçı dövlətdən sorğu alarkən istər sorğu edən iştirakçı dövlət, istərsə də bu maddənin 1-ci bəndinə əsasən edilmiş sorğuya uyğun olaraq sorğu alan iştirakçı dövlət tərəfindən müsadiro haqqında çıxarılmış qərar əsasında sonradan müsadiro etmək məqsədi ilə bu Konvensiyanın 12-ci maddəsinin 1-ci bəndində qeyd olunan cinayət noticəsində olda olunan gəlirin, əmlakın, avadanlığın və ya cinayətin törədilməsində istifadə olunan digər vasitələrin aşkar olunması, izlənməsi, həbsi və ya tutulması üçün tədbirlər görür.

3. Bu Konvensiyanın 18-ci maddəsinin müddəalarına mutatis mutandis tətbiq edilir. 18-ci maddənin 15-ci bəndində əks olunan məlumatla əlavə olaraq, bu maddəyə əsasən göndərilmiş sorğularla aşağıdakılar göstərilir:

a) bu maddənin 1 (a) bəndində nəzərdə tutulan sorğuya uyğun olaraq müsadiro olunmalı əmlakın təsviri və sorğu edən iştirakçı dövlətin istinad etdiyi və sorğu alan iştirakçı dövlət tərəfindən öz qanunvericiliyinə uyğun olaraq qərarın çıxarılması üçün tədbirlərin görülməsinə kifayət ola bilən faktları əks etdirən ərizə:

b) bu maddənin 1 (a) bəndində nəzərdə tutulan sorğuya uyğun olaraq sorğu edən iştirakçı dövlətin çıxardığı və xahişin, faktların və qərarın icrasının həcminə dair məlumatı əks etdirən ərizənin əsaslandığı, müsadirə haqqında qərarın hüquqi cəhətdən icrası mümkün olan surəti;

c) bu maddənin 2-ci bəndində nəzərdə tutulan sorğuya uyğun olaraq sorğu edən iştirakçı dövlətin istinad etdiyi faktları ərizə və xahiş olunan tədbirlərin təsviri.

4. Bu maddənin 1-ci və 2-ci bəndlərində nəzərdə tutulan qərarlar və tədbirlər sorğu alan iştirakçı dövlət tərəfindən, onun öz daxili qanunvericiliyinin müddəalarına və onun prosessual normalarına və ya sorğu alan iştirakçı dövlətlə əlaqələri tənzimləyən istənilən ikitərəfli və ya çoxtərəfli müqavilələrə, sazişlərə və ya razılaşmalara uyğun olaraq və onlara riayət etmək şərti ilə qəbul edilir.

5. Hər bir iştirakçı dövlət bu maddənin müddəalarının həyata keçirilməsini təmin edən öz qanun və qaydalarının mətnlərini, habelə bu cür qanun və qaydalara edilən dəyişikliklərin mətnlərini və ya onların təsvirəci mətnləri Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təqdim edir.

6. Əgər hər hansı bir iştirakçı dövlət bu maddənin 1-ci və 2-ci bəndlərində nəzərdə tutulan tədbirlərin görülməsini müvafiq müqavilənin mövcudluğu ilə şərtləndirmək istəsə, onda həmin iştirakçı dövlət bu Konvensiyanı kifayət qədər və zəruri hüquq-müqavilə əsası kimi götürür.

7. Bu maddəyə əsasən, əgər sorğunun aidiyyəti olan cinayət bu Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlərə aid edilmirsə, onda iştirakçı dövlətlə əməkdaşlıqdan imtina oluna bilər.

8. Bu maddənin müddəaları üçüncü viddanlı tərəflərin hüquqlarına xələl yetirən kimi şərh edilmir.

9. iştirakçı dövlətlər bu maddəyə əsasən həyata keçirilən beynəlxalq əməkdaşlığın səmərəliliyini artırmaq üçün ikitərəfli və

ya çoxtərəfli razılaşmaların, sazişlərin və ya müqavilələrin bağlanması mümkünlüyünü müzakirə edirlər.

Maddə 14. Cinayətdən əldə olunmuş gəlirlərə və ya əmlaka sərəncam vermək

1. Bu Konvensiyanın 12-ci maddəsinə və ya 13-cü maddəsinin 1-ci bəndinə əsasən iştirakçı dövlət tərəfindən müsadirə edilmiş, cinayətdən əldə olunmuş gəlirlərə və ya əmlaka sərəncamı öz daxili qanunvericiliyinə və inzibati prosedurlarına uyğun olaraq həmin iştirakçı dövlət həyata keçirir.

2. Bu Konvensiyanın 13-cü maddəsinə uyğun olaraq digər iştirakçı dövlət tərəfindən alınmış sorğuya əsasən iştirakçı dövlətlər öz daxili qanunvericiliyinin buna icazə verdiyi həcmdə hərəkət edərkən və müvafiq sorğu alındıqda, cinayətlərdən əldə edilmiş gəlirlərin və ya əmlakın sorğu alan iştirakçı dövlətə qaytarılması məsələsini ilk növbədə müzakirə edir ki, həmin iştirakçı dövlət cinayətdən zərərçəkənlərə kompensasiya ödəyə bilsin və ya cinayətdən əldə edilən bu cür gəlirləri və ya əmlakı onların qanuni sahiblərinə qaytara bilsin.

3. iştirakçı dövlətləri bu Konvensiyanın 12-ci və 13-cü maddələrinə uyğun olaraq digər iştirakçı dövlət tərəfindən alınmış sorğuya əsasən hərəkət edərkən, aşağıdakılara dair sazişlərin və ya razılaşmaların bağlanması mümkünlüyünü xüsusi müzakirə edirlər:

a) cinayətdən əldə olunmuş gəlirlərin və ya əmlakın və ya bu cür gəlirlərin və ya əmlakın satılması nəticəsində əldə olunan vəsaitlərin və ya onların bir hissəsinin dəyərində müqabil olan məbləğin bu Konvensiyanın 30-cu maddəsinin 2(c) bəndinə uyğun olaraq bu məqsəd üçün nəzərdə tutulan hesaba köçürülməsinə və ya müəssəssə cinayətkarlığa qarşı mübarizədə ixtisaslaşan hökumətlərə rəsi orqanların hesabına köçürülməsinə;

b) cinayətdən əldə olunmuş gəlirlərin və ya əmlakın və ya bu cür gəlirlərin və ya əmlakın satılması nəticəsində əldə olunan vəsaitlərin və ya onların bir hissəsinin öz daxili qanunvericiliyinə və

inzibati prosedurlarına uyğun olaraq müntəzəm və ya birdəfəlik əsaslarla digər iştirakçı dövlətə verilməsinə.

Maddə 15. Yurisdiksiya

1. Hər bir iştirakçı dövlət bu Konvensiyanın 5, 6, 8 və 23-cü maddələrinə uyğun olaraq cinayət kimi tanınmış cinayətlərə dair öz yurisdiksiyasının müəyyən edilməsi üçün tələb olunan tədbirlər görür;

a) cinayət həmin iştirakçı dövlətin ərazisində törədildikdə; və ya

b) cinayət, cinayət törədilən zaman iştirakçı dövlətin bayrağı altında üzən gəminin göyortəsində və ya həmin iştirakçı dövlətin qanunvericiliyinə uyğun olaraq o zaman qeydiyyatda olan hava gəmisində törədildikdə.

2. Bu Konvensiyanın 4-cü maddəsinin şərtlərinə riayət etməklə iştirakçı dövlət cyni zamanda öz yurisdiksiyasını bu cür hər hansı bir cinayət barəsində müəyyən edə bilər:

a) cinayət həmin iştirakçı dövlətin vətəndaşına törədildikdə;

b) cinayət həmin iştirakçı dövlətin vətəndaşı tərəfindən və ya həmin dövlətin ərazisində daimi yaşayan vətəndaşlığı olmayan şəxs tərəfindən törədildikdə; və ya

c) cinayət;

i) bu Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci bəndinə uyğun olaraq cinayət kimi tanınmış hər hansı cinayətlərdən biri olduqda və onun ərazisində ciddi cinayət törətmək məqsədi ilə onun hüdüdlərindən kənarda törədildikdə;

ii) bu Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1 (b)(i) bəndinə uyğun olaraq cinayət kimi tanınmış hər hansı cinayətlərdən biri olduqda və həmin Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1 (a)(i) və ya (b)(ii) bəndlərinə əsasən cinayət kimi tanınmış hər hansı cinayətlərdən birinin törədilməsi məqsədi ilə onun hüdüdlərindən kənarda törədildikdə.

3. Bu Konvensiyanın 16-cı maddəsinin 10-cu bəndinin məqsədləri üçün hər bir iştirakçı dövlət, cinayət törətməkdə şübhəli bilinən şəxs onun ərazisində olduqda və o, bu cür şəxsin onun vətəndaşından biri olması səbəbinə görə həmin şəxsi vermədikdə, hə-

min Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlərə dair öz yurisdiksiyasını müəyyən etmək üçün lazımi tədbirlər görür.

4. Hər bir iştirakçı dövlət, cinayət törətməkdə şübhəli bilinən şəxs onun ərazisində olduqda və o, həmin şəxsi vermədikdə bu Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlərə dair öz yurisdiksiyasını müəyyən etmək üçün lazımi tədbirlər görür.

5. Əgər bu maddənin 1-ci və 2-ci bəndlərinə əsasən öz yurisdiksiyasını həyata keçirən iştirakçı dövlət bir və ya bir neçə iştirakçı dövlətdən cyni əməl ilə əlaqədar istintaqın, cinayət təqibinin və ya məhkəmə baxışının həyata keçirilməsi haqqında bildiriş alırsa və ya digər qaydada məlumatlandırılırsa, onda həmin iştirakçı dövlətlərin səlahiyyətli orqanları öz fəaliyyətlərini əlaqələndirmək məqsədi ilə lazım gəldikdə bir-biri ilə məsləhətləşmələr aparırlar.

6. Bu Konvensiya ümumi beynəlxalq hüquq normalarına xələl gətirmədən iştirakçı dövlətlərin öz daxili qanunvericiliyinə uyğun olaraq müəyyən etdiyi hər hansı cinayət yurisdiksiyasının həyata keçirilməsini istisna etmir.

Maddə 16. Cinayətkarın verilməsi

1. Bu maddə, bu Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlərə və ya əgər müştəkkil cinayətkar qrupun və verilməsi tələb olunan şəxsin 3-cü maddənin 1 (a) və ya (b) bəndində göstərilən cinayətlə əlaqəsi varsa, həmin hallarda tətbiq edilir, bu şərtlə ki, verilmə ilə əlaqəsi olan əməl həm sorğu edən iştirakçı dövlətin, həm də sorğu alan iştirakçı dövlətin daxili qanunvericiliyinə əsasən cinayət qanunu ilə cəzalandırılan əməl olsun.

2. Əgər verilmə haqqında sorğu bu maddə ilə əhatə olunmayan bəzi bir neçə fərdi ciddi cinayətə aiddirsə, onda sorğu alan iştirakçı dövlət bu maddəni həmin sonuncu cinayətlərə də tətbiq edə bilər.

3. Bu maddənin tətbiq edildiyi hər bir cinayət cinayətkarın verilməsi ilə nəticələnən cinayət kimi iştirakçı dövlətlər arasında verilmə haqqında mövcud olan istənilən müqaviləyə daxil edilmiş hesab edilir. İştirakçı dövlətlər bu cür cinayətləri cinayətkarın verilməsi ilə nəticələ-

inzibati prosedurlarına uyğun olaraq müntəzəm və ya birdəfəlik əsaslarla digər iştirakçı dövlətə verilməsinə.

Maddə 15. Yurisdiksiya

1. Hər bir iştirakçı dövlət bu Konvensiyanın 5, 6, 8 və 23-cü maddələrinə uyğun olaraq cinayət kimi tanınmış cinayətlərə dair öz yurisdiksiyasının müəyyən edilməsi üçün tələb olunan tədbirlər görür;

a) cinayət həmin iştirakçı dövlətin ərazisində törədildikdə; və ya

b) cinayət, cinayət törədilən zaman iştirakçı dövlətin bayrağı altında üzən gəminin göyortəsində və ya həmin iştirakçı dövlətin qanunvericiliyinə uyğun olaraq o zaman qeydiyyatda olan hava gəmisində törədildikdə.

2. Bu Konvensiyanın 4-cü maddəsinin şərtlərinə riayət etməklə iştirakçı dövlət eyni zamanda öz yurisdiksiyasını bu cür hər hansı bir cinayət barəsində müəyyən edə bilər:

a) cinayət həmin iştirakçı dövlətin vətəndaşına törədildikdə;

b) cinayət həmin iştirakçı dövlətin vətəndaşı tərəfindən və ya həmin dövlətin ərazisində daimi yaşayan vətəndaşlığı olmayan şəxs tərəfindən törədildikdə; və ya

c) cinayət;

i) bu Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci bəndinə uyğun olaraq cinayət kimi tanınmış hər hansı cinayətlərdən biri olduqda və onun ərazisində ciddi cinayət törətmək məqsədi ilə onun hüdüdlərindən kənarda törədildikdə;

ii) bu Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1 (b)(i) bəndinə uyğun olaraq cinayət kimi tanınmış hər hansı cinayətlərdən biri olduqda və həmin Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1 (a)(i) və ya (b)(ii) bəndlərinə əsasən cinayət kimi tanınmış hər hansı cinayətlərdən birinin törədilməsi məqsədi ilə onun hüdüdlərindən kənarda törədildikdə.

3. Bu Konvensiyanın 16-cı maddəsinin 10-cu bəndinin məqsədləri üçün hər bir iştirakçı dövlət, cinayət törətməkdə şübhəli bilinən şəxs onun ərazisində olduqda və o, bu cür şəxsin onun vətəndaşından biri olması səbəbinə görə həmin şəxsi vermədikdə, hə-

min Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlərə dair öz yurisdiksiyasını müəyyən etmək üçün lazımı tədbirlər görür.

4. Hər bir iştirakçı dövlət, cinayət törətməkdə şübhəli bilinən şəxs onun ərazisində olduqda və o, həmin şəxsi vermədikdə bu Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlərə dair öz yurisdiksiyasını müəyyən etmək üçün lazımı tədbirlər görür.

5. Əgər bu maddənin 1-ci və 2-ci bəndlərinə əsasən öz yurisdiksiyasını həyata keçirən iştirakçı dövlət bir və ya bir neçə iştirakçı dövlətdən eyni əməl ilə əlaqədar istintaqın, cinayət təqibinin və ya məhkəmə baxışının həyata keçirilməsi haqqında bildiriş alırsa və ya digər qaydada məlumatlandırılırsa, onda həmin iştirakçı dövlətlərin səlahiyyətli orqanları öz fəaliyyətlərini əlaqələndirmək məqsədi ilə lazım gəldikdə bir-biri ilə məsləhətləşmələr aparırlar.

6. Bu Konvensiya ümumi beynəlxalq hüquq normalarına xələl gətirmədən iştirakçı dövlətlərin öz daxili qanunvericiliyinə uyğun olaraq müəyyən etdiyi hər hansı cinayət yurisdiksiyasının həyata keçirilməsini istisna etmir.

Maddə 16. Cinayətkarın verilməsi

1. Bu maddə, bu Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlərə və ya əgər müştəkkil cinayətkar qrupun və verilməsi tələb olunan şəxsin 3-cü maddənin 1 (a) və ya (b) bəndində göstərilən cinayətlə əlaqəsi varsa, həmin hallarda tətbiq edilir, bu şərtlə ki, verilmə ilə əlaqəsi olan əməl həmin sorğu edən iştirakçı dövlətin, həmin də sorğu alan iştirakçı dövlətin daxili qanunvericiliyinə əsasən cinayət qanunu ilə cəzalandırılan əməl olsun.

2. Əgər verilmə haqqında sorğu bu maddə ilə əhatə olunmayan bəzi bir neçə fərdi ciddi cinayətə aiddirsə, onda sorğu alan iştirakçı dövlət bu maddəni həmin sonuncu cinayətlərə də tətbiq edə bilər.

3. Bu maddənin tətbiq edildiyi hər bir cinayət cinayətkarın verilməsi ilə noticəlonən cinayət kimi iştirakçı dövlətlər arasında verilmə haqqında mövcud olan istənilən müqaviləyə daxil edilmiş hesab edilir. İştirakçı dövlətlər bu cür cinayətləri cinayətkarın verilməsi ilə noticəlo-

non cinayət kimi gələcəkdə onlar arasında bağlanan hər hansı bir verilmə haqqında müqaviləyə daxil etməyi öz öhdələrinə götürürlər.

4. Əgər verilməni müqavilənin mövcudluğu ilə şərtləndirən İştirakçı dövlət, onunla verilmə haqqında müqaviləsi olmayan digər İştirakçı dövlətdən verilmə haqqında sorğu alırsa, onda o, bu Konvensiyanı bu maddənin tətbiq edildiyi hər hansı bir cinayətlə əlaqədar verilmə üçün hüquqi əsas kimi götürə bilər.

5. Verilməni müqavilənin mövcudluğu ilə şərtləndirən İştirakçı dövlətlər:

a) öz təsdiqnamələrini və ya bu Konvensiyanın qəbul edilməsi və ya təsdiq edilməsi və ya ona qoşulma haqqında sənədlərini saxlanca vərərkən bu Konvensiyadan verilmə məsələlərində həmin Konvensiyanın digər İştirakçı dövlətləri ilə əməkdaşlıq üçün hüquqi əsas kimi istifadə edilib-edilməməsi barədə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə bildirirlər; və

b) əgər onlar bu Konvensiyadan verilmə məsələlərində əməkdaşlıq üçün hüquqi əsas kimi istifadə etmirlərsə, onda onlar bu maddənin tətbiq edilməsi məqsədi ilə həmin Konvensiyanın digər İştirakçı dövlətləri ilə verilmə haqqında müqavilələr bağlamağa çalışırlar.

6. Verilməni müqavilənin mövcudluğu ilə şərtləndirməyən İştirakçı dövlətlər öz aralarındakı münasibətdə bu maddənin tətbiq edildiyi cinayətləri verilmə ilə nəticələnən cinayətlər kimi tanıyırlar.

7. Verilmə sorğu alan İştirakçı dövlətin daxili qanunvericiliyində nəzərdə tutulan müddəalara və ya verilmə haqqında tətbiq edilən müqavilələrə, o cümlədən verilməyə uyğun olaraq minimal cəza tələbləri ilə bağlı şərtlərə və sorğu alan İştirakçı dövlətin verilmədən imtina edə biləcəyi əsaslara uyğun olaraq həyata keçirilir.

8. Bu maddənin tətbiq edildiyi istənilən cinayətə münasibətdə, İştirakçı dövlətlər öz daxili qanunvericiliklərinə riayət etmək şərti ilə verilmə prosedurlarını sürətləndirmək və onunla bağlı sübutların təqdim edilməsi tələblərini sadələşdirmək üçün səy göstərirlər.

9. Öz daxili qanunvericiliyinin və verilmə haqqında bağladığı müqavilələrin müddəalarına riayət etmək şərti ilə İştirakçı dövlət-

lər, işin hallarının bunu tələb etdiyinə və təxirəsalınmaz xarakteri daşdığına əmin olaraq və İştirakçı dövlətin sorğusuna əsasən öz ərazisində olan, barəsində sorğu edilən şəxsi həbs edə bilər və ya verilmə proseduru zamanı onun iştirakını təmin etmək üçün digər lazımi tədbirlər görə bilər.

10. Ərazisində, cinayətin törədilməsində şübhəli bilinən şəxsin olduğu İştirakçı dövlət bu maddənin tətbiq edildiyi cinayətlə bağlı bu cür şəxsi, onun vətəndaşlarından biri olduğuna görə təhvil verməzsə, onda həmin İştirakçı dövlət sorğu edən İştirakçı dövlətin xahişinə əsasən səbəbsiz ləngitmələrə yol vermədən, işi təqib məqsədi ilə öz səlahiyyətli orqanlarına verməyə borcludur. Bu orqanlar öz qərarlarını və işin icraatını həmin İştirakçı dövlətin daxili qanunvericiliyinə əsasən hər hansı bir digər ciddi xarakterli cinayətlərdə olduğu kimi burada da həmin qaydada qəbul etməli və həyata keçirilməlidir. Maraqlı İştirakçı dövlətlər bu cür təqibin səmərəliliyini təmin etmək məqsədi ilə xüsusilə də prosessual və sübut etmə məsələlərində bir-biri ilə əməkdaşlıq edirlər.

11. İştirakçı dövlət onun öz daxili qanunvericiliyinə uyğun olaraq öz vətəndaşlarından birinin verilməsinə və ya digər qaydada ötürülməsinə icazə verdikdə, bu cür şərti verilmə və ya ötürülmə bu maddənin 10-cu bəndində müəyyən edilən öhdəliklərin yerinə yetirilməsi üçün kifayətdir; yalnız bu şərtlə ki, həmin şəxs məhkəmə araşdırması və ya icraatı zamanı təyin edilmiş cəzanı çəkmək üçün bu dövlətə qaytarılsın və həmin İştirakçı dövlət və bu şəxsin verilməsinə sorğu edən İştirakçı dövlət bu qayda ilə və onların müvafiq hesab etdiyi digər şərtlərlə razılaşsın.

12. Hökmün icra edilməsi məqsədi ilə, əgər şəxsin sorğu alan İştirakçı dövlətin vətəndaşı olmasına görə onun verilməsinə rədd cavabı verilsə, onda sorğu alan İştirakçı dövlət, əgər onun daxili qanunvericiliyi buna icazə verirsə və o, bu cür qanunvericiliyin tələblərinə cavab verirsə, sorğu edən İştirakçı dövlətin müraicətinə əsasən sorğu edən İştirakçı dövlətin daxili qanunvericiliyinə uyğun olaraq çıxarılmış hökmün icrasının təmin edilməsi

və ya hökmün qalan hissəsinin icra edilməsi məsələsini müzakirə edir.

13. Bu maddənin tətbiq edildiyi hər hansı bir cinayətlə əlaqədar barəsində cinayət işi açılan hər bir şəxsə, icraatın bütün mərhələlərində ədalətli rəftar, o cümlədən ərazisində olduğu İştirakçı dövlətin daxili qanunvericiliyində nəzərdə tutulan bütün hüquq və təminatların həyata keçirilməsinə zəmanət verilir.

14. Əgər sorğu alan İştirakçı dövlətin əhəmiyyətli dərəcədə əsası varsa ki, bu sorğunun məqsədi hər hansı şəxsi onun irqi, cinsi, dini, vətəndaşlıq, siyasi baxış və ya etnik mənsəbiyyotından asılı olaraq cəzalandırmaq və ya təqib etməkdir və ya bu sorğunun təmin edilməsi burada göstərilən səbəblərdən hər hansı birinə görə həmin şəxsin vəziyyətinə xələl gətirə bilər, bu konvensiyanın heç bir müddəəsi verilməyə dair öhdəlikləri müəyyən edən müddəə kimi şərh edilməməlidir.

15. İştirakçı dövlətlər verilmə haqqında sorğunun icra edilməsinə, yalnız onunla bağlı cinayətin həm də vergi məsələləri ilə əlaqəsi olmasına görə rədd cavabı verə bilməzlər.

16. Verilməyə rədd cavabı verilənə qədər sorğu alan İştirakçı dövlət sorğu edən İştirakçı dövlətlə, sonuncuya öz mülahizələrini və sorğuda əks olunan faktlarla əlaqədar məlumatı təqdim etmək üçün ona kifayət qədər imkan yaratmaq məqsədi ilə, lazım gəldikdə, məsləhətləşmələr aparır.

17. İştirakçı dövlətlər verilməni həyata keçirmək və ya onun səmərəliliyini artırmaq məqsədi ilə ikitərəfli və çoxtərəfli sazişlər və ya razılaşmalar bağlamağa çalışırlar.

Maddə 17. Məhkumların verilməsi

İştirakçı dövlətlər məhkumlar öz cəzalarını onların ərazisində çəkməsi üçün bu Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlərə görə həbs cəzasına və ya digər azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum olunmuş şəxslərin verilməsi haqqında ikitərəfli və ya çoxtərəfli sazişlərin və ya razılaşmaların bağlanması mümkünliyünü müzakirə edə bilərlər.

Maddə 18. Qarşılıqlı hüquqi yardım

1. İştirakçı dövlətlər, 3-cü maddədə qeyd olunduğu kimi, bu Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlərlə əlaqədar istintaqda, cinayət təqibində və məhkəmə araşdırmasında bir-birinə ən geniş qarşılıqlı hüquqi yardım göstərir və əgər sorğu edən İştirakçı dövlətin 3-cü maddənin 1(a) və ya (b) bəndlərində göstərilən cinayətin, təbiətco transmilli olmasına, o cümlədən bu cür cinayətlərə dair zərərçəkmişlərin, şahidlərin, gəlirlərin və ya sübutların sorğu alan İştirakçı dövlətin ərazisində olmasına, habelə bu cinayətin törədilməsində müdaxilə cinayətkar qrupun əlaqəsinin olmasına kifayət qədər əsası varsa, onda onlar bir-birinə qarşılıqlı əsaslarla buna oxşar digər yardım göstərir.

2. Sorğu alan İştirakçı dövlətdə bu Konvensiyanın 10-cu maddəsinə uyğun olaraq məsuliyyətə hüquqi şəxsin cəlb edilməsi mümkünliyünü nəzərdə tutan cinayətlərlə əlaqədar istintaqda, cinayət təqibində və məhkəmə araşdırmasına dair qarşılıqlı hüquqi yardım sorğu alan İştirakçı dövlətin müvafiq qanunlarına, müqavilələrinə, sazişlərinə və razılaşmalarına əsasən mümkün olan həcmdə göstərilir.

3. Bu maddəyə uyğun olaraq göstərilən qarşılıqlı hüquqi yardım aşağıda göstərilən məqsədlər üçün xahiş oluna bilər:

- a) şahid ifadələrinin və ya ayrı-ayrı şəxslərdən ərizələrin alınması;
- b) məhkəmə sənədlərinin təqdim edilməsi;
- c) axtarışın, götürmənin və ya həbs etmənin keçirilməsi;
- d) obyektlərə və sahələrə baxış keçirilməsi;
- e) məlumatın, maddi sübutların və ekspert rəylərinin təqdim edilməsi;

f) müvafiq sənədlərin və materialların, o cümlədən hökumət, bank, maliyyə, korporativ və ya kommersiya sənədlərinin əsllərinin və ya onların müvafiq təsdiq edilmiş surətlərinin təqdim edilməsi;

g) sübut etmə məqsədi ilə cinayətdən əldə olunmuş gəlirlərin, əmlakın, cinayətin törədilməsində istifadə olunan vasitələrin və digər predmetlərin aşkar edilməsi və ya izlənilməsi;

h) müvafiq şəxslərin könüllü şəkildə sorğu edən İştirakçı dövlətin orqanlarına gəlməsini təmin etmək üçün yardımın göstərilməsi;

i) sorğu alan İştirakçı dövlətin daxili qanunvericiliyinə zidd olmayan hər hansı bir digər yardımın göstərilməsi.

4. Daxili qanunvericiliyə xələl gətirmədən İştirakçı dövlətin solahiyyətli orqanları, əgər onlar hesab edirlərsə ki, bu cür məlumatın həmin orqanlara təqdim edilməsi istintaqın və cinayət təqibinin həyata keçirilməsinə və ya onun müvəffəqiyyətə başa çatmasına yardım edə bilər və ya sonuncu İştirakçı dövlət tərəfindən bu Konvensiyaya uyğun olaraq tərtib edilmiş sorğuya gətirib çıxara bilər, cinayət-hüquq məsələlərinə dair məlumatı əvvəlcədən bu barədə sorğu almadan digər İştirakçı dövlətin solahiyyətli orqanına təqdim edə bilərlər.

5. Bu maddənin 4-cü bəndinə əsasən məlumatın ötürülməsi məlumatı təqdim edən solahiyyətli orqanların dövlətində istintaqa və cinayət icraatına xələl gətirmədən həyata keçirilir. Məlumatı alan solahiyyətli orqanlar hətta müvəqqəti olsa belə, həmin məlumatın məxfilik xarakterini qorumaq haqqında xahişi yerinə yetirir və ya onun ifadəsi ilə bağlı məhdudiyyətlərə əməl edir. Lakin bu, məlumatı alan İştirakçı dövlətə, onun ərazisində cinayət icraatı zamanı təqsirləndirilən şəxsə bəraət verən məlumatın açıqlanmasına mane olmur. Belə olduğu təqdirdə, məlumat açıqlanana qədər məlumatı alan İştirakçı dövlət məlumatı təqdim edən İştirakçı dövlətə bu barədə bildirir və bu barədə sorğu alındıqda, məlumatı təqdim edən İştirakçı dövlətlə məsləhətləşmələr aparır. Əgər xüsusi hallarda əvvəlcədən məlumatlandırmaq mümkün deyilsə, onda məlumatı alan İştirakçı dövlət təxirə salmadan bu cür açıqlama haqqında məlumatı təqdim edən İştirakçı dövləti məlumatlandırır.

6. Bu maddənin müddəaları qarşılıqlı hüquqi yardım məsələlərini tam və ya qismən tənzimləyən və ya gələcəkdə tənzimləyəcək istər ikitərəfli, istərsə də çoxtərəfli müqavilələrdən irəli gələn öhdəliklərə toxunmur.

7. Əgər müvafiq İştirakçı dövlətlər qarşılıqlı hüquqi yardım haqqında hər hansı bir müqavilə ilə bağlı deyilsə, bu maddənin 9-29-cu bəndləri bu maddəyə əsasən göndərilən sorğulara tətbiq edilir. Əgər həmin İştirakçı dövlətlər bu cür müqavilə ilə bağlıdırsa və əgər an-

caq İştirakçı dövlətlər onların əvəzinə bu maddənin 9-29-cu bəndlərinin tətbiq edilməsi barədə razılığa gəlməyiblərsə, onda həmin müqavilənin müvafiq müddəaları tətbiq edilir. İştirakçı dövlətlərə, əgər bu onların əməkdaşlığına yardım edərsə, bu bəndlərin tətbiq edilməsi təkidlə təklif olunur.

8. İştirakçı dövlətlər bank sırımına görə, bu maddəyə əsasən qarşılıqlı hüquqi yardımın göstərilməsindən imtina etməyəcəklər.

9. İştirakçı dövlətlər müvafiq əməlin cinayət olmasına dair ümumi razılığın olmamasına görə, bu maddəyə əsasən qarşılıqlı hüquqi yardımın göstərilməsindən imtina edə bilərlər. Buna baxmayaraq, sorğu alan İştirakçı dövlət, məqsədomüvafiq hesab etsə, müvafiq əməlin sorğu alan İştirakçı dövlətin daxili qanunvericiliyinə uyğun olaraq cinayət hesab edilib-edilməməsindən asılı olmayaraq, öz mülahizələrinə əsasən həcmi müəyyən etdiyi yardımı göstərə bilər.

10. Bir İştirakçı dövlətin ərazisində həbsdə olan və ya azadlıqdan məhrum etmə cəzasını çəkən və digər İştirakçı dövlətdə iştirakçı tələb olunan şəxs, bu Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlərə bağlı istintaq, cinayət təqibi və məhkəmə icraatı üçün şəxsiyyətin müəyyən edilməsi, ifadələrin verilməsi və ya sübutların alınmasında digər yardımın göstərilməsi məqsədi ilə aşağıdakı şərtlərə riayət etməklə verilə bilər:

a) həmin şəxs anlaqlı vəziyyətdə buna öz razılığını verdikdə;

b) hər iki İştirakçı dövlətin solahiyyətli orqanı özünün müvafiq hesab etdiyi belə şərtlərlə razılığa gəldikdə;

11. Bu maddənin 10-cu bəndinin məqsədləri üçün:

a) verilən şəxsi qəbul edən İştirakçı dövlət, əgər şəxsi vermiş İştirakçı dövlət digər barədə xahiş etməmişdirsə və ya digər razılığa gəlməmişdirsə, verilmiş şəxsi həbs altında saxlamağa haqlıdır və bunu etməlidir;

b) verilən şəxsi qəbul edən İştirakçı dövlət, həmin şəxsin, onu vermiş İştirakçı dövlətin sərməcamına verilməsi üzrə öz üzərinə götürdüyü öhdəliyi, əvvəlcədən razılaşdırılmış qaydada və ya hər

iki iştirakçı dövlətin səlahiyyətli orqanı tərəfindən razılaşdırılmış digər qaydada təxirə salmadan yerinə yetirir;

c) verilən şəxsi qəbul edən iştirakçı dövlət şəxsi vermiş iştirakçı dövlətdən həmin şəxsin qaytarılması üçün verilmə prosedurunun başlanmasını tələb etmir;

d) verilmiş şəxsin onu vermiş dövlətin ərazisində cəzə çəkərkən müddətində onu qəbul etmiş iştirakçı dövlətdə həbsdə olma müddəti hesablanır.

12. Bu maddənin 10-cu və 11-ci bəndlərinə uyğun olaraq hər hansı bir şəxsi verməli iştirakçı dövlətin razılığı olmadan, həmin şəxs hərəkətsiz, hərəkətsizliklə və ya həmin şəxsi vermiş dövlətin ərazisini tərk etməyə qədər olan müddətə aid olan məhkumluqla əlaqədar, həmin şəxsin vətəndaşlığından asılı olmayaraq verildiyi dövlətin ərazisində cinayət təqibinə, həbsəməyə və ya hər hansı bir azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məruz qala bilməz.

13. Hər bir iştirakçı dövlət qarşılıqlı hüquqi yardımın göstərilməsi haqqında sorğunun alınmasına və ya onun icra edilməsinə, yaxud da həmin sorğunun səlahiyyətli orqanlar tərəfindən icra edilməsinə görə məsuliyyət daşıyan və müvafiq səlahiyyətə malik olan mərkəzi orqan təyin edir. Əgər iştirakçı dövlətdə xüsusi region və ya qarşılıqlı hüquqi yardımın göstərilməsi üzrə ayrıca sistemə malik olan ərazi mövcuddursa, onda həmin iştirakçı dövlət bu cür regiona və əraziyə dair həmin funksiyaları yerinə yetirən xüsusi mərkəzi orqan təyin edə bilər. Mərkəzi orqanlar aldığı sorğuların təcili və lazımı qaydada icra edilməsini və ya həmin sorğuların ötürülməsini təmin edirlər. Əgər mərkəzi orqan aldığı sorğunu icra olunması məqsədi ilə səlahiyyətli orqana təqdim edərsə, onda bu orqan həmin sorğunun səlahiyyətli orqan tərəfindən təcili və lazımı qaydada icra edilməsinə yardım edir. Hər bir iştirakçı dövlət ratifikasiya forması və ya bu Konvensiyanın qəbul və ya təsdiq edilməsi və ya ona qoşulması haqqında öz sənədini saxlanca vərkən, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi bu məqsədlə təyin edilmiş mərkəzi orqan haqqında məlumatlandırılır. Qarşılıqlı hüquqi

qi yardımın göstərilməsi haqqında sorğular və ya ona aid olan digər məlumatlar iştirakçı dövlətlər tərəfindən təyin edilmiş mərkəzi orqanlara ötürülür. Bu tələb iştirakçı dövlətin bu cür sorğuları və məlumatları ona diplomatik kanallarla və fəvqəladə vəziriyyətlərdə, iştirakçı dövlətlər bu barədə razılığa gəldikdə və əgər bu mümkündürsə, Beynəlxalq Cinayət Polisi Təşkilatı vasitəsi ilə göndərilməsini tələb etmək hüququna xələl gətirmir.

14. Sorğular yazılı şəkildə və ya, əgər bu mümkündürsə, yazılı şəkildə tərtib edilməsini mümkün edən hər hansı digər vasitələrlə, sorğu alan iştirakçı dövlətə onun autentiqliyini müəyyən etməyə imkan verən şortlarla və həmin dövlətin məqbul hesab etdiyi dildə göndərilir. Ratifikasiya forması və ya bu Konvensiyanın qəbul və ya təsdiq edilməsi və ya ona qoşulması haqqında sənəd saxlanca vərkən, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi hər bir iştirakçı dövlət üçün məqbul sayılan və ya dillər barədə məlumatlandırılır. Fəvqəladə vəziriyyətlərdə və iştirakçı dövlətlərlə razılaşdırıldıqda, sorğular şəfahi şəkildə göndərilə bilər, lakin həmin sorğular sonra təxirə salınmadan yazılı şəkildə təsdiq edilir.

15. Qarşılıqlı hüquqi yardım haqqında sorğuda aşağıdakılar göstərilir:

a) sorğu ilə müraciət edən orqanın adı;

b) sorğunun aid olduğu məsələnin mahiyyəti, istintaqın, cinayət təqibinin və ya məhkəmə icraatının xarakteri, habelə həmin istintaqı, cinayət təqibini və ya məhkəmə icraatını həyata keçirən orqanın adı və funksiyaları;

c) məhkəmə sənədlərinin təqdim edilməsinə dair sorğular istisna etmək şərti ilə müəyyən faktların qısa xülasəsi;

d) sorğu edən iştirakçı dövlətin həyata keçirilməsini xahiş etdiyi yardımın təsviri və hər hansı bir konkret prosedurlar haqqında ətraflı məlumat;

e) hər hansı bir şəxsin şəxsiyyəti, olduğu yer və vətəndaşlığı haqqında mümkün qədər məlumat; və

f) xahiş olunan sübutların, məlumatların və ya tədbirlərin məqsədi.

16. Sorğu alan İştirakçı dövlət, əgər bu onun öz daxili qanunvericiliyinə uyğun olaraq sorğunun icra edilməsi üçün zəruri hesab edilərsə və əgər bu, həmin sorğunun icra edilməsini asanlaşdırarsa, əlavə məlumatın təqdim edilməsini xahiş edə bilər.

17. Sorğu, onu alan İştirakçı dövlətin daxili qanunvericiliyinə uyğun olaraq və onun daxili qanunvericiliyinə zidd olmayan həcmdə və mümkün qədər sorğuda göstərilmiş prosedurlara uyğun olaraq icra edilir.

18. Mümkün qədər və daxili qanunvericiliyin başlıca prinsiplərinə uyğun olaraq, əgər hər hansı bir şəxs İştirakçı dövlətin ərazisindədirsə və həmin şəxs digər İştirakçı dövlətin məhkəmə orqanları tərəfindən şahid və ya ekspert qismində dinlənilməlidirsə, onda birinci İştirakçı dövlət, əgər həmin şəxsin sorğu edən İştirakçı dövlətin ərazisində şəxsi iştirakı mümkün deyilsə və ya məqsədə müvafiq deyilsə, dinləmənin videorabitənin köməyi ilə aparılmasına icazə verə bilər. İştirakçı dövlətlər, dinləmənin sorğu edən İştirakçı dövlətin məhkəmə orqanı tərəfindən sorğu alan İştirakçı dövlətin məhkəmə orqanları nümayəndələrinin iştirakı ilə keçirilməsi haqqında razılığa gələ bilər.

19. Sorğu edən İştirakçı dövlət istintaqın, cinayət təqibinin və ya məhkəmə araşdırmasının həyata keçirilməsi məqsədi ilə ona sorğu alan İştirakçı dövlət tərəfindən təqdim edilən və sorğuda göstərilən məlumatlardan və sübutlardan fərqli olaraq digər məlumatları və sübutları sorğu alan İştirakçı dövlətin buna öncə razılığı olmadan ötürmür və ya istifadə etmir. Bu bəndin heç bir müddəası sorğu alan İştirakçı dövlətdə icraat gedən zaman təsdiqləndirilən şəxsə bəraət və ya məhkəmə qərarlarının və sübutların açıqlanmasına mane olmur. Belə olduğu təqdirdə, sorğu edən İştirakçı dövlət məlumatlar və ya sübutlar açıqlanana qədər sorğu alan İştirakçı dövləti məlumatlandırır və əgər bu barədə sorğu alınmışsa, sorğu alan İştirakçı dövlətlə məsləhətləşmələr aparır. Əgər xüsusi hallarda, əvvəlcədən məlumatlandırmaq mümkün deyilsə, onda sorğu edən İştirakçı dövlət bu cür açıqlama haqqında sorğu alan İştirakçı dövləti məlumatlandırır.

20. Sorğu edən İştirakçı dövlət sorğunun icrası üçün vacib sayılanlar istisna olmaqla, tələb edə bilər ki, sorğu alan İştirakçı dövlət sorğu-

nun verilməsini və onun mahiyyətinin məxfiliyini qorusun. Əgər sorğu alan İştirakçı dövlət məxfiliyə dair tələbləri yerinə yetirə bilmərsə, o, bu barədə dərhal sorğu edən İştirakçı dövlətə məlumat verir.

21. Qarşılıqlı hüquqi yardımdan imtina oluna bilər:

a) əgər sorğu bu maddənin müddəalarına uyğun olaraq təqdim edilməyibsə;

b) əgər sorğu alan İştirakçı dövlət hesab edərsə ki, sorğunun yerinə yetirilməsi onun suverenliyinə, təhlükəsizliyinə, ictimai asayişinə və ya digər əhəmiyyətli maraqlarına xələl gətirə bilər;

c) əgər sorğu alan İştirakçı dövlətin daxili qanunvericiliyi onun orqanına hər hansı bir oxşar cinayətə dair xahiş olunan tədbirlərin həyata keçirilməsini qadağan edərsə, əgər bu cür cinayət onun yurisdiksiyası daxilində istintaqın, cinayət təqibinin və ya məhkəmə baxışının predmeti olsaydı;

d) əgər sorğunun yerinə yetirilməsi qarşılıqlı hüquqi yardım məsələlərinə dair sorğu alan İştirakçı dövlətin hüquqi sistemində ziddirsə.

22. İştirakçı dövlətlər qarşılıqlı hüquqi yardım haqqında sorğunun onda göstərilmiş cinayətin yalnız vergi məsələləri ilə əlaqəsi olduğuna görə icra edilməsindən imtina edə bilərlər.

23. Qarşılıqlı hüquqi yardımın göstərilməsinə dair hər hansı bir imtina əsaslandırılmalıdır.

24. Sorğu alan İştirakçı dövlət qarşılıqlı hüquqi yardım haqqında sorğunun yerinə yetirilməsini imkan daxilində qısa müddətdə həyata keçirir və sorğu edən İştirakçı dövlətin təqdim etdiyi və sorğunun özündə xüsusi əsaslandırılmış hər hansı bir son müddəti, mümkün qədər tam şəkildə nəzərə alır. Sorğu alan İştirakçı dövlət sorğunun yerinə yetirilməsi ilə bağlı gedişata dair sorğu edən İştirakçı dövlətin müraciətlərinə cavab verir. Sorğu edən İştirakçı dövlət sorğu alan İştirakçı dövlətə dərhal məlumat verir ki, xahiş olunan yardıma daha ehtiyac duyulmur.

25. Qarşılıqlı hüquqi yardımın göstərilməsinin istintaqa, cinayət təqibinə və ya məhkəmə baxışına əngəl törətməyə biləcəyinə əsas ol-
duqda, həmin yardımın göstərilməsi sorğu alan İştirakçı dövlət tərəfindən təxirə salına bilər.

26. Bu maddənin 21-ci bəndinə əsasən sorğunun yerinə yetirilməsindən imtina edəndə qədər və ya bu maddənin 25-ci bəndinə əsasən sorğunun yerinə yetirilməsini təxirə salana qədər sorğu alan iştirakçı dövlət, yardımın sorğu alan iştirakçı dövlətin zəruri hesab etdiyi müddətdə və şərtlərlə göstərilib-göstərilə bilməməsini müəyyən etmək üçün sorğu edən iştirakçı dövlətlə məsləhətləşmələr aparır. Əgər sorğu edən iştirakçı dövlət yardımı bu cür şərtlərlə qəbul edərsə, onda o, həmin şərtlərə riayət edir.

27. Bu maddənin 12-ci bəndinin təbii qəbul gətirmədən sorğu edən iştirakçı dövlətin xahişi ilə sorğu edən iştirakçı dövlətin ərazisində icraat zamanı ifadə verməyə və ya istintaqın, cinayət təqibinin və ya məhkəmə baxışının keçirildiyi zaman yardım etməyə razılıq verən şahid, ekspert və ya digər şəxs hərəkətə, hərəkətsizliyə və ya sorğu alan iştirakçı dövlətin ərazisini tərk edəndə qədər olan müddətə aid olan məhkumətinə ilə əlaqədar bir ərazidə cinayət təqibinə, həbs etməyə, cəzalandırmaya və ya hər hansı bir şəxsi azadlıqdan məhdudlaşdırılmasına məruz qala bilməz. Əgər şahid, ekspert və ya digər şəxs, onun iştirakının məhkəmə orqanlarına daha lazım olmaması barədə rəsmi məlumatlandırıldığı tarixdən etibarən 15 ardıcıl gün ərzində və ya iştirakçı dövlətlər arasında razılaşdırılmış istənilən müddət ərzində könüllü olaraq bu ərazidə qalmıdırsa və ya onu tərk etdikdən sonra öz şəxsi təşəbbüsü ilə geri qayıtmıdırsa, bu cür şəxsi təhlükəsizlik təminatının təsiri bitmiş hesab edilir.

28. Sorğunun icrası ilə bağlı adi xərclər, əgər maraqlı iştirakçı dövlətlər digər razılığa gəlməyiblərsə, sorğu alan iştirakçı dövlət tərəfindən ödənilir. Əgər sorğunun icrası üçün əhəmiyyətli və ya fəvqəladə xərclər tələb olunursa və ya tələb olunarsa, onda iştirakçı dövlətlər, sorğunun yerinə yetirilməsi, habelə xərclərin ödənilməsi qaydaları və şərtlərinin müəyyən edilməsi məqsədi ilə məsləhətləşmələr aparırlar.

29. Sorğu alan iştirakçı dövlət:

a) özünün səmərəsində olan və öz daxili qanunvericiliyinə uyğun olaraq ictimaiyyət üçün açıq olan hökumət materiallarının, so-

nədlərinin və ya məlumatlarının surətlərini sorğu edən iştirakçı dövlətə təqdim edir;

b) öz mülahizəsinə əsasən, tam və ya qismən və ya özünün mənasib hesab etdiyi şərtlərə riayət etməklə özünün səmərəsində olan və öz daxili qanunvericiliyinə uyğun olaraq ictimaiyyət üçün açıq olan hökumət materiallarının, sənədlərinin və ya məlumatlarının surətlərini sorğu edən iştirakçı dövlətə təqdim edir.

30. iştirakçı dövlətlər, lazım gəldikdə, bu maddənin məqsədlərinə cavab verən, onun həyata keçirilməsini təmin edən və ya onun müddəalarını gücləndirən ikitərəfli və çoxtərəfli razılaşmaların və ya müqavilələrin bağlanması mümkünliyünü müzakirə edirlər.

Maddə 19. Birgə istintaqlar

iştirakçı dövlətlər, bir və ya bir neçə dövlətdə istintaqın, cinayət təqibinin və ya məhkəmə baxışının predmeti olan işlərlə əlaqədar maraqlı səlahiyyətli orqanlara birgə istintaqların aparılması üzrə orqanların yaradılmasına səlahiyyət vermək üçün əsas olan ikitərəfli və ya çoxtərəfli sənədlər və ya razılaşmaların bağlanması mümkünliyünü müzakirə edirlər. Bu cür sənədlərin və ya razılaşmaların olmadığı təqdirdə, birgə istintaqlar hər bir xüsusi halda razılaşma əsasında həyata keçirilir. Müvafiq iştirakçı dövlətlər, ərazisində bu cür istintaqın aparılacağı iştirakçı dövlətin suverenliyinə tam hörmət bəsləyir.

Maddə 20. İstintaqın xüsusi üsulları

1. Əgər buna onun daxili hüquqi sisteminin başlıca prinsipləri icazə verirsə, hər bir iştirakçı dövlət öz imkanları çərçivəsində və onun daxili qanunvericiliyinin müəyyən etdiyi şərtlərlə öz ərazisində müəşəkkil cinayətkarlıqla səmərəli mübarizə aparmaq məqsədi ilə öz səlahiyyətli orqanlarına nəzarət qaydasında mal alınmasının istifadə edilməsinə və məqsədomüvafiq hesab etdiyi hallarda, elektron müşahidə və ya digər müşahidə formaları, habelə agentlik

əmaliyyatları kimi digər xüsusi istintaq üsullarının istifadə edilməsinə icazə vermək üçün lazımi tədbirlər görür.

2. Bu Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlərin istintaqı məqsədi ilə iştirakçı dövlətlər, beynəlxalq səviyyədə əməkdaşlıq kontekstində bu kimi xüsusi istintaq üsullarının istifadə edilməsinə dair, lazım gəldikdə, müvafiq ikitərəfli və ya çoxtərəfli sazişlərin və ya razılaşmaların bağlanmasına təşviq edilməlidirlər. Bu cür sazişlər və ya razılaşmalar dövlətlərin suverenlik, bərabərlik prinsipinə tam şəkildə riayət etməklə bağlanır və yerinə yetirilir və bu sazişlərin və ya razılaşmaların şərtlərinə uyğun şəkildə dəqiqliklə həyata keçirilir.

3. Bu maddənin 2-ci bəndində göstərilən sazişlər və ya razılaşmalar mövcud olmadığı təqdirdə, bu cür xüsusi istintaq üsullarının beynəlxalq səviyyədə istifadə edilməsi haqqında qərarlar hər bir xüsusi halda qəbul edilir və lazım gəldikdə, maraqlı iştirakçı dövlətlər tərəfindən yurisdiksiyanın həyata keçirilməsinə dair maliyyə razılaşmaları və qarşılıqlı anlaşmalar nəzərdə tutula bilər.

4. Nəzarət qaydasında mal alınmasından beynəlxalq səviyyədə istifadə haqqında qərarlarda maraqlı iştirakçı dövlətlərin icazəsi ilə yüklərin tutulması və onların toxunulmamış vəziyyətdə saxlanması və ya yüklərin tam və ya qismən dəyişdirilməsi və ya götürülməsi kimi üsullar nəzərdə tutula bilər.

Maddə 21. Cinayət icraatının verilməsi

iştirakçı dövlətlər hesab etsələr ki, cinayət icraatının verilməsi ədalət mühakiməsinin lazımi qaydada aparılması tələblərinə cavab verəcək və xüsusilə cinayət işlərinin birləşdirilməsində bir neçə yurisdiksiyanın maraqlarına toxunulacaq, cinayət təqibi məqsədi ilə bu Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlə əlaqədar cinayət icraatının qarşılıqlı verilməsi mümkünlüyünü müzakirə edirlər.

Maddə 22. Məhkumluq haqqında məlumat

Hər bir iştirakçı dövlət, istintaqı aparılan cinayət törədilməsində şübhəli bilinən şəxs barəsində digər dövlətdə əvvəl çıxarılmış hər han-

sı bir ittiham hökmünün, özü məqsədomüvafiq hesab etdiyi şərtlər və məqsədlər əsasında nəzərə alınması və bu cür məlumatın bu Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlə əlaqədar cinayət icraatı zamanı istifadəsi üçün zəruri ola bilən qanunverici və ya digər tədbirlər görə bilər.

Maddə 23. Ədalət mühakiməsi əleyhinə olan cinayətlərin kримinallaşdırılması

Hər bir iştirakçı dövlət aşağıdakı əməlləri, onlar qəsdən törədildikdə, cinayət qanunu ilə cəzalandırılan cinayətlər kimi tanımaq üçün müvafiq qanunverici və digər tədbirlər görür:

a) bu Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlə əlaqədar icraat zamanı yalan ifadələrin verilməsinə sövq etmək və ya sübutlar təqdim edilən və ya ifadə verilən zaman proseso müdaxilə etmək məqsədi ilə fiziki qüvvə tətbiqi, hədə-qorxu gəlmə və ya qorxutma və ya qeyri-qanuni mənfəət vəd, təklif və ya təqdim etmə;

b) bu Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlə əlaqədar icraat zamanı məhkəmə orqanlarının və ya hüquq-mühafizə orqanlarının vəzifəli şəxslərinin vəzifə borcunun yerinə yetirilməsinə müdaxilə etmək məqsədi ilə fiziki qüvvənin tətbiqi, hədə-qorxu gəlmə və ya qorxutma. Bu yarım bəndin müddəaları iştirakçı dövlətlərə digər kateqoriyalı dövlət vəzifəli şəxslərin müdafiəsini təmin edən qanunvericiliyə malik olması haqqına xələl gətirmir.

Maddə 24. Şahidlərin müdafiəsi

1. Hər bir iştirakçı dövlət öz imkanları daxilində, cinayət icraatında iştirak edən və bu Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlərə dair ifadə verən şahidlər barəsində və lazım gəldikdə, onların qohumları və onlara yaxın olan digər şəxslər barəsində cəhəmlər olunan qisasdan və ya hədə-qorxudan səmərəli müdafiənin təmin edilməsinə yönələn tədbirlər görür.

2. Bu maddənin 1-ci bəndində nəzərdə tutulan tədbirlərə, təqsirləndirilən şəxsin hüquqlarına, o cümlədən lazımi qaydada araşdırma hüququna xələl gətirmədən, xüsusilə aşağıdakılar daxil edilə bilər:

a) bu cür şəxslərin fiziki müdafiəsi üçün prosedurların müəyyən edilməsi, məsələn, lazım gəldikdə və praktiki cəhətdən həyata keçirilməsi mümkün olduqda, onların digər yerə köçürülməsi və lazım gəldikdə, bu cür şəxslərin şəxsiyyətinə və olduları yerə aid olan məlumatın açıqlanmaması və ya bu cür məlumatın açıqlanmasına məhdudiyyətlərin qoyulması;

b) şahidə, şahid ifadələrinin verilməsinə təhlükəsizliyi təmin edən sübutetmə qaydalarının qəbul edilməsi, məsələn, vidcorabito və ya digər oxşar vasitələr kimi rabitə vasitələri ilə şahid ifadələrinin verilməsinə icazə vermək.

3. İştirakçı dövlətlər bu maddənin 1-ci bəndində göstərilən şəxslərin köçürülməsinə dair digər dövlətlərlə sazişlərin və razılaşmaların bağlanması məsələsini müzakirə edirlər.

4. Bu maddənin müddəaları həmçinin şahid qismində çıxış etdiyinə görə zərərçəkmişlərə də tətbiq edilir.

Maddə 25. Zərərçəkmişlərə yardım və onların müdafiəsi

1. Hər bir İştirakçı dövlət bu Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlərdən, xüsusilə də qisas və ya hədə-qorxu gəlmə haqqında zərərçəkmiş şəxslərə yardımın göstərilməsi və müdafiə olunması üçün öz imkanları daxilində müvafiq tədbirlər görür.

2. Hər bir İştirakçı dövlət bu Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlərdən zərərçəkmiş şəxslərə zərərin ödənilməsi və onlar tərəfindən kompensasiyanın alınmasını təmin etmək üçün müvafiq prosedurlar müəyyən edir.

3. Hər bir İştirakçı dövlət öz daxili qanunvericiliyinə riayət etmək şərti ilə zərərçəkmişlərə cinayət icraatının müvafiq mərhələlərində cinayəti törətmiş şəxslər barəsində öz fikir və narahatlıqlarını izah etmək üçün elə bir imkan yaradır ki, bu, müdafiənin hüquqlarına xələl gətirməsin.

Maddə 26. Hüquq-mühafizə orqanları ilə əməkdaşlığın genişləndirilməsinə yönəlmiş tədbirlər

1. Hər bir İştirakçı dövlət müştəkkil cinayətkar qruplarda iştirak edən və ya iştirak etmiş şəxsləri aşağıdakılara təşviq etmək üçün lazımi tədbirlər görür:

a) istintaq və sübutetmə məqsədi ilə aşağıda göstərilən məsələlərlə əlaqədar səlahiyyətli orqanlar üçün faydalı ola bilən məlumatın təqdim edilməsi:

i) müştəkkil cinayətkar qrupları aşkar edən məlumatlar, onların xarakteri, üzvlük tərkibi, strukturu, olduqları yer və fəaliyyəti kimi məsələlərlə əlaqədar;

ii) digər müştəkkil qruplarla əlaqədar, o cümlədən beynəlxalq əlaqələr kimi məsələlərlə əlaqədar;

iii) müştəkkil cinayətkar qrupların törətdiyi və ya törədə biləcəyi cinayətlər kimi məsələlərlə əlaqədar;

b) səlahiyyətli orqanlar üçün müştəkkil cinayətkar qrupları cinayətlərdən öldürdüləri gəlirlərdən və ya resurslardan məhrum etməsinə kömək edə bilən faktiki, konkret yardımın göstərilməsinə.

2. Hər bir İştirakçı dövlət, lazım gəldikdə, bu Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlə əlaqədar istintaqda və ya cinayət təqibində əhəmiyyətli dərəcədə əməkdaşlıq edən təqsirləndirilən şəxsin cəzasının yüngülləşdirilməsi mümkünlüyünün nəzərə alınması məsələsini müzakirə edir.

3. Hər bir İştirakçı dövlət, öz daxili qanunvericiliyinin başlıca prinsiplərinə uyğun olaraq, bu Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlə əlaqədar istintaqda və ya cinayət təqibində əhəmiyyətli dərəcədə əməkdaşlıq edən şəxsə cinayət təqibindən immunitetin təqdim edilməsi mümkünlüyünün nəzərə alınması məsələsini müzakirə edir.

4. Bu cür şəxslərin müdafiəsi bu Konvensiyanın 24-cü maddəsində nəzərdə tutulan qaydada həyata keçirilir.

5. Bu maddənin 1-ci bəndində adı çəkilən şəxs bir İştirakçı dövlətin ərazisində olaraq digər İştirakçı dövlətin səlahiyyətli orqanla-

rı ilə əhəmiyyətli dərəcədə əməkdaşlıq edə bildiyi halda, maraqlı iştirakçı dövlətlər öz daxili qanunvericiliyinə uyğun olaraq bu maddənin 2-ci və 3-cü bəndlərində göstərilən rejimin təqdim edilməsi mümkünlüyünə dair sazişlərin və ya razılaşmaların bağlanması mümkünliyünü müzakirə edə bilərlər.

Maddə 27. Hüquq-mühafizə orqanları arasında əməkdaşlıq

1. İştirakçı dövlətlər bu Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlərlə mübarizə üçün hüquq-mühafizə tədbirlərinin səmərəliliyini artırmaq məqsədi ilə öz daxili hüquqi və inzibati sistemlərinə uyğun fəaliyyət göstərərək bir-biri ilə sıx əməkdaşlıq edirlər. Hər bir iştirakçı dövlət, xüsusilə aşağıdakılara yönəlmiş səmərəli tədbirlər görür:

a) onların səlahiyyətli orqanları, təşkilatları və xidmətləri arasında, bu Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlərin bütün aspektlərinə dair, o cümlədən əgər maraqlı iştirakçı dövlətlər bunu məqsədmüvafiq hesab etsələr, cinayətkar fəaliyyətin digər növlərinin bütün aspektlərinə dair məlumatın tez və təhlükəsiz mübadiləsini təmin etmək üçün rabitə kanallarının yaradılması və lazım gəldikdə möhkəmləndirilməsi;

b) aşağıdakıları aşkar etmək məqsədi ilə bu Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlərlə əlaqədar istintaqın aparılmasında digər iştirakçı dövlətlərlə əməkdaşlıq:

i) bu cür cinayətlərin törədilməsində iştirak etməsi şübhə doğuran şəxslərin şəxsiyyətini, olduğu yeri və fəaliyyətini və ya bununla əlaqəsi olan digər şəxslərin olduğu yeri;

ii) cinayətdən əldə olunan gəlirin və ya bu cür cinayətlərin törədilməsi nəticəsində əldə olunan əmlakın yerdəyişməsinə;

iii) bu cür cinayətlərin törədilməsində istifadə olunan və ya bu cür cinayətlərin törədilməsi üçün nəzərdə tutulan əmlakın, avadanlığın və ya digər vasitələrin yerdəyişməsinə;

c) yoxlama və istintaq məqsədləri üçün, lazım gəldikdə, zəruri şəxslərin və ya lazımi miqdarda maddələrin təqdim edilməsi;

d) onların səlahiyyətli orqanları, təşkilatları və xidmətləri arasında əlaqələndirmənin səmərəliliyini artırmaq, əməkdaşların və digər ekspertlərin mübadiləsini təşviq etmək, o cümlədən maraqlı iştirakçı dövlətlər arasında ikitərəfli sazişlərin və ya razılaşmaların bağlanması şərti ilə əlaqələndirici əməkdaşların göndərilməsi üçün kömək göstərilməsi;

e) müştəkkil cinayətkar qruplar tərəfindən istifadə olunan vasitələr və üsullar, o cümlədən lazım gəldikdə, marşrutlar və nəqliyyat vasitələri, habelə saxta şəxsiyyət vəsiqələrindən, dəyişdirilmiş və ya saxta düzəldilmiş sənədlərdən və ya onların fəaliyyətini gizlədən digər vasitələrdən istifadə edilməsi haqqında məlumat mübadiləsi;

f) lazımi hallarda bu Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlərin vaxtlı-vaxtında açılması məqsədi ilə görülməli inzibati və digər tədbirlərin əlaqələndirilməsi və məlumat mübadiləsi.

2. Bu Konvensiyanın praktiki cəhətdən tətbiq edilməsi məqsədi ilə iştirakçı dövlətlər öz hüquq-mühafizə orqanları arasında bilavasitə əməkdaşlığı nəzərdə tutan ikitərəfli və ya çoxtərəfli sazişlərin və ya razılaşmaların bağlanması mümkünliyünü, bu cür sazişlərin və ya razılaşmaların mövcud olduğu təqdirdə, onlara dəyişikliklərin edilməsi mümkünliyünü müzakirə edirlər. Bu cür razılaşma və ya saziş mövcud olmadığı təqdirdə, maraqlı iştirakçı dövlətlər bu Konvensiyanı həmin Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlərə dair öz hüquq-mühafizə orqanları arasında qarşılıqlı əməkdaşlıq üçün əsas kimi götürə bilər. İştirakçı dövlətlər, lazım gəldikdə, öz hüquq-mühafizə orqanları arasında əməkdaşlığı genişləndirmək üçün beynəlxalq və regional təşkilatların sazişlərindən və razılaşmalarından, o cümlədən mexanizmlərindən tam həcmdə istifadə edirlər.

3. İştirakçı dövlətlər müasir texnologiyaların istifadəsi ilə törədilən transmilli müştəkkil cinayətlərə əks təsir göstərmək məqsədi ilə öz imkanları daxilində əməkdaşlığa çalışırlar.

**Maddə 28. Mütəşəkkil cinayətkarlığın xarakteri
haqqında məlumatın toplanması və təhlili
və bu cür məlumatın mübadiləsi**

1. Hər bir iştirakçı dövlət elmi tədqiqat dairələri ilə məsləhətləşmələr əsasında öz ərazisində mütəşəkkil cinayətkarlıq sahəsində tendensiyanın, mütəşəkkil cinayətkarlığın mövcud olduğu şəraitin, habelə cəlb olunan peşəkar qrupların və istifadə olunan texnologiyaların təhlilinin aparılması mümkünlüyünü müzakirə edir.

2. İştirakçı dövlətlər mütəşəkkil cinayətkarlıq fəaliyyətinə dair təhliləddici biliklərin genişləndirilməsi və öz aralarında və ya beynəlxalq və regional təşkilatlar vasitəsi ilə həmin biliklərin mübadiləsi mümkünlüyünü müzakirə edirlər. Bu məqsədlə də, lazım gəldikdə, ümumi təriflər, anlayışlar, standartlar və metodologiyalar işlənib hazırlanmalı və istifadə edilməlidir.

3. Hər bir iştirakçı dövlət mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı mübarizə üzrə öz siyasətinə nəzarət etmək və onların səmərəlilik və təsirlilik dərəcəsinin qiymətləndirilməsi mümkünlüyünü müzakirə edir.

Maddə 29. Kadrların hazırlanması və texniki yardım

1. Hər bir iştirakçı dövlət bu Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlərin qarşısının alınması, aşkar edilməsinə və aradan qaldırılmasına məsul olan hüquq-mühafizə orqanları işçilərinin, o cümlədən prokurorluq işçilərinin, müstəntiqlərin və gömrük orqanı əməkdaşlarının, habelə digər əməkdaşların konkret hazırlıq proqramlarını həyata keçirir, işləyib hazırlayır və ya təkmilləşdirir. Bu cür proqramlar əməkdaşların mübadiləsini və onların cəzam edilməsini özündə əks etdirə bilər. Bu cür proqramlar, xüsusilə də buna daxili qanunvericilik icazə verdiyi həcmdə aşağıdakı məsələlərə aid edilir:

a) bu Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlərin qarşısının alınmasında, aşkar edilməsində və aradan qaldırılmasında istifadə olunan üsullar;

b) bu Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlərlə əlaqədə şübhəli bilinən şəxslərin istifadə etdikləri marşrut və vasitələr, o cümlədən

tranzit ölkələrdə istifadə etdikləri marşrut və vasitələr, habelə müvafiq cavab tədbirləri;

c) qaçaqmalçılıq predmetlərinin yerdəyişməsinə nəzarət;

d) cinayətdən əldə olunan gəlirlərin, əmlakın, avadanlığın və ya cinayətin törədilməsində istifadə olunan digər vasitələrin yerdəyişməsinə aşkar etmək və bu cür yerdəyişməyə nəzarət və cinayətdən əldə olunan gəlirlərin, əmlakın, avadanlığın və ya cinayətin törədilməsində istifadə olunan digər vasitələrin gizlədilməsi, örtbasdır edilməsi və ötürülməsi üsullarını aşkar etmək və bu cür üsullara nəzarət, habelə pul vəsaitlərinin yuyulmasında və digər maliyyə cinayətlərində istifadə olunan üsullar;

e) sübutların toplanması;

f) azad ticarət zonalarında və azad limanlarda nəzarət üsulları;

g) hüquq-mühafizə orqanlarının işində istifadə olunan müasir avadanlıq və üsullar, o cümlədən elektron müşahidə, nəzarət qaydasında mal alınma və agentur əməliyyatlar;

h) kompyuterlərin, telekommunikasiya şəbəkələrinin və müasir texnologiyaların digər vasitələrinin istifadəsi ilə törədilən transmilli mütəşəkkil cinayətlərlə mübarizədə istifadə olunan üsullar; və

i) zərərçəkmişlərin və şahidlərin müdafiəsində istifadə olunan üsullar.

2. İştirakçı dövlətlər tədqiqat proqramlarının və bu maddənin 1-ci bəndində göstərilən sahələrdə xüsusi bilik mübadiləsinin təmin edilməsi məqsədini daşıyan kadrlar mübadiləsinin planlaşdırılmasında və həyata keçirilməsində bir-birinə kömək göstərir və bu məqsədlə də lazım gəldikdə, əməkdaşlığa yardım etmək və qarşılıqlı maraq doğuran problemləri, o cümlədən tranzit ölkələrinin xüsusi problem və tələbatlarını müzakirə etmək üçün regional və beynəlxalq konfranslardan istifadə edirlər.

3. İştirakçı dövlətlər kadrların hazırlanmasına və cinayətkarların verilməsinə və qarşılıqlı hüquqi yardımın göstərilməsinə yardım edə biləcək texniki yardımın göstərilməsinə kömək göstərir. Kadrların hazırlanmasında və texniki yardım zamanı bu cür kömə-

yin göstərilməsinə xarici dillərin öyrənilməsi, müvafiq funksiyaları yerinə yetirən mərkəzi orqanların və ya agentlik əməkdaşlarının mübadiləsi və əzam edilməsi aid edilə bilər.

4. İkitərəfli və ya çoxtərəfli sazişlər və ya razılaşmalar mövcud olduqda, iştirakçı dövlətlər beynəlxalq və regional təşkilatlar çərçivəsində və digər ikitərəfli və çoxtərəfli sazişlər və ya razılaşmalar çərçivəsində praktiki və təlim tədbirlərinin səmərəliliyinin maksimal artmasına yönələn söylərini mümkün qədər aktivləşdirirlər.

Maddə 30. Digər tədbirlər: bu Konvensiyanın iqtisadi inkişaf və texniki yardımın köməyi ilə həyata keçirilməsi

1. İştirakçı dövlətlər müştəkkil cinayətkarlığın ümumilikdə cəmiyyətə, o cümlədən davamlı inkişaf üçün neqativ təsirini nəzərə alaraq, mümkün qədər, beynəlxalq əməkdaşlıq vasitəsi ilə bu Konvensiyanın münasib qaydada həyata keçirilməsinə yardım edə bilən tədbirlər görürlər.

2. İştirakçı dövlətlər öz aralarında, eləcə də beynəlxalq və regional təşkilatlarla əlaqələndirmə əsasında aşağıdakılara dair mümkün qədər konkret söylər göstərirlər:

a) transmilli müştəkkil cinayətkarlığın qarşısının alınması və onunla mübarizə sahəsində inkişaf edən ölkələrin imkanlarını möhkəmləndirmək məqsədi ilə sonuncularla müxtəlif səviyyələrdə öz əməkdaşlığını aktivləşdirmək;

b) transmilli müştəkkil cinayətkarlığa səmərəli əks təsir göstərmək üzrə inkişaf edən ölkələrin söylərini qoruyub saxlamaq və bu Konvensiyanın müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsi üçün onlara yardım etmək məqsədi ilə maliyyə və maddi yardımını genişləndirmək;

c) inkişaf edən ölkələrə və iqtisadi keçid dövrünü yaşayan ölkələrə, bu Konvensiyanın həyata keçirilməsi ilə əlaqədar onların tələbatlarının ödənilməsinə yardım etmək məqsədi ilə texniki yardım göstərmək. Bunun üçün iştirakçı dövlətlər Birləşmiş Millətlər Təşkilatının yaratdığı maliyyə mexanizmində bu məqsəd üçün xüsusi

müəyyən edilmiş hesaba müntəzəm əsaslarla kifayət qədər könüllü ödəmələrin köçürülməsinə çalışırlar. İştirakçı dövlətlər eyni zamanda öz daxili qanunvericiliyinə və bu Konvensiyanın müddəalarına uyğun olaraq, pul vəsaitlərinin müəyyən qisminin və ya bu Konvensiyanın müddəalarına uyğun olaraq müsadirə edilmiş omlakın və ya cinayətdən əldə olunan gəlirin bir hissəsinin yuxarıda göstərilən hesaba köçürülməsi məsələsini xüsusi müzakirə edə bilirlər;

d) digər dövlətləri və maliyyə təkilatlarını təşviq və əmin etmək, bu maddəyə uyğun olaraq, lazım gəldikdə, onların göstərdikləri söylərə qoşulmaq, o cümlədən onlara bu Konvensiyanın məqsədlərinə nail olunmasına yardım etmək üçün inkişaf edən ölkələr üçün kadrların hazırlığı üzrə geniş həcmli proqramlar təqdim etməklə onların göstərdikləri söylərə qoşulmaq.

3. Bu tədbirlər, mümkün qədər, xarici yardım haqqında mövcud olan öhdəliklərə və ya maliyyə əməkdaşlığı haqqında ikitərəfli, regional və beynəlxalq səviyyədə mövcud olan digər razılaşmalara xələl gətirmir.

4. İştirakçı dövlətlər bu Konvensiyada nəzərdə tutulan beynəlxalq əməkdaşlığın səmərəliliyinin təmin edilməsi, habelə transmilli müştəkkil cinayətkarlığın qarşısının alınması və aşkar edilməsi və onunla mübarizə üçün zəruri olan maliyyə razılaşmalarını nəzərə alaraq, maddi-texniki yardım haqqında ikitərəfli və ya çoxtərəfli sazişlər və ya razılaşmalar bağlaya bilirlər.

Maddə 31. Transmilli müştəkkil cinayətkarlığın qarşısının alınması

1. İştirakçı dövlətlər transmilli müştəkkil cinayətkarlığın qarşısının alınmasına yönələn milli layihələrin işlənilib hazırlanmasına və onların səmərəliliyinin qiymətləndirilməsinə, habelə siyasətin və təcrübənin münasib növlərinin aşkar və tətbiq edilməsinə çalışırlar.

2. İştirakçı dövlətlər öz daxili qanunvericiliyinin başlıca prinsiplərinə uyğun olaraq lazımi qanunverici, inzibati və ya digər tədbirlər görməklə, müştəkkil cinayətkar qrupların cinayətdən əldə olu-

nan gəlirlərin qanuni bazarlarda istifadəsi ilə mövcud olan və ya gələcəkdə ola biləcək fəaliyyət göstərməsi mümkünlüyünün azaldılmasına çalışırlar. Bu cür tədbirlər aşağıdakılara yönəldilməlidir:

a) hüquq-mühafizə orqanları və ya prokurorluq orqanları ilə müvafiq özəl təşkilatlar, o cümlədən iqtisadiyyatın müxtəlif sektorları arasında əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsinə;

b) ictimai və müvafiq özəl təşkilatların işində düzgünlüyün təmin edilməsi üçün nəzərdə tutulan standartların və prosedurların, habelə müvafiq peşə sahibləri, xüsusilə də vəkillər, notariuslar, vergi məsələləri üzrə məsləhətçilər və mühasiblər üçün davranış məccəlləsinin işlənib hazırlanmasında yardımın göstərilməsinə;

c) müəşəkkil cinayətkar qruplar tərəfindən dövlət orqanlarının həyata keçirdiyi ticarət qaydalarından və kommersiya fəaliyyətinin həyata keçirilməsi üçün dövlət orqanlarının verdiyi subsidiyalardan və lisenziyalardan sui-istifadənin qarşısının alınmasına;

d) müəşəkkil cinayətkar qruplar tərəfindən hüquqi şəxslərdən sui-istifadənin qarşısının alınmasına; bu cür tədbirlər özündə aşağıdakıları əks etdirə bilər:

i) hüquqi şəxslərin təsis edilməsində, idarə edilməsində və onların maliyyələşdirilməsində iştirak edən hüquqi və fiziki şəxslərin dövlət reyestrinin yaradılması;

ii) müəyyən edilmiş müddətə məhkəmənin qərarı əsasında və ya digər lazımi üsullarla bu Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlərə görə məhkum olunmuş şəxsləri öz yurisdiksiyası daxilində qeydiyyatı alınmış hüquqi şəxsin rəhbər vəzifəsini tutmaq hüququndan məhrum etmə imkanının yaradılması;

iii) hüquqi şəxsin rəhbər vəzifəsini tutmaq hüququndan məhrum olunmuş şəxslərin milli reyestrinin yaradılması; və

iv) bu bəndin (d)(i) və (iii)-cü yarımbəndlərində göstərilən reyestrlərdə əks olunan məlumatın digər iştirakçı dövlətin səlahiyyətli orqanları ilə mübadiləsi.

3. iştirakçı dövlətlər bu Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlərə görə məhkum olunmuş şəxslərin cəmiyyətə yenidən inteqrasiya olunması üçün öz səylərini göstərirlər.

4. iştirakçı dövlətlər müəşəkkil cinayətkar qrupların etdikləri sui-istifadələrin zəif nöqtələrini aşkar etmək məqsədi ilə müvafiq məsələlər üzrə mövcud olan hüquqi sənədlərin və inzibati təcrübə növlərinin müntəzəm olaraq qiymətləndirilməsinə çalışırlar.

5. iştirakçı dövlətlər transmilli müəşəkkil cinayətkarlığın mövcud olması faktını, səbəblərinin və təhlükəlilik dərəcəsinin, habelə onun yaratdığı təhlükənin ictimaiyyət tərəfindən dərindən dərk edilməsinə səy göstərirlər. Müvafiq məlumat özündə bu cür cinayətkarlığın qarşısının alınmasında və onunla mübarizədə əhəlinin iştirak etməsinə səy göstərmək üzrə tədbirlər haqqında məlumatı əks etdirə və lazım gəldikdə, kütləvi informasiya vasitələri ilə yayımlana bilər.

6. Hər bir iştirakçı dövlət digər iştirakçı dövlətlərə müəşəkkil cinayətkarlığın qarşısının alınması üzrə tədbirlərin işlənib hazırlanmasında yardım edə biləcək orqanın və ya orqanların adını və ünvanını Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə bildirir.

7. iştirakçı dövlətlər, lazım gəldikdə, bu maddədə göstərilən tədbirlərin işlənib hazırlanmasına və həyata keçirilməsinə yardım etmək məqsədi ilə bir-biri ilə və müvafiq beynəlxalq və regional təşkilatlarla əməkdaşlıq edirlər. Həmin tədbirlərə transmilli müəşəkkil cinayətkarlığın qarşısının alınmasına yönəlmiş beynəlxalq layihələrdə iştirak da daxildir, məsələn, transmilli müəşəkkil cinayətkarlıq fəaliyyəti nöqtəyi-nəzərindən qeyri-qənaətbəxş sosial vəziyyətdə olan əhəli qruplarının zəifliyinə təsir göstərən vəziyyətin yaxşılaşdırılması vasitəsi ilə.

Maddə 32. Konvensiya iştirakçılarının Konfransı

1. Bu Konvensiya əsasında, transmilli müəşəkkil cinayətkarlıqla mübarizə, habelə bu Konvensiyanın həyata keçirilməsinə və onun həyata keçirilməsinə nəzarətə səy göstərmək üçün iştirakçı dövlətlərin imkanlarını genişləndirmək məqsədi ilə Konvensiya iştirakçılarının Konfransı təsis edilir.

2. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi iştirakçıların Konfransını bu Konvensiyanın qüvvəyə minməsindən sonra bir ildən

gəc olmayaraq çağırır. İştirakçıların Konfransı prosedur qaydaları və bu maddənin 3-cü və 4-cü bəndlərində göstərilən fəaliyyətləri tənzimləyən qaydalar (o cümlədən bu cür fəaliyyətin həyata keçirilməsi ilə bağlı çəkilən xərclərin ödənilməsinə dair qaydalar) qəbul edir.

3. İştirakçıların Konfransı, aşağıdakılar daxil olmaqla, bu maddənin 1-ci bəndində göstərilən məqsədlərə nail olmaq üçün mexanizmləri razılaşdırır:

a) bu Konvensiyanın 29, 30 və 31-ci maddələrinə əsasən, o cümlədən könüllü ödəmələrin səfərbər edilməsinə yardım etmək, İştirakçı dövlətlərin fəaliyyətinə yardım etmək;

b) İştirakçı dövlətlər arasında transmilli müəşəkkil cinayətkarlığın formaları və bu sahədə tendensiyalar haqqında, habelə onunla mübarizə üçün müvəffəqiyyətli üsullara dair məlumat mübadiləsinə yardım etmək;

c) müvafiq beynəlxalq və regional təşkilatlar, habelə qeyri-hökumət təşkilatları ilə əməkdaşlıq etmək;

d) bu Konvensiyanın həyata keçirilməsi məsələsini vaxtaşırı müzakirə etmək;

e) bu Konvensiyanın təkmilləşdirilməsinə və onun həyata keçirilməsinə aid olan tövsiyələri qəbul etmək.

4. Bu maddənin 3 (d) və (e) bəndlərinin məqsədləri üçün İştirakçıların Konfransı, bu Konvensiyanın həyata keçirilməsi üçün İştirakçı dövlətlər tərəfindən görülməli tədbirlər və bununla əlaqədar onların üzlaşdığı çətinliklər haqqında zəruri məlumat alır.

5. Hər bir İştirakçı dövlət bu Konvensiyanın həyata keçirilməsinə yönələn öz proqramları, planları və təcrübəsi haqqında, habelə qanunverici və inzibati tədbirlər haqqında məlumatını, İştirakçılar Konfransının müəyyən etdiyi qaydada Konfrans İştirakçılarına təqdim edir.

Maddə 33. Katiblik

1. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi Konvensiya İştirakçılarının Konfransını lazımi katiblik xidmətləri ilə təmin edir.

2. Katiblik:

a) bu Konvensiyanın 32-ci maddəsində göstərilən fəaliyyətin həyata keçirilməsində Konfrans İştirakçılarına yardım edir, eləcə də Konfrans İştirakçılarının sessiyalarını təşkil edir və onları lazımi xidmətlərlə təmin edir;

b) sorğu əsasında, bu Konvensiyanın 32-ci maddəsinin 5-ci bəndində nəzərdə tutulduğu kimi, məlumatın Konfrans İştirakçılarına təqdim edilməsində İştirakçı dövlətlərə kömək göstərir; və

c) digər müvafiq beynəlxalq və regional təşkilatların katiblikləri və lazımi əlaqələndirəni təmin edir.

Maddə 34. Konvensiyanın həyata keçirilməsi

1. Hər bir İştirakçı dövlət bu Konvensiyaya əsasən öz üzərinə götürdüyü öhdəliklərin həyata keçirilməsini təmin etmək üçün daxili qanunvericiliyin başlıca prinsiplərinə uyğun olaraq zəruri tədbirləri, o cümlədən qanunverici və inzibati tədbirlər görür.

2. Bu Konvensiyanın 5, 6, 8, 23-cü maddələrinə əsasən cinayət kimi tanınmış cinayətlər bu Konvensiyanın 5-ci maddəsinə əsasən müəşəkkil cinayətkar qrupla əlaqəsi olması elementinin mövcud olmasını tələb edən hallar istisna olmaqla, transmilli xarakterindən və ya bu Konvensiyanın 3-cü maddəsinin 1-ci bəndində göstəriləni kimi, müəşəkkil cinayətkar qrupla əlaqəsi olub-olmamasından asılı olmayaraq hər bir İştirakçı dövlətin daxili qanunvericiliyində cinayətlər kimi tanınır.

3. Hər bir İştirakçı dövlət transmilli müəşəkkil cinayətkarlığın qarşısını almaq və onunla mübarizə aparmaq üçün bu Konvensiyada nəzərdə tutulan tədbirlərdən daha sərt və ciddi tədbirlər görə bilər.

Maddə 35. Mübahisələrin həlli

1. İştirakçı dövlətlər bu Konvensiyanın tətbiqi və şərhini ilə bağlı yaranan mübahisələri danışıqlar vasitəsi ilə həll etməyə çalışır.

2. Bu Konvensiyanın tətbiqinə və şərhinə dair İştirakçı dövlətlər arasında yaranan hər bir mübahisə əqləbatan müddət ərzində danışıqlar vasitəsi ilə həll oluna bilmədikdə, həmin mübahisə iş-

tirakçı dövlətlərdən birinin xahişi ilə arbitraj araşdırmasına təqdim edilir. Arbitraj haqqında müraciət edildiyi gündən etibarən altı ay ərzində həmin iştirakçı dövlətlər arbitrajın təşkil edilməsi barədə razılığa gələ bilmədikdə, iştirakçı dövlətlərdən biri Beynəlxalq Məhkəmənin Nizamnaməsinə uyğun olaraq müraciət etməklə, mübahisəni həmin məhkəməyə göndərə bilər.

3. Hər bir iştirakçı dövlət bu Konvensiyanı imzalayarkən, ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq edərkən və ya ona qoşularkən bəyan edə bilər ki, o özünü bu maddənin 2-ci bəndinin müddəalarına bağlı hesab etmir. Digər iştirakçı dövlətlər, bu cür qeyd-şərt etmiş istənilən iştirakçı dövlətə münasibətdə bu maddənin 2-ci bəndinin müddəalarına bağlı deyildir.

4. Bu maddənin 3-cü bəndinə uyğun olaraq bu cür qeyd-şərt etmiş hər hansı bir iştirakçı dövlət Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə bildiriş göndərməklə istənilən zaman həmin qeyd-şərti geri götürə bilər.

Maddə 36. İmzalama, ratifikasiya, qəbulətmə, təsdiqətmə və qoşulma

1. Bu Konvensiya, 2000-ci il dekabr ayının 12-dən 15-nə qədər İtaliyanın Palermo şəhərində, sonradan isə 2002-ci il dekabr ayının 12-nə qədər Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nyu-Yorkdakı Mərkəzi təşkilatlarında bütün dövlətlər tərəfindən imzalanmaq üçün açıqdır.

2. Bu Konvensiya həmçinin regional iqtisadi inteqrasiya təşkilatları tərəfindən də imzalanmaq üçün açıqdır, bu şərtlə ki, bu cür təşkilatın ən azı bir üzv dövləti bu maddənin 1-ci bəndinə uyğun olaraq həmin Konvensiyanı imzalamış olsun.

3. Bu Konvensiya ratifikasiya olunmaqla, qəbul və ya təsdiq edilməlidir. Ratifikasiya fərmanları və ya qəbulətmə və ya təsdiqətmə haqqında sənədlər Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə saxlanca verilir. Regional iqtisadi inteqrasiya təşkilatları da, ən azı onun üzvü olan dövlətlərdən biri bu cür qaydada hərəkət et-

mişdirsə, öz ratifikasiya fərmanlarını və ya qəbulətmə və ya təsdiqətmə haqqında sənədlərini saxlanca verə bilərlər. Bu cür təşkilat, həmin ratifikasiya fərmanlarında və ya qəbulətmə və ya təsdiqətmə haqqında sənədlərdən, bu Konvensiya ilə tənzimlənən məsələlərə dair öz səlahiyyət çərçivəsi haqqında bildirir. Bu cür təşkilat həmçinin öz səlahiyyət çərçivəsində olan hər bir müvafiq dəyişiklik haqqında depozitariyə məlumat verir.

4. Bu Konvensiya, istənilən dövlətin və ya istənilən regional iqtisadi inteqrasiya təşkilatının həmin Konvensiyaya qoşulması üçün açıqdır, bir şərtlə ki, həmin təşkilatın ən azı bir üzv dövləti bu Konvensiyanın iştirakçısı olsun. Qoşulma haqqında sənədlər Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə saxlanca verilir. Regional iqtisadi inteqrasiya təşkilatı qoşularkən bu Konvensiya ilə tənzimlənən məsələlərə dair öz səlahiyyət çərçivəsi haqqında bildirir. Bu cür təşkilat həmçinin öz səlahiyyət çərçivəsində olan hər bir müvafiq dəyişiklik haqqında depozitariyə məlumat verir.

Maddə 37. Protokollarla əlaqə

1. Bu Konvensiyaya bir və ya bir neçə protokolla əlavələr edilə bilər.

2. Protokolun iştirakçısı olmaq üçün dövlət və ya regional iqtisadi inteqrasiya təşkilatı eyni zamanda bu Konvensiyanın da iştirakçısı olmalıdır.

3. Bu Konvensiyanın iştirakçı dövləti, əgər ancaq o, protokolun müddəalarına uyğun olaraq həmin protokolun iştirakçısı deyilsə, protokolla bağlı hesab edilmir.

4. Bu Konvensiyaya əlavə edilən istənilən protokol, həmin protokolun məqsədi nəzərə alınmaqla, Konvensiya ilə birgə şərh edilir.

Maddə 38. Qüvvəyəminmə

1. Bu Konvensiya qırxıncı ratifikasiya fərmanının və ya qəbulətmə, təsdiqətmə və ya qoşulma haqqında sənədin saxlanca təqdim edildiyi tarixdən sonra gələn doxsanıncı gün qüvvəyə minir. Bu

bəndin məqsədləri üçün regional iqtisadi inteqrasiya təşkilatı tərəfindən saxlanca verilən hər hansı bir bu cür formanın və ya sənəd həmin təşkilatın üzvü olan dövlətlər tərəfindən təqdim edilən formalara və ya sənədlərə əlavə kimi hesab edilmir.

2. Bu Konvensiyanı ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq edən və ya qırxıncı ratifikasiya formasının və ya bu cür qüvvəyə malik olan sənədin saxlanca verilməsindən sonra ona qoşulan hər bir dövlət və ya regional iqtisadi inteqrasiya təşkilatı üçün bu Konvensiya bu cür dövlət və ya təşkilat tərəfindən müvafiq formanın və ya sənədin saxlanca verilməsindən sonra gələn otuzuncu gün qüvvəyə minir.

Maddə 39. Düzəlişlər

1. Bu Konvensiyanın qüvvəyə minməsindən beş il sonra Konvensiyanın iştirakçı dövləti ona düzəliş təklif edə bilər və həmin düzəlişi Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə göndərə bilər, o da öz növbəsində müzakirə etmək və ona dair qərar qəbul etmək məqsədi ilə təklif edilən düzəlişi iştirakçı dövlətlərə və Konvensiya iştirakçılarının Konfransına ötürür. İştirakçıların Konfransı hər bir düzəlişə dair konsensusa nail olmaq üçün öz söylərini göstərir. Əgər konsensusa nail olunmasına bütün sənədlər sərf edilibsə və heç bir razılaşma əldə edilməyibsə, onda düzəlişin qəbul edilməsi üçün son vasitə kimi iştirakçıların Konfransının iclasında və səsvermədə iştirak edən bu Konvensiyanın iştirakçı dövlətlərinin üçdə iki səs çoxluğu tələb olunur.

2. Öz səlahiyyətinə daxil olan məsələlərlə bağlı regional iqtisadi inteqrasiya təşkilatları öz səs hüququnu bu Konvensiyanın iştirakçısı olan öz üzv dövlətlərinin sayına bərabər səsə malik olmaqla, bu maddəyə uyğun olaraq həyata keçirirlər. Bu cür təşkilatlar, əgər onların üzvü olan dövlətlər öz səs hüququnu həyata keçirirlərsə, öz səs hüququnu həyata keçirmirlər və yaxud oksino.

3. Bu maddənin 1-ci bəndinə uyğun olaraq qəbul edilmiş düzəliş iştirakçı dövlətlər tərəfindən ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq edilməlidir.

4. İştirakçı dövlətə münasibətdə, bu maddənin 1-ci bəndinə uyğun olaraq qəbul edilmiş düzəliş bu cür düzəlişin qəbul və ya təsdiq edilməsi haqqında sənədin və ya ratifikasiya formasının Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə saxlanca verildiyi tarixdən doxsan gün sonra qüvvəyə minir.

5. Düzəliş qüvvəyə mindiyi zaman həmin düzəlişə bağlı olması haqqında öz razılıqlarını ifadə edən iştirakçı dövlətlər üçün məcburi olur. Digər iştirakçı dövlətlərin bu Konvensiyanın müddəalarına və onun əvvəl ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq etdiyi istənilən düzəlişlərə bağlılığı davam edir.

Maddə 40. Ləğvetmə

1. İştirakçı dövlət Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə yazılı bildiriş göndərməklə bu Konvensiyanı ləğv edə bilər. Bu cür ləğvetmə Baş katibin bildirişi aldığı tarixdən bir il sonra qüvvəyə minir.

2. Regional iqtisadi inteqrasiya təşkilatı, onun üzvü olan bütün dövlətlər Konvensiyanı ləğv etdikdən sonra, bu Konvensiyada iştirakçılığını başa çatdırır.

3. Bu maddənin 1-ci bəndinə uyğun olaraq bu Konvensiyanın ləğv edilməsi ona əlavə edilən hər hansı bir protokolun ləğv edilməsi ilə nəticələnir.

Maddə 41. Depozitari və dillər

1. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi bu Konvensiyanın depozitarisi təyin edilir.

2. Bu Konvensiyanın ingilis, ərəb, Çin, rus və fransız dillərində olan mətnləri autentikdir, mətnin əsli Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə saxlanca verilir.

Bunun təsdiqi olaraq, öz hökumətləri tərəfindən lazımı qaydada buna vəkil edilmiş aşağıda imza edən səlahiyyətli nümayəndələr bu Konvensiyanı imzaladılar.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Transmilli müəşəkkil cinayətkarlığa qarşı Konvensiyasını tamamlayan,

**İnsan alverinin, xüsusən qadın və uşaq alverinin
qarşısının alınması, aradan qaldırılması
və cəzalandırılması haqqında**

PROTOKOL

*Ali Məclisin 2000-ci il 15 noyabr tarixli 55/25 sayılı Qətnaməsi
ilə qəbul edilmişdir*

PREAMBULA

Bu Protokolun iştirakçı dövlətləri,
insan alverinin, xüsusən qadın və uşaq alverinin qarşısının alın-
ması üzrə səmərəli tədbirlərin görülməsinə və onunla mübarizə
aparmaq üçün mənşə, tranzit və təyinat ölkələrində bu cür alverin
qarşısının alınmasına, bununla məşğul olan şəxslərin cəzalandırıl-
masına və bu cür alverin qurbanlarının müdafiəsinə, o cümlədən
onların beynəlxalq səviyyədə tanınmış insan hüquqlarının müdafi-
əsinə yönələn tədbirləri özündə əks etdirən hərtərəfli beynəlxalq
yanlaşmanın zəruriliyini bəyan edərək,

insanın, xüsusən qadın və uşaqların istismarı ilə mübarizədə əmə-
li tədbirləri və normaları özündə cəmləşdirən bir sıra beynəlxalq sən-
ədlərin mövcud olmasına baxmayaraq, insan alverinin bütün as-
pektlərinə toxunan universal sənədin olmamasını nəzərə alaraq,

insan alveri nöqtəyi-nəzərindən zəif olan şəxslərin kifayət qə-
dər müdafiə olunması üçün bu cür sənədin olmamasından narahat-
lıq keçirərək,

transmilli müdaxilə cinayətkarlığa qarşı hərtərəfli beynəlxalq
konvensiyanın işlənib hazırlanması, xüsusilə də qadın və uşaq al-
verinə qarşı mübarizə üzrə beynəlxalq sənədin hazırlanması haq-
qında məsələnin müzakirə edilməsi üçün açıq tərkibli xüsusi hökum-
ətlərarası komitənin yaradılmasını əks etdirən Ali Məclisin 1998-
ci il 9 dekabr tarixli, 53/111 sayılı qətnaməsinə istinad edərək,

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının "Transmilli müdaxilə cinayət-
karlığa qarşı" Konvensiyasının insan alverinin, xüsusən də qadın
və uşaq alverinin qarşısının alınması, aradan qaldırılması və cəza-
landırılması haqqında beynəlxalq sənədlə tamamlanması, bu cür ci-
nayətlərin qarşısının alınması və onunla mübarizəyə yardım edəcə-
yinə əmin olaraq,

aşağıdakılar barədə razılığa gəldilər:

I. Ümumi müddəalar

**Maddə 1. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının "Transmilli
müdaxilə cinayətkarlığa qarşı" Konvensiya
ilə əlaqə**

1. Bu Protokol Birləşmiş Millətlər Təşkilatının "Transmilli mü-
daxilə cinayətkarlığa qarşı" Konvensiyasını tamamlayır. O, həmin
Konvensiya ilə birlikdə şərh edilir.

2. Əgər digər hal nəzərdə tutulmayıbsa, Konvensiyanın müddə-
aları bu Protokola mutatis mutantis tətbiq edilir.

3. Bu Protokolun 5-ci maddəsinə uyğun olaraq cinayət kimi ta-
nınmış cinayətlər Konvensiyaya uyğun olaraq cinayət kimi tanın-
mış cinayətlər hesab olunur.

Maddə 2. Məqsədlər

Bu Protokolun məqsədi aşağıdakılardan ibarətdir:

- a) qadınlara və uşaqlara xüsusi diqqət yetirərək, insan alverinin
qarşısının alınmasından və onunla mübarizə etməkdən;
- b) bu cür alverin qurbanları olan şəxslərə, onların insan hüquq-
larına tam hörmət bəsləyərək müdafiə və yardım etməkdən; və
- c) bu məqsədlərin gerçəkləşməsində iştirakçı dövlətlər arasında
əməkdaşlığı təşviq etməkdən ibarətdir.

Maddə 3. Anlayışlar

Bu Protokolun məqsədləri üçün:

a) "insan alveri" dedikdə, güc tətbiq etmək hədəsi ilə və ya güc tətbiq etməklə və ya məcburetmə, oğurlama, doləduzluq, aldatma, hakimiyyətdən və ya vəziyyətin zəifliyindən sui-istifadə etməklə, yaxud da digər şəxsə nəzarət edən şəxsin razılığını almaq üçün ödəniş və ya mənfəət şəklində rüşvət verməklə insanların istismar məqsədi ilə cəlb edilməsi, daşınma, təhvil verilməsi, gizlədilməsi və ya alınması başa düşülür. İstismar on azı digər şəxslərin fahişəliyinin istismarını və ya cinsi istismarın digər formalarını, icbari əməyi və ya xidmətləri, köləliyi, köləliyə bənzər adətləri, asılılıq vəziyyətini və ya orqanların çıxarılmasını nəzərdə tutur;

b) əgər (a) yarıməndində göstərilən təsir vasitələrindən hər hansı biri istifadə edilibdirsə, bu maddənin (a) yarıməndində adı çəkilən insan alveri qurbanının planlaşdırılmış istismara razılığı nəzərə alınmır;

c) uşağın istismar edilməsi məqsədi ilə cəlb edilməsi, daşınması, təhvil verilməsi, gizlədilməsi və ya alınması, hətta bu maddənin (a) yarıməndində göstərilən hər hansı bir təsir vasitələrinin istifadəsi ilə bağlı olmadığı təqdirdə belə "insan alveri" hesab edilir.

d) "uşaq" dedikdə, 18 yaşına çatmamış istənilən şəxs başa düşülür.

Maddə 4. Tətbiq dairəsi

Bu Protokol, əgər onda digər qayda nəzərdə tutulmayıbsa və əgər həmin cinayətlər transmilli xarakter daşıyarsa və müəşəkkil cinayətkar qrupun iştirakı ilə törədilibdirsə, həmin Protokolun 5-ci maddəsinə uyğun olaraq cinayət kimi tanınmış cinayətlərin qarşısının alınmasına, istintaqına və cinayət təqibinə, habelə bu cür cinayətlərin qurbanı olan şəxslərin hüquqlarının müdafiə edilməsinə tətbiq edilir.

Maddə 5. Kriminallaşdırma

1. Hər bir iştirakçı dövlət bu Protokolun 3-cü maddəsində göstərilən əməlləri, onlar qəsdən törədildikdə, cinayət qanunu ilə cəzalandırılan əməl kimi tanımaq üçün zəruri qanunverici və digər tədbirləri görür.

2. Hər bir iştirakçı dövlət eyni zamanda aşağıda göstərilənləri cinayət qanunu ilə cəzalandırılan əməl kimi tanımaq üçün zəruri qanunverici və digər tədbirlər görür:

a) öz hüquq sisteminin əsas prinsiplərinə riayət etmək şərti ilə, bu maddənin 1-ci bəndinə uyğun olaraq cinayət kimi tanınmış hər hansı bir cinayətin törədilməsi cəhdi;

b) bu maddənin 1-ci bəndinə uyğun olaraq cinayət kimi tanınmış hər hansı bir cinayətin törədilməsində cinayət iştirakçısı qismində iştiraklığı; və

c) bu maddənin 1-ci bəndinə uyğun olaraq cinayət kimi tanınmış hər hansı bir cinayətin törədilməsi məqsədi ilə digər şəxslərin təşkilatlandırılması və ya onlara rəhbərliyi.

II. İnsan alveri qurbanlarının müdafiəsi

Maddə 6. İnsan alveri qurbanlarına yardım və onların müdafiəsi

1. Hər bir iştirakçı dövlət lazım gəldikdə və onun öz daxili qanunvericiliyinin imkan verdiyi həcmdə, o cümlədən bundan savayı, bu cür alverə aid olan icraatın məxfiliyini təmin etməklə, insan alveri qurbanlarının şəxsi həyatının və şəxsiyyətinin müdafiəsini təmin edir.

2. Hər bir iştirakçı dövlət təmin edir ki, onun daxili hüquqi və ya inzibati sistemi insan alveri qurbanlarına lazım gəldikdə:

a) müvafiq məkəmə və inzibati araşdırma haqqında məlumatın təqdim edilməsinə;

b) müdafiənin hüquqlarına xələl gətirməyən, müvafiq cinayət icraatı mərhələlərində cinayəti törətmiş şəxslər barəsində onların fikir və qorxularının izah edilməsinə və baxılmasına imkan verən yardımın göstərilməsinə imkan verən tədbirləri nəzərdə tutsun.

3. Hər bir iştirakçı dövlət insan alveri qurbanlarının fiziki, psixoloji və sosial reabilitasiyasının təmin edilməsi üçün tədbirlərin həyata keçirilməsi mümkünlüyünü, o cümlədən lazım gəldikdə, qeyri-hökumət təşkilatları, digər müvafiq təşkilatlar və vətəndaş cəmiyyətinin digər elementləri ilə əməkdaşlıq edərək və xüsusilə də:

a) lazımı sığınacağın verilməsini;

b) insan alveri qurbanlarına aydın olan dildə konsultativ yardımın və məlumatın, xüsusən də onların hüquqlarına dair yardımın və məlumatın təqdim edilməsini;

c) tibbi, psixoloji və maddi yardımın göstərilməsini; və

d) məşğulluq, təhsil və mütəxəssis hazırlığı sahəsində imkanların verilməsini nəzərdə tutan tədbirlərin həyata keçirilməsi mümkünlüyünü müzakirə edir.

4. Hər bir iştirakçı dövlət bu maddənin müddəalarını tətbiq edən zaman insan alveri qurbanlarının yaşını, cinsini və xüsusi tələbatlarını, xüsusilə də uşaqların xüsusi tələbatlarını, o cümlədən lazımı sığınacaq, təhsil və qayğıya münasibətdə tələbatlarını nəzərə alır.

5. Hər bir iştirakçı dövlət insan alveri qurbanlarının öz ərazisində olan müddət ərzində onların fiziki təhlükəsizliyini təmin etməyə çalışır.

6. Hər bir iştirakçı dövlət təmin edir ki, onun daxili hüquqi sistemi insan alveri qurbanlarına dəymiş zərərə görə kompensasiyanın alınmasını mümkün edən tədbirlər nəzərdə tutsun.

Maddə 7. İnsan alveri qurbanlarının qəbul edən dövlətlərdə statusu

1. Bu Protokolun 6-cı maddəsinə əsasən görülməli tədbirlərə ola-ya olaraq hər bir iştirakçı dövlət insan alveri qurbanlarına, lazım gəldikdə, onun ərazisində müvəqqəti və ya daimi əsaslarla qalma-

ğa icazə verən qanunverici və digər tədbirlərin görülməsi mümkünlüyünü müzakirə edir.

2. Bu maddənin 1-ci bəndində nəzərdə tutulan müddəaları həyata keçirən zaman hər bir iştirakçı dövlət lazımı qaydada humanist mülahizələri nəzərə alır və rəhmliklik göstərir.

Maddə 8. İnsan alveri qurbanlarının repatriasiyası (qaytarılması)

1. Vətəndaş insan alverinin qurbanı olan iştirakçı dövlət qəbul edən iştirakçı dövlətin ərazisinə daxil olduğu zaman həmin dövlətdə daimi yaşamaq hüququ olan bu cür şəxsin geri qaytarılmasına yardım edir və onun təhlükəsizliyinin təmin edilməsi məsələsinə lazımı qaydada diqqət yetirərək, əsassız və səbəbsiz longitməyə yol vermədən onu qəbul edir.

2. Iştirakçı dövlət insan alveri qurbanını vətəndaş olduğu və ya qəbul edən iştirakçı dövlətin ərazisinə daxil olduğu zaman ərazisində daimi yaşamaq hüququ olduğu iştirakçı dövlətə geri qaytaranda, bu cür geri qaytarma həmin şəxsin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi məsələsinə, habelə hər hansı bir icraatın xarakterinə (bələ bir xarakterin ki, həmin şəxs insan alverinin qurbanı olub və bu cür qaytarılma könüllüdür) lazımı qaydada diqqət yetirərək həyata keçirilir.

3. Qəbul edən iştirakçı dövlətin xahişinə əsasən sorğu alan iştirakçı dövlət əsassız və ya səbəbsiz longitməyə yol vermədən insan alverinin qurbanı olan şəxsin onun vətəndaşı olub-olmamasını və ya həmin şəxs qəbul edən iştirakçı dövlətin ərazisinə daxil olan zaman onun ərazisində daimi yaşamaq hüququnun olub-olmamasını yoxlayır.

4. Müvafiq sənədi olmayan insan alveri qurbanının geri qaytarılmasına yardım etmək məqsədi ilə, həmin şəxsin vətəndaşı olduğu və ya qəbul edən iştirakçı dövlətin ərazisinə daxil olan zaman ərazisində daimi yaşamaq hüququnun olduğu iştirakçı dövlət, qəbul edən iştirakçı dövlətin sorğusuna əsasən, bu şəxsin onun ərazisinə qaytarılması üçün tələb oluna bilən ölkədən gətirmək və ölkəyə gəlmək üçün sənədlərin və ya digər icazələrin verilməsinə razılıq verir.

5. Bu maddə qəbul edən iştirakçı dövlətin daxili qanunvericiliyinin istənilən müddəasına əsasən insan alveri qurbanlarına təqdim edilmiş hər hansı bir hüquqa xələl gətirmir.

6. Bu maddə tam və ya qismən insan alveri qurbanlarının qaytarılması məsələsini tənzimləyən ikitərəfli və ya çoxtərəfli tətbiq edilən sazişlərə və ya razılaşmalara xələl gətirmir.

III. Qarşısını alma, əməkdaşlıq və digər tədbirlər

Maddə 9. İnsan alverinin qarşısının alınması

1. iştirakçı dövlətlər birgə əsaslarla:

- a) insan alverinin qarşısının alınması və onunla mübarizə; və
- b) insan alveri qurbanlarının, xüsusilə də qadınların və uşaqların yenedən qurbana çevrilməkdən (reviktimizasiyadan) müdafiə olunması məqsədi ilə siyasət, proqramlar və digər tədbirlər işləyib hazırlayıb və tətbiq edirlər.

2. iştirakçı dövlətlər insan alverinin qarşısının alınmasına və onunla mübarizəyə yönələn tədqiqatların keçirilməsi, informasiya kampaniyalarının, o cümlədən həmin kampaniyaların kütləvi informasiya vasitələrində keçirilməsi, eləcə də sosial-iqtisadi təşəbbüslərin həyata keçirilməsi kimi tədbirlərin görülməsinə çalışırlar.

3. Bu maddəyə uyğun olaraq işləyib hazırlanan və qəbul edilən siyasət, proqramlar və digər tədbirlər, lazımi hallarda, qeyri-hökumət təşkilatları, digər müvafiq təşkilatlar və vətəndaş cəmiyyətinin digər elementləri ilə əməkdaşlığı özündə əks etdirə bilər.

4. iştirakçı dövlətlər, insan alveri nöqtəyi-nəzərindən insanların, xüsusilə də qadın və uşaqların zəifliyini şərtləndirən yoxsulluq, inkişafın aşağı səviyyədə olması və bərabər imkanların olmaması kimi amillərin təsirinin azaldılmasına yönələn tədbirlər qəbul edir və ya təkmilləşdirirlər, o cümlədən bunları ikitərəfli və ya çoxtərəfli əməkdaşlıqla həyata keçirirlər.

5. iştirakçı dövlətlər insanların, xüsusilə də qadın və uşaqların istismarına (onun bütün təzahürlərinə - çünki bu, insan alverinə gətirib çıxarır) səbəb olan tələbata qarşı yönələn, məsələn, təhsil və mədəniyyət sahələrində və ya sosial sahələrdə qanunverici və ya digər tədbirləri qəbul edir və ya təkmilləşdirirlər, o cümlədən bunları ikitərəfli və ya çoxtərəfli əməkdaşlıqla həyata keçirirlər.

Maddə 10. Məlumat mübadiləsi və kadrların hazırlanması

1. iştirakçı dövlətlərin hüquq-mühafizə, miqrasiya və ya digər müvafiq orqanları, lazım gəldikdə, öz daxili qanunvericiliklərinə uyğun olaraq aşağıda göstərilənləri müəyyən etmək üçün bir-biri ilə məlumat mübadiləsi vasitəsi ilə əməkdaşlıq edirlər:

a) ölkədən gətmək və ölkəyə gəlmək üçün sənədi olmadan və digər şəxslərə məxsus olan bu cür sənədlərlə beynəlxalq sərhədi keçən və ya keçməyə cəhd göstərən şəxslərin insan alverçilərinin və ya bu cür alverin qurbanları olub-olmamasını;

b) insan alveri məqsədi ilə bu cür şəxslərin beynəlxalq sərhədi keçərkən ölkədən gətmək və ölkəyə gəlmək üçün istifadə etdikləri və ya istifadə etmək istədikləri sənədlərin növlərini;

c) insan alveri məqsədi ilə müəşəkkil cinayətkar qrupların istifadə etdiyi vasitələri və üsulları, o cümlədən qurbanların cəlb edilməsi və daşınması, bu cür alverlə məşğul olan qruplar və ayrı-ayrı şəxslər arasında marşrutları və əlaqələri, habelə bu cür qrupların daxilində olan əlaqələri və onların aşkar edilməsi üçün mümkün tədbirləri.

2. iştirakçı dövlətlər hüquq-mühafizə, miqrasiya və digər müvafiq orqanların əməkdaşlarının insan alverinin qarşısının alınması məsələlərinə dair hazırlığını təmin edir və ya təkmilləşdirir. Göstərilən hazırlıq bu cür alverin qarşısının alınması üsullarına, bu cür alverlə məşğul olan şəxslərin cinayət təqibinə və qurbanların hüquqlarının müdafiəsinə, o cümlədən qurbanların bu cür alverlə məşğul olan şəxslərdən müdafiəsinə yönəlməlidir. Hazırlıq zamanı həmçinin insan hüquqlarına riayət olunması vacibliyi, uşaq və gender (cins) problemləri nəzərə alınmalıdır, hazırlıq qeyri-hökumət

mət təşkilatları, digər müvafiq təşkilatlar və vətəndaş cəmiyyətinin digər elementləri ilə əməkdaşlığa yardım etməlidir.

3. Məlumatı alan iştirakçı dövlət məlumatı təqdim edən iştirakçı dövlətin hər bir xahişini onun istifadəsinə dair qoyulmuş məhdudiyyətlərlə birlikdə yerinə yetirir.

Maddə 11. Sərhəddə nəzarət tədbirləri

1. iştirakçı dövlətlər beynəlxalq öhdəliklərə xələl gətirmədən insanların azad yerdəyişməsinə münasibətdə, mümkün qədər, insan alverinin qarşısının alınmasına və aşkar edilməsinə tələb edilən sərhəddə nəzarət tədbirlərini müəyyən edirlər.

2. Hər bir iştirakçı dövlət, bu Protokolun 5-ci maddəsinə uyğun olaraq cinayət kimi tanınmış əməllərin törədilməsində kommersiya məqsədli daşıyıcılar tərəfindən istismar edilən nəqliyyat vasitələrinin istifadəsinin qarşısını almaq məqsədi ilə, mümkün qədər, qanunverici və digər lazımi tədbirlər görür.

3. Lazım gəldikdə və tətbiq olunan beynəlxalq konvensiyalara xələl gətirmədən bu cür tədbirlər özündə kommersiya məqsədli daşıyıcılar, o cümlədən hər hansı bir nəqliyyat şirkəti və ya sahibi və ya hər hansı bir nəqliyyat vasitəsi operatorları üçün bütün sənədlərin qəbul edən dövlətə daxil olmasına lazım olan ölkədən gətirmək və ölkəyə gəlmək sənədlərinə malik olmasına əmin olmaq üçün öhdəliklərin müəyyən edilməsini əks etdirir.

4. Hər bir iştirakçı dövlət öz daxili qanunvericiliyinə uyğun olaraq bu maddənin 3-cü bəndində müəyyən edilən öhdəliyin pozulmasına görə sanksiyanın nəzərdə tutulması üçün zəruri tədbirləri görür.

5. Hər bir iştirakçı dövlət öz daxili qanunvericiliyinə uyğun olaraq, bu Protokolda cinayət kimi tanınmış cinayətlərin törədilməsi ilə əlaqəli olan şəxslərin ölkəyə daxil olmasını rədd edən və ya onların vizalarının ləğv edilməsini mümkün edən tədbirlərin görülməsi mümkünlüyünü müzakirə edir.

6. Konvensiyanın 27-ci maddəsinə xələl gətirmədən iştirakçı dövlətlər, sərhəd nəzarəti üzrə orqanlar arasında, o cümlədən birbaşa rabitə kanallarının yaradılması və saxlanılması vasitəsi ilə əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsi mümkünlüyünü müzakirə edirlər.

Maddə 12. Sənədlərin etibarlılığı və onlara nəzarət

Hər bir iştirakçı dövlət öz imkanları daxilində aşağıdakılar üçün zəruri ola bilən tədbirlər görür:

a) onlara ölkədən gətirmək və ölkəyə gəlmək üçün verilən sənədlərin və ya şəxsiyyət vəsiqələrinin qeyri-qanuni istifadəsinə və saxtalaşdırılmasına və ya qanunsuz dəyişdirilməsini, əks olunmasını və ya verilməsini mümkün qədər çətinləşdirmək üçün onların keyfiyyətinin artırılmasını təmin etmək;

b) iştirakçı dövlət tərəfindən və ya onun adından ölkədən gətirmək və ölkəyə gəlmək üçün verilən sənədlərin və ya şəxsiyyət vəsiqələrinin qorunmasını və etibarlılığını təmin etmək, habelə onların qeyri-qanuni hazırlanmasının, verilməsinin və istifadəsinin qarşısını almaq.

Maddə 13. Sənədlərin qanuniliyi və həqiqiliyi

iştirakçı dövlət öz daxili qanunvericiliyinə uyğun olaraq digər iştirakçı dövlətin xahişi ilə əlabatan müddət ərzində ölkədən gətirmək və ölkəyə gəlmək üçün onun adından verilmiş və ya guya onun adından verilmiş, barəsində insan alverində istifadəsinə şübhə doğuran sənədlərin və ya şəxsiyyət vəsiqələrinin qanuniliyini və həqiqiliyini yoxlayır.

IV. Yekun müddəaları

Maddə 14. Xüsusi müddəa

1. Bu Protokolda heç nə beynəlxalq hüquqa əsasən, o cümlədən beynəlxalq humanitar hüquq və insan hüquqları sahəsində beynəlxalq hüquqa əsasən və xüsusilə də bunlar tətbiq olunduğu zaman

qaçqınların statusuna aid olan 1951-ci il Konvensiyasına və 1967-ci il Protokoluna və onlara təsbit edilmiş qovulmamaq prinsipinə əsasən dövlətlərin və ayrı-ayrı şəxslərin hüquqlarına, öhdəliklərinə və məsuliyyətinə toxunmur.

2. Bu Protokolda nəzərdə tutulan tədbirlərin insan alverinin qurbanı olan şəxslərin barəsində şərh və tətbiqi, onların insan alverinin qurbanı olmasına görə ayrı-seçkilik salmamaqla həyata keçirilir. Bu tədbirlərin şərh və tətbiq edilməsi beynəlxalq tanınmış ayrı-seçkilik salmamaq prinsipinə uyğun olaraq həyata keçirilir.

Maddə 15. Mübahisələrin həlli

1. İştirakçı dövlətlər bu Protokolun tətbiqi və şərh ilə bağlı yaranan mübahisələri danışıqlar vasitəsi ilə həll etməyə çalışır.

2. Bu Protokolun tətbiqinə və şərhinə dair İştirakçı dövlətlər arasında yaranan hər bir mübahisə əqlabətən müddət ərzində danışıqlar vasitəsi ilə həll oluna bilmədikdə, həmin mübahisə İştirakçı dövlətlərdən birinin xahişi ilə arbitraj araşdırmasına təqdim edilir. Arbitraj haqqında müraciət edildiyi gündən etibarən altı ay ərzində həmin İştirakçı dövlətlər arbitrajın təşkil edilməsi barədə razılığa gələ bilmədikdə, İştirakçı dövlətlərdən biri Beynəlxalq Məhkəmənin Nizamnaməsinə uyğun olaraq müraciət etməklə mübahisəni həmin məhkəməyə göndərə bilər.

3. Hər bir İştirakçı dövlət bu Protokolu imzalayarkən, ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq edərkən və ya ona qoşularkən bəyan edə bilər ki, o özünü bu maddənin 2-ci bəndinin müddəalarına bağlı hesab etmir. Digər İştirakçı dövlətlər bu cür qeyd-şərt etmiş istənilən İştirakçı dövlətə münasibətdə bu maddənin 2-ci bəndinin müddəalarına bağlı deyildir.

4. Bu maddənin 3-cü bəndinə uyğun olaraq bu cür qeyd-şərt etmiş hər hansı bir İştirakçı dövlət Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə bildiriş göndərməklə istənilən zaman həmin qeyd-şərti çıxara bilər.

Maddə 16. İmzalama, ratifikasiya, qəbul etmə, təsdiq etmə və qoşulma

1. Bu Protokol, 2000-ci il dekabr ayının 12-dən 15-nə qədər İtaliyanın Palermo şəhərində, sonradan 2002-ci il dekabr ayının 12-nə qədər Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nyu-Yorkdakı Mərkəzi təşkilatlarında bütün dövlətlər tərəfindən imzalanmaq üçün açıqdır.

2. Bu Protokol həmçinin regional iqtisadi inteqrasiya təşkilatları tərəfindən də imzalanmaq üçün açıqdır, bu şərtlə ki, bu cür təşkilatın ən azı bir üzv dövləti bu maddənin 1-ci bəndinə uyğun olaraq həmin Protokolu imzalamış olsun.

3. Bu Protokol ratifikasiya olunmalı, qəbul və ya təsdiq edilməlidir. Ratifikasiya formaları və ya qəbul etmə və ya təsdiq etmə haqqında sənədlər Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə saxlanca verilir. Regional iqtisadi inteqrasiya təşkilatları da, əgər ən azı onun üzv dövlətlərindən biri bu cür qaydada hərəkət etmişdirsə, öz ratifikasiya formalarını və ya qəbul etmə və ya təsdiq etmə haqqında sənədlərini saxlanca verə bilər. Bu cür təşkilat həmin ratifikasiya formalarında və ya qəbul etmə və ya təsdiq etmə haqqında sənədlərində bu Protokol ilə tənzimlənən məsələlərə dair öz səlahiyyət çərçivəsi haqqında bildirir. Bu cür təşkilat həmçinin özünün səlahiyyət çərçivəsində olan hər bir müvafiq dəyişiklik haqqında depozitariyə məlumat verir.

4. Bu Protokol istənilən dövlətin və ya istənilən regional iqtisadi inteqrasiya təşkilatının həmin Protokola qoşulması üçün açıqdır, bir şərtlə ki, həmin təşkilatın ən azı bir üzv dövləti bu Protokolun İştirakçısı olsun. Qoşulma haqqında sənədlər Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə saxlanca verilir. Regional iqtisadi inteqrasiya təşkilatı bu Protokola qoşularkən onunla tənzimlənən məsələlərə dair öz səlahiyyət çərçivəsi haqqında bildirir. Bu cür təşkilat həmçinin özünün səlahiyyət sahəsində olan hər bir müvafiq dəyişiklik haqqında depozitariyə məlumat verir.

Maddə 17. Qüvvəyəminmə

1. Bu Protokol qırıncı ratifikasiya fərmanının və ya qəbul etmə, təsdiq etmə və ya qoşulma haqqında sənədin axlanca təqdim edildiyi tarixdən sonra gələn doxsanıncı gün qüvvəyə minir, lakin o, Konvensiya qüvvəyə minənə qədər qüvvəyə minir. Bu bəndin məqsədləri üçün regional iqtisadi inteqrasiya təşkilatı tərəfindən saxlanca verilən hər hansı bir bu cür fərman və ya sənəd bu cür təşkilatın üzvü olan dövlətlər tərəfindən təqdim edilən fərmanlara və ya sənədlərə olavə kimi hesab edilmir.

2. Bu Protokolu ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq edən və ya qırıncı ratifikasiya fərmanının və ya bu cür qüvvəyə malik olan sənədin saxlanca verilməsindən sonra ona qoşulan hər bir dövlət və ya regional iqtisadi inteqrasiya təşkilatı üçün bu Protokol bu cür dövlət və ya təşkilat tərəfindən müvafiq fərmanın və ya sənədin saxlanca verilməsindən sonra gələn otuzuncu gün və ya bu maddənin 1-ci bəndinə uyğun olaraq Protokolun qüvvəyə mindiyi tarixdə qüvvəyə minir.

Maddə 18. Düzəlişlər

1. Bu Protokolun qüvvəyə minməsindən beş il sonra, bu Protokolun iştirakçı dövləti ona düzəliş təklif edə bilər və həmin düzəlişi Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə göndərə bilər, o da öz növbəsində müzakirə etmək və ona dair qərar qəbul etmək məqsədi ilə təklif edilən düzəlişi iştirakçı dövlətlər və Konvensiya iştirakçılarının Konfransına ötürür. İştirakçıların Konfransında iştirak edən bu Protokolun iştirakçı dövlətləri hər bir düzəlişə dair konsensusa daxil olmaq üçün öz səylərini göstərir. Əgər konsensusa nail olunmasında bütün cəhdlər sərf edilibsə və heç bir razılaşma olmadı edilməyibsə, onda düzəlişin qəbul edilməsi üçün son vasitə kimi iştirakçıların Konfransının iclasında və səsvermədə iştirak edən bu Protokolun iştirakçı dövlətlərinin 2/3 səs çoxluğu tələb olunur.

2. Öz səlahiyyətinə daxil olan məsələlərlə bağlı regional iqtisadi inteqrasiya təşkilatları öz səs hüququnu bu Protokolun iştirakçı-

sı olan öz üzv dövlətlərinin sayına bərabər səsə malik olmaqla bu maddəyə uyğun olaraq həyata keçirirlər. Bu cür təşkilatlar, əgər onların üzvü olan dövlətlər öz səs hüququnu həyata keçirirlərsə, öz səs hüququnu həyata keçirmirlər və yaxud əksinə.

3. Bu maddənin 1-ci bəndinə uyğun olaraq qəbul edilmiş düzəliş iştirakçı dövlətlər tərəfindən ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq edilməlidir.

4. Bu maddənin 1-ci bəndinə uyğun olaraq qəbul edilmiş düzəliş iştirakçı dövlətə münasibətdə, bu cür düzəlişin qəbul və ya təsdiq edilməsi haqqında sənədin və ya ratifikasiya fərmanının Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə saxlanca verildiyi tarixdən doxsan gün sonra qüvvəyə minir.

5. Düzəliş qüvvəyə mindiyi zaman, həmin düzəlişə bağlı olmasında haqqında öz razılıqlarını ifadə edən iştirakçı dövlətlər üçün məcburi olur. Digər iştirakçı dövlətlərin bu Protokolun müddəalarına və onun əvvəl ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq etdiyi istənilən düzəlişlərə bağlılığı davam edir.

Maddə 19. Ləğvetmə

1. İştirakçı dövlət Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə yazılı bildiriş göndərməklə bu Protokolu ləğv edə bilər. Bu cür ləğvetmə Baş katib bildirişi aldığı tarixdən etibarən bir il müddət bitəndən sonra qüvvəyə minir.

2. Regional iqtisadi inteqrasiya təşkilatı, onun üzvü olan bütün dövlətlər bu Protokolu ləğv etdikdən sonra, həmin Protokolda iştirakçılığını başa çatdırır.

Maddə 20. Depozitari və dillər

1. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi bu Protokolun depozitarisi təyin edilir.

2. Bu Protokol ingilis, ərəb, Çin, rus və fransız dillərində olan mətnləri autentikdir, mətnin əsl Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə saxlanca verilir.

Bunun təsdiqi olaraq, hökumətləri tərəfindən lazımi qaydada buna vəkil edilmiş aşağıda imza edən səlahiyyətli nümayəndələr bu Protokolu imzaladılar.

**Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Transmilli
mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı Konvensiyasını
tamamlayan, Miqrantların quru, dəniz və hava ilə
sərhəddən qanunsuz keçirilməsinə qarşı
P R O T O K O L**

*Ali Məclisin 2000-ci il 15 noyabr tarixli 55/25 sayılı Qətnaməsi
ilə qəbul edilmişdir*

P R E A M B U L A

Bu Protokolun iştirakçı dövlətləri,
miqrantların quru, dəniz və hava ilə sərhəddən qanunsuz keçirilməsinin qarşısının alınması və onunla mübarizə aparmaq üçün hərtərəfli beynəlxalq yanaşmanın, o cümlədən əməkdaşlıq, məlumat mübadiləsi və digər lazımi tədbirlərin, habelə milli, regional və beynəlxalq səviyyədə sosial-iqtisadi tədbirlərin görülməsi vacibliyini bəyan edərək,

Ali Məclisin, beynəlxalq miqrasiya sahəsində və miqrasiyanın, xüsusilə də yoxsulluqla və aidiyyəti olan beynəlxalq miqrasiyadan gələn mənfəətinin böyük həcmdə artması ilə əlaqədar olan köklü səbəblərin aradan qaldırılmasına yardım etmək məqsədi ilə üzv dövlətləri və Birləşmiş Millətlər Təşkilatının bütün sistemini beynəlxalq əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsinə ısrarlı çağırışını və müvafiq hallarda regionlararası, regional və subregional mexanizmlərlə miqrasiya və inkişaf üzrə məsələlərin müzakirəsinin davam etməsi haqqında tövsiyəsini əks etdirən 1999-cu il 22 dekabr tarixli 54/212 sayılı Qətnaməsinə istinad edərək,

miqrantlarla insani rəftarın və onların hüquqlarının tam müdafiəsinin təmin edilməsi ehtiyacına əmin olaraq, digər beynəlxalq forumlarda keçirilən işlərə baxmayaraq, miqrantların sərhəddən qanunsuz keçirilməsinin bütün aspektlərinə və bununla bağlı digər məsələlərə toxunan universal sənədin mövcud olmamasını nəzərə alaraq,

müvafiq dövlətlərə böyük zərər yetirən və bu Protokolda qeyd olunan miqrantların sərhəddən qanunsuz keçirilməsindən və bu fəaliyyətlə bağlı mütəşəkkil cinayətkar qrupların fəaliyyətinin əhəmiyyətli dərəcədə genişlənməsindən narahatlıq keçirərək,

həmçinin miqrantların həyat və təhlükəsizliyinə təhlükə yarada biləcək sərhəddən qanunsuz keçirilməsindən də narahatlıq keçirərək,

Ali Məclisin transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı hərtərəfli beynəlxalq konvensiyanın və xüsusilə miqrantların qeyri-qanuni daşınmasına və sərhəddən keçirilməsinə, o cümlədən dəniz ilə daşınmasına qarşı mübarizə üzrə beynəlxalq sənədin işlənilməsi üçün hökumətlərarası açıq tərkibli xüsusi komitənin yaradılması haqqında qərarını əks etdirən 1998-ci il 22 dekabr tarixli, 53/111 sayılı Qətnaməsinə istinad edərək,

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı Konvensiyanın, miqrantların quru, dəniz və hava ilə sərhəddən qanunsuz keçirilməsinə qarşı olan beynəlxalq sənədlə tamamlanmasının bu cür cinayətlərin qarşısının alınmasına və onlarla mübarizəyə yardım edəcəyinə əmin olaraq,

aşağıdakılar barədə razılığa gəldirlər:

I. Ümumi müddəalar

**Maddə 1. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının “Transmilli
mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı”
Konvensiya ilə əlaqə**

1. Bu Protokol Birləşmiş Millətlər Təşkilatının transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı Konvensiyasını tamamlayır. O, həmin Konvensiya ilə birlikdə şərh edilir.

2. Əgər digər qayda nəzərdə tutulmayıbsa, Konvensiyanın müddəaları bu Protokola mutadis mutandis tətbiq edilir.

3. Bu Protokolun 6-cı maddəsinə uyğun olaraq cinayət kimi müəyyən edilmiş cinayətlər, Konvensiyaya uyğun olaraq, cinayət kimi tanınmış cinayətlər hesab olunur.

Maddə 2. Məqsəd

Bu Protokolun məqsədi miqrantların sərhəddən qanunsuz keçirilməsinin qarşısını almaq və onunla mübarizə aparmaq, habelə bu məqsədlərə nail olmaq üçün sərhəddən qanunsuz keçirilmiş miqrantların hüquqlarının müdafiəsi zamanı iştirakçı dövlətlər arasında əməkdaşlığın təşviq edilməsindən ibarətdir.

Maddə 3. Anlayışlar

Bu Protokolun məqsədləri üçün:

a) **“miqrantların qeyri-qanuni gətirilməsi”** dedikdə hər hansı bir maliyyə və ya digər maddi mənfəətin birbaşa və ya dolaylı alınması məqsədi ilə istənilən iştirakçı dövlətin ərazisinə, onun vətəndaşı olmayan və ya onun ərazisində daimi yaşamayan hər hansı bir şəxsin qeyri-qanuni daxil olmasının təmin edilməsi başa düşülür;

b) **“qeyri-qanuni gəlmək”** dedikdə, qəbul edən dövlətə qanuni əsaslarla daxil olmaq üçün vacib tələblərə riayət etməməklə sərhədi keçmək başa düşülür;

c) **“ölkədən getmək və ölkəyə gəlmək üçün saxta sənəd və ya şəxsiyyət vəsiqəsi”** dedikdə ölkədən getmək və ölkəyə gəlmək üçün aşağıdakı tərzdə olan hər hansı bir sənəd başa düşülür:

i) qanuni qaydada dövlət adından ölkədən getmək və ölkəyə gəlmək üçün sənəd və ya şəxsiyyət vəsiqəsi düzəltməyə və ya təqdim etməyə səlahiyyətli olanlardan fərqli olaraq hər hansı bir şəxs və ya təşkilat tərəfindən hər hansı bir maddi üsulla dəyişdirilmiş və ya saxta düzəldilmiş sənəd; və ya ii) düzgün olmayan qaydada verilməmiş və ya həqiqətə uyğun olmayan məlumatın, rüşvətin və ya

məcbur etmənin və ya hər hansı bir qeyri-qanuni qaydada verilmiş və ya alınmış sənədlər; və ya

iii) qanuni sahibindən fərqli olaraq digər şəxs tərəfindən istifadə edilən sənəd;

d) **“gəmi”** dedikdə, dövlətə məxsus olan və ya onun tərəfindən istismar edilən, həmin zaman ancaq dövlətin qeyri-kommersiya xidmətindən olan hərbi gəmilər, köməkçi hərbi dəniz gəmiləri və ya digər növ gəmilər istisna olmaqla, hər növ üzən vasitələr, o cümlədən su basımı olmayan gəmilər və su üzərində nəqliyyat vasitəsi kimi istifadə edilən və ya edilə bilən hidroplanlar başa düşülür.

Maddə 4. Tətbiq dairəsi

Bu Protokol, əgər onda digər qayda nəzərdə tutulmayıbsa, həmin Protokolun 6-cı maddəsinə uyğun olaraq cinayət kimi tanınmış cinayətlərlə əlaqədar, əgər həmin cinayətlər transmilli xarakter daşıyırsa və mütəşəkkil cinayətkar qrupun iştirakı ilə törədilibdirsə, cinayətlərin qarşısının alınmasına, istintaqına və cinayət təqibinə, habelə bu cür cinayətlərin obyektı olmuş şəxslərin hüquqlarının müdafiə edilməsinə tətbiq edilir.

Maddə 5. Miqrantların cinayət təqibi

Bu Protokol miqrantların cinayət təqibinə tətbiq edilə bilməz, yalnız o səbəbə görə ki, onlar həmin Protokolun 6-cı maddəsində göstərilən cinayətlərin obyektı olmuşdular.

Maddə 6. Kriminallaşdırma

1. Hər bir iştirakçı dövlət aşağıdakı əməlləri, onlar qəsdən və birbaşa və ya dolaylı maliyyə və ya digər maddi mənfəət almaq məqsədi ilə törədildikdə, cinayət qanunu ilə cəzalandırılan əməl kimi tanımaq üçün lazımi qanunverici və digər tədbirlər görür:

a) miqrantların sərhəddən qanunsuz keçirilməsi;

b) əməllər miqrantların sərhəddən qanunsuz keçirilməsi üçün şəraitin yaradılması məqsədi ilə törədilərkən:

i) ölkədən gətmək və ölkəyə gəlmək üçün saxta sənədin və ya şəxsiyyət vəsiqəsinin düzəldilməsi;

ii) bu cür sənədin olda olunması və ya verilməsi və ya bu cür sənədə malik olmaq;

c) aidiyyəti dövlətin vətəndaşı olmayan və ya onun ərazisində daimi yaşamayan hər hansı bir şəxsə bu bəndin (b) yarım bəndində göstərilən üsullar və ya digər hər hansı bir qeyri-qanuni vasitələrlə qanuni qalmaq üçün zəruri olan qanuni tələblərə riayət etməklə, bu dövlətin ərazisində qalmağa imkanın yaradılması.

2. Hər bir iştirakçı dövlət cyni zamanda aşağıdakı əməlləri cinayət qanunu ilə cəzalandırılan əməl kimi tanımaq üçün lazımi qanunverici və digər tədbirlər görür:

a) öz hüquq sisteminin əsas prinsiplərinə riayət etmək şərti ilə bu maddənin 1-ci bəndinə uyğun olaraq cinayət kimi müəyyən edilmiş hər hansı bir cinayətin törədilməsinə cəhd;

b) bu maddənin 1(a), (b)(i) və ya (c) bəndinə uyğun olaraq cinayət kimi müəyyən edilmiş hər hansı bir cinayətin törədilməsində cinayət yoldaşı qismində iştirakçılıq və öz hüquq sisteminin əsas prinsiplərinə riayət etmək şərti ilə bu maddənin 1(b)(ii) bəndinə uyğun olaraq cinayət kimi müəyyən edilmiş hər hansı bir cinayətin törədilməsində cinayət yoldaşı qismində iştirakçılıq;

c) bu maddənin 1-ci bəndinə uyğun olaraq cinayət kimi müəyyən edilmiş hər hansı bir cinayəti törətmək məqsədi ilə digər şəxslərin təşkilatlandırılması və ya onlara rəhbərlik.

3. Hər bir iştirakçı dövlət bu maddənin 1(a), (b)(i) və ya (c) bəndlərinə uyğun olaraq cinayət kimi müəyyən edilmiş cinayətlərdə ağırlaşdırıcı hallar kimi tanımaq və öz hüquq sisteminin əsas prinsiplərinə riayət etmək şərti ilə bu maddənin 2(b) və (c) bəndlərinə uyğun olaraq cinayət kimi müəyyən edilmiş hər hansı bir lazımi qanunverici və digər tədbirlər görür:

a) müəyyən miqrantların həyatını və ya təhlükəsizliyini təhlükə altına qoyan hallar və ya

b) bu cür miqrantlarla qeyri-insani və ləyaqəti alçaldan rəftara səbəb olan hallar, o cümlədən istismar məqsədi ilə.

4. Bu Protokolun heç bir müddəası iştirakçı dövlətə onun daxili qanunvericiliyə uyğun olaraq əməli cəzalandırılan hər hansı bir şəxs barəsində tədbirlər görməyə mane olmur.

II. Miqrantların dənizlə sərhəddən qeyri-qanuni keçirilməsi

Maddə 7. Əməkdaşlıq

iştirakçı dövlətlər miqrantların dənizlə qeyri-qanuni gətirilməsinin qarşısını almaq məqsədi ilə beynəlxalq dəniz hüququna uyğun olaraq mümkün qədər geniş şəkildə əməkdaşlıq edirlər.

Maddə 8. Miqrantların dənizlə sərhəddən qanunsuz keçirilməsinə qarşı müqavimət tədbirləri

1. Ögər iştirakçı dövlətin kifayət qədər şübhə etməyə əsası varsa ki, onun bayrağı altında üzən və ya bu dövlətdə qeydiyyatda olmasını bəyan edən və ya ona məxsus olmayan və ya xarici dövlətin bayrağı altında üzməsinə baxmayaraq, bayrağı göstərməkdən imtina edən və həqiqətdə həmin iştirakçı dövlətə məxsus olan gəmi miqrantların dənizlə sərhəddən qanunsuz keçirilməsində iştirak edir, onda bu iştirakçı dövlət həmin gəminin bu məqsədlə istifadə edilməsinin qarşısını almaq məqsədi ilə digər iştirakçı dövlətlərdən yardım istəyə bilər. Bu cür yardım haqqında sorğu alan iştirakçı dövlətlər mümkün qədər malik olduqları vasitələrlə belə bir yardımı göstərirlər.

2. Ögər iştirakçı dövlətin kifayət qədər şübhə etməyə əsası varsa ki, beynəlxalq hüquqa əsasən azad gəmiçiliyi həyata keçirən və digər iştirakçı dövlətin bayrağı altında üzən və ya bu cür dövlətdə qeydiyyatda olmasını təsdiq edən işarələrə malik olan gəmi miqrantların dənizlə sərhəddən qanunsuz keçirilməsində iştirak edir, onda həmin iştirakçı dövlət bayrağın məxsus olduğu dövləti bu ba-

rədə məlumatlandırır bilər, qeydiyyatın təsdiq edilməsini xahiş edə bilər və bu, təsdiq etdiyi təqdirdə, bayrağın məxsus olduğu dövlətdən bu gəmi barəsində lazımı tədbirlərin görülməsinə icazənin verilməsini xahiş edə bilər. Bayrağın məxsus olduğu dövlət sorğu edən dövlətə xüsusilə aşağıdakıları etməyi icazə verə bilər:

- a) həmin gəmiyə daxil olmaq;
- b) həmin gəmiyə baxış keçirmək;
- c) həmin gəminin miqrantların dənizlə sərhəddən qanunsuz keçirilməsində iştirak etməsinə dair sübutlar aşkar olunduğu təqdirdə, bayrağın məxsus olduğu dövlətin icazə verdiyi qaydada gəmiyə, habelə gəminin göyortəsində olan şəxslərə və yüklərə dair müəyyən tədbirlər görmək.

3. Bu maddənin 2-ci bəndinə uyğun olaraq hər hansı bir tədbir görmüş iştirakçı dövlət bayrağın məxsus olduğu maraqlı dövləti təxirə salmadan noticələr haqqında məlumatlandırır.

4. iştirakçı dövlət digər iştirakçı dövlətdən həmin dövlətdə qeydiyyatdan olmasını və ya onun bayrağı altında üzməsinə bəyan edən gəminin buna hüququnun olub-olmamasını müəyyən etmək üçün aldığı sorğuya, habelə bu maddənin 2-ci bəndinə uyğun olaraq icazə haqqında edilmiş sorğuya təxirə salmadan cavab verir.

5. Bayrağın məxsus olduğu dövlət bu Protokolun 7-ci maddəsinə uyğun olaraq öz icazəsini onunla sorğu alan dövlət arasında razılaşdırılmış şərtlərlə, o cümlədən məsuliyyətə və qəbul edilməli səmərəli tədbirlərin miqyasına aid olan şərtlərlə ötürə bilər. iştirakçı dövlət, insanların həyatı üçün birbaşa təhlükə yaradan halları aradan qaldırmaq üçün lazım olan və ya müvafiq ikitərəfli və ya çoxtərəfli sazişlərdən irəli gələn tədbirlər istisna olmaqla, bayrağın məxsus olduğu dövlətin buna birbaşa icazəsi olmadan əlavə tədbirlər görmür.

6. Hər bir iştirakçı dövlət yardım haqqında sorğular, gəminin qeydiyyatının və ya onun bayrağı altında üzməsinə hüququnun təsdiq edilməsi, habelə lazımı tədbirlərin görülməsi üçün icazə almaq haqqında sorğuları alan orqan və ya lazım gəldikdə orqanlar təyin edir. Bu cür

təyinat haqqında bildiriş Baş katibin vasitəsi ilə təyinatın edildiyi tarixdən etibarən bir ay ərzində digər iştirakçı dövlətlərə göndərilir.

7. Əgər iştirakçı dövlətin kifayət qədər şübhə etməyə əsası varsa ki, gəmi miqrantların dənizlə sərhəddən qanunsuz keçirilməsində iştirak edir və onun mənsəbiyyəti məlum deyil və ya mənsəbiyyəti məlum olmayan gəmiyə bərabər tutula bilər, onda həmin iştirakçı dövlət gəmiyə bərabər tutula bilər, onda həmin iştirakçı dövlət gəmiyə daxil ola bilər və ona baxış keçirə bilər. Əgər bu şübhəni təsdiq edən sübutlar aşkar edilibsə, onda bu cür iştirakçı dövlət daxili və beynəlxalq hüququn müvafiq müddəalarına əsasən lazımı tədbirlər görür.

Maddə 9. Ehtiyat tədbirləri

1. iştirakçı dövlət bu Protokolun 8-ci maddəsinə uyğun olaraq hər hansı bir gəmiyə dair tədbir görəndə:

- a) gəminin göyortəsində olan şəxslərin təhlükəsizliyini və onların insani rəftar edilməsini təmin edir;

- b) gəmini və ya onda olan yükü təhlükə altına qoymamaq vacibliyini lazımı qaydada nəzərə alır;

- c) bayrağın məxsus olduğu dövlətin və ya digər hər hansı bir maraqlı dövlətin kommersiya və ya hüquqi maraqlarına xələl gətirməmək vacibliyini lazımı qaydada nəzərə alır;

- d) imkan daxilində gəmiyə dair görülməli hər bir tədbirin ekoloji təhlükəsizlik tədbirlərinə cavab verməsini təmin edir.

2. Əgər bu Protokolun 8-ci maddəsinə uyğun olaraq görülmüş tədbirlər əsasında motivlər öz əsasını tapmazsa, onda gəmi dəymiş hər bir zərərə və itkiyə görə kompensasiya alır, bir şərtlə ki, həmin gəmi görülməli tədbirlərə bəraət qazandıran hər hansı bir əməl törətmiş olsun.

3. Bu fəslə uyğun olaraq qəbul edilmiş və ya həyata keçirilmiş istənilən tədbir aşağıda göstərilənlərə xələl gətirməmək və təsir etməmək zərurətini lazımı qaydada əks etdirir:

- a) beynəlxalq dəniz hüququna uyğun olaraq sahilyanı dövlətlərin həyata keçirildiyi yurisdiksiyasına, onların hüquq və öhdəliklərinə; və ya

b) bayrağın məxsus olduğu dövlətin gəmi ilə əlaqədar inzibati, texniki və sosial məsələlərə dair nəzarətinə və yurisdiksiyasının həyata keçirilməsi səlahiyyətlərinə.

4. Bu fəslə uyğun olaraq dənizdə görülən istənilən tədbir yalnız hərbi gəmilər və ya hərbi uçuş aparatları, yaxud dövlət xidmətində olmasını bildirən aydın xarici nişanı olan və həmin məqsədlə icazə almış digər gəmi və təyyarələr tərəfindən həyata keçirilir.

III. Xəbərdarlıq, əməkdaşlıq və digər tədbirlər

Maddə 10. Məlumat

1. Konvensiyanın 27-ci və 28-ci maddələrinə xələl gətirmədən iştirakçı dövlətlər, ilk növbədə isə ümumi sərhədi olan və ya miqrantların qeyri-qanuni gətirilməsi marşrutlarında yerləşən iştirakçı dövlətlər, bu Protokolun məqsədlərinə nail olmaq üçün öz daxili hüquqi və inzibati sistemlərinə uyğun olaraq aşağıda göstərilən məsələlərə dair müvafiq məlumat mübadiləsi həyata keçirirlər:

a) bu Protokolun 6-cı maddəsində göstərilən əməllərin törədilməsində iştirak edən hər hansı bir müştəkkil cinayətkar qrup tərəfindən məlum olduğu və ya şübhə edildiyi kimi istifadə olunan göndərmə və təyinat məntəqələri, habelə marşrutlar, daşıyıcılar və nəqliyyat vasitələri;

b) bu Protokolun 6-cı maddəsində göstərilən əməllərin törədilməsində məlum olduğu və ya şübhə edildiyi kimi iştirak edən təşkilatlar və ya müştəkkil cinayətkar qruplar və onların istifadə etdiyi üsullar haqqında məlumat;

c) ölkədən getmək və ölkəyə gəlmək üçün iştirakçı dövlət tərəfindən verilən sənədlərin həqiqiliyini və düzgünlüyünü bildirən fərqli xüsusiyyətləri və ölkədən getmək və ölkəyə gəlmək üçün blankların və ya şəxsiyyət vəsiqələrinin oğurlanması və ya onların qeyri-qanuni istifadəsi haqqında məlumatlar;

d) insanların gizlədilməsi və daşınması vasitələri və üsulları haqqında məlumat, bu Protokolun 6-cı maddəsində göstərilən əməllərin törədilməsində ölkədən getmək və ölkəyə gəlmək üçün istifadə olunan sənədlərin və ya şəxsiyyət vəsiqələrinin qeyri-qanuni dəyişdirilməsi, öldürülməsi və ya qanunsuz istifadə edilməsi və onların aşkar edilməsi üsulları haqqında məlumat;

e) qanunverici təcrübə, habelə bu Protokolun 6-cı maddəsində göstərilən əməllərin qarşısının alınmasına və onunla mübarizəyə yönələn təcrübə və tədbirlər; və

f) bu Protokolun 6-cı maddəsində göstərilən əməllərin qarşısının alınması, aşkar edilməsi, istintaqı üzrə öz imkanlarının genişləndirilməsi və həmin cinayətlərlə əlaqəsi olan şəxslərin toqib edilməsi məqsədi ilə hüquq-mühafizə orqanlarına faydalı ola bilən elmi-texniki məlumat.

2. Məlumatı alan iştirakçı dövlət məlumatı təqdim edən iştirakçı dövlətin istənilən xahişini onun istifadəsinə dair məhdudiyyətlərin qoyulması ilə birlikdə yerinə yetirir.

Maddə 11. Sərhəddə nəzarət tədbirləri

1. İnsanların azad yerdəyişməsinə dair beynəlxalq öhdəliklərə xələl gətirmədən iştirakçı dövlətlər miqrantların sərhəddən qanunsuz keçirilməsinin qarşısını almaq və aşkar etmək üçün mümkün qədər sərhəd nəzarəti tədbirlərini müəyyən edirlər.

2. Hər bir iştirakçı dövlət kommersiya məqsədi güdən daşıyıcılar tərəfindən istismar olunan nəqliyyat vasitələrinin, bu Protokolun 6-cı maddəsinin 1(a) bəndinə uyğun olaraq, cinayət kimi tanınmış cinayətlərin törədilməsində istifadəsinin mümkün qədər qarşısını almaq üçün qanunverici və ya digər lazımi tədbirlər görür.

3. Lakin goldikdə və tətbiq olunan beynəlxalq konvensiyalara xələl gətirmədən bu cür tədbirlər özündə kommersiya məqsədi güdən daşıyıcılar, o cümlədən hər hansı bir nəqliyyat şirkəti və ya sahibi və ya hər hansı bir nəqliyyat vasitəsi operatorları üçün bütün sənədlərin qəbul edən dövlətə daxil olmasına lazım olan ölkədən

gətmək və ölkəyə gəlmək sənədlərinə malik olmasına əmin olmaq üçün öhdəliklərin müəyyən edilməsini əks etdirir.

4. Hər bir iştirakçı dövlət bu maddənin 3-cü bəndində müəyyən edilən öhdəliyin pozulmasına görə sanksiyanın nəzərdə tutulması üçün öz daxili qanunvericiliyinə uyğun olaraq zəruri tədbirləri görür.

5. Hər bir iştirakçı dövlət bu Protokola əsasən cinayət kimi tanınmış cinayətlərin törədilməsi ilə əlaqəsi olan şəxslərin ölkəyə daxil olmasına öz daxili qanunvericiliyinə uyğun olaraq rədd edilməsini və ya onların vizalarının ləğv edilməsini mümkün edən tədbirlərin görülməsi mümkünlüyünü müzakirə edir.

6. Konvensiyanın 27-ci maddəsinə xələl gətirmədən iştirakçı dövlətlər sərhəd nəzarəti üzrə orqanlar arasında o cümlədən birbaşa rabitə kanallarının yaradılması və saxlanması vasitəsi ilə əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsi mümkünlüyünü müzakirə edirlər.

Maddə 12. Sənədlərin etibarlılığı və onlara nəzarət

Hər bir iştirakçı dövlət öz imkanları daxilində aşağıdakılar üçün zəruri ola bilən tədbirlər görür:

a) onlara ölkədən gətmək və ölkəyə gəlmək üçün verilən sənədlərin və ya şəxsiyyət vəsiqələrinin qeyri-qanuni istifadəsini və saxtalaşdırılmasını və ya qanunsuz dəyişdirilməsini, əks olunmasını və ya verilməsini mümkün qədər çətinləşdirmək üçün onların keyfiyyətinin artırılmasını təmin etmək;

b) iştirakçı dövlət tərəfindən və ya onun adından ölkədən gətmək və ölkəyə gəlmək üçün verilən sənədlərin və ya şəxsiyyət vəsiqələrinin qorunmasını və etibarlılığını təmin etmək, habelə onların qeyri-qanuni düzəldilməsinin, verilməsinin və istifadəsinin qarşısını almaq.

Maddə 13. Sənədlərin qanuniliyi və həqiqiliyi

iştirakçı dövlət öz daxili qanunvericiliyinə uyğun olaraq digər iştirakçı dövlətin xahişi ilə əğlabatan müddət ərzində ölkədən gətmək və ya ölkəyə gəlmək üçün onun adından verilmiş və ya guya onun adından verilmiş, bu Protokolun 6-cı maddəsində göstərilən

əməllərin törədilməsi məqsədi ilə istifadə edilməsinə şübhə doğuran sənədlərin və ya şəxsiyyət vəsiqələrinin qanuniliyini və həqiqiliyini yoxlayır.

Maddə 14. Kadrların hazırlığı və texniki əməkdaşlıq

1. iştirakçı dövlətlər bu Protokolun 6-cı maddəsində göstərilən əməllərin qarşısını almaq və bu cür əməllərin obyektli olmuş miqrantlarla, onların bu Protokolda müəyyən edilən hüquqlarına hörmət olunmasını təmin etməklə, insani raftar məsələləri üzrə miqrasiya və digər müvafiq orqanların əməkdaşlarının ixtisaslaşdırılmış hazırlığını təmin edir və təkmilləşdirirlər.

2. iştirakçı dövlətlər bu Protokolun 6-cı maddəsində göstərilən əməllərin qarşısını almaq, aradan qaldırmaq və onunla mübarizə etmək, habelə bu cür əməllərin obyektli olmuş miqrantların hüquqlarını müdafiə etmək məqsədi ilə öz ərazilərindəki kadrların lazımı hazırlığının təmin edilməsində, lazım gəldikdə, bir-biri ilə və səlahiyyətli beynəlxalq təşkilatlar, qeyri-hökumət təşkilatları, digər müvafiq təşkilatlar və vətəndaş cəmiyyətinin digər elementləri ilə əməkdaşlıq edirlər. Bu cür hazırlığa aşağıdakılar daxildir:

a) ölkəyə gəlmək və ölkədən gətmək üçün sənədlərin keyfiyyətinin və etibarlılığının artırılması;

b) ölkəyə gəlmək və ölkədən gətmək üçün saxta sənədlərin və ya şəxsiyyət vəsiqələrinin tapılması və aşkar olunması;

c) bu Protokolun 6-cı maddəsində göstərilən əməlin törədilməsində iştirakı məlum olan və ya şübhə doğuran müəşəkkil cinayətkar qrupların aşkar edilməsinə aid olan cinayətlər və sərhəddən qeyri-qanuni keçirilən miqrantların daşınması üçün istifadə edilən üsullar Protokolun 6-cı maddəsində göstərilən əməlin törədilməsi məqsədi ilə ölkədən gətmək və ölkəyə gəlmək üçün sənədlərin və ya şəxsiyyət vəsiqələrinin qanunsuz istifadəsi və miqrantların sərhəddən qanunsuz keçirilməsində istifadə olunan məxfi üsullar haqqında əməliyyat məlumatının toplanması;

d) ölkədən getmək və ölkəyə gəlmək üçün müəyyən edilmiş və ya müəyyən edilməmiş məntəqələrdə qeyri-qanuni gətirilən şəxslərin aşkar edilməsi prosedurlarının təkmilləşdirilməsi; və

e) miqrantlarla insani rəftar və onların bu Protokolda müəyyən edilmiş hüquqlarının müdafiəsi.

3. Müvafiq mütəxəssislərə və təcrübəyə malik olan iştirakçı dövlətlər bu Protokolun 6-cı maddəsində göstərilən əməllərin obyektli olmuş şəxslər üçün dəfələrlə tranzit və ya mənşə ölkə olan dövlətlərə texniki yardımın göstərilməsi mümkünlüyünü müzakirə edirlər. İştirakçı dövlətlər 6-cı maddədə göstərilən əməllərlə mübarizə etmək məqsədi ilə nəqliyyat vasitələri, kompüter sistemləri və sənədlərin oxunması üçün istifadə edilən avadanlıqlar kimi lazımi resursların təqdim edilməsi üçün bütün səylərini göstərirlər.

Maddə 15. Digər ehtiyat tədbirləri

1. Hər bir iştirakçı dövlət bu Protokolun 6-cı maddəsində göstərilən əməllərin, tamah məqsədi ilə müştəkkil cinayətkar qruplar tərəfindən tez-tez həyata keçirilən və müvafiq miqrantlar üçün təhlükə yaradan cinayətkar fəaliyyət kimi olmasının cəmiyyət tərəfindən dərk edilməsi üçün informasiya proqramlarının yaradılması və ya təkmilləşdirilməsi üzrə tədbirlər görür.

2. Konvensiyanın 31-ci maddəsinə uyğun olaraq iştirakçı dövlətlər potensial miqrantların müştəkkil cinayətkar qrupların qurbanına çevrilməsinin qarşısını almaq məqsədi ilə ictimai məlumat sahəsində əməkdaşlıq edirlər.

3. Hər bir iştirakçı dövlət proqramların işlənilib hazırlanmasına və inkişaf sahəsində milli, regional və beynəlxalq səviyyədə əməkdaşlığa yardım edir və ya lazım gəldikdə miqrantların sosial-iqtisadi reallıqlarını nəzərə alaraq və miqrantların sərhəddən qanunsuz keçirilməsinə səbəb olan olverişsiz və pis sosial-iqtisadi vəziyyətdə olan rayonlara xüsusi diqqət yetirərək, yoxsulluq və inkişafın aşağı səviyyədə olması kimi köklü sosial-iqtisadi səbəblərlə mübarizə aparmaq məqsədi ilə bu cür proqramları və əməkdaşlığı təkmilləşdirir.

Maddə 16. Müdafiə və yardım tədbirləri

1. Bu Protokolu həyata keçirən zaman hər bir iştirakçı dövlət beynəlxalq hüquq üzrə öz üzərinə götürdüyü öhdəliklərə uyğun olaraq bütün lazımi tədbirlər görür, o cümlədən əgər lazımdırsa, Protokolun 6-cı maddəsində göstərilən əməllərin obyektli olmuş şəxslərin beynəlxalq hüququn tətbiq edilən normalarında nəzərdə tutulan hüquqları, xüsusilə də yaşamaq hüququ və işğncılara və ya digər qeyri-insani və ləyaqəti alçaldan rəftara və ya cəzalara məruz qalmamaq hüquqları kimi hüquqlarının müdafiəsi və onlara riayət edilməsi üçün qanunvericilik sahəsində bütün lazımi tədbirlər görür.

2. Hər bir iştirakçı dövlət, ayrı-ayrı şəxslər və ya qruplar tərəfindən bu Protokolun 6-cı maddəsində göstərilən əməllərin obyektli olmasına görə işğncılara məruz qala biləcək miqrantlarla müvafiq müdafiənin təmin edilməsi üzrə lazımi tədbirlər görür.

3. Hər bir iştirakçı dövlət, həyatı və ya təhlükəsizliyi bu Protokolun 6-cı maddəsində göstərilən əməllərin obyektli olmasına görə təhlükə altına düşən miqrantlara lazımi yardım göstərir.

4. Bu maddənin müddəalarını tətbiq edən zaman iştirakçı dövlətlər qadınların və uşaqların xüsusi tələbatlarını nəzərə alır.

5. Bu Protokolun 6-cı maddəsində göstərilən əməllərin obyektli olmuş hər bir şəxs tutulduqda, hər bir iştirakçı dövlət Konsulluq əlaqələri haqqında Vyana Konvensiyası əsasında öz üzərinə götürdüyü öhdəlikləri, o cümlədən müvafiq hallarda, konsulluqların vəzifəli şəxslərinə göndərilən bildirişlərə və bu cür vəzifəli şəxslərlə əlaqəyə aid olan müddəalar haqqında həmin şəxsi təxiro salmadan məlumatlandırmaq öhdəliyini yerinə yetirir.

Maddə 17. Sazişlər və razılaşmalar

İştirakçı dövlətlər aşağıdakılara aid olan ikitərəfli və ya regional sazişlərin və ya operativ razılaşmaların və ya qarşılıqlı anlaşmaların bağlanması mümkünlüyünü müzakirə edirlər:

a) bu Protokolun 6-cı maddəsində göstərilən əməllərin qarşısını almaq və onunla mübarizə aparmaq üçün daha zəruri və səmərəli tədbirlərin görülməsinə; və ya

b) bu Protokolun müddəalarının öz aralarındakı əlaqələrə tətbiqinin inkişaf etdirilməsinə.

Maddə 18. Sərhəddən qanunsuz keçirilmiş miqrantların qaytarılması

1. Hər bir iştirakçı dövlət bu Protokolun 6-cı maddəsində göstərilən əməllərin obyektini və həmin dövlətin vətəndaşı olan və ya qaytarılma zamanı həmin dövlətin ərazisində daimi yaşamağa hüququ olan şəxsin geri qaytarılmasına və onun səbəbsiz və əsassız ləngitmələrə yol vermədən qəbul olunmasına kömək etməyə razılaşır.

2. Hər bir iştirakçı dövlət öz daxili qanunvericiliyinə uyğun olaraq bu Protokolun 6-cı maddəsində göstərilən əməllərin obyektini olmuş və ya qəbul edən dövlətə daxil olan zaman həmin dövlətin ərazisində daimi yaşamağa hüququ olan şəxsin geri qaytarılmasına və onun qəbul olunmasına kömək edilməsi mümkünliyünü müzakirə edir.

3. Qəbul edən iştirakçı dövlətin xahişinə əsasən sorğu alan iştirakçı dövlət səbəbsiz və əsassız ləngitmələrə yol vermədən, bu Protokolun 6-cı maddəsində göstərilən əməllərin obyektini olmuş şəxsin onun vətəndaşı olmasını və ya onun ərazisində daimi yaşamağa hüququnun olub-olmamasını yoxlayır.

4. Bu Protokolun 6-cı maddəsində göstərilən əməllərin obyektini olmuş və lazımi sənədi olmayan şəxsin geri qaytarılmasına kömək etmək məqsədi ilə, həmin şəxsin vətəndaşı olduğu və ya ərazisində daimi yaşamağa hüququ olan iştirakçı dövlət, qəbul edən iştirakçı dövlətin xahişinə əsasən ölkədən gətirmək və ölkəyə gölmək üçün bu cür sənədlərin və ya həmin şəxsin onun ərazisində qaytarılması üçün tələb oluna biləcək digər icazə sənədləri verilməsinə razılıq verir.

5. Bu Protokolun 6-cı maddəsində göstərilən əməllərin obyektini olmuş hər hansı şəxsin qaytarılması ilə bağlı olan hər bir iştirakçı dövlət bu cür qaytarılmanın nizamlanmış şəkildə və həmin şəxsin təhlükə

keçirilməsinə təminat və ləyaqətinə hörmət məsələlərini lazımınca nəzərə almaqla həyata keçirilməsi üçün bütün zəruri tədbirləri görür.

6. İştirakçı dövlətlər bu maddənin həyata keçirilməsi məsələləri üzrə müvafiq beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq edə bilərlər.

7. Bu maddə qəbul edən iştirakçı dövlətin daxili qanunvericiliyinin hər hansı bir müddəasına əsasən Protokolun 6-cı maddəsində göstərilən əməlin obyektini olmuş şəxslərə verilən hər hansı bir hüquqa xələl gətirmir.

8. Bu maddə Protokolun 6-cı maddəsində göstərilən əməllərin obyektini olmuş şəxslərin qaytarılması məsələsini tam və ya qismən tənzimləyən, istər ikitərəfli, istərsə də çoxtərəfli müqavilədən və ya tətbiq edilən hər hansı bir digər operativ sənəddən və ya razılaşmadan irəli gələn öhdəliklərə toxunmur.

IV. Yekun müddəaları

Maddə 19. Xüsusi müddəə

1. Bu Protokolda heç nə beynəlxalq hüquqa əsasən, o cümlədən beynəlxalq humanitar hüquq və insan hüquqları sahəsində beynəlxalq hüquqa əsasən və xüsusilə də bunlar tətbiq olunduğu zaman qaçqınların statusuna aid olan 1951-ci il Konvensiyasına və 1967-ci il Protokoluna və onlarda təsbit edilmiş qəbulmamaq prinsipinə əsasən dövlətlərin və ayrı-ayrı şəxslərin hüquqlarına, öhdəliklərinə və məsuliyyətinə toxunmur.

2. Bu Protokolda nəzərdə tutulan tədbirlərin şəxslər barəsində şərh və tətbiqi onların həmin Protokolun 6-cı maddəsində göstərilən əməllərin qurbanı olmasına görə ayrı-seçkilik salmamaqla həyata keçirilir. Bu tədbirlərin şərh və tətbiq edilməsi beynəlxalq tanınmış ayrı-seçkilik salmamaq prinsipinə uyğun olaraq həyata keçirilir.

Maddə 20. Mübahisələrin həlli

1. İştirakçı dövlətlər bu Protokolun tətbiqi və şərh ilə bağlı yaranan mübahisələri danışıqlar vasitəsi ilə həll etməyə çalışır.

2. Bu Protokolun tətbiqinə və şərhinə dair iştirakçı dövlətlər arasında yaranan hər bir mübahisə əqlabətən müddət ərzində danışıqlar vasitəsi ilə həll oluna bilmədikdə, həmin mübahisə iştirakçı dövlətlərdən birinin xahişi ilə arbitraj baxışına təqdim edilir. Arbitraj haqqında müraciət edildiyi gündən etibarən altı ay ərzində həmin iştirakçı dövlətlər arbitrajın təşkil edilməsi barədə razılığa gələ bilmədikdə, iştirakçı dövlətdən biri Beynəlxalq Məhkəmənin Nizamnaməsinə uyğun olaraq müraciət etməklə, mübahisəni həmin məhkəməyə göndərə bilər.

3. Hər bir iştirakçı dövlət bu Protokolu imzalayarkən, ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq edərkən və ya ona qoşularkən bəyan edə bilər ki, o özünü bu maddənin 2-ci bəndinin müddəalarına bağlı hesab etmir. Digər iştirakçı dövlətlər bu cür qeyd-şərt etmiş istənilən iştirakçı dövlətə münasibətdə bu maddənin 2-ci bəndinin müddəalarına bağlı deyildir.

4. Bu maddənin 3-cü bəndinə uyğun olaraq bu cür qeyd-şərt etmiş hər hansı bir iştirakçı dövlət Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə bildiriş göndərməklə istənilən zaman həmin qeyd-şərti geri götürə bilər.

Maddə 21. İmzalama, ratifikasiya, qəbulətmə, təsdiqətmə və qoşulma

1. Bu Protokol 2000-ci il dekabr ayının 12-dən 15-nə qədər İtaliyanın Palermo şəhərində, sonradan isə 2002-ci il dekabrın 12-nə qədər Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nyu-Yorkdakı Mərkəzi təşkilatlarında bütün dövlətlər tərəfindən imzalanmaq üçün açıqdır.

2. Bu Protokol həmçinin regional iqtisadi inteqrasiya təşkilatları tərəfindən də imzalanmaq üçün açıqdır, bu şərtlə ki, bu cür təşkilatın üzvü olan ən azı bir dövlət bu maddənin 1-ci bəndinə uyğun olaraq həmin Protokolu imzalamış olsun.

3. Bu Protokol ratifikasiya olunmalı, qəbul və ya təsdiq edilməlidir. Ratifikasiya formaları və ya qəbulətmə və ya təsdiqətmə

haqqında sənədlər Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə saxlanca verilir. Regional iqtisadi inteqrasiya təşkilatları da, əgər onun üzvü olan dövlətlərdən ən azı biri bu cür qaydada hərəkət etmişdirsə, öz ratifikasiya formalarını və ya qəbulətmə və ya təsdiqətmə haqqında sənədlərini saxlanca verə bilər. Bu cür təşkilat həmin ratifikasiya formalarında və ya qəbulətmə və ya təsdiqətmə haqqında sənədlərində bu Protokol ilə tənzimlənən məsələlərə dair öz səlahiyyət çərçivəsi haqqında bildirir. Bu cür təşkilat həmçinin özünün səlahiyyət çərçivəsində olan hər bir müvafiq dəyişiklik haqqında depozitariyə məlumat verir.

4. Bu Protokol istənilən dövlətin və ya istənilən regional iqtisadi inteqrasiya təşkilatının həmin Protokola qoşulması üçün açıqdır, bu şərtlə ki, həmin təşkilatın üzvü olan ən azı bir dövlət bu Protokolu iştirakçısı olsun. Qoşulmaq haqqında sənədlər Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə saxlanca verilir. Regional iqtisadi inteqrasiya təşkilatı Protokola qoşularkən onunla tənzimlənən məsələlərə dair öz səlahiyyət çərçivəsi haqqında bildirir. Bu təşkilat həmçinin özünün səlahiyyət sahəsində olan hər bir müvafiq dəyişiklik haqqında depozitariyə məlumat verir.

Maddə 22. Qüvvəyəminmə

1. Bu Protokol qırxıncı ratifikasiya formasının və ya qəbulətmə, təsdiqətmə və ya qoşulma haqqında sənədin saxlanca təqdim edildiyi tarixdən sonra gələn doxsanıncı gün qüvvəyə minir. Lakin o, Konvensiya qüvvəyə minənə qədər qüvvəyə minir. Bu bəndin məqsədləri üçün regional iqtisadi inteqrasiya təşkilatı tərəfindən saxlanca verilən hər hansı bir bu cür formanın və ya sənəd bu cür təşkilatın üzvü olan dövlətlər tərəfindən təqdim edilən formalara və ya sənədlərə əlavə kimi hesab edilmir.

2. Bu Protokolu ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq edən və ya qırxıncı ratifikasiya formasının və ya bu cür qüvvəyə malik olan sənədin saxlanca verilməsindən sonra ona qoşulan hər bir dövlət və

ya regional iqtisadi integrasiya təşkilatı üçün bu Protokol bu cür dövlət və ya təşkilat tərəfindən müvafiq fərmanın və ya sənədin saxlanca verilməsindən sonra gələn otuzuncu gün və ya bu maddənin 1-ci bəndinə uyğun olaraq Protokolun qüvvəyə mindiyi tarixdə qüvvəyə minir.

Maddə 23. Düzəlişlər

1. Bu Protokolun qüvvəyə minməsindən beş il sonra, Protokolun iştirakçı dövləti ona düzəliş təklif edə bilər və həmin düzəlişi Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə göndərə bilər, o da öz növbəsində müzakirə etmək və ona dair qərar qəbul etmək məqsədi ilə təklif edilən düzəlişi iştirakçı dövlətlərə və Konvensiya iştirakçılarının Konfransına ötürür. İştirakçıların Konfransında iştirak edən bu Protokolun iştirakçı dövlətləri hər bir düzəlişə dair konsensusa nail olmaq üçün öz söylərini göstərir. Əgər konsensusa nail olunmasına bütün cəhdlər sərf edilibsə və heç bir razılaşma əldə edilməyibsə, onda düzəlişin qəbul edilməsi üçün son vasitə kimi iştirakçıların Konfransının iclasında və səsvermədə iştirak edən bu Protokolun iştirakçı dövlətlərinin 2/3 səs çoxluğu tələb olunur.

2. Öz səlahiyyətinə daxil olan məsələlərlə bağlı regional iqtisadi integrasiya təşkilatları öz səs hüququnu, bu Protokolun iştirakçı olan öz üzv dövlətlərinin sayına bərabər səsə malik olmaqla bu maddəyə uyğun olaraq höyata keçirirlər. Bu cür təşkilatlar, əgər onların üzvü olan dövlətlər öz səs hüququnu höyata keçirirsə, öz səs hüququnu höyata keçirmirlər və yaxud əksinə.

3. Bu maddənin 1-ci bəndinə uyğun olaraq qəbul edilmiş düzəliş iştirakçı dövlətlər tərəfindən ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq edilməlidir.

4. Bu maddənin 1-ci bəndinə uyğun olaraq qəbul edilmiş düzəliş iştirakçı dövlətə münasibətdə bu cür düzəlişin qəbul və ya təsdiq edilməsi haqqında sənədin və ya ratifikasiya fərmanın

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə saxlanca verildiyi tarixdən doxsan gün sonra qüvvəyə minir.

5. Düzəliş qüvvəyə mindiyi zaman həmin düzəlişə bağlı olması haqqında öz razılıqlarını ifadə edən iştirakçı dövlətlər üçün məcburi olur. Digər iştirakçı dövlətlərin bu Protokolun müddəalarına və onun əvvəl ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq etdiyi istənilən düzəlişlərə bağlılığı davam edir.

Maddə 24. Ləğv etmə

1. İştirakçı dövlət Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə yazılı bildiriş göndərməklə bu Protokolu ləğv edə bilər. Bu cür ləğv etmə Baş katibin bildirişi aldığı tarixdən etibarən bir il müddət bitəndən sonra qüvvəyə minir.

2. Regional iqtisadi integrasiya təşkilatı, onun üzvü olan bütün dövlətlər bu Protokolu ləğv etdikdən sonra, həmin Protokolda iştirakını başa çatdırır.

Maddə 25. Depozitari və dillər

1. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi bu Protokolun depozitarisi təyin edilir.

2. Bu Protokolun ingilis, ərəb, Çin, rus və fransız dillərində olan mətnləri autentikdir, mətnin əsli Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə saxlanca verilir.

Bunun təsdiqi olaraq, öz hökumətləri tərəfindən lazımi qaydada buna vəkil edilmiş aşağıda imza edən səlahiyyətli nümayəndələr bu Protokolu imzaladılar.

BMT-nin “Transmilli müəşəkkil cinayətkarlığa qarşı” Konvensiyasına dair Azərbaycan Respublikasının Bildiriş və Bəyanatları

1. Azərbaycan Respublikası bəyan edir ki, o, Ermənistan Respublikası tərəfindən işğal olunmuş ərazilərdə Konvensiyanın müddələrinin yerinə yetirilməsinə işğal olunmuş ərazilər azad olunana qədər təminat vermək iqtidarında deyildir (İşğal olunmuş ərazilərin sxematik xəritəsi olavə olunur).*

2. Azərbaycan Respublikası Konvensiyanın 16-cı maddəsinin 5-ci bəndinə uyğun olaraq bəyan edir ki, o, bu Konvensiyadan digər iştirakçı dövlətlər ilə ekstradisiya üzrə əməkdaşlıq üçün hüquqi əsas kimi istifadə edəcəkdir.

3. Azərbaycan Respublikası Konvensiyanın 18-ci maddəsinin 13-cü bəndinə uyğun olaraq bildirir ki, qarşılıqlı hüquqi yardımın göstərilməsi haqqında sorğunun alınmasına və ya onun icra edilməsinə, yaxud da həmin sorğunun səlahiyyəti orqanlar tərəfindən icra edilmək üçün göndərilməsinə görə məsuliyyət daşıyan və müvafiq səlahiyyətə malik olan mərkəzi dövlət orqanı kimi Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyini təyin edir.

4. Azərbaycan Respublikası Konvensiyanın 18-ci maddəsinin 14-cü bəndi ilə əlaqədar bildirir ki, sorğular və ona əlavə edilən sənədlər Azərbaycan dilinə tərcümə edilməklə BMT-nin rəsmi dilləri olan rus və ya ingilis dillərində təqdim olunmalıdır.

5. Azərbaycan Respublikası Konvensiyanın 31-ci maddəsinin 6-cı bəndi ilə əlaqədar olaraq bildirir ki, aşağıda göstərilən dövlət orqanı digər iştirakçı dövlətlərə müəşəkkil cinayətkarlığın qarşısının alınması üzrə tədbirlərin işlənilib hazırlanmasında yardım edə bilər:

* Bax: “Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik toplusu”, 2003-cü il, № 4, səh. 712.

Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi
Ünvan: H.Hacıyev küçəsi, 7,
370005 Bakı şəhəri, Azərbaycan Respublikası

6. Azərbaycan Respublikası Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndinə uyğun olaraq bəyan edir ki, o, özünün Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 2-ci bəndinin müddəaları ilə bağlı hesab etmi.

BMT-nin “Transmilli müəşəkkil cinayətkarlığa qarşı” Konvensiyasını tamamlayan “İnsan alverinin, xüsusən qadın və uşaq alverinin qarşısının alınması, aradan qaldırılması və cəzalandırılması haqqında” Protokola dair Azərbaycan Respublikasının Bəyanatları

1. Azərbaycan Respublikası bəyan edir ki, Ermənistan Respublikası tərəfindən işğal olunmuş ərazilərdə Protokolun müddələrinin yerinə yetirilməsinə işğal olunmuş ərazilər azad olunana qədər təminat vermək iqtidarında deyildir (İşğal olunmuş ərazilərin sxematik xəritəsi olavə olunur).

2. Azərbaycan Respublikası Protokolun 15-ci maddəsinin 3-cü bəndinə uyğun olaraq bəyan edir ki, o, özünü Protokolun 15-ci maddəsinin 2-ci bəndinin müddəaları ilə bağlı hesab etmir.

BMT-nin “Transmilli müəşəkkil cinayətkarlığa qarşı” Konvensiyasını tamamlayan “Miqrantların quru, dəniz və hava ilə sərhəddən qanunsuz keçirilməsinə qarşı” Protokola dair Azərbaycan Respublikasının Bildiriş və Bəyanatları

1. Azərbaycan Respublikası bəyan edir ki, o, Ermənistan Respublikası tərəfindən işğal olunmuş ərazilərdə Protokolun müddəaları ilə bağlı hesab etmir.

alarının yerinə yetirilməsinə işğal olunmuş ərazilər azad olunana qədər təminat vermək iqtidarında deyildir (İşğal olunmuş ərazilərin sxematik xəritəsi əlavə olunur).

2. Azərbaycan Respublikası Konvensiyasının 8-ci maddəsinin 6-cı bəndinə uyğun olaraq bildirir ki, yardım göstərilməsi haqqında sorğular, gəminin qeydiyyatının və ya onun bayrağı altında üzmək hüququnun təsdiq edilməsi, habelə lazımi tədbirlərin görülməsi üçün icazə almaq haqqında sorğuları alan dövlət orqanı kimi Azərbaycan Respublikasının Nəqliyyat Nazirliyini təyin edir.

3. Azərbaycan Respublikası Protokolu 20-ci maddəsinin 3-cü bəndinə uyğun olaraq bəyan edir ki, o özünü Protokolun 20-ci maddəsinin 2-ci bəndinin müddəaları ilə bağlı hesab etmir.

"Müstəqil Dövlətlər Birliyinin iştirakçısı olan dövlətlər arasında insan alverinə, insan orqanları və toxumalarının qanunsuz ticarətinə qarşı mübarizə sahəsində əməkdaşlıq haqqında" Sazişin təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu
(23 may 2006-cı il, № 114-IIIQ)

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi **qərarə alır**:

I. "Müstəqil Dövlətlər Birliyinin iştirakçısı olan dövlətlər arasında insan alverinə, insan orqanları və toxumalarının qanunsuz ticarətinə qarşı mübarizə sahəsində əməkdaşlıq haqqında" 2005-ci il noyabrın 25-də Moskva şəhərində imzalanmış Saziş Azərbaycan Respublikasının ona dair qeyd-şərti ilə (qeyd-şərtin mətni əlavə olunur) **təsdiq edilsin**.

II. Bu Qanun dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

Müstəqil Dövlətlər Birliyinin iştirakçısı olan dövlətlər arasında insan alverinə, insan orqanları və toxumalarının qanunsuz ticarətinə qarşı mübarizə sahəsində əməkdaşlıq haqqında

SAZİŞ

Müstəqil Dövlət Birliyinin iştirakçısı olan dövlətlər (bundan sonra "Tərəflər" adlanacaq), Hökumətlərinin şəxsində

insan, insan orqanları və toxumaları alverinin, xüsusən də onun müştəkkil formalarda inkişafı miqyaslarından və tendensiyalarından narahatlıq keçirərək,

insanın, hər şeydən öncə qadın və uşaqların həyat və sağlamlığına, hüquq və azadlıqlarına, şərəf və ləyaqətinə, cəmiyyətin və dövlətin maraqlarına qəsd etmə hallarından etibarlı müdafiəni təmin etmək, habelə bu cür hallara qarşı səmərəli mübarizə üsullarının yaradılması təşəbbüsündən çıxış edərək,

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının transmilli müştəkkil cinayətkarlığa qarşı 2000-ci il 15 noyabr tarixli Konvensiyasının və onun insan, xüsusən də qadın və uşaq alverinin qarşısının alınması və tamamilə aradan qaldırılması və buna görə cəzalandırma barədə 2000-ci il 15 noyabr tarixli Protokolunun və mühacirlərin quru, dəniz və hava vasitəsilə gətirilməsinə qarşı mübarizəyə dair 2000-ci il 15 noyabr tarixli tamamlayıcı Protokollarının müddəalarını nəzərə alaraq,

beynəlxalq hüququn hamılıqla qəbul edilmiş prinsip və normalarını rəhbər tutaraq,

aşağıdakılar barədə razılığa gəldilər:

Maddə 1. İstifadə olunan terminlər

Bu Sazişin məqsədləri üçün aşağıdakı terminlərdən istifadə olunur:

İnsan alveri - istismar, cəlbəmə, daşıma, təhvil vermə, cinayəti örtbasdır etmə məqsədilə həyata keçirilən, yaxud da insanların hədə-qorxu və güc tətbiq etmə məqsədilə həyata keçirilən, yaxud da insanların

hədə-qorxu və güc tətbiq etmək, yaxud da vadar etmənin, oğurlamanın, döləduzlüğün, aldatmanın, hakimyyətdən, yaxud da vəziyyətin zəifliyindən sui-istifadə etmənin müxtəlif formalarının tətbiqi, yaxud da digər nəzarətdəci şəxsin razılığının alınması məqsədilə ödəmələr və qəzəncilər şəklində rüşvətlə olə keçirilməsi yolu ilə alınması. İstismara, minimum olaraq, digər şəxslərin fahişəliyinin istismarı, yaxud da cinsi istismarın digər formaları, icbari əmək, yaxud xidmətlər, köləlik, yaxud da köləliyə bənzər adətlər, asılı vəziyyət və ya insan orqanlarının və toxumalarının satılmaq məqsədilə müalicə olunması;

uşaqlar - on səkkiz yaşına çatmamış şəxslər;

orqan - orqanizm ümumi funksiya, struktur təşkil olunma və inkişafda birləşərək təkamül prosesində yaranan toxumalar kompleksindən ibarət bir hissəsi;

toxuma - ümumi funksiya, quruluş və (və ya) mənşə ilə birləşən hüceyrələr və qeyri-hüceyrə strukturları sistemi.

Maddə 2. Ümumi müddəalar

1. Bu Sazişin məqsədləri aşağıdakılardır:

insan alverinə qarşı mübarizə, onun yaranmasına şərait yaranan səbəb və şəraitlərin aradan qaldırılması, habelə insan alveri qurbanlarının müdafiəsi və onların reabilitasiyası sahəsində, hüquqi, sosial-iqtisadi, informasiya və digər xarakterli birləşmiş kompleks tədbirlərin görülməsi və razılaşdırılmış stratejiyanın hazırlanması;

insan, xüsusən də qadın və uşaq alverinə qarşı mübarizə sahəsində maksimum dərəcədə səmərəli nəticələrə nail olunması məqsədilə bütün dövlət orqanlarının, ictimai və digər təşkilatların səylərinin birləşdirilməsi.

2. Tərəflər bu Sazişə müvafiq olaraq, öz qanunvericiliklərinə və iştirakçısı olduqları beynəlxalq müqavilələrə əməl olunduğu zaman, insan, xüsusən də qadın və uşaq alveri ilə bağlı cinayətlərin qarşısının alınması, aşkar edilməsi, aradan qaldırılması və üstünün açılması, habelə insan alveri qurbanlarının müdafiəsi və onların reabilitasiyası sahəsində öz səlahiyyətli orqanları vasitəsilə əməkdaşlığı həyata keçirirlər.

3. Saziş üzrə Tərəflər səlahiyyətli orqanların siyahısını ayrı-ayrılıqda müəyyən edirlər və həmin siyahı Sazişin qüvvəyə minməsi üçün zəruri olan dövlətdaxili prosedurların yerinə yetirilməsi barədə bildirişin verildiyi zaman depozitariyə təqdim olunur.

Tərəflərin hər biri səlahiyyətli orqanların siyahısında dəyişikliklər barədə depozitariyə bir ay ərzində yazılı məlumat verir.

4. Tərəflərin səlahiyyətli orqanlarının ərazi bölmələri bu Sazişin müddələrinin yerinə yetirilməsi məqsədilə Tərəflərin səlahiyyətli orqanlarının müəyyən etdiyi qaydada birbaşa işgüzar əlaqələr yarada bilər.

Maddə 3. Əməkdaşlığın əsas istiqamətləri

Tərəflər aşağıdakı əsas istiqamətlərdə əməkdaşlıq edirlər:

Tərəflərin insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində əməkdaşlığının normativ hüquqi bazasının təkmilləşdirilməsi, bu sahədə milli qanunvericiliyin uyğunlaşdırılması;

BMT konvensiyalarının, Tərəflərin iştirakçısı olduğu beynəlxalq müqavilələrin müddələrinin yerinə yetirilməsi məqsədilə insan alverinə qarşı mübarizəyə yönəlmiş razılaşdırılmış tədbirlərin həyata keçirilməsi;

insan alveri ilə bağlı cinayətkarlığın vəziyyətinin və dinamikasının, habelə ona qarşı mübarizənin nəticələrinin təhlili;

insan, xüsusən də qadın və uşaq alverinin qarşısını almaq məqsədilə hüquq-mühafizə, sərhəd və miqrasiya nəzarəti, sosial təminat, səhiyyə və təhsil orqanlarının, qeyri-hökumət və digər təşkilatların qarşılıqlı əlaqə mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi;

transmilli cinayətkar qruplar, onların rəhbərləri, insan alveri ilə əlbir olan hüquqi və fiziki şəxslər, habelə itkin düşmüş şəxslər, insan alverinin qurbanı olduğu ehtimal edilən şəxslər barədə birləşmiş məlumat bankının yaradılması;

cinayətkar fəaliyyətə cəlb oluna bilən, yaxud da insan alverində əlbir ola bilən hüquqi və fiziki şəxslərin fəaliyyətinə nəzarətin təmin edilməsi;

insan, xüsusən də qadın və uşaq alveri qurbanlarının effektiv müdafiəsinin təmin edilməsinə və onların reabilitasiyasına dair tədbirlərin görülməsi.

Maddə 4. Əməkdaşlığın əsas formaları

1. Tərəflər əsasən aşağıdakı formalarda əməkdaşlıq edirlər: operativ, kriminalistik, statistik və digər məlumatların, o cümlədən planlaşdırılan və törədilən cinayətlər, bu cür hərəkətlərdən əldə olunan gəlirlər və onların iştirakçısı olan fiziki, yaxud hüquqi şəxslər barədə məlumatların mübadiləsi;

əməliyyat-axtarış tədbirlərinin keçirilməsinə dair sorğuların icra olunması;

koordinasiya olunmuş əməliyyat-axtarış və profilaktik tədbirlərin planlaşdırılması və həyata keçirilməsi;

normativ hüquqi aktların, nəşrlərin və elmi-metodiki materialların mübadiləsi;

təcrübə mübadiləsi, işçi görüşlərin, məsləhətləşmələrin, müşavirələrin, praktik konfrans və seminarların, habelə birgə elmi araşdırmaların keçirilməsi;

internet şəbəkəsindən insan alveri məqsədilə istifadə olunmasının qarşısının alınması və aradan qaldırılması üzrə uzlaşdırılmış tədbirlərin işlənilib hazırlanması və həyata keçirilməsi;

biometrik məlumatlardan istifadə də daxil olmaqla, pasport-viza nəzarətində informasiya sistemlərinin tətbiqi təcrübəsinin mübadiləsi;

kadrların hazırlanması və mütəxəssislərin ixtisasının artırılması sahəsində yardım göstərilməsi;

insan, xüsusən də qadın və uşaq alveri qurbanlarının sosial və tibbi reabilitasiyasının yeni üsullarının işlənilib hazırlanması və tətbiqi edilməsi.

2. Bu Saziş cinayət işləri və ekstradisiya üzrə hüquqi yardım göstərilməsi məsələlərinə toxunmur.

Maddə 5. Yardım barədə sorğu

1. Tərəflərin səlahiyyətli orqanlarının əməkdaşlığı onların yardım barədə sorğularının (bundan sonra - sorğu) icrası vasitəsilə həyata keçirilir.

Məlumat onun digər tərəf üçün maraq doğuracağını güman etmək üçün əsaslar olduğu təqdirdə həmin Tərəfə sorğusuz təqdim oluna bilər.

2. Sorğu yazılı şəkildə göndərilir. Sorğu daha sonra təxirəsalınmaz hallarda üç gündən gec olmayaraq hökmən yazılı şəkildə təsdiq olunmaqla, şifahi də təqdim oluna bilər. Bu zaman mətnin ötürülməsinin texniki vasitələrindən istifadə oluna bilər. Sorğunun doğruluğuna və ya məzmununa şübhə yarandığı hallarda onun ola və təsdiqi tələb oluna bilər.

3. Sorğuda aşağıdakılar göstərilir:

a) sorğu verən və sorğu edilən Tərəflərin səlahiyyətli orqanlarının adları;

b) sorğunun göndərildiyi materialın qısa məzmunu;

c) sorğunun məqsədinin göstərilməsi və əsaslandırılması;

ç) zərurət olduqda, sorğunun icrası zamanı xüsusi qaydanın təsviri və həmin zərurətin əsaslandırılması;

d) sorğunun icrasının gözlənilən müddəti;

e) sorğunun icrası faydalı ola biləcək digər məlumatlar.

Sorğu verilən Tərəfin səlahiyyətli orqanı sorğunun lazımınca icrası üçün zəruri olan olavə məlumatlar tələb etmək hüququna malikdir.

4. Yazılı şəkildə göndərilən və ya təsdiq edilən sorğu və onu verən Tərəfin səlahiyyətli orqanının rəsmi blanknda rəhbər, yaxud da onu əvəz edən şəxs tərəfindən imzalanmaqla həmin orqanın gerbli möhürü ilə təsdiqlənməlidir.

5. Əgər sorğu verən Tərəfin səlahiyyətli orqanı sorğunun icrasının vacibliyinin təxirə salındığını müəyyən edərsə, onda həmin orqan sorğu verilən Tərəfin səlahiyyətli orqanını bu barədə dərhal xəbərdar etməlidir.

Maddə 6. Məlumatın məxfiliyi

1. Tərəflərdən hər birinin səlahiyyətli orqanı digər Tərəfin səlahiyyətli orqanından aldığı məlumatların, habelə alınma faktının və sorğunun məzmununun məxfiliyini sorğu verən Tərəfin səlahiyyətli orqanının onların məzmununun açıqlanmasını arzuolunmaz hesab etdiyi hallarda təmin edir.

2. Sorğunun icrası zamanı məxfiliyə əməl edilməsinin qeyri-mümkün olduğu hallarda sorğu edilən Tərəfin səlahiyyətli orqanı bu cür şəraitlərdə sorğunun icra edilməsi mümkünlüyü barədə qərar qəbul edilməsi məqsədilə bu barədə sorğu edən Tərəfin səlahiyyətli orqanına məlumat verir.

Maddə 7. Sorğunun icra olunması

1. Sorğu edilən Tərəfin səlahiyyətli orqanı sorğunun sorğu verən Tərəfin səlahiyyətli orqanı tərəfindən göstərilən müddətlərdə tam və keyfiyyətlə icrasını təmin etmək üçün bütün zəruri tədbirləri görür.

2. Sorğu edən Tərəfin səlahiyyətli orqanı sorğunun icrasına əngəl törədən, yaxud da onu əhəmiyyətli dərəcədə ləngidən şəraitlər barədə təxirə salınmadan xəbərdar olunmalıdır.

3. Əgər yardım barədə sorğunun icrası sorğunu qəbul edən orqanın səlahiyyətlərinə daxil deyilsə, onda həmin orqan onu dərhal sorğu edilən Tərəfin müvafiq səlahiyyətli orqanına çatdırmaqla sorğu edən Tərəfin səlahiyyətli orqanına bu barədə məlumat verir.

4. Sorğunun icrası zamanı sorğu verilən Tərəfin qanunvericiliyi tətbiq olunur, lakin sorğu edən Tərəfin səlahiyyətli orqanının xahişi ilə sorğu edilən Tərəfin milli qanunvericiliyi və/və ya beynəlxalq öhdəlikləri ilə ziddiyyət təşkil etmədiyi təqdirdə onun öz qanunvericiliyi tətbiq oluna bilər.

5. Sorğu edilən Tərəfin səlahiyyətli orqanı sorğu edən Tərəfin səlahiyyətli orqanının xahişi ilə sorğunun icrasında onun öz nümayəndələrinə iştirak etmək imkanı verə bilər.

6. Əgər sorğu verilən Tərəf sorğunun təxirə salınmadan icrasının onun ərazisində həyata keçirilən cinayəti təqib etmək prosesinə, yaxud da digər icraata maneə olduğunu güman edərsə, onda o sorğunun icrasını təxirə sala, yaxud da onun icrasını sorğu edən Tərəflə məsləhətləşmələr apardıqdan sonra zəruri hesab olunan şərtlərlə əlaqələndirə bilər. Əgər sorğu verən Tərəf təklif olunan şərtlər əsasında ona yardım göstərilməsinə razı olarsa, onda o, bu şərtlərə əməl etməlidir.

7. Sorğu verilən Tərəf sorğu verən Tərəfi mümkün qədər qısa müddətdə sorğunun icrasının nəticələri barədə məlumatlandırır.

Maddə 8. Sorğunun nəticələrindən istifadə olunması

1. Sorğunun nəticələrindən onları təqdim edən səlahiyyətli orqanın razılığı olmadan onların sorğu olunduğu və təqdim olunduğu məqsədlərdən kənar istifadə oluna bilməz.

2. Sorğu verən Tərəfin səlahiyyətli orqanı sorğu nəticələrindən digər məqsədlər üçün yalnız sorğu verilən Tərəfin səlahiyyətli orqanının yazılı razılığı əsasında istifadə edilə bilər. Bu cür hallarda sorğu edən Tərəfin səlahiyyətli orqanı sorğunun nəticələrindən istifadə üçün sorğu verilən Tərəfin səlahiyyətli orqanının müəyyən etdiyi məhdudiyyətlərə əməl edir.

Maddə 9. Məlumatların üçüncü tərəfə ötürülməsi

Tərəflərdən hər hansı birinin səlahiyyətli orqanı tərəfindən bu Saziş əsasında alınmış məlumatların üçüncü tərəfə ötürülməsi üçün bu məlumatları verən digər Tərəfin səlahiyyətli orqanının ilkin yazılı razılığı tələb olunur.

Maddə 10. Sorğunun icrasından imtina edilməsi

1. Əgər sorğu verilən Tərəfin səlahiyyətli orqanı sorğunun icrasının suverenliyə, təhlükəsizliyə, ictimai asayişə zərər vura biləcəyini, yaxud da onun milli qanunvericiliyinə və/və ya beynəlxalq öhdəliklərinə zidd olduğunu, habelə vətəndaşların hüquqlarının və qanuni

mənafclərinin pozulmasına gətirib çıxara biləcəyini güman edərsə yardım göstərilməsindən tam, yaxud qismən imtina oluna bilər.

2. Sorğu verən Tərəfin səlahiyyətli orqanı imtinanın səbəbləri göstərilməklə sorğunun icrasından tam və ya qismən imtina barədə dərhal yazılı şəkildə məlumatlandırılır.

Maddə 11. Mübahisələrin həlli

Tərəflər və onların səlahiyyətli orqanları bu Sazişin müddəalarının şərhı və ya tətbiqi ilə bağlı yarana biləcək mübahisəli məsələləri məsləhətləşmələr və danışıqlar yolu ilə həll edirlər.

Maddə 12. Xərclər

Tərəflər hər bir konkret halda digər qaydanın razılaşdırılmayacağı təqdirdə bu Sazişin yerinə yetirilməsi zamanı yaranan xərcləri müstəqil olaraq öz üzərlərinə götürürlər.

Maddə 13. Beynəlxalq təşkilatlarla qarşılıqlı əlaqə

Bu Sazişdən irəli gələn öhdəliklərin yerinə yetirilməsi zamanı Tərəflər bu sahədə fəaliyyət göstərən beynəlxalq təşkilatlarla əlaqələr yaratmağa çalışacaqlar.

Maddə 14. Digər beynəlxalq müqavilələrə münasibət

Bu Saziş Tərəflərin iştirakçı olduqları digər beynəlxalq müqavilələrdən irəli gələn hüquq və öhdəliklərinə toxunmur.

Maddə 15. Orqanlararası saziş

Bu Sazişin həyata keçirilməsi məqsədilə Tərəflərin səlahiyyətli orqanları zəruri hallarda orqanlararası saziş bağlayırlar.

Maddə 16. Yekun müddəalar

1. Bu Saziş onun qüvvəyə minməsi üçün zəruri olan dövlətdaxili prosedurları onu imzalayan Tərəflərin yerinə yetirmələri barədə

üçüncü bildirişin depozitariyə təqdim olunduğu tarixdən etibarən qüvvəyə minir.

2. Zəruri prosedurları bir qədər gec yerinə yetirmiş Tərəflər üçün o, müvafiq sənədlərin saxlanmaq üçün onlar tərəfindən depozitariyə təqdim olunduğu tarixdən etibarən qüvvəyə minir.

3. Bu Sazişə Tərəflərin qarşılıqlı razılığı əsasında onun ayrılmaz hissəsi olan və bu Maddə ilə nəzərdə tutulan qaydada qüvvəyə minən protokolla dəyişiklik və əlavələr edilə bilər.

4. Bu Saziş Müstəqil Dövlətlər Birliyinin istənilən üzv dövlətinin qoşulma barədə sənədlərini depozitariyə təqdim etməsi yolu ilə ona qoşulması üçün açıqdır.

5. Müstəqil Dövlətlər birliyinin üzvü olmayan və bu Sazişin müddəaları ilə həmfikir olan dövlətlər üçün qoşulma Tərəflərdən hər hansı birinin depozitari tərəfindən müvafiq bildirişin göndərilməsindən sonra üç ay ərzində etiraz göndərmədiyi təqdirdə qüvvəyə minmiş hesab edilir.

6. Tərəflərdən hər hansı biri Sazişdən çıxmaqdan on azı altı ay əvvəl depozitariyə bu barədə yazılı bildiriş göndərməklə bu Sazişdən çıxə bilər.

7. Bu Saziş beş il müddətinə bağlanır. Bu müddət başa çatdığı zaman o, avtomatik olaraq növbəti beşillik müddət üçün uzadılır.

2005-ci il noyabrın 25-də Moskva şəhərində rus dilində bir əsl nüsxədə imzalanmışdır. Əsl nüsxə onun tədiqlənmiş surətini bu Sazişi imzalamış hər bir dövlətə göndərəcək Müstəqil Dövlətlər Birliyi İcraiyyə Komitəsində saxlanılır.

(imzalar)

**Hökumət Başçıları Şurasının Müstəqil Dövlətlər
Birliyinin iştirakçıları olan dövlətlər arasında insan
alverinə, insan orqanları və toxumalarının qanunsuz
ticarətinə qarşı mübarizə sahəsində əməkdaşlıq
haqqında Sazişə dair 2005-ci il 25 noyabr tarixli
qərarına Azərbaycan Respublikasının**

QEYD-ŞƏRTİ

Milli qanunvericiliyin uyğunlaşdırılmasını və razılaşdırılmış təd-
birlərin həyata keçirilməsini nəzərdə tutan müddəalar istisna olmaqla.

*Azərbaycan Respublikasının
Baş nazirinin birinci müavini*

A.Abbasov

25.11.2005

**İnsanlarla ticarətə və üçüncü şəxslər
tərəfindən fahişəliyin istismarına qarşı
mübarizə haqqında Konvensiyaya qoşulmaq
barədə Azərbaycan Respublikasının Qanunu**
(31 may 1996-cı il, № 102-IQ)

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi **qərara alır**:

1. Azərbaycan Respublikası İnsanlarla ticarətə və üçüncü şəxs-
lər tərəfindən fahişəliyin istismarına qarşı mübarizə haqqında Bir-
ləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Assambleyası tərəfindən 2 de-
kabr 1949-cu il tarixdə qəbul olunmuş Konvensiyaya qoşulsun.

2. Bu Qanun dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

İnsan alverinə və üçüncü şəxslər tərəfindən fahişəliyin istismarına qarşı mübarizə haqqında KONVENSIYA

PREAMBULA

Fahişəliyin və onu müşayiət edən şorin - fahişəlik məqsədi gü-
dən insan alverinin - insan şəxsiyyətinin ləyaqəti və dəyəri ilə bir
araya sığmadığını və insanın, ailənin və cəmiyyətin rifahı üçün
təhlükə olduğunu nəzərə alaraq,

qadın və uşaq alveri ilə mübarizə haqqında aşağıdakı beynəlxalq
aktların:

1) Ağdərili kölə alverinə qarşı mübarizə haqqında 1904-cü il 18
may tarixli Beynəlxalq Sazişin, Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş
Məclisinin təsdiq etdiyi 1948-ci il 3 dekabr tarixli Protokolla ona
edilmiş dəyişikliklərlə birgə;

2) Ağdərili kölə alverinə qarşı mübarizə haqqında 1910-cu il 4 may
tarixli Beynəlxalq Konvensiyanın, yuxarıda xatırlanan Protokolla ona
edilən dəyişikliklərlə birgə;

3) Qadın və uşaq alveri ilə mübarizə haqqında 1921-ci il 30
sentyabr tarixli Beynəlxalq Konvensiyanın, Birləşmiş Millətlər
Təşkilatı Baş Məclisinin təsdiq etdiyi 1947-ci il 20 oktyabr tarixli
Protokolla ona edilmiş dəyişikliklərlə birgə;

4. Yətinlik yaşına çatmış qadınların alveri ilə mübarizə haqqın-
da 1933-cü il 11 oktyabr tarixli Beynəlxalq Konvensiyanın, yuxarı-
da göstərilən protokolla ona edilmiş dəyişikliklərlə birgə qüvvədə
olduğunu nəzərə alaraq;

Millətlər Birliyinin 1937-ci ildə yuxarıda göstərilən aktların tə-
sir dairəsini genişləndirən Konvensiya layihəsi tərtib etdiyini nəzə-
rə alaraq,

1937-ci ildən sonra meydana çıxmış yeni amillərin yuxarıda göstə-
rilən bütün aktları özündə cəmləşdirən və 1937-ci il Konvensiyası layi-

həsinin əsas müddəalarını, eləcə də ona arzuolunan düzəlişləri ehtiva edən bir Konvensiyanın bağlanılmasına imkan verdiyini nəzərə alaraq, Razılığa gələn Tərəflər aşağıdakılar barədə razılaşırlar:

Maddə 1

Bu Konvensiyanın Tərəfləri başqasının cəş-ışrətini etmək üçün:

- 1) digər şəxsə, hətta həmin şəxsin razılığı ilə, fahişəlik məqsədilə vasitəçilik edən, onu fahişəliyə sövq edən, yoldan çıxaran;
- 2) digər şəxsin, hətta həmin şəxsin razılığı ilə, fahişəliyini istismar edən hər bir şəxsi cəzalandırmağı öhdələrinə götürürlər.

Maddə 2

1. Bu Konvensiyanın Tərəfləri daha sonra:

- 1) fahişəxana saxlayan və ya onu idarə edən, yaxud fahişəxanaları düşünülmüş şəkildə maliyyələşdirən, yaxud maliyyələşdirilməsində iştirak edən;
- 2) üçüncü şəxslərin fahişəlik məqsədilə istifadə edəcəyini bilə-bilə binanı və ya başqa bir yeri, yaxud onun bir hissəsini icarəyə verən, yaxud icarəyə götürən hər bir şəxsi cəzalandırmağı öhdələrinə götürürlər.

Maddə 3

1-ci və 2-ci maddələrdə nəzərdə tutulan qanun pozuntularını törətmək cəhdləri, həmçinin belə qanun pozuntularını törətməyə yönəldilmiş hazırlıq tədbirləri də daxili qanunvericiliyin yol verdiyi həddə cəzalandırılır.

Maddə 4

1-ci və 2-ci maddələrdə nəzərdə tutulan hərəkətlərdə qəsdən iştirak etmək də daxili qanunvericiliyin yol verdiyi həddə cəzalandırılır.

İştirakçılıq hərəkətlərinə - bu, cəzasızlığın qarşısını almaq üçün zəruridirsə - daxili qanunvericiliyin yol verdiyi həddə ayrıca cinayət kimi baxılır.

Maddə 5

Zərərçəkmiş şəxs daxili qanunvericilik əsasında bu Konvensiyada nəzərdə tutulan hər hansı cinayətə dair iddiaçı kimi çıxış etmək hüququna malik olduğu hallarda, əcnəbilər bu hüquqdan məlum dövlətin vətəndaşları ilə eyni dərəcədə istifadə edərlər.

Maddə 6

Bu Konvensiyanın hər bir Tərəfi fahişəliklə məşğul olan və ya məşğul olmaqda şübhəli bilinən şəxslərin ya xüsusi qeydiyyatından keçirilməsini, ya xüsusi sənədlərinin olmasını, ya da nəzarət və xəbərdarlıq məqsədilə hər hansı müstəsna tələblərə tabe olmasını nəzərdə tutan qüvvədə olan qanunların, qaydaların, yaxud sərəncamların ləğv edilməsi üçün bütün lazımi tədbirləri görməyi öhdəsinə götürür.

Maddə 7

Bu Konvensiyada nəzərdə tutulan cinayətlərə görə əvvəllər başqa dövlətlərdə çıxarılmış hökmlər daxili qanunvericiliyin yol verdiyi həddə aşağıdakı məqsədlərlə nəzərə alınır:

- 1) residivizm faktını müəyyənləşdirmək üçün;
- 2) cinayətkarı siyasi və mülki hüquqlardan məhrum etmək üçün.

Maddə 8

Bu Konvensiyanın 1-ci və 2-ci maddələrində nəzərdə tutulan cinayətlərə ekstradisiya təbiiq olunan cinayətlər kimi baxılır və cinayətkarların ekstradisiyasına dair bu Konvensiyanın Tərəfləri arasında bağlanmış, yaxud bağlanacaq müqavilələr onlara da şamil edilir.

Bu Konvensiyanın cinayətkarların ekstradisiyasını müqavilələrin mövcudluğu ilə şərtləndirməyən Tərəfləri, bundan sonra qarşılıqlı münasibətlərdə bu Konvensiyanın 1-ci və 2-ci maddələrində nəzərdə tutulan cinayətləri ekstradisiya təbiiq olunan cinayətlər hesab edərlər.

Ekstradisiya bu barədə tələb irəli sürülmüş dövlətin qanunu əsasında həyata keçirilir.

Maddə 9

Qanununda öz vətəndaşını təhvil vermək prinsipini qəbul etməyən dövlətlərin vətəndaşları bu Konvensiyanın 1-ci və 2-ci maddələrində göstərilən cinayətlərdən hər hansını başqa dövlətdə törətdikdən sonra öz dövlətinə qayıdıqda, öz dövlətinin məhkəməsi tərəfindən təqib olunur və cəzalandırılır.

Bu Konvensiyanın Tərəfləri arasında buna bənzər hallar meydana çıxdıqda öcnəbinin ekstradisiyasına dair tələb yerinə yetirilə bilmədikdə bu müddəa tətbiq edilmir.

Maddə 10

Cinayət törətməkdə ittiham olunan şəxs başqa dövlətdə mühakimə edilibsə və ittiham hökmü ilə cəzasını çəkibsə və ya cəzadan azad edilibsə, yaxud cəza müddəti həmin dövlətin qanunlarına müvafiq olaraq azaldılıbsa, 9-cu maddənin müddəaları tətbiq edilmir.

Maddə 11

Bu Konvensiyanın heç bir müddəası bu və ya digər tərəfin beynəlxalq hüquq normalarına müvafiq olaraq cinayət yurisdiksiyasının həddlərinə dair ümumi məsələyə münasibətini müəyyənləşdirməsi kimi yozulmamalıdır.

Maddə 12

Bu Konvensiya onda nəzərdə tutulan cinayətlərin hər bir ayrıca dövlətdə həmin dövlətin öz qanunlarına uyğun olaraq müəyyənləşdirilməsi, eləcə də onların törədilməsində müqəssir olan şəxslərin məhz həmin dövlətin qanunları əsasında təqib edilməsi və cəzalandırılması prinsipinə xələl gətirmir.

Maddə 13

Bu Konvensiyanın Tərəfləri öz qurumlarına və təcrübələrinə müvafiq olaraq bu Konvensiyada nəzərdə tutulan cinayətlərə aid məhkəmə tapşırıqlarını yerinə yetirməyi öhdələrinə götürürlər.

Məhkəmə tapşırığında aşağıdakı qaydada verilir:

1) məhkəmə orqanları arasında birbaşa əlaqələr vasitəsilə; yaxud
2) iki dövlətin ədliyyə nazirləri arasında birbaşa əlaqələr və ya tapşırıq verən dövlətin digər müvafiq orqanlarının müraciət edilən dövlətin ədliyyə nazirinə birbaşa müraciəti vasitəsilə; yaxud

3) tapşırıq verən dövlətin diplomatik, yaxud konsulluq nümayəndələrinin tapşırığı verildiyi dövlətə müraciət vasitəsilə,

Göstərilən nümayəndə müraciət edilən dövlətin məhkəmə orqanlarına və ya həmin dövlətin hökumətinin göstərdiyi hakimiyyət orqanlarına məhkəmə tapşırığı göndərir; o, həm də bilavasitə həmin hakimiyyət orqanlarından məhkəmə tapşırığının yerinə yetirilmə aktı olan sənədləri alır.

1-ci və 3-cü bəndlərdə nəzərdə tutulan hallarda məhkəmə tapşırıqlarının surətləri müraciət edilən dövlətin ali hakimiyyət orqanlarına göndərilir.

Başqa cür razılığa gəlinməyibsə, məhkəmə tapşırığı həmişə onu verən hakimiyyət orqanlarının dilində tərtib edilir, bu şərtlə ki, müraciət edilən dövlət həmin tapşırığın onu vermiş hakimiyyət orqanları tərəfindən təsdiq olunmuş tərcüməsini tələb edə bilər.

Bu Konvensiyanın hər bir Tərəfi hər hansı digər dövlətin məhkəmə tapşırıqları göndərərkən hansı üsulun, yaxud üsulların onun üçün məqbul sayılacağını bu Konvensiyanın iştirakçısı olan hər bir digər Tərəfə bildirir.

Hər hansı dövlət belə bildiriş etməyincə məhkəmə tapşırığına dair orada mövcud olan qayda öz qüvvəsində qalır.

Məhkəmə tapşırıqlarının yerinə yetirilməsi, ekspertiza xərcləri istisna olmaqla, heç bir xərcə görə ödəniş tələbi üçün əsas ola bilməz.

Bu maddənin heç bir müddəası bu Konvensiyanın Tərəflərinin cinayət işlərinə öz qanunları ilə bir araya sığmayan sübut formasını və ya üsullarını tətbiq etmək təəhhüdü kimi yozulmamalıdır.

Maddə 14

Bu Konvensiyanın hər bir Tərəfi Konvensiyada nəzərdə tutulan cinayətlərin təhqiq olunmasını əlaqələndirmək və nəticələrini mərkəzləşdirmək vəzifəsi həvalə edilən orqanı təsis edir və saxlayır.

Bu orqanlar bu Konvensiyada nəzərdə tutulan cinayətlərin qarşısının alınması və onlara görə cəza verilməsini asanlaşdırmaq məqsədilə toplanmış bütün informasiyanı kompilyasiya edir; həmin orqanlar həmçinin digər ölkələrin analoji orqanları ilə sıx əlaqə saxlayır.

Maddə 15

14-cü maddədə göstərilən orqanlar daxili qanunvericiliyin tələblərinə və həmin maddəyə görə təcrid olunduqları hakimiyyət orqanlarının arzusuna uyğun olaraq, digər dövlətlərin analoji orqanlarının təcrid olduğu hakimiyyət orqanlarına aşağıdakı informasiyaları verirlər:

1) bu Konvensiyada nəzərdə tutulan hər bir cinayətə dair təfərrüatı və belə cinayətlər törətmək cəhdləri haqqında;

2) bütün axtarış, həmçinin cinayətin təqibi, həbs edilmə, məhkum edilmə hallarına, bu Konvensiyada nəzərdə tutulan cinayətləri törətməkdə təqsirli bilinən şəxslərin ölkəyə buraxılmasının rədd edilməsinə və ölkədən sürgün olunmasına, həmçinin belə şəxslərin yaşayış yerlərini dəyişmələrinə dair təfərrüatı və onlara aid digər hər hansı görəkli informasiyanı.

Bu yolla bildirilən informasiyaya cinayətkarların təsviri, onların daktiloskopik işləri, fotosəkilləri, iş üsulları haqqında məlumat, polis orqanlarından arayışlar və məhkumluğa dair arayışlar daxildir.

Maddə 16

Bu Konvensiyanın Tərəfləri təhsil, səhiyyə, sosial və iqtisadi xidmət sahəsində və onlarla bağlı digər xidmət sahələrində fəaliyyət göstərən hökumət, yaxud özəl təsisatlar vasitəsilə, fahişəliklə mübarizəyə, fahişəliyin və bu Konvensiyada nəzərdə tutulan cinayətlərin qurbanlarının normal sosial şəraitə qaytarılmasına və uyğunlaşdırılmasına dair bütün zəruri tədbirləri görməyi, yaxud təşviq etməyi öhdələrinə götürürlər.

Maddə 17

Bu Konvensiyanın Tərəfləri immiqrasiya və emiqrasiyaya münasibətdə, bu Konvensiyaya əsasən öz üzvlərinə gətirdikləri öhdəliklərə müvafiq olaraq, fahişəlik məqsədilə hər iki cinsdən olan insan alverinin qarşısını almaq üçün tələb olunan bütün tədbirləri qəbul etməyi və həyata keçirməyi öhdələrinə götürürlər.

Onlar o cümlədən aşağıdakıları öhdələrinə götürürlər:

1) immiqrantları və emiqrantları, xüsusilə qadınları və uşaqları varid olunduqları və yola düşdükləri məntəqələrdə müdafiə etmək üçün zəruri olan bütün qərarları qəbul etməyi;

2) əhalini sözügedən alver təhlükəsi barədə xəbərdar etmək üçün tədbirlər görməyi;

3) fahişəlik məqsədi güdən beynəlxalq insan alverinin qarşısını almaq məqsədilə dəmiryol stansiyalarına, hava və dəniz limanlarına və digər ictimai yerlərə, həmçinin yollara nəzarəti təmin etmək üçün lazımi tədbirlər görməyi;

4) mövcud məlumatlara əsasən, prima facie olaraq bu qəbil alverin başlıca müqəssiri, iştirakçısı, yaxud qurbanı olan şəxslərin gəlməsi barədə müvafiq hakimiyyət orqanlarını xəbərdar etmək üçün bütün lazımi tədbirləri görməyi.

Maddə 18

Bu Konvensiyanın Tərəfləri onların öz qanunlarının qoyduğu şərtlərə müvafiq olaraq, fahişəliklə məşğul olan bütün şəxslər haqqında onların şəxsiyyətini və sosial vəziyyətini müəyyənləşdirmək, həmçinin onları və vətənlərini tərk etməyə sövq etmiş şəxsləri aşkar çıxarmaq məqsədilə məlumat toplamağı öhdələrinə götürürlər. Bu məlumatlar həmin şəxsləri gələcəkdə repatriasiya etmək məqsədilə onların mənsub olduqları dövlətlərin hakimiyyət orqanlarına bildirilir.

Maddə 19

Bu Konvensiyanın tərəfləri onların öz qanunlarının qoyduğu şərtlərə müvafiq olaraq və həmin qanunun pozulmasından irəli gələn tə-

qiblərə, yaxud digər tədbirlərə xələl gətirmədən və mümkün olduğu qədər aşağıdakıları öhdələrinə götürürlər:

1) fahişəlik məqsədi güdən beynəlxalq insan alverinin qurbanı olmuş yoxsul şəxslərin repatriasiyası üzrə qəti tədbirlər həyata keçirilənə qədər onlara müvəqqəti yardım göstərmək və dəstək vermək üçün lazımi tədbirlər görməyi;

2) 18-ci maddədə göstərilən şəxsləri - onlar bunu istəyirsə, yaxud sərəncamında olduqları şəxslərdən onların repatriasiya edilmələri haqqında tələb alınibsə, yaxud onların ölkədən sürgün olunması haqqında qanuna əsaslanan əmr varsa - repatriasiya etməyi. Repatriasiya yalnız repatriasiya ediləcək şəxslərin şəxsiyyəti və vətəndaşlığı, yaxud sərhəddə çatacağı yer və vaxt barəsində qaytarıldığı dövlətlə razılaşma oldu edildikdən sonra icra edilir. Bu Konvensiyanın hər bir Tərəfi belə şəxsin öz ərazisindən keçib gətməsinə yardım göstərir.

Bundan əvvəlki abzasda göstərilən şəxslər repatriasiya xərclərini özləri ödəyər bilmədikdə və bu xərcləri onların əvəzinə ödəyər biləcəkləri əri, nə qohumları, nə də qəyyumları olmadıqda, onların mənsub olduqları dövlətə daha yaxın olan sərhədə, hava, yaxud dəniz limanına qədər repatriasiya xərclərini həmin şəxslərin yaşadığı ölkə ödəyir, qalan xərcləri isə onların mənsub olduğu dövlət öz üzərinə götürür.

Maddə 20

Bu konvensiyanın Tərəfləri iş axtaran şəxsləri, xüsusilə qadınları və uşaqları fahişəlikdə mümkün istismar təhlükəsindən qorumaq məqsədilə işə düzəltmə agentliklərinə nəzarət etmək üçün lazımi tədbirlər - əgər onlar indiyədək belə tədbirləri görməyiblərsə - görürlər.

Maddə 21

Bu Konvensiyanın Tərəfləri öz dövlətlərində bu Konvensiyanın mövzusunə dair artıq qəbul edilmiş qanunlar və qərarlar və bundan sonra hər il bu Konvensiyaya dair qəbul ediləcək qanunlar və qərarlar, həmçinin bu Konvensiyanın tətbiqi ilə əlaqədar görülmüş bütün tədbirlər barədə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə məlu-

mat verirlər. Bu məlumat Baş katib tərəfindən vaxtaşırı dərc etdirilərək Birləşmiş Millətlər Təşkilatının bütün üzvlərinə, həmçinin 23-cü maddəyə müvafiq olaraq, bu Konvensiya barədə rəsmi surətdə məlumat verildiyi, Təşkilatın üzvü olmayan dövlətlərə göndərilir.

Maddə 22

Bu Konvensiyanın Tərəfləri arasında onun təfsirinə, yaxud tətbiqinə dair mübahisə meydana çıxdıqda və bu mübahisə başqa yolla həll edilə bilmədikdə, o, mübahisə edən tərəflərdən hər hansı birinin tələbi ilə Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsinə verilir.

Maddə 23

Bu Konvensiya Birləşmiş Millətlər Təşkilatının hər hansı üzvünün və İqtisadi və Sosial Şura'nın müvafiq dəvət göndərdiyi hər hansı dövlətin adından imzalanmaq üçün açıqdır.

Bu Konvensiya təsdiq edilməlidir. Təsdiqnamələr Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə saxlanılmağa verilir.

Birinci abzasda qeyd olunan və onu imzalamamış dövlətlər bu Konvensiyaya qoşula bilərlər.

Qoşulma, qoşulma haqqında sənədin Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə saxlanılmağa verilməsi yolu ilə həyata keçirilir.

Bu Konvensiyada "Dövlət" sözüne bu Konvensiyanı imzalamış, yaxud ona qoşulmuş dövlətin bütün müstəmləkələri və qəyyumluq altında olan əraziləri və bu dövlətin məsuliyyət daşıdığı bütün ərazilər daxildir.

Maddə 24

Bu Konvensiya ikinci təsdiqnamə, yaxud qoşulma haqqında akt saxlanca verilən tarixdən sonra doxsanıncı gün qüvvəyə minir.

Bu Konvensiyanı ikinci təsdiqləmə və ya qoşulma aktı saxlanca verildikdən sonra təsdiq edən, yaxud ona qoşulan hər bir dövlət üçün bu Konvensiya həmin dövlətin təsdiqnaməsinin, yaxud qoşulma aktının saxlanılmağa verilməsindən sonrakı doxsanıncı gün qüvvəyə minir.

Maddə 25

Bu Konvensiyanın qüvvəyə mindiyi tarixdən beş il keçəndən sonra bu Konvensiyanın istənilən Tərəfi Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş katibinin adına müvafiq bildiriş göndərməklə onu denonsasiya edə bilər.

Bu denonsasiya onu elan edən Tərəf üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi onun bildirişini alandan bir il sonra qüvvəyə minir.

Maddə 26

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi Birləşmiş Millətlər Təşkilatının bütün üzvlərinə və 23-cü maddədə göstərilmiş, Təşkilatın üzvü olmayan dövlətlərə aşağıdakılar haqqında məlumat verir:

- a) 23-cü maddəyə müvafiq olaraq alınmış imzalanma, təsdiqetmə və qoşulma aktları;
- b) 24-cü maddəyə müvafiq olaraq bu Konvensiyanın qüvvəyə minmə tarixi;
- c) 25-ci maddəyə müvafiq olaraq alınmış denonsasiyalar.

Maddə 27

Bu Konvensiyanın hər bir Tərəfi, öz konstitusiyasına müvafiq olaraq, bu Konvensiyanın tətbiqini təmin etmək üçün lazım olan qanunvericilik tədbirlərini və digər tədbirləri görməyi öhdəsinə götürür.

Maddə 28

Bu Konvensiyanın müddəaları onun Tərəfləri arasındakı qarşılıqlı münasibətlərə aid olan və preambulanın ikinci abzasının 1-ci, 2-ci, 3-cü və 4-cü bəndlərində xatırlanan beynəlxalq aktların müddəalarını ləğv edir; həmin aktların hər biri, onların bütün Tərəfləri bu Konvensiyanın Tərəfləri olduqdan sonra ləğv edilmiş sayılır.

Yekun protokol

Bu Konvensiyanın heç bir müddəasına insan alveri və digər şəxslərin fahişəlik məqsədilə istismar edilməsi ilə mübarizəni təmin edən müddəaların həyata keçirilməsi məqsədilə bu Konvensiyada nəzərdə tutulduğundan daha sərt şərtlər müəyyən edən hər hansı qanunun yerinə yetirilməsinə əngəl kimi baxılmamalıdır.

Bu Konvensiyanın 23-26-cı maddələri bu Protokolda tətbiq edilir.

“İnsan alverinə və fahişəliyin üçüncü şəxslər tərəfindən istismarına qarşı mübarizə haqqında” Konvensiyanın Yekun Protokolunun təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının Qanunu (12 oktyabr 2004-cü il, № 769-IIIQ)

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi qərara alır:

I. “İnsan alverinə və fahişəliyin üçüncü şəxslər tərəfindən istismarına qarşı mübarizə haqqında” 1950-ci il 21 mart tarixli Konvensiyanın Yekun Protokolu təsdiq edilsin.

II. Bu Qanun dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

İnsan alverinə və fahişəliyin üçüncü şəxslər tərəfindən istismarına qarşı mübarizə haqqında Konvensiyanın YEKUN PROTOKOLU

Bu Konvensiyanın heç bir müddəası insan alverinə və fahişəliyin üçüncü şəxslər tərəfindən istismarına qarşı mübarizəni təmin etməklə bağlı müddəaların yerinə yetirilməsi üçün Konvensiya ilə təmin olunan şərtlərdən daha ciddi şərtləri müəyyən edən hər hansı qanunvericiliyi istisna etmir.

Konvensiyanın 23-26-cı maddələrinin müddəaları bu Protokola tətbiq ediləcəkdir.

BİRLƏŞMİŞ MİLLƏTLƏR TƏŞKİLATININ NARKOTİK MADDƏLƏR VƏ CİNAYƏT İDARƏSİ

İNSAN ALVERİNƏ QARŞI MÜBARİZƏ ÜSULLARI

İnsan alverinə qarşı GLOBAL PROqram

Qurbanların müəyyən edilməsi

İnsan alverinə məruz qalan şəxslərin erkən müəyyən edilməsi onların qurban kimi tanınması və nəticə etibarilə kömək və mühafizə əldə edə bilmələri üçün ilkin şərtədir. Qurbanlarla ünsiyyətdə olması ehtimal olunan şəxslər (polis və ədliyyə rəsmiləri, səhiyyə və sosial xidmət sahəsinin işçiləri və digər işçilər) qurbanları müəyyən edə bilmələri və qurbanların ehtiyaclarına qarşı həssas ola bilmələri üçün təlim almalıdırlar. Təyinat ölkəsində (aparıldığı ölkə) vətəndaşlıq resursları olmayan və buna görə xüsusilə zəif olan qurbanlarla ünsiyyətdə ola biləcək adamlar üçün bu xüsusilə vacibdir.

İnsan alverinin qurbanları ilə ünsiyyətdə olan sərhəddçilər, polis və immiqrasiya xidməti əməkdaşları, hokimlər, səhiyyə və sosial sahənin işçiləri, yaşayış yerləri və kənd təsərrüfatı üzrə müfəttişlər, mühacirlərin hüquqları ilə bağlı işlərlə məşğul olan təşkilatların əməkdaşları, qadınlar, qurbanlar və qaçqınların mühafizəsilə məşğul olan və sığınacaq təşkilatları kimi qrup və insanların hamısının əməkdaşlığını təmin etmək çox vacibdir.

Məsələn, Amerika Birləşmiş Ştatlarında Dövlət Departamenti-nin rəsmiləri müntəzəm olaraq konsulluq işçiləri və səfirlər də daxil olmaqla diplomatik xidmət əməkdaşlarını insan alveri haqqında qısa şəkildə təlimatlandırırlar. İnsan alveri mövzusunda bu təlimatlarda problemin mahiyyəti və miqyası, qurbanların necə müəyyən

olunub onlara yardım edilməsi və insan alverinə qarşı mübarizədə qəbul edilən Dövlətlərin hökumətlərinin söyləmələri təkmilləşdirmək üçün həmin Dövlətlərlə necə əməkdaşlıq etmək haqqında biliklər təmin olunub (bax <http://www.state.gov/g/tip/rls/rpt/10531.htm>).

İşləməyə zərər vadar edildiyi mühitdə insan alveri qurbanlarını müəyyənləşdirmək və onlara yardım etmək söyləmələrinin mühüm bir elementi yerlərdə iş ola bilər. Bu iş adətən sosial xidmət idarələri və qeyri-hökumət təşkilatları tərəfindən görülür. Səhiyyə işçiləri bu işdə öndə xidmət göstərənlərdən biri kimi qurbanlarla ünsiyyətdə ola bilərlər. Peşəkarlar və idarələr şəbəkəsi potensial qurbanların müəyyən olunmasında iştirak etməli və qurbanları mühafizə etmək və işlək şəbəkənin qüsursuz olduğuna əmin olmaq məqsədilə birlikdə işləməlidirlər.

Diqqətin qurban üzərində cəmləndirilməsi

Bəzən insan alverilə məşğul olanlar barəsində cinayət işinin açılması kimi digər məqsədlərə nail olmağa tələsərkən Dövlətlər qurbanların üzərində diqqəti yalnız onların vəro biləcəyi məlumat, yaxud cinayət-ədliyyə sisteminə yararlığı nöqteyi-nəzərindən cəmləndirirlər. Təhlükə ondadır ki, Dövlətlər qurbanlarla mühafizəyə və yardıma ehtiyacı olan və hörmətə layiq insanlar kimi deyil, Dövlət və insan alverçiləri arasında mübarizənin sadəcə, bir sübut etmə aləti kimi davrana bilərlər. Mümkün olanda qaynar xətt və yerlərdə iş xidmətləri xarici dillərdə cavab vermək iqtidarında olmalıdırlar. Qurbanların müvafiq xidmətlərdən yararlanmasını təmin etmək üçün hüquq-mühafizə, immiqrasiya, səhiyyə, sosial xidmətlər və digər sahələrin peşəkar əməkdaşları da bu qaynar xətt xidmətlərindən istifadə etməyi bacara bilərlər.

Amerika Birləşmiş Ştatlarında ölkə üzrə İnsan Alveri Məlumatı və İstinad Qaynar Xətti xidməti yaradılmışdır. Həmin xidmət, peşəkarlarla və digərlərinə insan alverinin qurbanları ilə rastlaşıb-rastlaşmadıqlarını və öz icmalarında qurbanlara yardım etmək üçün yerli resursların mövcudluğunu müəyyən etməkdə yardım edir. İnsan alverinin qurbanları üçün qaynar xətt xidmətləri çox vaxt ümu-

miyyətlə cinayət qurbanları, yaxud zorakılığın qurbanı olmuş qadınlar üçün mövcud olan xidmətlərin bir hissəsidir. Qaynar xətt nömrələri çox vaxt yerlərdə iş zamanı paylanır və kütləvi informasiya vasitələri ilə geniş şəkildə yayılır.

Təlim materialı

Bir çox təsisatlar və qeyri-hökumət təşkilatları qurbanlarla bilavasitə iş aparan əməkdaşlar üçün dəyərli məlumat təşkil edən material və təlim paketləri hazırlayıblar.

İnsan alverci qurbanlarının müəyyən olunması və aşkar edildikdən sonra onlara yardımın necə göstərilməsinə dair peşəkar işçi heyətinə kömək üçün seminar və təlimlər işlənib hazırlanmışdır. Bu fəsilə təsvir olunan üsullar insan alverci qurbanlarının hərəkətlərinin cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsindən və müdaxilə nəticəsində onların daha böyük riskə məruz qoyulmalarından qaçınmağın zərurətini vurğulayır. Bu üsullar dindirilmə təlimatları, hüquq-mühafizə rəsmiləri və xidmət işçiləri üçün seçim metodları, qurbanların müəyyən edilməsi və onların xidmət və mühafizədən yararlanmasını tezləşdirmək üçün digər vasitələr təklif edir.

ÜSUL 6.1. İnsan alverci qurbanlarının cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi

Ümumi məlumat

İstər təyinat, istərsə də tranzit, yaxud mənşə ölkələrdə insan alverinə məruz qalmış şəxslərlə çox vaxt qurbandan daha çox cinayətkar kimi rəftar olunur. Təyinat Ölkələrində qanunsuz immiqrasiya, yaxud əmək statusuna görə onların barəsində cinayət işi açıla bilər və onlar saxlanıla bilərlər. Bir digər variantda, onların statusu qanunsuz olduqda immiqrasiya orqanları onları sadəcə olaraq mənşə Ölkəsinə deportasiya edə bilərlər. Mənşə Ölkələrinə qayıtdıqda insan alverinə məruz qalmış şəxslər saxta sənədlərdən istifadəyə, Ölkəni qanunsuz tərk etdiklərinə, yaxud seks industriyasında işlədiklərinə görə cinayət tə-

qibinə məruz qala bilərlər. Onların hərəkətlərinin qanunsuz hesab edilməsi insan alverci qurbanlarının ədliyyə sistemindən və mühafizədən yararlanma imkanlarını məhdudlaşdırır və onların qurban olduqları haqqında səlahiyyətli orqanlara məlumat vermək ehtimalını azaldır. Şəxsi təhlükəsizliklə bağlı qurbanların mövcud qorxularını və insan alverçilərinin onların üzərində təzyiqlərini nəzərə alsaq, əlavə olunmuş cinayət təqibi və cəza qorxusu qurbanların mühafizə, yardım və ədalət axtarışlarının yalnız qarşısını ala bilər.

Müzakirə

İnsan alverci qurbanlarının və onların hüquqlarının qorunmasının əhəmiyyətli elementi insan alverinə məruz qalmış şəxslərin insan alverilə bağlı cinayətlərə görə (hətta insan alverci qurbanlarının saxta sənədə sahib olma, yaxud icazəsiz işləməyə razılıq verdikləri təqdirdə belə) Dövlət tərəfindən saxta pasportlara sahib olma, yaxud icazəsiz işləməyə görə cinayət təqibinə məruz qalmamasıdır. Fəhişliyin qanuni olub-olmamasından asılı olmayaraq, insanlar seks industriyasında işləməyə razılıq verdikləri təqdirdə belə, insan alverci nəticəsində seksual istismara məruz qaldıqları üçün Dövlət bu insanlar barəsində cinayət işi açmamalıdır. Belə yanaşma olmadan qurbana yardım və dəstək proqramları səmərəsiz və mənasız olur.

İnsan hüquqları nöqteyi-nəzərindən yanaşmanın belə olmasına baxmayaraq hal-hazırda insan alverinə məruz qalmış şəxslər barəsində qurban olduqları dövrə cinayət işi qaldırılır. Bunun baş verdiyi və belə cinayət təqibinin qarşısını alacaq Dövlət qanunları olmadığı yerlərdə qurbanlar psixoloji təzyiqə, fiziki zorakılığa, yaxud cinayət törədildikdə zor hədə-qorxusuna qarşı qorunmaq iqtidarında olmalıdırlar. Belə halların hər birində qurbanın zora qarşı qorunmaq imkanına hörmətlə yanaşılmalıdır. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnsan Hüquqları üzrə Ali Komissarlığı tərəfindən Təvsiyə edilmiş Prinsiplər və İnsan Hüquqları və İnsan Alverci haqqında Təlimatlarda insan alverinə məruz qalmış şəxslərin cinayətkar hesab edilməməsinə dair bir sıra elementlər vardır.

Tövsiyə olunan prinsiplər

Mühafizə və yardım

7. İnsan alverinə məruz qalan şəxslər mənşə və təyinat ölkələri nə qanunsuz daxil olduqlarına, yaxud qanunsuz orada qaldıqlarına və qanunsuz işlərdə iştirak etdiklərinə (bələ iştirak onların insan alverinə məruz qalmasına birbaşa olaraq gətirib çıxarırsa belə) saxlanılmamalı, təqsirləndirilməməli və barələrində cinayət işi açılmamalıdır.

Tövsiyə olunan təlimatlar

Təlimat 8

İnsan alverinin qurbanları olmuş uşaqların mühafizəsi və onlara dəstək üçün xüsusi tədbirlər

8. İnsan alverinin qurbanları olmuş uşaqların insan alverinə məruz qalan şəxslər kimi düşükləri vəziyyətlə bağlı cinayət halları üçün nəzərdə tutulmuş cinayət təqibi prosedurlarına, yaxud sanksiyalara məruz qalmayacaqlarının təmin edilməsi. Təlimatların tam mətnini buradan əldə etmək olar: http://www.unhcr.bg/other/p_g_hr_ht_en.pdf

Nə Mütəşəkkil Cinayətkarlıq haqqında Konvensiyada, nə də İnsan Alveri Protokolunda Dövlətlərin İnsan alveri qurbanlarının təqsirli hesab edilməsindən çəkinməsinə dair açıq öhdəlik yoxdur.

Bununla belə, bir sıra qeyri-icbari təlimatlar (yuxarıda istinad edilən Birləşmiş Millətlər Təşkilatı İnsan Hüquqları üzrə Ali Komissarlığının tövsiyələri), fəaliyyət planları (yənə də yuxarıda istinad olunan ATÖT-in Fəaliyyət Planı), bəyannamələr və qətnamələr (Baş Asambleyanın 55/67 və S-23/3 qətnamələri) insan alverinə məruz qalan şəxslərin ölkəyə qanunsuz daxil olduqlarına, yaxud ölkədə qanunsuz qaldıqlarına görə barələrində cinayət işinin qaldırılmasının qadağan edilməsini Dövlətlərə tövsiyə edirlər. Belə müddəalar insan alverinə məruz qalan şəxslərin də aid edildiyi in-

san hüquqlarının pozulması hallarının tanınması ilə uyğunlaşır. Onlar həmçinin insan alverinə məruz qalan şəxslərlə cinayət qurbanları kimi davranılması ilə uyğunlaşır (insan alverinə görə məsuliyyət daşıyan şəxslərin müəyyən edilməsindən, həbs olunmasından, təqsirləndirilməsindən, barəsində cinayət işi açılmasından və yaxud məhkum edilməsindən asılı olmayaraq).

ÜSUL 6.2. İnsan alveri qurbanlarının müəyyən edilməsi

Ümumi məlumat

İnsan alveri qurbanlarının şəxsiyyətinin düzgün müəyyən edilməsi onların barəsində cinayət işinin açılmasında və hüquqlarının qorunmasında zəruridir.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnsan Hüquqları üzrə Ali Komissarlığı tərəfindən Tövsiyə edilmiş Prinsiplər və İnsan Hüquqları və İnsan Alveri haqqında Təlimatlarda insan alverinə məruz qalan şəxslərin və insan alverçilərinin müəyyən olunmasına dair təlimat vardır. Milli strategiyanın hazırlanması zamanı həmin təlimat nəzərə alınmalıdır.

Tövsiyə olunan təlimatlar

Təlimat 2

İnsan alverinə məruz qalan şəxslərin və insan alverçilərinin müəyyənləşdirilməsi

İnsan alveri insanların gəlir əldə etmək üçün mütəşəkkil qayda-hərəkət etdirilməsindən daha mürəkkəb bir məna kəsb edir. İnsan alverinin mühacir qaçaqmalçılığından fərqləndirən ön həlledici amil zorun mövcudluğu, məcbur etmənin və/yaxud fırıldaqçılığın proses boyunca, yaxud onun bəzi mərhələlərində mövcud olmasıdır ki, bu fırıldaqçılıq, zor yaxud məcbur etmədən istismar məqsədilə istifadə olunur. İnsan alverini mühacir qaçaqmalçılığın-

dan fərqləndirən əlavə elementlər bəzən aşkar görünə də, bir çox hallarda fəal araşdırma aparmadan onları sübut etmək çətindir.

İnsan alverinə məruz qalan şəxsi düzgün müəyyən etmək uğursuz olduqda, bu çox ehtimal ki, həmin şəxsin hüquqlarının sonradan da pozulması ilə nəticələnir. Bu səbəbdən, dövlətlər öz üzərlərinə belə müəyyənləşdirmənin baş tutmasının mümkünlüyünə və həyata keçirilməsinə dair öhdəlik götürürlər. Dövlətlər həmçinin insan alverinə məruz qalan şəxsləri nəzarətdə saxlamaqda və onların istismar olunmasında iştirak edənlər də daxil olmaqla, insan alverçilərinin müəyyən edilməsində lazımı səy göstərməyə borcludurlar. Dövlətlər və müvafiq hallarda dövlətlərarası və qeyri-hökumət təşkilatları aşağıdakıları nəzərə almalıdırlar:

1. İnsan alverinə məruz qalan şəxslərin tez və düzgün müəyyən edilməsi məqsədilə polis, sərhədçilər, immiqrasiya rəsmiləri, aşkar edilmə, saxlanılma, qəbul və immiqrantlarla sonrakı işlə məşğul olan digər əməkdaşlar üçün təlimatlar və prosedurların hazırlanması;

2. Aidiyyəti olan Dövlət orqanları və rəsmiləri üçün insan alverinə məruz qalan şəxslərin müəyyənləşdirilməsi və yuxarıda istinad olunan təlimat və prosedurların düzgün tətbiqlə bağlı müvafiq təlimin keçirilməsi.

3. İnsan alverinə məruz qalan şəxslərin müəyyən olunması və onlara köməyi təzələşdirmək üçün aidiyyəti olan səlahiyyətli orqanlar, dövlət rəsmiləri və qeyri-hökumət təşkilatları arasında əməkdaşlığın təmin edilməsi. Bu əməkdaşlığın təşkili və tətbiqi rəsmiləşdirilməlidir ki, onun səmərəsi maksimum olsun.

4. İnsan alverinin mümkün təhlükələri və nəticələri haqqında mühacirlərin və potensial mühacirlərin xəbərdar edilməsi və onların lazım olduqda yardım əldə etmək üçün müraciət edə biləcəkləri müvafiq müdaxilə məqamlarının müəyyən edilməsi.

5. Qurbanların immiqrasiya qanunlarını pozduqlarına görə, yaxud insan alverinə məruz qalan bir şəxs kimi düşdükləri vəziyyətdə cəzə cəzələri işə görə məhkum olunmaması.

6. İnsan alverinə məruz qalan şəxslərin heç bir halda immiqrasiya təcridxanasında, yaxud digər hər hansı azadlıqdan məhrum etmə müəssisəsində saxlanılmamasının təmin edilməsi.

7. Həm insan alverinə, həm də qaçaqmalçılığa məruz qalan adamların sığınacaqla bağlı tələblərinin qəbulu və baxılması və non-refulman (məcburi geri qaytarılmama) prinsipinə bütün hallarda hörmət edilib riayət olunması üçün prosedur və proseslərin mövcudluğunun təmin edilməsi. Təlimatların tam mətni burada mövcuddur: http://www.unhcr.bg/other/r_p_g_hr_en.pdf

ÜSUL 6.3. Qurbanların müəyyən olunması üçün meyarlar siyahısı

Ümumi məlumat

İnsan alverinə məruz qalan şəxslər hüquq-mühafizə orqanlarının və digər qurumlarının rəsmiləri tərəfindən müəyyən oluna bilərlər. Bu metod insan alverinə məruz qalan şəxslərin müəyyən olunmasında müxtəlif qurumların əməkdaşlarına kömək edə biləcək bir siyahı təqdim edir.

Standartlaşdırılmış siyahı

Standartlaşdırılmış siyahılar insan alverinə məruz qalan şəxslərin müəyyən olunmasının sürətləndirilməsi və qurbanlarla ünsiyyətdə olan peşəkarların hamısının istifadəsi üçün faydalı bir üsuldur. Filippinin Transmilli Cinayətkarlıq üzrə Mərkəzi nümunə kimi istifadə oluna biləcək belə bir sədo siyahı hazırlayıb. O, potensial qurbanla ünsiyyətə giren rəsmi əməkdaşın əmin olması lazım olan faktları sadalayır.

Qurban

1. Demografiya (cins, hal-hazırda yaşı, ölkəni tərk etdiyi zaman yaşı, təhsili, işi, vətəndaşlığı).

2. Qurbanın saxta sənədləri varmı?

3. Qurban oğurlandığını iddia edir, yaxud könüllü olaraq səyahət etdiyini etiraf edir?

4. Qurban cinayətə özünü müraciət edib, yoxsa oksinə?

5. Ödəniş qurbana, yoxsa qurbanın ailəsinə edilib?

6. Ödəniş ölkədən gədənə qədər edilib, yoxsa borca görə kölə asılılığı baş verib?

7. Qurban cinayətə hər hansı ödəniş edibmi?

8. Qurban işə götürüldüyünə fırıldaq, yaxud zorakılığa məruz qaldığını iddia edirmi?

9. Qəbul edilən yerdə qurban istismara, yaxud zorakılığa məruz qaldığını iddia edirmi?

10. Qəbul olunduğu yerdə qurban qanunsuz işlərlə məşğul olubmu?

11. Eyni işə götürüldə, ötürüldə və istismarda digər qurbanlar olubmu?

Cinayətkar

1. Demografiya (cins, yaş, vətəndaşlıq/etnik mənşə, peşə, təhsil).

2. Cinayətkar işə düzəltmə icmasına inteqrasiya olunubmu?

3. Cinayətkar keçmişdə cinayət əməlləri ilə məşğul olubmu?

4. Cinayətkar keçmişdə insan alverinə görə şübhəli bilinib, yaxud məhkum olunubmu?

5. Cinayətkarın hər hansı cinayətkar təşkilatda iştirakı haqqında sübut varmı?

6. Korrupsiyalasmış məmurlarla əlaqəsi və birgə iştirakı olmasına dair sübut varmı?

7. Qurbana saxta sənədlər harada verilib?

8. Əvvəl də məlum olan tranzit yolundan istifadə olunubmu?

9. Qeyri-standart nəqliyyat üsulundan istifadə olunubmu?

10. Təhlükəsiz evlərdən istifadə olunubmu?

11. Qurbanın sənədləri alınıbmı?

Digərləri

1. Əlaqə necə yaradılıb?

2. İşə götürülmə kimin vasitəsilə olunub?

3. Əgər fırıldaq iddia olunursa fırıldaqın mahiyyəti nə olub?

4. Əgər zorakılıq iddia olunursa, bu bilavasitə zorakılıq, yoxsa hədə-qorxu olub?

5. Zorakılıq qurbanın özünə, yoxsa ailəsinə qarşı olub?

6. Əgər saxta sənədlərdən istifadə olunubsa, hansı sənədlər saxtalaşdırılıb?

7. Qurban hansı vaxt ərzində xaricdə olub?

8. Qurbanın işə götürülməsində, ötürülməsində, tranzit, yaxud qəbulunda digər şübhəli şəxslərin iştirakı olubmu?

İnsan alverinin baş verməsi şübhəsilə bağlı vəziyyətlərlə üzləşən hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşlarına mümkün olduqca yerli qeyri-hökumət təşkilatlarının üzvlərini şübhəli bilinən qurbanlara yanaşmada, onlarla əlaqənin qurulmasında və dindirilmə zamanı işə cəlb etmək məsləhət görülür. Həmçinin növbəti addımlarla bağlı aydın prosedurlar da yerində olmalıdır ki, qurban kimi müəyyən olunmuş fərdlərin təhlükəsizliyi təmin olunsun və onlar dəstək sistemindən yararlana bilsinlər. Həmçinin yadda saxlamaq vacibdir ki, çox vaxt insan alverinin qurbanları qeyri-formal, yaxud qeyri-rəsmi əlaqələr vasitəsilə yardım axtara bilərlər. Məsələn, seksual istismar məqsədilə insan alverinə məruz qalan şəxslər müştəri ilə müsbət münasibət yarada və ona etibar edə bilər, və o da öz növbəsində qurbana qaçmaqda və cinayətin üstünü açmaqda yardım edə bilər.

İnsan alverinin mahiyyəti, xarakterik cəhətləri və insan alverinin qurbanlarının təcrübəsi haqqında məlumatı dolğunlaşdırmaq üçün mümkün qədər geniş torzda müxtəlif yanaşmalar araşdırılmalıdır ki, qurbanlarla əlaqədə ola biləcək şəxslər arasında bir çoxları insan alveri qurbanlarını müəyyən edə bilsinlər. Bu şəraitdə yardım edə biləcək qeyri-hökumət təşkilatları və onların təklif etdiyi xidmətlər haqqında məlumat istifadə olunmaq üçün hazırlanmalıdır.

ÜSUL 6.4. Səhiyyə işçiləri üçün ipucu məsləhətlər

Ümumi məlumat

Amerika Birləşmiş Ştatlarının Səhiyyə və İnsan Xidmətləri Departamenti insan alveri problemləri haqqında qısa xülasə sənəd və həmçinin qurbanların müəyyən olunması və onlara yardım edilməsi üçün ipucu məsləhətlər hazırlayıb. Bu üsul həmin materialın bir hissəsini əks etdirir.

Problemə ümumi baxış

Səhiyyə işçiləri insan alveri qurbanları ilə onların üzlaşdığı mühiti anlamadan rəftar etmiş ola bilərlər və buna görə də acınacaqlı vəziyyətdən xilas olmaq üçün qurbanlara yardım etmək imkanını itirə bilərlər. Aşağıda göstərilənlər insan alveri probleminə dair qısa olaraq xülasə baxış və həmçinin insan alveri qurbanlarının müəyyən olunmasına və onlara yardım edilməsinə dair ipucu məsləhətlər verir.

İnsan alveri müasir günlərin geniş yayılmış köləlik formasıdır. İnsan alverinin gizli bir sosial problem olmasına baxmayaraq, nəyə fikir verməli olduğunuzu bilsəniz bir çox insan alveri qurbanlarını rahatlıqla aşkar etmək olar. İnsanlarla alver təkcə zorla fahişəlik demək deyil. İnsan alveri qurbanları məişət işçiləri (dayə yaxud qulluqçu), gizli sexlərdə fəhlə, gözətçi, restoran işçiləri, mühacirlərin işlədiyi fermalarda fəhlə, balıqçılıq sənayesində fəhlə, otel, yaxud turizm sənayesinin işçiləri və dilənçi kimi məcburi əmək vəziyyətlərinə düşə bilərlər. Kənardan qurbanla danışmaq imkanı ola bilər, lakin yeganə şəxslər kimi qurbanlarla birbaşa təmasda olan səhiyyə işçiləri insan alveri qurbanlarına yardım edə bilərlər. Qurbanlar üçün yaşama, səhiyyə, immiqrasiya, ərzaq, gəlir, iş və hüquqi xidmətlər mövcuddur, amma öncə qurbanları aşkar etmək lazımdır.

Qurbanların müəyyən olunması

İnsan alveri qurbanı səhiyyə işçilərinin hər gün kömək etdiyi bir çox digər insanlara bənzəyən bilərlər.

İnsan alveri qurbanları o vaxt ehtiyacları olan yardımı ala bilərlər ki, olaq qurduqları insanlar aşağıdakı məqamları nəzərə alaraq "pərdənin arxasına" baxsınlar:

- Nəzarət altında olduğuna dair sübut
- İş dəyişmək, yaxud buraxmağın imkansız olduğuna dair sübut
- Qançır, yaxud döyülmənin digər izləri
- Qorxu, yaxud depressiya
- Dövlət dilində danışmama
- Ölkəyə dünyanın digər yerindən, yaxud ölkəsindən bu yaxınlarda gəlmə

• Passport, immiqrasiya, yaxud şəxsiyyəti bildirən sənədlərin olmaması

İnsan alverçiləri qurbanları kölə kimi saxlamaq üçün müxtəlif üsullardan istifadə edirlər. Bəzi insan alverçiləri öz qurbanlarını qıfıl və kilid altında saxlayırlar. Bununla belə praktikada daha çox gözə az seçilən üsullardan istifadə olunur. Buraya aiddir:

* Borca görə kölə asılılığı (maliyyə öhdəlikləri, borcu ödəmək üçün kölə asılılığına düşmə)

* Cəmiyyətdən təcrid olunma (kənar şəxslərlə ünsiyyətin məhdudlaşdırılması və görüşlərin nəzarət altında keçirilməsi və ötürülməsi).

* Ailə üzvlərindən, etnik və dini icmalarından təcrid olunma

* Pasportların, vizaların və şəxsiyyəti bildirən sənədlərin müsadirə olunması

* Qurbanlara və onların ailələrinə qarşı hədə-qorxu gəlmək, yaxud zor istifadə etmək

* Qurbanların ailələrinə məsələnin təfəsilatları haqqında məlumat verərək qurbanları biabır etmək hədələri

* Qurbanlara səlahiyyətli orqanlarla əlaqə saxladıkları təqdirdə immiqrasiya qaydalarının pozulmasına görə dustaq, yaxud deportasiya ediləcəklərini demək.

* Qurbanların pullarına nəzarət (e.g. məsələ, onların pullarını "etibarlı yerə saxlamaq xətrinə" saxlamaq).

Bu üsulların məqsədi nəticə etibarilə qurbanlarda qorxu hissi yaratmaqdır. Gəldikləri ölkənin yerli dilində danışa bilməmələri və vətənlərində hüquq-mühafizə orqanlarına qarşı qorxu hissəsinin olması qurbanların sonrakı təcrid olunmasını daha da kəskinləşdirir.

Qurbanın qarşılıqlı əlaqələri

Düzgün sualların verilməsi kiminsə insan alverci qurbanı olduğunu müəyyənləşdirilməsinə kömək edə bilər. Potensial qurbanla təhlükəsiz və məxfi mühitdə söhbət etmək vacibdir. Əgər kimsə qurbanı müşayiət edir və onun qurbana nəzarət etdiyi müəyyən olunursa, qurban həmin adamdan ayırmaq üçün cəhd edilməlidir. Müşayiət edən şəxs insan alverçisi, yaxud insan alverçisi üçün işləyən şəxs ola bilər. İdeal bir vəziyyətdə siz həmçinin qurbanın ana dilində danışan və qurbanın adət-ənənələrini anlayan bir həmkarınızı kömək üçün işə cəlb etməlisiniz. Alternativ bir variant kimi tərcüməçinin xidmətlərindən də yararlana bilərsiniz. Qurbanı, yaxud insan alverçisini tanımadıqlarına və bu və digər yolla maraqların toqquşmasının olmadığına əmin olmaq üçün tərcüməçilərin etibarlılığını yoxlamaq lazımdır.

Mənbə: Amerika Birləşmiş Ştatlarının Səhiyyə və İnsan Xidmətləri Departamenti http://www.acf.hhs.gov/trafficking/campaign_kits/tool_kit_health/identify_victims.html

ÜSUL 6.5. Səhiyyə işçilərinin qurbanları müəyyən etmə metodu

Ümumi məlumat

Bu metod Amerika Birləşmiş Ştatlarının Səhiyyə və İnsan Xidmətləri Departamenti tərəfindən hazırlanıb. Onun daxilində kiminsə insan alverci qurbanı olduğunu müəyyənləşdirmək üçün səhiyyə işçilərinin nəzərə almalı olduqları əsas suallar var. İnsan alvercinin potensial qurbanı olub-olmadığını müəyyən etmək üçün səhiyyə işçiləri hansısa fərdi yoxlayarkən nümunə kimi verilmiş bu sualları soruşa bilərlər.

Metod

Məişət zorakılığının qurbanları ilə olduğu kimi, siz xəstənin insan alverci qurbanı olduğunu düşünürsənsə, şəxsə birbaşa onun döyülb-döyülmədiyinə, yaxud öz iradəsinə zidd saxlanılıb-saxlanılmadığına dair sual verməklə söhbətə başlamamalısınız. Əksinə, siz onun acı təcrübəsinin iti bucaqlarını ötürək başlamalısınız. Əgər mümkündürsə xəstənin dilində danışan, onun adət-ənənələrini anlayan bir həmkarın köməyindən istifadə etməlisiniz və bu zaman unutmayın ki, hər hansı bir sorğu-sual məxfi şəkildə edilməlidir. Tərcüməçinin qurbanı, yaxud insan alverçisini tanımadıqlarına və bu və digər yolla maraqların toqquşmasının olmadığına əmin olmaq üçün tərcüməçilərin etibarlılığını yoxlamalısınız.

Şəxsə hər hansı bir həssas sual vermədən öncə əgər onlar sizinlə görüşə kiminsə müşayiətilə gəlirlərsə onunla təklikdə danışmağa çalışın, çünki bu adam insan alverçisi olaraq özünü həyat yoldaşı, ailənin digər bir üzvü, yaxud iş sahibi kimi qələmə verə bilər. Bununla belə, danışmağı təklif edəndə bunu şübhələr yaratmayacaq tərzdə etməlisiniz.

Təklif olunan yoxlama sualları:

- * İstədiyiniz təqdirdə işinizi, yaxud indiki vəziyyətinizi tərk edə bilərsinizmi?
- * İstədiyiniz vaxt gəlib gəldə bilərsinizmi?
- * Tərk etmək istədikdə sizə hədə-qorxu gəlirlərmə?
- * Hər hansı bir tərzdə sizə xəsarət yetiriblərmə?
- * Sizin yaşayış, yaxud iş şəraitiniz necədir?
- * Hərada yatır və yemək yeyirsiniz?
- * Siz çarpayıda, döşəmədə, yaxud yerdə yatırırsınız?
- * Siz qıdadan, sudan, yuxudan, yaxud tibbi yardımdan məhrum edilibsinizmi?
- * Siz yemək, yatmaq yaxud hamamdan istifadə etmək üçün icazə almalısınızmi?
- * Qapılarınızda və pəncərələrinizdə sizin çıxıb gəldə bilməməyiniz üçün qıfıllar varmı?

- * Kimsə ailənizə hədə-qorxu gəlibmi?
- * Şəxsiyyət və digər sənədləriniz sizdən alınıbmı?
- * Kimsə sizi etmək istəmədiyiniz hərəkətləri etməyə məcbur edirmi?

Mənbə: Amerika Birləşmiş Ştatlarının Səhiyyə və İnsan Xidmətləri Departamenti http://www.acf.hhs.gov/trafficking/campaign_kits/toll_kit_health/screen_questions.htm

ÜSUL 6.6. Hüquq-mühafizə orqanları üçün qurbanları müəyyən etmə üsulu

Ümumi məlumat

Bu üsul Amerika Birləşmiş Ştatlarının Səhiyyə və İnsan Xidmətləri Departamenti tərəfindən hazırlanıb. Onun daxilində kiminsə insan alveri qurbanı olduğunu müəyyənləşdirmək üçün hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşlarının nəzərə almalı olduqları əsas suallar var.

Fırıldaqçılıq/Maliyyə asılılığına dair suallar

- Siz bu işi necə əldə etmisiniz?
- Siz bu ölkəyə necə gəlmisiniz?
- Kim sizi bu ölkəyə gətirib?
- Siz bu ölkəyə sizə vəd edilən hansısa spesifik bir iş dalınca gəlmisiniz?
- Kim sizə bu işi vəd edib?
- Siz digər bir iş görməyə vadar ediblərimi?
- Kim siz vəd edilən işdən fərqli bir iş görməyə vadar edib?
- Siz iş sazişinə bənzər bir sənəd imzalamısınız mı?
- Sizin səyahətinizi kim təşkil edib?
- Sizin səyahətiniz üçün məsrəflər necə ödənilib?
- Siz gördüyünüz işə görə maaş alırsınız mı?
- Sizə ümumiyyətlə, ödəniş edilibmi, yaxud sizin pulunuzu sizin üçün kimə saxlayır?

- Siz öz iş sahibinizə pul borclusunuzmu?
- Sizin iş sahibinizə, yaxud sizi işə götürənə nə qədər borclu olduğunuza dair hər hansı bir qeydiyyat, yaxud qayım varmı?
- Sizin nə qədər qazandığınıza, yaxud sizə nə qədər ödənildiyinə dair qeydlər, yaxud qayımolar varmı?
- Maliyyə əməliyyatları necə aparılır?
- Siz öz qanuni şəxsiyyət sənədlərinizi özünüzdə saxlayırsınız mı? Əgər cavab "xeyir"dirsə onda nə üçün bu belədir?
- Sizə saxta şəxsiyyət, yaxud digər sənəd veriblərimi?
- Sizi etmək istəmədiyiniz hərəkətləri etməyə məcbur edirlərimi?

Fiziki təhqirə dair suallar

- Siz çıxıb getmək istəyəndə sizə xəsarət yetirmək hədə-qorxusu gəliblərimi?
- Çıxıb getmək istəyəndə digər insanlara qarşı xəsarət yetirməklə hədə-qorxu gəldiyinin şahidi olmusunuzmu?
- Sizin ailənizlə hədə-qorxu gəliblərimi?
- Siz hər hansı digər insanın ailəsinə hədə-qorxu gəldiyini bilirsinizmi?
- Siz nə vaxtsa fiziki cəhətdən incidiblərimi, yaxud siz nə vaxtsa digər insanın fiziki incidilməsinin şahidi olmusunuzmu?
- Siz nə kimi fiziki incidilmənin şahidi olursunuz?
- Fiziki təhqir zamanı hər hansı alətlərdən, yaxud silahlardan istifadə olunubdurmu?
- Bu alət və silahlar harada yerləşir?
- Bu vəziyyət ilə əlaqəsi olmayan konar bir şəxsə bu təhqir haqqında məlumat verilibmi (məsələn, polisə hesabatları, məişət zorakılığı haqqında hesabatlar, xəstəxana qeydləri, sosial xidmət qeydləri)?
- Sizin yanınızda kimisə xəsarət yetirməklə incidilib, yaxud hədə-qorxu gəliblərimi?
- Tibbi problemlər necə həll olunub və xidmət göstərən kim olub?

Hərəkət etmə azadlığına dair suallar

- Sizin hərəkət etmə azadlığınız məhdudlaşdırılırmı?
- Siz cəmi yerdə yaşayır və işləyirsiniz?
- Siz hansı şəraitdə tələ başına qoymuşdular?
- Fiziki məhdudiyyətlərin qoyulması qıfıl, zəncir və s. ediləmi?
- Kilidlərdən istifadə olunubmu və onlara kimin açarı olub?
- İctimai yerlərdə hərəkət necə edilirdi (məsələn, maşın, fərqon, avtobus, metro)?
- Sizin ictimai yerlərdə hərəkətinizi kim izləyirdi?
- Şəxsi istifadə üçün mallar və xidmətlərin alınması necə aparılırdı (məs. dərmanlar, reseptlər)?
- Hansı kütləvi informasiya, yaxud telekommunikasiya vasitələrinə sizin çıxışınız var idi (məs. televiziya, radio, qəzetlər, jurnallar, telefon, internet)?

Psixoloji təzyiqə dair suallar

Davranış göstəriciləri:

- Siz kimdən qorxursunuz?
- Nə üçün siz onlardan qorxursunuz?
- Sizi incidən insanların əqibətinin necə olmasını istərdiniz (məs. dustaqlana, deportasiya)?
- Polisi qarşı fikriniz necədir? Nə üçün?

Ötraf mühit göstəriciləri:

- Siz cəmi yerdə yaşayır və işləyirsiniz?
- Siz harada yaşayır/qidalanır/yatırırsınız?
- İddia edilən cinayətkarlar harada yaşayır/qidalanır/yatırırlar?
- Bu iki qrup arasında yaşayış şəraitləri həddindən artıq fərqlidir?

Qurbanı sorğu-sual edə hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları aşağıdakıları nəzərə almalıdırlar:

Oğurlanan qurbanların vaxt ötdükə onları əsir götürənlərin gözündə simpatiya doğurmaqları ilə müşayiət olunan mümkün "Stok-

holm", yaxud "Petti Harts" sindromları varmı?

Mənbə: Amerika Birləşmiş Ştatlarının Səhiyyə və İnsan Xidmətləri Departamenti http://www.acf.hhs.gov/trafficking/campaign_kits/toll_kit_health/screen_questions.htm

ÜSUL. 6.7. Qurbanların sorğu-sual olunması

Ümumi məlumat

Qurbanın müəyyən olunması prosesi zamanı qurbanların hüquqlarına, onların seçiminə və müstəqilliyinə hörmət edilməlidir. Buna nail olmaq üçün məsləhət görülür ki, qurbanın müəyyən edilməsi prosesi Dövlətdə mövcud olan qurbanın mühafizə mexanizmlərinin ayrılmaz bir hissəsi olsun.

Bu üsul ATOT tərəfindən hazırlanıb və onda bəzi elementlər var ki, onlar hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşlarının insan alverinə məruz qalmaq şübhəsilə sorğu-sual edilən şəxslərlə işini istiqamətləndirəcək.

Şübhəli qurbanların sorğu-sual edilməsi

Oğur hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşlarının şəxslərin insan alverinə məruz qaldıqlarını təsdiqləyən şübhələri varsa, onlar ilk söhbət zamanı həmin şəxslərin insan alverinə məruz qaldığını müəyyən edə bilərlər.

* Sorğu-sual edilən şəxsin hüquqi statusundan asılı olmayaraq ilk söhbət zamanı aşağıdakı minimum standartlar təmin olunmalıdır:

- İnsan alverinə məruz qalması ehtimal olunan şəxslərin polis dindirilməsi proseduru və onun nəticələri haqqında məlumatlandırılmalıdır.

- Verilən məlumat aydın, dəqiq və insan alverinə məruz qalması ehtimal edilən şəxsin ana dilində olmalıdır.

- Sorğu-sual zamanı təcrübəli tərcüməçilər iştirak etməlidirlər.

- İntim əlaqələr və fahişəliklə bağlı təcrübə kimi şəxsin həyatına aid suallardan qaçınmalıdır.

* İnsan alverinə məruz qalan şəxs yekun olaraq yalnız insan alveri cinayətinin fərqləndirən elementləri aşkar olunduğu təqdirdə müəyyən edilə bilər.

* İnsan alveri cinayətinin müəkkəbliyini və post-travma stress sarsıntısından əziyyət çəkən insan alverinə məruz qalan şəxslərin həssas statusunu nəzərə alaraq bunun üçün müəyyən vaxt tələb oluna bilər.

* qurbanların özünü tanımasının tezləşdirilməsində xüsusilə səmərəli vasitə "düşünmə müddətidir" (bax fəsil VII) ki, həmin müddətdən insan alverinə məruz qalması ehtimal olunan şəxsə xidmət və məsləhətləşmə üçün istinad edilir, lakin bu zaman onun statusu barəsində dərhal polisə məlumat verilmir. Bu insan alverinə məruz qalması ehtimal olunan şəxsə imkan verir ki, o müvafiq dəstəyi alsın və buna müvafiq olaraq qərarlar qəbul etsin.

* Sözügedən işin insan alveri olduğunu müəyyən etmək üçün lazım olan bütün faktlar və müvafiq məlumatların aşkarlanması üçün insan alverinə məruz qalması ehtimal olunan şəxsin izahatlarından başqa digər sübutlar da toplanmalıdır.

Mənbə: Dövlət Yardım Təyinatı Mexanizmləri: İnsan alverinə məruz qalanların Hüquqlarının Qorunması üçün Birgə Söylər (Varşava, ATOT, 2004), aşağıdakı ünvanda əldə oluna bilər:

http://www.oscc.org/documents/odihr/2004/05/2903_en.pdf

ÜSUL. 6.8. Qurbanlarla sorğu-sualın etik və təhlükəsiz aparılması

Ümumi məlumat

İnsan alverinə məruz qalan şəxsin sorğu-sual olunması bir sıra etik suallar və təhlükəsizlik məsələləri doğurur.

Dünya Səhiyyə Təşkilatı (WHO) insan alveri qurbanlarının vəziyyətindən xəbərsiz olan əsasən tədqiqatçıların, kütləvi informasiya vasitələri işçilərinin və xidmət sahəsi əməkdaşlarının istifadəsi üçün bir sıra tövsiyələr hazırlamışdır. Bu tövsiyələr insan alverinə məruz

qalan qadınlarla sorğu-sualın etik və təhlükəsiz tərzdə keçirilməsi üçün 10 istiqamətverici prinsiplər əsasında hazırlanıb. Tövsiyələrin qadın qurbanlarla işə aid olmasına baxmayaraq, onlar insan alverinin digər qurbanlarına da şamil oluna bilər.

DST-nin İnsan alverinə məruz qalan Qadının sorğu-sual olunmasına dair Etik və Təhlükəsizlik Tövsiyələri

1. Zərər vermə

Hər bir qadınla və vəziyyətlə zərər vermə ehtimalının yüksək olduğu kimi davranın (əgər buna əks sübut yoxdursa). Qısa, yaxud uzun bir vaxt ərzində qadının vəziyyətini pisləşdirəcək heç bir sorğu-sual aparmayın.

2. Mətləbinizi bilin və riskləri qiymətləndirin

Sorğu-sualdan öncə insan alverilə və hər bir qadının vəziyyəti ilə bağlı riskləri öyrənin.

3. İstinad olunacaq məlumat hazırlayın: Əməl edə bil-məyəcəyiniz vədlər etməyin

Müvafiq hüquq, səhiyyə, sığınacaq, sosial dəstək və təhlükəsizlik xidmətləri haqqında qadının ana dilində və yerli dildə (əgər fərqlidir) məlumatı təqdim etməyə və yardım üçün təyin olunmuş resursların əldə olunmasına kömək etməyə hazır olun (tələb olunarsa).

4. Tərcüməçilərin və köməkçi işçilərin adekvat olaraq seçilməsini və hazırlanmasını aparın

Tərcüməçilərin, köməkçi işçilərin, yaxud digərlərinin işə cəlb olunmasının risk və faydalarını götür-qoy edin və yoxlama və təlim üçün adekvat metodlar hazırlayın.

5. Anonimlik və məxfiliyə əmin olun

Qadınla əlaqə saxlanıldığı andan onun işinin təfəsilatlarının ictimaiyyətə açıqlandığı vaxta qədər respondentin şəxsiyyətini və məxfiliyini bütün sorğu-sual prosesi boyunca mühafizə edin.

6. Məlumatlandırılmış razılıq əldə edin

Hər bir respondentin sorğu-sual məzmununu və məqsədini, məlumatın məqsədli istifadəsini, qadının suallara cavab verməmək, istədiyi vaxt sorğu-sualı dayandırmaq və məlumatın sonradan necə istifadə olunacağına məhdudiyyət qoymaq hüququnu aydın başa düşdüyünə əmin olun.

7. Hər qadının öz vəziyyətini və onun təhlükəsizliyə bağlı riskləri necə qiymətləndirdiyinə qulaq asın və hörmət edin

Hər qadının müxtəlif narahatçılıqları olduğunu və qadının öz narahatçılıqlarını digər insanlardan fərqli dəyərləndirdiyini anlayın.

8. Qadına yenidən travma yetirməyin

Emosional cavablara təhrik edən suallar verməyin. Qadının sarsıntısına cavab verməyə və onun güclü cəhdlərini vurğulamağa hazır olun.

9. Fövqəladə müdaxiləyə hazır olun.

Qadın, yaxınlaşmaqda olan təhlükədə olduğunu dedikdə ona cavab verməyə hazır olun.

10. Toplanan məlumatdan yaxşı istifadə edin.

Məlumatdan clo istifadə edin ki, onun fordi olaraq qadına, yaxud ümumiyyətlə, insan alverinə məruz qalmış qadınlar üçün yaxşı polis praktikalarının və müdaxilələrinin inkişafında faydası olsun.

Mənbə: Dünya Səhiyyə Təşkilatı, WHO İnsan Alverinə Məruz Qalmış Qadınların Sorğu-Sual Olunması Üçün Etik və Təhlükəsizlik Təvsiyələri (Jeneva, 2003), aşağıdakı ünvanda əldə oluna bilər:

<http://www.who.int/gender/documents/cn/final%20recommendations%2023%20oct.pdf>

ÜSUL.6.9. Qurbanın sertifikatlaşdırılması

Ümumi məlumat

İnsan alveri qurbanları rahat tərzdə öz statuslarını qurban kimi təyin edə bilmirlər və nəticədə bu qrup insanlar üçün mövcud olan xidmətlərin əldə olunmasında çətinliklərlə üzləşə bilərlər. Buna görə Dövlət bu fərdlərin "qurban statusunu" təsdiq edən sənəd və müvəqqəti yaşayış icazələri, səhiyyə xidmətləri, sığınacaq və mühafizə daxil olmaqla müxtəlif xidmətlərdən yararlanmaq üçün səlahiyyət verən üsulları nəzərdən keçirə bilər. İnsanlarla Alver Protokolu qurbanlara yardım və dəstəklə bağlı bəzi müddəalar irəli sürsə də, clo bir spesifik tələb, yaxud proses yoxdur ki, qurbanların statusu qurban kimi müəyyən edilsin. Qurbanlara yardım edilməsi istiqamətində addımlar atıldığı hallarda qanunvericilər ola bilsin ki, qurbanların və digərlərinin öz adlarından çıxış edərək qurban statusunu almaq üçün çalışa biləcəyi bir prosesin təsis olunmasını nəzərdən keçirsinlər.

Ümumiyyətlə, bu aşağıda sadalananların birini, yaxud hamısını əhatə edə bilər:

* İnsan alverçilərini məhkum edən, yaxud insan alveri işlərinə mülki yaxud digər iddia formasında baxan məhkəmə və tribunallara imkan verilir ki, bu prosesdə iştirak edib-ətmədiyindən asılı olmayaraq proses zamanı müəyyən edilmiş hər hansı bir qurbana hüquq və səlahiyyətlər versinlər.

* İstintaq, yaxud cinayət işinin gedişində qurbanlarla rastlaşan hüquq-mühafizə orqanlarının, sərhəd xidməti və digər orqanların rəsmilərinin orizələri əsasında məhkəmə, yaxud inzibati qaydada qərarların verilməsi.

* İddia edilən qurbanın şəxson öz, yaxud qeyri-hökumət təşkilatının nümayəndəsi kimi hansısa nümayəndəsi tərəfindən verilən

orizəsi əsasında məhkəmə, yaxud inzibati qaydada qərarın verilməsi.

Amerika Birləşmiş Ştatlarında sertifikatlaşdırma prosesi

Aşağıda göstərilənlər Amerika Birləşmiş Ştatlarının Səhiyyə və İnsan Xidmətləri Departamenti tərəfindən idarə edilən Qurbanın Sertifikatlaşdırma Prosesinin bir misalı olaraq nümayiş etdirilir. Sertifikatlaşdırma ABŞ vətəndaşı olmayan hər hansı insan alveri qurbanına imkan verir ki, federal, yaxud ştat proqramına görə xüsusi viza, müəyyən faydalar və xidmətləri almağa, yaxud qaçqın kimi fəaliyyət göstərməyə hüququ olsun. ABŞ-da olduqları müddətdə həyatlarını yenidən qurmaq üçün onlara lazım ola biləcək yardımı və xidmətləri almaq üçün sertifikatlaşdırma qurbanları lazımı sənədlərlə təmin edir. ABŞ vətəndaşı olan insan alveri qurbanlarına yardım əldə etmək üçün sertifikatlaşdırma tələb olunmur. ABŞ vətəndaşları olaraq onların bir çox imtiyazları artıq mövcud ola bilər. Sertifikatı almaq üçün insan alveri qurbanları aşağıdakı tələblərə cavab verməlidirlər:

- * 2000-ci il İnsan Alveri Qurbanlarının Mühafizə Aktı ilə təyin olunduğu kimi ağır formalı insan alverinin qurbanı olmalıdırlar.

- * İnsan alveri hallarının istintaqında və cinayət işinin açılmasında kömək etmək istəyinin olması və

- * T-sınıf viza üçün həqiqilik orizə formasının doldurulması, yaxud da

- * İnsan alverçilərinin cinayət təqibi üçün Amerika Birləşmiş Ştatlarının Gömrük və İmmiqrasiya Xidmətlərindən davamlı mövcudluq statusunun alınması.

Yuxarıda sadalanan sertifikatlaşdırma tələblərinə cavab verdiyi təqdirdə insan alveri qurbanları Səhiyyə və İnsan Xidmətləri Departamentinin Qaçqınların Yerləşdirilməsi İdarəsindən rəsmi sertifikatlaşdırma məktubu alacaqlar. Qaçqınların Yerləşdirilməsi İdarəsi

tərəfindən sertifikatlaşdırılmış həddi-bülluğa çatmış qurbanların müəyyən fayda və xidmətlərdən yararlanmağa hüquqları var. İnsan alverinin uşaq qurbanlarının (18 yaşından kiçik) xidmətlər və faydalardan yararlanmaq üçün sertifikatlaşması tələb olunmur. Qaçqınların Yerləşdirilməsi İdarəsi uşağın ağır formalı insan alverinin qurbanı olduğu və buna görə faydalardan yararlanmaq üçün tam hüququnun olduğu haqqında məktub verəcək.

Mənbə: Amerika Birləşmiş Ştatlarının Səhiyyə və İnsan Xidmətləri Departamenti, İnsan Alveri Qurbanlarının Xilas və Bərpa Olunması Kampaniyası

http://www.acf.hhs.gov/trafficking/about/ccrt_victims.html

İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu

(28 iyun 2005-ci il, № 958-III)

Bu qanun Azərbaycan Respublikasında insan alverinin profilaktikasının, insan alverinə qarşı mübarizənin hüquqi və təşkilati əsaslarını, habelə insan alveri qurbanlarının hüquqi vəziyyətini müəyyən edir, insan alveri qurbanlarının müdafiəsi və onlara yardım göstərilməsi məsələlərini tənzimləyir.

I fəsil

Ümumi müddəalar

Maddə 1. Əsas anlayışlar

1.0. Bu qanunda aşağıdakı əsas anlayışlardan istifadə olunur:

1.0.1. insan alveri - zor tətbiq etmək hədəsi ilə və ya zor tətbiq etməklə, hədə-qorxu və ya digər məcburetmə vasitələri ilə, oğurlama,

dələduzluq, aldatma yolu ilə təsir imkanlarından və ya zəiflik vəziyyətindən sui-istifadə etməklə, yaxud digər şəxsə nəzarət edən şəxsin razılığının alınması üçün maddi və sair nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər verməklə və ya almaqla insanların istismar məqsədi ilə cəlb edilməsi, öldürülməsi, saxlanması, gizlədilməsi, daşınması, verilməsi və ya qəbul edilməsi (uşağın istismar məqsədi ilə cəlb edilməsi, öldürülməsi, saxlanması, gizlədilməsi, daşınması, verilməsi və ya qəbul edilməsi bu maddədə göstərilən üsullardan istifadə olunmasa da insan alveri hesab edilir);

1.0.2. insanların istismarı - məcburi əmək (xidmət), cinsi istismar, köləlik, köləliyə bənzər adətlər və onlardan irəli gələn asılılıq vəziyyəti, insan orqanlarının və toxumalarının qanunsuz çıxarılması, şəxs üzərində qanunsuz biotibbi tədqiqatların aparılması, qadının surroqat ana kimi istifadə edilməsi, qanunsuz, o cümlədən cinayətkar fəaliyyətə cəlb etmə, habelə insanların digər formada istismar edilməsi (insan alveri 1.0.1-ci maddədə göstərilən üsullarla törədildikdə insan alveri qurbanının istismar olunmasına dair razılığı nəzərə alınmır);

1.0.3. məcburi əmək (xidmət) - qanunsuz olaraq şəxsin müəyyən işin yerinə yetirilməsinə (xidmətin göstərilməsinə) məcbur edilməsi;

1.0.4. cinsi istismar - şəxsin fahişəlikdə, seksual köləlikdə və ya pornoqrafik materialların istehsalında istifadə edilməsi, digər şəxslərin cinsi istismarından mənfəət əldə edilməsi;

1.0.5. köləlik - şəxs üzərində mülkiyyət hüququna xas olan səlahiyyətlərin tam və ya qismən həyata keçirilməsi;

1.0.6. köləliyə bənzər adətlər - 1956-cı il 30 aprel tarixli "Köleliyin, qul ticarətinin və köləliyə oxşar institutların və adətlərin ləğv olunması haqqında Əlavə Konvensiya"nın 1-ci maddəsində göstərilmiş institut və adətlər;

1.0.7. insan alverçisi - insan alveri ilə əlaqədar hər hansı fəaliyyəti həyata keçirən fiziki və ya hüquqi şəxs;

1.0.8. insan alverinin qurbanı - insan alverindən zərər çəkmiş, yaxud zərər çəkməsi ehtimal olunan şəxs;

1.0.9. uşaq - 18 yaşına çatmayan şəxs;

1.0.10. insan alverinin potensial qurbanları - avaralıqla və ya di-
lənciliklə məşğul olanlar, səfil, ictimai həyat tərzini sürən, kim-
səyə, bəxşsiz, təhsildən qoruzlu şəxslə yayınan uşaqlar, narkotik
vasitələrdən və psixotrop maddələrdən asılılığı olan şəxslər.

Maddə 2. İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında qanunvericilik

İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında qanunvericilik Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasından, Azərbaycan Respublikasının tə-
rəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdən, bu qanundan və Azərbaycan Respublikasının digər qanunvericilik aktlarından ibarətdir.

Maddə 3. İnsan alverinə qarşı mübarizənin məqsədləri

3.1. İnsan alverinə qarşı mübarizənin məqsədləri:

3.1.1. şəxsiyyətin və cəmiyyətin insan alverinin istənilən forma-
larından müdafiəsindən;

3.1.2. insan alverinin aşkar edilməsi və qarşısının alınmasından, habelə nəticələrinin aradan qaldırılmasından ibarətdir.

3.2. Göstərilən məqsədlərə:

3.2.1. insan alverinin səbəblərinin, insan alverinə şərait yaradan halların müəyyən edilməsi və aradan qaldırılması;

3.2.2. şəxslərin insan alverinin qurbanına çevrilməsi riskinin azaldılması;

3.2.3. insan alveri qurbanlarının hüquqlarının bərpası və sosial re-
abilitasiyası vasitəsilə nail olunur.

Maddə 4. İnsan alverinə qarşı mübarizənin əsas prinsipləri

4.0. Azərbaycan Respublikasında insan alverinə qarşı mübarizə
aşağıdakı prinsiplərə əsaslanır:

4.0.1. insan alveri qurbanlarının cəmiyyətdə ayrı-seçkiliyə mə-
ruz qalmasının qarşısının alınması;

4.0.2. insan alveri qurbanlarının təhlükəsizliyinin və onlarla nəzakətli rəftarın təmin edilməsi;

4.0.3. insan alverinə görə cəzanın ləbəüdlüyü;

4.0.4. hüquqi, siyasi, sosial-iqtisadi və təşkilati xarakterli profilaktik tədbirlərin həyata keçirilməsi;

4.0.5. insan alverinə qarşı mübarizəyə qeyri-hökumət təşkilatlarının cəlb edilməsi;

4.0.6. insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi.

II fəsil

İnsan alverinə qarşı mübarizənin təşkilati əsasları

Maddə 5. İnsan alverinə qarşı mübarizə aparan dövlət orqanlarına kömək göstərilməsi

Dövlət və yerli özünüidarəetmə orqanları, vəzifəli şəxslər, fiziki və hüquqi şəxslər insan alverinə qarşı mübarizə aparan dövlət orqanlarına kömək göstərməlidirlər.

Maddə 6. İnsan Alverinə Qarşı Mübarizə üzrə Milli Fəaliyyət Planı

6.1. Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təsdiq edilən Azərbaycan Respublikasında İnsan Alverinə Qarşı Mübarizə üzrə Milli Fəaliyyət Planı (bundan sonra Milli Fəaliyyət Planı) insan alverinə qarşı mübarizədə müvafiq qurumların qarşılıqlı fəaliyyətinə imkan verən səmərəli sistemi təmin etmək məqsədi daşıyır.

6.2. Milli Fəaliyyət Planı insan alverinə qarşı mübarizədə əsas vəzifələri, onların icra edilməsində müxtəlif qurumların (icra hakimiyyəti orqanları, qeyri-hökumət təşkilatları, beynəlxalq tərəfdaşlar və digər orqanlar) iştirakı və bu qurumların fəaliyyətinin Milli Koordinator tərəfindən əlaqələndirilməsini, insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində digər tədbirləri nəzərdə tutur.

6.3. Milli Fəaliyyət Planının səmərəliliyini artırmaq, o cümlədən insanların təhlükəsizliyini təmin etmək və məlumatları qorumaq məqsədi ilə Milli Fəaliyyət Planı iştirakçılarının öz vəzifələrini icra etməsi "yalnız zəruri məlumatlara malik olma" prinsipinə əsaslanır. Bu prinsipin tətbiq edilməsi iştirakçıların yalnız səlahiyyətləri daxilində Milli Fəaliyyət Planının icrasında iştirak etməsini təmin edir və Milli Fəaliyyət Planı iştirakçılarının korrupsiyaya məruz qalmasına və insan alveri ilə bağlı cinayətləri törədən şəxslərin iştirakçılara təsir edə bilməsinə qarşı səmərəli müdafiəni təmin etmək məqsədi daşıyır.

Maddə 7. İnsan alverinə qarşı mübarizə üzrə Milli Koordinator

7.1. Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təyin edilən İnsan alverinə qarşı mübarizə üzrə Milli Koordinator (bundan sonra Milli Koordinator) Milli Fəaliyyət Planının həyata keçirilməsi üzrə məsul şəxsdir.

7.2. Milli Fəaliyyət Planı iştirakçılarının qarşılıqlı əməkdaşlığının vahid sistemini yaratmaq və bu qurumlar arasında məlumat mübadiləsinə təmin etmək məqsədi ilə Milli Koordinator tərəfindən həmin qurumların fəaliyyətinin əlaqələndirilməsi həyata keçirilir.

7.3. Milli Koordinator insan alveri ilə bağlı cinayətlərlə əlaqədar əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin və cinayət təqibinin daha səmərəli surətdə həyata keçirilməsi məqsədi ilə təhlükəsizlik, sərhəd xidməti, polis, prokurorluq orqanları, məhkəmələr, digər dövlət orqanları və qeyri-hökumət təşkilatları ilə zəruri əlaqələr qurur.

7.4. Milli Koordinatorun funksiyaları Milli Fəaliyyət Planı ilə müəyyən edilir.

7.5. Milli Koordinator Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanına, Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə və Azərbaycan Respublikasının insan hüquqları üzrə müvəkkilinə (ombudsmana) Azərbaycan Respublikasında insan alverinə qarşı mübarizəyə dair illik məlumat təqdim edir.

Maddə 8. İnsan alverinə qarşı mübarizə üzrə xüsusi polis qurumu

8.1. Milli Fəaliyyət Planında göstərilən vəzifələrin səmərəli icrası, insan alveri qurbanlarının təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, onlara peşəkar yardım göstərilməsi, insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində məlumatların vahid mərkəzdə cəmlənməsi və qorunması, insan alverinə qarşı mübarizənin xüsusi təlim keçmiş peşəkar polis əməkdaşları və lazımi avadanlıqla təchiz edilmiş polis qurumu tərəfindən həyata keçirilməsi məqsədi ilə xüsusi polis qurumu yaradılır.

8.2. Xüsusi polis qurumu insan alveri qurbanlarının müəyyən edilməsi və müdafiə edilməsi ilə yanaşı, həmçinin insan alveri ilə bağlı cinayətlər üzrə səlahiyyətləri daxilində əməliyyat-əxtəris fəaliyyətini və cinayət təqibini həyata keçirir. İnsan alveri ilə bağlı cinayət işləri üzrə araşdırma aparılarkən toplanan məlumatların qeydə alınması və istifadəsi üçün vahid məlumat bazası yaradılır.

İnsan alverinə qarşı mübarizə üzrə xüsusi polis qurumu birbaşa Milli Koordinatora tabedir.

8.3. Xüsusi polis qurumunun əməkdaşları xidmətə şəffaflıq əsasında, digər meyarlarla yanaşı şəxsi keyfiyyətlər, peşə hazırlığı, təhsil səviyyəsi və psixoloji dayanıqlıq baxımından insan alverinə qarşı mübarizə üzrə xüsusi polis qurumunda xidmətə yararlı olmaları nəzərə alınmaqla qəbul edilirlər. Xüsusi polis qurumuna xidmətə qəbul olunmuş əməkdaşlar əsasən aşağıdakı məsələlər üzrə təlim keçirlər:

8.3.1. insan alveri qurbanlarından və digər mənbələrdən qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada məlumatların, sənədlərin və digər obyektlərin əldə edilməsi, təhlili və sübut qismində təqdim edilməsi;

8.3.2. insan alveri qurbanlarının müəyyən edilməsi üsulları;

8.3.3. müəyyən müşahidə üsullarından və texniki vasitələrdən istifadə edilməsi;

8.3.4. insan alveri qurbanları ilə davranış qaydaları.

8.4. Şəxsin insan alverindən zərər çəkməsi ehtimal edildikdə, yaxud insan alveri ilə bağlı cinayətlərin törədilməsi və ya hazırlanması digər orqanlar tərəfindən aşkar edildikdə, bu barədə xüsusi

polis qurumuna dərhal məlumat verilməli, müvafiq sənədlər həmin quruma təqdim edilməli və zəruri kömək göstərilməlidir.

8.5. İnsan alverinə qarşı mübarizə aparən hüquq-mühafizə orqanları xüsusi polis qurumu ilə qarşılıqlı əlaqələrin təmin edilməsi məqsədi ilə əlaqələndirici qismində fəaliyyət göstərən və insan alveri üzrə təlim keçmiş əməkdaşlarını müəyyən edirlər.

Maddə 9. İnsan alverinə qarşı mübarizə sahəsində vəzifələr

9.1. Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı insan alverinə qarşı mübarizəni insan alveri ilə bağlı cinayətlərin, habelə insan alveri üzrə mütəşəkkil cinayətkarlığın qarşısını almaq, onları aşkar etmək və aradan qaldırmaq yolu ilə həyata keçirir.

9.2. İnsan alverinin qurbanı olan Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları Azərbaycan Respublikası hüddurlarından kənarda olduqları təqdirdə, onların hüquq və mənafelərinin müdafiəsini Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı həyata keçirir. Azərbaycan Respublikasının xaricdəki diplomatik nümayəndəlikləri və konsulluqları öz səlahiyyətləri daxilində və yerləşdikləri ölkənin qanunvericiliyinə uyğun olaraq insan alverinə qarşı mübarizəni həyata keçirən orqanlara hərtərəfli yardım edirlər.

9.3. Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı insan alverinə qarşı mübarizəni transmilli mütəşəkkil cinayətkar qrupların insan alverçiləri ilə əlaqələrini müəyyən etmək, habelə insan alveri ilə bağlı transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığın qarşısını almaq, onu aşkar etmək və aradan qaldırmaq yolu ilə həyata keçirir.

9.4. Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanları insan alverinə qarşı mübarizəni insan alverçilərinin Azərbaycan Respublikasının dövlət və gömrük sərhədlərini keçməsinə, habelə insan alveri qurbanlarının Azərbaycan Respublikasının dövlət və gömrük sərhədlərindən keçirilməsini aşkar etmək və aradan qaldırmaq, bu cür əməllərin qarşısını almaq yolu ilə həyata keçirirlər.

9.5. Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı insan alveri qurbanlarının sosial rəabilitasiya üzrə təkliflər ha-

zırlayır və Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanına təqdim edir.

9.6. Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı insan alveri qurbanlarına tibbi, o cümlədən psixoloji yardımın göstərilməsi üzrə proqramlar və kompleks tədbirlər planları hazırlayır və həyata keçirir.

9.7. Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı təhsil müəssisələrinin tədris planlarında insan alverinin profilaktikasına və qarşısının alınmasına yönəldilmiş kurslar nəzərdə tutur, insan alveri ilə mübarizə aparan mütəxəssislərin hazırlanması üçün tədris proqramları hazırlayır.

Maddə 10. İnsan alverinin qarşısının alınması sahəsində qeyri-hökumət təşkilatları ilə əməkdaşlıq

10.1. Dövlət orqanları insan alverinin qarşısının alınması sahəsində qeyri-hökumət təşkilatları ilə əməkdaşlıq edirlər.

10.2. İnsan alverinin qarşısının alınması sahəsində fəaliyyət göstərən qeyri-hökumət təşkilatları insan alverinin potensial qurbanlarının maarifləndirilməsi işlərinə, insan alveri qurbanları üçün xüsusi müəssisələrin fəaliyyətinin təşkil edilməsinə, insan alveri qurbanlarına hüquqi yardımın göstərilməsinə və onların sosial reabilitasiyasına cəlb edirlər.

10.3. Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı bu qanunun 10.2-ci maddəsində nəzərdə tutulan məqsədlər üçün zəruri ehtiyacları Milli Koordinatorla birlikdə müəyyən edərək qrantlar verə bilər.

III fəsil

İnsan alverinin profilaktikası

Maddə 11. İnsan alverinin profilaktikasının təşkili

11.1. İnsan alverinin profilaktikası müxtəlif dövlət proqramları çərçivəsində xüsusi tədbirlər sistemi əsasında təşkil edilir.

11.2. İnsan alverinin profilaktikası üzrə tədbirlər sisteminə aşağıdakılar daxildir:

11.2.1. insan alverinin qarşısının alınması, xüsusilə də gender aspektləri üzrə tədqiqatların aparılması;

11.2.2. insan alverinə şərait yaradan sosial problemlərin həllinə yönəldilmiş proqramların hazırlanması və həyata keçirilməsi;

11.2.3. qadın və uşaqların hüquqi və sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi;

11.2.4. insan alverinin potensial qurbanlarının ictimai-faydalı əməyə cəlb edilməsi, onların məşğulluğunun təmin edilməsi;

11.2.5. insan alverindən zərərçəkmiş şəxslərin işə götürülməsi üçün sahibkarların həvəsləndirilməsi;

11.2.6. insan alverinin potensial qurbanları arasında maarifləndirmə və təbliğat işinin təşkil edilməsi, onların insan alveri qurbanlarını gözləyən təhlükə, dövlət tərəfindən təmin edilən müdafiə tədbirləri, insan alverinə qarşı dövlət tərəfindən həyata keçirilən inzibati, cinayət-hüquqi və digər tədbirlər barədə məlumatlandırılması;

11.2.7. uşaqların baxımsızlığına və kimsəsizliyinə şərait yaranan səbəb və halların aşkar edilməsinə və aradan qaldırılmasına yönəldilmiş sosial, hüquqi, pedaqoji və digər tədbirlər sisteminin yaradılması və ondan səmərəli istifadə edilməsi;

11.2.8. təhsildən yayınan uşaqların aşkar edilməsi, onların tərbiyə edilməsi və təhsil almaları üçün tədbirlərin görülməsi;

11.2.9. təhsil müəssisələri, uşaq evləri, internat məktəbləri və yetkinlik yaşına çatmayanların baxımsızlığının və hüquq pozuntularının profilaktikasını həyata keçirən digər orqan və müəssisələrdə xüsusi proqramların hazırlanması və həyata keçirilməsi;

11.2.10. insan alverinə qarşı mübarizəni həyata keçirən orqanların əməkdaşları üçün xüsusi tədris kurslarının təşkil edilməsi.

IV fəsil

İnsan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyası və müdafiəsi

Maddə 12. İnsan alveri qurbanları üçün xüsusi müəssisələr

12.1. İnsan alveri qurbanlarının müdafiəsi üçün aşağıdakı xüsusi müəssisələr yaradılır:

12.1.1. insan alveri qurbanlarının müvəqqəti yaşaması üçün sığınacaqlar;

12.1.2. insan alveri qurbanlarına yardım mərkəzləri.

12.2. Xüsusi müəssisələrdə bütün xidmətlər ödənişsiz göstərilir. Xüsusi müəssisələrdə hər hansı pullu xidmətlərin göstərilməsinə yol verilmir.

12.3. Xüsusi müəssisələrin yaradılması, maliyyələşdirilməsi, fəaliyyəti, habelə onların fəaliyyətinə nəzarət qaydaları Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir.

Maddə 13. İnsan alveri qurbanlarının müvəqqəti yaşaması üçün sığınacaqlar

13.1. İnsan alveri qurbanlarının müvəqqəti yaşaması üçün sığınacaqlar (bundan sonra sığınacaqlar) insan alveri qurbanlarına ləyiqli yaşayış şəraitinin yaradılması, onların təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, orada sığınacaq tapan şəxslərin qida və dərman preparatları ilə təmin edilməsi, onlara təxiras alınmaz tibbi, psixoloji, sosial və hüquqi yardımın göstərilməsi üçün yaradılır. Sığınacaqlarda insan alveri qurbanlarına telefonla danışmaq və tərcüməçinin xidmətlərindən istifadə etmək imkanı yaradılır. Konfidensial söhbət aparılması üçün xüsusi yerlər ayrılır.

13.2. Sığınacaqlarda insan alveri qurbanlarının şəxsiyyətinin anonimliyi təmin edilir və onların razılıqları olmadan barələrində cinayət təqibi orqanlarına və ya digər dövlət orqanlarına məlumat verilmir.

13.3. Sığınacaq davranışından, cinayət təqibi orqanları ilə əməkdaşlıq etmək və insan alverçilərinə qarşı ifadə vermək istəyindən asılı olmayaraq insan alverinin qurbanına onun xahişi ilə 30 gün müddətində təqdim edilir.

13.4. Sığınacaq verilmə müddəti xüsusi polis qurumunun və ya insan alveri qurbanının vəsatəti ilə uzadıla bilər. Bütün hallarda sığınacağa yerləşdirmə və sığınacaq verilmə müddətinin uzadılması insan alveri qurbanının razılığı ilə həyata keçirilir.

13.5. İnsan alverinin qurbanı olmuş uşaqlara sığınacaq verilməsi və onların orada saxlanılması bu qanunun 16-cı maddəsinə müvafiq olaraq həyata keçirilir.

Maddə 14. İnsan alveri qurbanlarına yardım mərkəzləri

14.1. İnsan alveri qurbanlarına yardım mərkəzləri (bundan sonra yardım mərkəzləri) insan alveri qurbanlarına onların hüquq və mənafələrinin müdafiəsinə dair mövcud inzibati və hüquqi prosedurlar haqqında izahatlar vermək, tibbi, psixoloji və digər zəruri yardımın göstərilməsi, habelə insan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyasına kömək məqsədi ilə yaradılır.

14.2. Yardım mərkəzlərində insan alveri qurbanlarının şəxsiyyətinin anonimliyi təmin edilir və onların razılıqları olmadan barələrində cinayət təqibi orqanlarına və ya digər dövlət orqanlarına məlumat verilmir. İnsan alverinin qurbanı uşaqlar olduqda onlar barədə qəyyumluq və himayə orqanına və Yetkinlik Yaşına Çatmayanların İşləri və Hüquqlarının Müdafiəsi üzrə Komissiyaya dərhal məlumat verilir.

14.3. Yardım mərkəzlərində davranışından, cinayət təqibi orqanları ilə əməkdaşlıq etmək və insan alverçilərinə qarşı ifadə vermək istəyindən asılı olmayaraq, özünü insan alverinin qurbanı kimi təqdim edən hər hansı şəxsə onun xahişi ilə yardım göstərilir.

14.4. Yardım mərkəzlərində şəxsin insan alverinin qurbanı olması ehtimal olunduqda, bu qanunun 13-cü maddəsinə uyğun olaraq həmin şəxsin sığınacaqda yerləşdirilməsi üçün tədbirlər görülür.

Maddə 15. İnsan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyası

15.1. İnsan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyası onların cəmiyyətə reintegrasiyası, normal həyat tərzinə qaytarılması məqsədi ilə həyata keçirilir və insan alveri qurbanlarına hüquqi yardımın göstərilməsi, onların təhsilinin davam etdirilməsi, psixoloji, tibbi və peşə reabilitasiyası üçün tədbirlər görülməsi, həmin şəxslərin iş və yaşayış sahəsi ilə təmin edilməsi imkanlarından istifadə edilməsini nəzərdə tutur.

15.2. İnsan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyası həyata keçirilərkən onların Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, qanunları və tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələri ilə təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquqlarının hər hansı formada məhdudlaşdırılmasına, yaxud onların iradəsinə zidd reabilitasiya tədbirlərinin tətbiq edilməsinə yol verilmir.

15.3. İnsan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyası həyata keçirilərkən insan alveri qurbanlarının, xüsusilə uşaqların yaşı, cinsi və tələbatları, o cümlədən zəruri sığınacaq, təhsil və qayğıya olan ehtiyacları nəzərə alınır.

15.4. İnsan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyası Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsi və Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş digər mənbələr hesabına həyata keçirilir.

15.5. İnsan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyasının həyata keçirilməsi qaydaları Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir.

Maddə 16. İnsan alverinin qurbanı olmuş uşaqlara yardım göstərilməsi

16.1. İnsan alverinin qurbanı olmuş uşağa yardım göstərilərkən onun mənafeləri üstün tutulmalı, "Uşaq hüquqları haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa, "Uşaq hüquqları haqqında" BMT-nin Konvensiyasına, habelə Azərbaycan Respublikasının digər qanunlarına və tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə uyğun

olaraq uşağın hüquqlarının və qanuni maraqlarının qorunması üçün bütün tədbirlər görülməlidir.

16.2. Sığınacaqlar və yardım mərkəzləri insan alverinin qurbanı olmuş uşaq barədə qəyyumluq və himayə orqanına və Yətkinlik Yasına Çatmayanların İşləri və Hüquqlarının Müdafiəsi üzrə Komissiyaya dərhal məlumat verirlər. Qəyyumluq və himayə orqanı və Yətkinlik Yasına Çatmayanların İşləri və Hüquqlarının Müdafiəsi üzrə Komissiya uşağın hüquq və mənafeələrinin Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq qorunması üçün tədbirlər görür.

16.3. Şəxs sığınacağa qəbul edilərkən onun yaşını dəqiq müəyyən etmək mümkün olmadıqda, lakin həmin şəxsin 18 yaşına çatmadığı ehtimal edildikdə, o, uşaq hesab edilir. Uşaqların sığınacaqda qalma müddəti 60 gündür. Sığınacaq verilmə müddəti xüsusi polis qurumunun, qəyyumluq və himayə orqanının və ya Yətkinlik Yasına Çatmayanların İşləri və Hüquqlarının Müdafiəsi üzrə Komissiyanın vəsatəti ilə uzadıla bilər. Uşaqlar sığınacağa yerləşdirilərkən və burada saxlama müddəti uzadılarkən 10 yaşından böyük uşaqların məsələyə dair münasibəti öyrənilir və nəzərə alınır.

16.4. Sığınacaqlarda uşaqlar bir qayda olaraq, ayrıca yerləşdirilirlər. Uşağın mənafeyi nəzərə alınaraq, o, valideynləri (uşağın insan alverinin qurbanı olmasına valideynlərinin səbəb olması güman edilən hallar istisna olmaqla) və ya uşağın psixoloji durumuna müsbət təsir göstərən digər şəxslərlə də yerləşdirilə bilər.

16.5. Sığınacaqlara yerləşdirilmiş uşaqlara təhsillərini davam etdirmək, valideynləri ilə (uşağın insan alverinin qurbanı olmasına valideynlərinin səbəb olması güman edilən hallar istisna olmaqla) əlaqə və ünsiyyət saxlamaq imkanı yaradılır.

16.6. İnsan alverinin qurbanı olmuş uşaq valideynlərinin yerini bilmədikdə və ya valideyn himayəsindən məhrum olduqda, insan alverinə qarşı mübarizə aparan dövlət orqanları onun valideynlərinin axtarılması, yaxud barəsində qəyumluq və ya himayənin müəyyən edilməsi üçün tədbirlər görür. Belə uşaqların sosial müdafiəsi "Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqla-

rın sosial müdafiəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa müvafiq həyata keçirilir.

16.7. İnsan alverinin qurbanı olmuş uşaqların sosial reabilitasiyası xüsusi tərtib edilmiş proqramlar əsasında bu qanunun 15.4-cü və 16.1-ci maddələri, habelə yetkinlik yaşına çatmayanların baxımsızlığının və hüquq pozuntularının profilaktikası haqqında Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinin müddəaları rəhbər tutulmaqla həyata keçirilir.

Maddə 17. İnsan alveri qurbanlarına yardım göstərilməsi və onların müdafiəsi üzrə tədbirlər

17.1. Cinayət təqibi orqanının müraciətinə əsasən dövlət orqanları öz səlahiyyətləri daxilində, sığınacaqlar və yardım mərkəzləri isə öz funksiyaları çərçivəsində insan alveri qurbanlarına yardım göstərməlidirlər.

17.2. İnsan alverindən zərər çəkmiş şəxslərə reintegrasiya dövründə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq dövlət büdcəsi və digər mənbələr hesabına Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi məbləğdə müavinət ödənilir.

17.3. Məhkəmənin və ya digər cinayət təqibi orqanının qərarı ilə insan alverindən zərər çəkmiş şəxsin şəxsiyyəti haqqında məlumat-sorğu xidmətlərində və informasiya-məlumat fondlarında olan məlumatlara buraxılış dayandırılır.

17.4. İnsan alveri qurbanlarının şəxsi və ailə həyatının sirri olan məlumatların yayılması Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq məsuliyyətə səbəb olur. İnsan alverindən zərər çəkmiş şəxsin, onun yaxın qohumlarının, habelə insan alverinə qarşı mübarizəyə yardım göstərən şəxslərin həyat və sağlamlığına təhlükə yarada bilən məlumat konfidensial hesab edilir və onun yayılması qadağandır.

17.5. İnsan alverindən zərər çəkmiş şəxs haqqında konfidensial məlumatları və ya onun barəsində tətbiq edilən təhlükəsizlik təd-

birləri haqqında məlumatları qanunsuz olaraq toplama, yaxud bu məlumatları qəsdən yayma Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş məsuliyyətə səbəb olur.

17.6. Beynəlxalq daşımaları həyata keçirən hüquqi şəxslər, nəqliyyat təşkilatları, nəqliyyat vasitələrinin sahibləri və ya operatorları səmşinlərin insan alveri təhlükəsi barədə məlumatlandırılması üçün tədbirlər görməli, habelə səmşinlərin müvafiq dövlətin orazisinə giriş (çıxış) üçün sənədlərə malik olmalarını yoxlamalı, belə sənədlər olmadıqda, daşıma xidmətini göstərməkdən imtina etməlidirlər.

17.7. İnsan alverindən zərər çəkmiş şəxslər bilavasitə insan alverinin qurbanı vəziyyətində olmasının nəticəsində məcburetə və ya təhdid altında törətdikləri əməllərə görə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada və hallarda mülki, inzibati və cinayət məsuliyyətindən azad edirlər.

17.8. İnsan alverinin qurbanı olmuş şəxslərə və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə müdafiə və yardım Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları ilə bərabər səviyyədə təqdim olunur.

Maddə 18. İnsan alverindən zərər çəkmiş şəxslərin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi

18.1. İnsan alverindən zərər çəkmiş şəxslərin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi "Cinayət prosesində iştirak edən şəxslərin dövlət müdafiəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun həyata keçirilir. Cinayət prosesini həyata keçirən orqanın əməkdaşı təhlükəsizliyin təmin edilməsi imkanları və tətbiq edilən müdafiə tədbirləri barədə insan alverindən zərər çəkmiş şəxsi xəbərdar etməlidir.

18.2. İnsan alverindən zərər çəkmiş şəxslər barəsində tətbiq olunan təhlükəsizlik tədbirləri insan alveri ilə bağlı cinayətlərə dair ibtidai araşdırma, məhkəmə baxışı, habelə məhkəmənin yekun qərarı çıxarıldıqdan sonrakı dövr də daxil olmaqla, təhlükə tam aradan qalxanaqədər davam etdirilir.

18.3. İnsan alverindən zərər çəkmiş şəxslərin şəxsiyyətinin anonimliyinin təmin edilməsi məqsədi ilə uydurma adlardan istifadə edilməlidir.

Maddə 19. Diplomatik nümayəndəliklərin və konsulluqların insan alveri qurbanlarına yardım göstərmək və onları müdafiə etmək vəzifəsi

19.1. Azərbaycan Respublikasının xaricdəki diplomatik nümayəndəlikləri və konsulluqları öz səlahiyyətləri daxilində və yerləşdikləri ölkənin qanunvericiliyinə uyğun olaraq insan alverinin qurbanı olan Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının hüquq və mənafeclərinin müdafiəsini həyata keçirir, onların Azərbaycan Respublikasının ərazisinə qayıtmasına yardım edirlər.

19.2. İnsan alverinin qurbanı olan Azərbaycan Respublikası vətəndaşının şəxsiyyətini təsdiq edən sənədlər itdikdə və ya onları insan alverçilərindən geri almaq mümkün olmadıqda, Azərbaycan Respublikasının diplomatik nümayəndəlikləri və konsulluqları Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı ilə birlikdə belə vətəndaşları qısa müddət ərzində Azərbaycan Respublikasına qayıtmaq hüququ verən sənədlə təmin edirlər.

Maddə 20 İnsan alverinin qurbanı olan əcnəbi və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin repatriasiyası

20.1. Əcnəbi və ya vətəndaşlığı olmayan şəxs insan alverindən zərər çəkmiş şəxs hesab olunduqda, onun barəsində 1 il müddətində Azərbaycan Respublikasının hüddudlarından kənara inzibati qaydada çıxartma tətbiq edilmir.

20.2. Bu qanunun 20.1-ci maddəsində göstərilən müddət başa çatdıqda, lakin əcnəbi və ya vətəndaşlığı olmayan şəxs insan alveri ilə bağlı cinayət işləri üzrə cinayət təqibi orqanlarına yardım göstərdikdə, həmin şəxs barəsində Azərbaycan Respublikasının hüddudlarından kənara inzibati qaydada çıxartma cinayət təqibi başa çatanaqədək tətbiq olunmur.

20.3. İnsan alverinin qurbanı olan uşaqlar barəsində Azərbaycan Respublikasının hüddudlarından kənara inzibati qaydada çıxartma tətbiq olunmur. İnsan alverinin qurbanı olmuş uşaqların öz

ölkələrinə, yaxud valideynlərinə qaytarılmasına yalnız uşağın yenidən insan alverinin qurbanı olması ehtimalı istisna edildikdə yol verilir. İnsan alverinin qurbanı olmuş uşaqların öz ölkələrinə, yaxud valideynlərinə qaytarılması məsələsi həll olunarkən 10 yaşından böyük uşaqların məsələyə dair münasibəti öyrənilir və nəzərə alınır.

20.4. İnsan alverinin qurbanı Azərbaycan Respublikasının hüddudlarını tərk etmək arzusunda olduqda, onun müvafiq sənədlərlə təmin edilməsinə, nəqliyyat və digər zəruri xərclərin ödənilməsinə köməklik göstərilir, qəbul ediləcəyi ölkədə insan alverinin qurbanı olması təhlükəsinin azaldılmasına dair tövsiyələr verilir.

20.5. İnsan alverinin qurbanı olan əcnəbi və ya vətəndaşlığı olmayan şəxs bu qanunun 20.1-ci maddəsində göstərilən müddət ərzində Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada Azərbaycan Respublikasında yaşamaq hüququ əldə etmək üçün müvafiq dövlət orqanlarına müraciət edə bilər. Belə müraciətə baxılarkən insan alveri qurbanının cinayət təqibi orqanları ilə əməkdaşlıq etməsi, insan alveri qurbanının məruz qaldığı fiziki və məənəvi iztirablar, insan alverinin qurbanı olması müddəti, habelə şəxsin öz ölkəsinə repatriasiya edilməsindən sonra yenidən insan alverinin qurbanına çevrilməsi, yaxud insan alverçiləri tərəfindən təqibə məruz qalması təhlükəsi nəzərə alınır.

20.6. Şəxsiyyətini müəyyən etmək mümkün olmayan əcnəbi və ya vətəndaşlığı olmayan insan alveri qurbanlarına Azərbaycan Respublikasında yaşamaq hüququ verilməz. Belə şəxsin Azərbaycan Respublikasının hüddudlarından kənara inzibati qaydada çıxarılması üçün tədbirlər görülür.

20.7. Azərbaycan Respublikasında yaşamaq hüququ verilmiş insan alverinin qurbanı immiqrant statusu əldə edir və bu statusdan irəli gələn bütün hüquq və vəzifələrə malik olur.

V fəsil

İnsan alveri ilə bağlı işlərə baxılmasının xüsusiyyətləri və insan alveri ilə bağlı məsuliyyət

Maddə 21. İnsan alveri ilə bağlı məsuliyyət

21.1. İnsan alverində iştirak edən şəxslər Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada cinayət məsuliyyətinə cəlb edirlər.

21.2. Vəzifəli şəxsin insan alverinə şərait yarada biləcək hərəkət və ya hərəkətsizliyi Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada məsuliyyətə səbəb olur.

21.3. İnsan alveri ilə əlaqəsi olduğu ehtimal edilən əcnəbi və vətəndaşlığı olmayan şəxslər Azərbaycan Respublikasının ərazisinə buraxılmır, onlara verilən giriş vizaları ctibarsız hesab edilir.

Maddə 22. İnsan alverindən əldə edilmiş əmlakın müsadirə edilməsi və istifadə olunması

22.1. İnsan alverindən əldə edilmiş bütün əmlak (daşınmaz əmlak, pul vəsaitləri, qiymətli kağızlar və sair əmlak) qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada məhkəmənin qərarı ilə müsadirə olunur və xüsusi yaradılmış insan alveri qurbanlarına kömək fonduna keçirilir.

22.2. İnsan alveri qurbanlarına kömək fondunda toplanmış vəsaitlər insan alveri qurbanlarına kompensasiyaların ödənilməsinə, onların sosial reabilitasiyasına, tibbi və digər zəruri xərclərinin ödənilməsinə yönəldilir.

22.3. İnsan alveri qurbanlarına kömək fondunun vəsaitlərinin idarə edilməsində və xərclənməsində şəffaflıq təmin edilir. İnsan alveri qurbanlarına kömək fondunun fəaliyyətinin hüquqi əsasları Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir.

Maddə 23. İnsan alveri qurbanlarına dəymiş ziyanın ödənilməsi

23.1. Məhkəmələr insan alverindən zərər çəkmiş şəxslərə dəymiş maddi və mənəvi ziyanın ödənilməsi məsələsini həll edirlər.

23.2. İnsan alverindən zərər çəkmiş şəxslərə dəymiş ziyan prosessual qanunvericiliyə uyğun olaraq insan alverçilərinin əmlakı hesabına ödənilir. Bu əmlak kifayət etmədikdə, dəymiş ziyan məhkəmənin qərarına əsasən insan alveri qurbanlarına kömək fondunun vəsaiti hesabına ödənilə bilər.

Maddə 24. İnsan alveri ilə bağlı işlərə baxılmasının xüsusiyyətləri

24.1. İnsan alveri ilə bağlı cinayət işlərinə, habelə insan alveri nəticəsində dəyən ziyanın ödənilməsi üzrə işlərə insan alveri qurbanının müraciəti əsasında Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq məhkəmənin qərarı ilə qapalı məhkəmə iclasında baxıla bilər.

24.2. İnsan alveri qurbanlarının təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, insan alverçiləri tərəfindən onlara təsir göstərilməsinin qarşısının alınması məqsədi ilə, habelə insan alveri qurbanlarının fiziki və psixoloji vəziyyəti nəzərə alınaraq məhkəmə baxışı zamanı insan alveri qurbanlarına texniki vasitələrdən (telçkörpü, videoyazı və s.) istifadə etməklə ifadə vermək imkanı yaradıla bilər.

Maddə 25. İnsan alverinə görə hüquqi şəxslərin məsuliyyəti

25.1. Azərbaycan Respublikasının ərazisində fəaliyyət göstərən hüquqi şəxs (onun filialı, nümayəndəliyi) insan alveri ilə əlaqəsinə görə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada məhkəmənin qərarı əsasında ləğv edilə bilər.

25.2. İnsan alveri ilə əlaqəsi Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq müəyyən edilmiş hüquqi şəxs ləğv

cdilorkən ona mənsub olan vəsait insan alveri qurbanlarına kömək fondunun hesabına keçirilir.

VI fəsil

İnsan alverinə qarşı mübarizə sahəsində beynəlxalq əməkdaşlıq

Maddə 26. İnsan alverinə qarşı mübarizə sahəsində beynəlxalq əməkdaşlıq

Azərbaycan Respublikası tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə əsasən insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində digər dövlətlərlə, onların hüquq-mühafizə orqanları ilə, habelə insan alverinə qarşı mübarizə aparan beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq edir.

Maddə 27. İnsan alveri ilə bağlı cinayətlərə dair Azərbaycan Respublikasının yurisdiksiyası

İnsan alveri ilə bağlı cinayət törətmiş Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları, əcnəbilər və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslər cinayətlərin törədilməsi yerindən asılı olmayaraq, Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi əsasında cinayət məsuliyyətinə cəlb edirlər.

Maddə 28. İnsan alveri ilə bağlı cinayət işlərinə dair hüquqi yardım

İnsan alveri ilə bağlı cinayət işlərinə dair hüquqi yardımın göstərilməsi Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə və cinayət işlərinə dair hüquqi yardım haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq həyata keçirilir.

Maddə 29. İnsan alveri ilə bağlı cinayət törətmiş şəxslərin verilməsi

İnsan alverçiləri və insan alveri ilə bağlı əməllərin törədilməsində iştirak edən digər şəxslər Azərbaycan Respublikasının qanunvericili-

yinə və Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə müvafiq olaraq cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi, yaxud təyin edilmiş cəzanın icrası üçün xarici dövlətə verilməlidir.

VII fəsil

Yekun müddəalar

Maddə 30. Qanunun pozulmasına görə məsuliyyət

Bu qanunun pozulmasına görə fiziki və hüquqi şəxslər Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada məsuliyyət daşıyırlar.

Dərzi: 6 avqust 2005-ci il

“İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı

(4 avqust 2005-ci il, № 272)

“İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun qüvvəyə minməsi ilə əlaqədar həmin qanunun tətbiq edilməsini təmin etmək məqsədi ilə **qərara alıram**:

1. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə tapşırılsın ki, iki ay müddətində:

1.1. qüvvədə olan qanunvericilik aktlarının “İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununa uyğunlaşdırılması barədə təkliflərini hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etsin;

1.2. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin və müvafiq mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktlarının həmin qanuna uyğunlaşdırılmasını təmin etsin və bu barədə Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə məlumat versin;

1.3. "İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 12.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş xüsusi müəssisələrin yaradılması, maliyyələşdirilməsi, fəaliyyəti, habelə onların fəaliyyətinə nəzarət qaydalarını müəyyən etsin və bu barədə Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə məlumat versin;

1.4. həmin qanunun 15.5-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş insan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyasının həyata keçirilməsi qaydalarını müəyyən etsin və bu barədə Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə məlumat versin;

1.5. həmin qanunun 17.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş insan alverindən zərər çəkmiş şəxslərə reinteqrasiya dövründə ödənilən müavinətin məbləğini müəyyən etsin və bu barədə Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə məlumat versin;

1.6. həmin qanunun 22.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş insan alveri qurbanlarına kömək fondunun fəaliyyətinin hüquqi əsaslarını müəyyən etsin və bu barədə Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə məlumat versin;

1.7. "İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında" Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinin pozulmasına görə məsuliyyət növlərini müəyyən edən qanunvericilik aktının layihəsini hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etsin;

1.8. öz səlahiyyətləri daxilində "İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanunundan irəli gələn digər məsələləri həll etsin.

2. Müəyyən edilsin ki:

2.1. "İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 6.1-ci maddəsində və 7.5-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş "müvafiq icra hakimiyyəti orqanı"nın səlahiyyətlərini Azərbaycan Respublikasının Prezidenti həyata keçirir;

2.2. həmin qanunun 9.5-ci maddəsində ikinci halda, 10.3-cü maddəsində, 12.3-cü maddəsində, 15.5-ci maddəsində, 17.2-ci maddəsində və 22.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş "müvafiq icra hakimiyyəti orqanı"nın səlahiyyətlərini Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti həyata keçirir;

2.3. həmin qanunun 7.1-ci maddəsində, 9.1-ci maddəsində və 19.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş "müvafiq icra hakimiyyəti orqanı"nın səlahiyyətlərini Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi həyata keçirir;

2.4. həmin qanunun 9.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş "müvafiq icra hakimiyyəti orqanı"nın səlahiyyətlərini Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyi həyata keçirir;

2.5. həmin qanunun 9.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş "müvafiq icra hakimiyyəti orqanı"nın səlahiyyətlərini Azərbaycan Respublikasının Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi həyata keçirir;

2.6. həmin qanunun 9.4-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş "müvafiq icra hakimiyyəti orqanları"nın səlahiyyətlərini öz səlahiyyətləri daxilində Azərbaycan Respublikasının Dövlət Sərhəd Xidməti və Dövlət Gömrük Komitəsi həyata keçirirlər;

2.7. həmin qanunun 9.5-ci maddəsində birinci halda nəzərdə tutulmuş "müvafiq icra hakimiyyəti orqanı"nın səlahiyyətlərini Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi həyata keçirir;

2.8. həmin qanunun 9.6-cı maddəsində nəzərdə tutulmuş "müvafiq icra hakimiyyəti orqanı"nın səlahiyyətlərini Azərbaycan Respublikasının Səhiyyə Nazirliyi həyata keçirir;

2.9. həmin qanunun 9.7-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş "müvafiq icra hakimiyyəti orqanı"nın səlahiyyətlərini Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi həyata keçirir.

Dərzi: 6 avqust 2005-ci il

**Cinayət prosesində iştirak edən şəxslərin
dövlət müdafiəsi haqqında
Azərbaycan Respublikasının Qanunu
(1 dekabr 1998-ci il, № 585-IQD)**

I fəsil

Ümumi müddəalar

Maddə 1. Qanunun təyinatı

Bu Qanun cinayət işi üzrə zərər çəkən şəxslərin, şahidlərin və cinayət prosesində iştirak edən digər şəxslərin təhlükəsizliyinin təmin edilməsini və sosial müdafiəsini nəzərdə tutan tədbirlər sistemini müəyyənləşdirir.

Bu Qanunla müəyyənləşdirilmiş təhlükəsizlik tədbirləri o halda tətbiq edilir ki, yuxarıda göstərilən şəxslərin təhlükəsizliyinin başqa vasitələrlə təmin edilməsi mümkün deyildir.

Maddə 2. Müdafiə olunan şəxslərin dövlət müdafiəsi ilə təmin edilməsi haqqında qanunvericilik

Müdafiə olunan şəxslərin dövlət müdafiəsi ilə təmin edilməsi haqqında qanunvericilik Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasından, bu Qanundan və Azərbaycan Respublikasının digər qanunvericilik aktlarından ibarətdir.

Maddə 3. Dövlət tərəfindən müdafiə olunan şəxslər

Səlahiyyətli dövlət orqanları tərəfindən barəsində təhlükəsizlik tədbirlərinin tətbiq edilməsi haqqında qərar qəbul edilmiş şəxs müdafiə olunan şəxs adlanır.

Müdafiə olunan şəxslər aşağıdakılardır:

1) hüquq-mühafizə orqanlarına cinayət haqqında məlumat vermiş və ya cinayətin aşkar edilməsində, qarşısının alınmasında və ya açılmasında iştirak etmiş şəxs;

2) Cinayət işi üzrə zərər çəkmiş şəxs, onun qanuni nümayəndəsi və nümayəndəsi, xüsusi ittihamçı və onun nümayəndəsi;

3) şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxs, onların müdafiəçiləri və qanuni nümayəndələri;

4) mülki iddiaçı, mülki cavabdeh, onların qanuni nümayəndələri və nümayəndələri;

5) şahidlər;

6) ekspert, mütəxəssis, tərcüməçi və hal şahidləri.

Müdafiə olunan şəxslərə təzyiq göstərmək məqsədilə onların yaxın qohumlarına təsir göstəriləndiyi hallarda təhlükəsizlik tədbirləri müdafiə olunan şəxslərin yaxın qohumları barəsində də tətbiq edilə bilər.

Maddə 4. Müdafiə olunan şəxslərin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi

Bu Qanunun 3-cü maddəsində nəzərdə tutulan şəxslərin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, bu şəxslərin həyatının və sağlamlığının, əmlakının qorunması məqsədilə səlahiyyətli dövlət orqanları tərəfindən hüquqi, təşkilati-texniki və digər tədbirlərin həyata keçirilməsindən ibarətdir.

Maddə 5. Müdafiə olunan şəxslərin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi prinsipləri

Müdafiə olunan şəxslərin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi bu Qanunla müəyyənləşdirilmiş təhlükəsizlik tədbirlərinin qanunçuluq, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarına hörmət edilməsi, təhlükəsizlik tədbirlərini tətbiq edən orqanın və müdafiə olunan şəxslərin öhdəlikləri əsasında həyata keçirilir.

Maddə 6. Müdafiə olunan şəxslərin təhlükəsizliyini təmin edən orqanlar

Təhlükəsizliyi təmin edən orqanlar aşağıdakılardır:

1) təhlükəsizlik tədbirlərinin tətbiq edilməsi haqqında qərar qəbul etmiş orqanlar.

2) bu qərar əsasında təhlükəsizlik tədbirlərini həyata keçirən orqanlar.

Müdafiə olunan şəxslər barəsində təhlükəsizlik tədbirlərinin tətbiq edilməsi haqqında qərar Azərbaycan Respublikasının cinayət-prosesual qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada cinayət prosesini həyata keçirən orqan tərəfindən qəbul edilir. Bu qərarla müdafiə olunan şəxs barəsində təhlükəsizlik tədbirlərinin həyata keçirilməsi müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarına həvalə edilir.

II fəsil

Təhlükəsizlik tədbirləri

Maddə 7. Müdafiə olunan şəxslər barəsində tətbiq edilən təhlükəsizlik tədbirlərinin növləri

Təhlükəsizlik tədbirlərinin aşağıdakı növləri vardır:

1) müdafiə olunan şəxsi, onun mənzilini və əmlakını mühafizə etmə;

2) müdafiə olunan şəxsə xüsusi fərdi müdafiə vasitələri vermə, onu mövcud təhlükə barədə xəbərdar etmə;

3) müdafiə olunan şəxsi müvəqqəti olaraq təhlükəsiz yerdə yerləşdirmə;

4) müdafiə olunan şəxs barəsində olan məlumatların məxfiliyini qoruma;

5) müdafiə olunan şəxsi başqa işə keçirmə, onun iş və ya təhsil yerini dəyişdirmə, onu başqa yaşayış yerinə köçürmə;

6) müdafiə olunan şəxsin sənədlərini və onun xarici görkəmini dəyişdirmə;

7) qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada müdafiə olunan şəxsin iştirak etdiyi hallarda məhkəmə baxışının qapalı keçirilməsi.

Təhlükəsizlik tədbirlərinin tətbiq edilməsi qaydaları bu Qanunla və Azərbaycan Respublikasının digər qanunvericilik aktları ilə müəyyən edilir.

Maddə 8. Müdafiə olunan şəxsi, onun mənzilini və əmlakını mühafizə etmə

Zəruri hallarda təhlükəsizliyi təmin edən orqanlar tərəfindən müdafiə olunan şəxslərin şəxsi mühafizəsi, mənzilinin və əmlakının mühafizəsi üçün təhlükəsizlik tədbirləri tətbiq edilir.

Müdafiə olunan şəxslərin razılığı ilə onların mənzili və əmlakı yanğın təhlükəsizliyinə qarşı vasitələr və mühafizə sınaqları ilə təchiz edilmə bilər, onların istifadə etdikləri telefon nömrələri və nəqliyyat vasitələrinin dövlət qeydiyyat nişanları dəyişdirilə bilər.

Maddə 9. Müdafiə olunan şəxsə xüsusi fərdi müdafiə vasitələri vermə, onu mövcud təhlükə barədə xəbərdar etmə

Müdafiə olunan şəxslərin həyatı və sağlamlığı üçün real təhlükə mövcud olduqda Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq onlara xidməti və ya mülki silah verilmə bilər və bundan əlavə onlar təhlükə barədə xəbərdar edilməlidirlər.

Maddə 10. Müdafiə olunan şəxsi müvəqqəti olaraq təhlükəsiz yerdə yerləşdirmə

Zəruri hallarda yetkinlik yaşına çatmış müdafiə olunan şəxslər onların razılığı ilə, yetkinlik yaşına çatmayan şəxslər isə valideynlərin və ya onların qanuni nümayəndələrinin razılığı ilə müvəqqəti olaraq təhlükəsiz yerdə yerləşdirilə bilərlər.

Maddə 11. Müdafiə olunan şəxs barəsində olan məlumatların məxfiliyinin qorunması

Təhlükəsizliyi təmin edən orqanların qərarı ilə avtomat telefon rabitə sorğu xidmətinə, pasport-viza xidmətinə və ya digər müvafiq məlumat-sorğu xidmətlərinə müdafiə olunan şəxslərin yaşayış yeri barəsində və ya hər hansı digər məlumatların verilməsi müvəqqəti və ya daimi olaraq qadağan edilə bilər.

Müstəsna hallarda digər cinayət işinin və ya mülki işin icraatı ilə olaqədar olaraq belə məlumatlar Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada ibtidai istintaq orqanlarına və ya məhkəməyə təqdim edilə bilər.

Maddə 12. Başqa işə keçirmə, iş və ya təhsil yerini dəyişdirmə, başqa yaşayış yerinə köçürmə

Müdafiə olunan şəxslərin müraciəti və ya razılığı ilə həmin şəxslər müvəqqəti və ya daimi olaraq başqa işə keçirilə və ya başqa yaşayış yerinə köçürülə bilərlər, onların iş və ya təhsil yeri dəyişdirilə bilər.

Göstərilən tədbirlər müdafiə olunan şəxslərin mənzil, əmək, pensiya və digər hüquqları pozulmamaqla həyata keçirilməlidir.

Müvəqqəti olaraq başqa yaşayış yerinə köçürülən şəxslərin mülkiyyətində olan və ya daimi yaşayış yeri üzrə yaşayış sahəsi saxlanılır.

Maddə 13. Müdafiə olunan şəxslərin sənədlərini və xarici görkəmini dəyişdirmə

Müdafiə olunan şəxslərin təhlükəsizliyini başqa tədbirlərlə təmin etmək mümkün olmadıqda, onların razılığı əsasında müstəsna hallarda, onlara anket məlumatları dəyişdirilmiş, şəxsiyyəti təsdiq edən sənəd və digər sənədlər verilə bilər, habelə onların xarici görkəmi dəyişdirilə bilər.

Maddə 14. Müdafiə olunan şəxsin iştirak etdiyi hallarda məhkəmə baxışının qapalı keçirilməsi

Müdafiə olunan şəxslərin təhlükəsizliyi tələb etdiyi hallarda məhkəmənin (hakimin) qərarı ilə Azərbaycan Respublikasının cinayət-prosesual qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada qapalı məhkəmə baxışına yol verilir. Müttəhimin iştirakı olmadan həmin şəxslərin dindirilməsi üçün məhkəmə (hakim) bu barədə əsaslandırılmış qərar qəbul edir. Həmin əsaslar ilə bir müttəhimin digərindən ayrı dindirilməsinə yol verilir.

Maddə 15. Hərbi qulluqçuların təhlükəsizliyinin təmin edilməsi

Hərbi qulluqçuların təhlükəsizliyi həmin şəxslərin hərbi xidmətdə olmaları nəzərə alınmaqla bu Qanunla müəyyən edilmiş qaydada təmin edilir. Hərbi qulluqçuların təhlükəsizliyinin təmin edilməsi məqsədi ilə həmçinin aşağıdakı tədbirlərin həyata keçirilməsinə yol verilir.

- 1) digər hərbi hissəyə və ya idarəyə cəzə etmə;
- 2) yeni xidmət yerinə köçürmə.

Maddə 16. Həbsxanada və ya istintaq təcridxanasında saxlanılan və ya cəzaçəkmə müəssisələrində cəza çəkən müdafiə olunan şəxslərin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi

Cinayət işinin istintaqı və ya məhkəmə icraatında olan cinayət işi ilə olaqədar olaraq həbsxanada və ya istintaq təcridxanasında saxlanılan və ya azadlıqdan məhrum etmə yerlərində cəza çəkən müdafiə olunan şəxslərin təhlükəsizliyinə bu Qanunun müddəaları şamil edilir. Həmin şəxslərin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi məqsədilə həmçinin aşağıdakı tədbirlərin həyata keçirilməsinə yol verilir:

- 1) bir istintaq təcridxanasından və ya cəzaçəkmə müəssisələrində digərinə köçürmə;
- 2) ayrılıqda və ya birməfərlilik kamerasında saxlama;
- 3) Azərbaycan Respublikasının cinayət-prosesual qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada qəti-imkan tədbirini dəyişdirmə.

III fəsil

Müdafiə olunan şəxslər barəsində təhlükəsizlik tədbirlərinin tətbiq və ləğv edilməsi

Maddə 17. Təhlükəsizlik tədbirlərinin tətbiq edilməsi

Cinayət işi üzrə istintaq və ya məhkəmə icraatına kömək etmələri ilə bağlı müdafiə olunan şəxslər barəsində öldürməklə hədənin ic-

ra ediləcəyi, zor tətbiq ediləcəyi, həmin şəxslərin əmlakının məhv ediləcəyi və ya ona ziyan vurulacağı qorxusunun mövcudluğu barədə təhlükəsizliyi təmin edən orqanlar tərəfindən müəyyən edilmiş real məlumatlar təhlükəsizlik tədbirlərinin tətbiqi üçün əsasdır.

Cinayət prosesində iştirak edən şəxslərin onların müdafiəsi üçün təhlükəsizlik tədbirlərinin görülməsi barədə vəsatətlərinə və xahişlərinə cinayət prosesini həyata keçirən orqan təxirə salınmadan, lakin bu vəsatətləri aldıqdan sonra 72 saatdan gec olmayaraq baxmalıdır. Vəsətətə və ya xahişə baxılması nəticəsi ərizəçiye dərhal bildirilməli və ona cinayət prosesini həyata keçirən orqan tərəfindən müvafiq qərarın surəti göndərilməlidir.

Ərizəçi onun müdafiəsi üçün təhlükəsizlik tədbirlərinin görülməsi barədə vəsatətin və ya xahişin rədd edilməsinə dair qərarın surətini aldıqdan sonra beş gün müddətində məhkəməyə şikayət etməyə, yaxud vəsatətin və ya xahişin verildiyi andan yeddi gün müddətində cinayət prosesini həyata keçirən orqanın müvafiq qərarının surətini almadıqda təhlükəsizlik tədbirlərinin görülməsi üçün məhkəməyə müraciət etməyə, yaxud vəsatətin və ya xahişin verildiyi andan yeddi gün müddətində cinayət prosesini həyata keçirən orqanın müvafiq qərarının surətini həyata keçirən orqanın müvafiq qərarının surəti almadıqda təhlükəsizlik tədbirlərinin görülməsi üçün məhkəməyə müraciət etməyə haqlıdır.

Təhlükəsizlik tədbirlərinin tətbiq edilməsi və onların tətbiqinin nəticələri haqqında bu tədbirləri həyata keçirən orqan cinayət prosesini həyata keçirən orqana məlumat verir, müdafiə olunan şəxslərin təhlükəsizliyinə qorxu yaradan hallar aradan qaldırıldıqda isə təhlükəsizlik tədbirlərinin ləğvi barədə vəsatət qaldırır.

Maddə 18. Təhlükəsizlik tədbirlərinin ləğv edilməsi

Təhlükəsizlik tədbirləri aşağıdakı hallarda ləğv edilir:

- 1) təhlükəsizlik tədbirlərinin tətbiq edilməsi müddəti keçdikdə;
- 2) mövcud təhlükə aradan qalxdıqda;

3) barəsində təhlükəsizlik tədbirləri tətbiq edilmiş şəxsin ərizəsi olduqda;

4) yazılı surətdə xəbərdar edilməsinə baxmayaraq təhlükəsizliyi təmin edən orqanların qanuni göstərişləri mütəmadi olaraq müdafiə olunan şəxs tərəfindən yerinə yetirilmədikdə.

Yuxarıda göstərilən əsaslar olduqda müdafiə olunan şəxsə yazılı məlumat verilməklə təhlükəsizlik tədbirlərinin ləğvi haqqında əsaslandırılmış qərar qəbul edilir.

Müdafiə olunan şəxs qəbul edilmiş qərar barədə prokurorluğa və ya məhkəməyə şikayət verə bilər. Bu şikayətə dərhal baxılmalıdır. Qəbul edilmiş qərar barədə üç gün müddətində şikayət etmiş şəxsə məlumat verilməlidir.

IV fəsil

Müdafiə olunan şəxslərin və təhlükəsizliyi təmin edən orqanların hüquq və vəzifələri

Maddə 19. Müdafiə olunan şəxslərin hüquq və vəzifələri

Müdafiə olunan şəxslərin aşağıdakı hüquqları vardır:

1) barəsində tətbiq ediləcək təhlükəsizlik tədbirləri haqqında məlumat almaq;

2) barəsində təhlükəsizlik tədbirlərinin tətbiq edilməsi və ya ləğv edilməməsi barədə vəsatət qaldırmaq;

3) tətbiq edilən təhlükəsizlik tədbirlərindən başqa, bu Qanunla nəzərdə tutulan digər tədbirlərin də tətbiq edilməsini və ya tətbiq edilən tədbirlərdən hər hansı birisinin ləğv edilməsini təhlükəsizliyi təmin edən orqanlardan tələb etmək;

4) prokurorluğa və ya məhkəməyə (hakimə) təhlükəsizlik tədbirlərini həyata keçirən vəzifəli şəxslərin qanunsuz qərarlarından və ya hərəkətlərindən şikayət vermək.

Müdafiə olunan şəxslərin aşağıdakı vəzifələri vardır:

1) təhlükəsizlik tədbirlərinin həyata keçirilməsi şərtlərinə və təhlükəsizliyi təmin edən orqanların qanuni tələblərinə əməl etmək;

2) ona qarşı edilən qanunsuz əməllər və ya gözlənilən hər bir təhlükə barəsində təhlükəsizliyi təmin edən orqanlara dərhal məlumat vermək;

3) təhlükəsizliyi təmin edən orqanlar tərəfindən təhlükəsizliyin təmin edilməsi məqsədilə onun istifadəsinə verilmiş əmlakla Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada davranmaq;

4) təhlükəsizliyi təmin edən orqanların icazəsi olmadan barəsində tətbiq edilən təhlükəsizlik tədbirləri haqqında məlumatları yaymamaq.

Maddə 20. Təhlükəsizliyi təmin edən orqanların hüquq və vəzifələri

Təhlükəsizlik tədbirlərinin tətbiq edilməsi barədə qərar qəbul etmiş orqanların aşağıdakı hüquqları vardır:

1) təhlükəsizlik tədbirlərinin tətbiq edilməsi əsasının müəyyən edilməsi məqsədi ilə zəruri materialları tələb etmək və izahatlar almaq;

2) zəruri hallarda təhlükəsizlik tədbirlərini həyata keçirən orqanlardan əlavə tədbirlərin tətbiqini tələb etmək;

3) təhlükəsizlik tədbirlərini həyata keçirən orqanlarla razılaşdırmaqla təhlükəsizlik tədbirlərini tam və ya qismən ləğv etmək.

Təhlükəsizlik tədbirlərini həyata keçirən orqanların aşağıdakı hüquqları vardır:

1) təhlükəsizlik tədbirlərini və onların tətbiqi vasitələrini müəyyən etmək, zəruri hallarda həyata keçirilən tədbirləri dəyişdirmək və ya onlara əlavələr etmək;

2) təhlükəsizlik tədbirlərinin həyata keçirilməsi şərtlərinin əməl olunmasını, habelə bu tədbirlərin tətbiqi ilə əlaqədar təhlükəsizliyi təmin edən orqanların vəzifəli şəxsləri tərəfindən verilən qanuni göstərişlərin yerinə yetirilməsini müdafiə olunan şəxslərdən tələb etmək;

3) icraatında cinayət işi olan təhqiqat orqanına, müstəntiqə, prokurora, məhkəməyə (hakimə) müdafiə olunan şəxs barəsində təh-

lükəsizlik tədbirinin tətbiq edilməsi və ya həyata keçirilən təhlükəsizlik tədbirinin ləğvi barədə vəsatət qaldırmaq.

Təhlükəsizliyi təmin edən orqanların aşağıdakı vəzifələri vardır:

1) müdafiə olunan şəxs barəsində edilən hər bir qanunsuz hallar haqqında məlumat olduqda həmin halların aradan qaldırılması üçün dərhal cavab tədbirləri görmək;

2) müdafiə olunan şəxslərin həyatının, sağlamlığının, mənzilinin və əmlakının toxunulmazlığını bu qanunla müəyyən edilmiş təhlükəsizlik tədbirlərinin tətbiq edilməsi ilə təmin etmək;

3) təhlükəsizlik tədbirlərinin dəyişdirilməsi və ya ləğv edilməsi ilə bağlı qəbul edilmiş qərar barədə müdafiə olunan şəxsə vaxtında məlumat vermək.

V fəsil

Yekun müddəalar

Maddə 21. Təhlükəsizlik tədbirlərinin tətbiq edilməsi haqqında qərarın icrasının məcburiliyi

Təhlükəsizliyi təmin edən orqanların müəssisələrə, idarələrə və təşkilatlara göndərilmiş qərarının icrası həmin orqanların vəzifəli şəxsləri üçün məcburidir.

Maddə 22. Müdafiə olunan şəxs barəsində sosial müdafiə tədbirlərinin tətbiq edilməsi

Cinayət işi üzrə istintaqın aparılmasına və ya məhkəmə icraatına kömək etməsi ilə əlaqədar olaraq müdafiə olunan şəxs həlak olduqda onun hər bir ailə üzvünə, habelə himayəsində olan şəxsə təhlükəsizlik tədbirlərinin tətbiqi barədə qərar qəbul etmiş orqanın qərarı ilə dövlət büdcəsinin hesabına yüz on manat miqdarında birdəfəlik müavinət ödənilir.

Cinayət işi üzrə istintaqın aparılmasına və ya məhkəmə icraatına kömək etməsi ilə əlaqədar olaraq müdafiə olunan şəxs bədən xəsarəti aldıqda, ölü və ya sağlamlıq imkanları məhdud uşaq olduqda

ona təhlükəsizlik tədbirlərinin tətbiqi barədə qərar qəbul etmiş orqanın qərarı ilə dövlət büdcəsinin hesabına olli beş manat miqdarında birdəfəlik müavinət ödənilir. Yuxarıda göstərilən səbəblərdən müdafiə olunan şəxsin əmlakına dəymiş ziyan Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada ödənilməlidir.

Maddə 23. Təhlükəsizlik tədbirlərinin maliyyələşdirilməsi və maddi-texniki təminatı

Bu Qanunla nəzərdə tutulmuş təhlükəsizlik tədbirlərinin maliyyələşdirilməsi və maddi-texniki təminatı dövlət büdcəsinin, habelə yazılı formada razılıqları olduqda müdafiə olunan şəxsin öz hesabına həyata keçirilir.

Maddə 24. Qanunun pozulmasına görə məsuliyyət

Bu Qanunun pozulmasına görə fiziki və hüquqi şəxslər Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada məsuliyyət daşıyırlar.

Dərci: 5 fevral 1999-cu il

“Cinayət prosesində iştirak edən şəxslərin dövlət müdafiəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı

(1 fevral 1999-cu il, № 86)

“Cinayət prosesində iştirak edən şəxslərin dövlət müdafiəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun qüvvəyə minməsi ilə əlaqədar həmin qanunun tətbiq olunmasını təmin etmək məqsədi ilə qərara alıram:

1. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə tapşırılsın ki, bir ay müddətində:

- qüvvədə olan qanunvericilik aktlarının “Cinayət prosesində iştirak edən şəxslərin dövlət müdafiəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununa uyğunlaşdırılması barədə təkliflərini hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının prezidentinə təqdim etsin;

- Nazirlər Kabinetinin və müvafiq mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ-hüquqi aktlarının həmin qanuna uyğunlaşdırılmasını təmin etsin və bu haqda Azərbaycan Respublikasının prezidentinə məlumat versin;

- “Cinayət prosesində iştirak edən şəxslərin dövlət müdafiəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunundan irəli gələn digər məsələləri öz səlahiyyəti həddlərində həll etsin.

2. Müəyyən edilsin ki:

- “Cinayət prosesində iştirak edən şəxslərin dövlət müdafiəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 6-cı maddəsinin ikinci hissəsində nəzərdə tutulmuş müvafiq icra hakimiyyəti orqanları”nın səlahiyyətlərini öz səlahiyyəti həddlərində Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi və Azərbaycan Respublikasının Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi həyata keçirirlər.

Dərci: 5 fevral 1999-cu il

Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi (30 dekabr 1999-cu il, № 787-IQ)

(Çıxarış)

Maddə 12. Cinayət qanununun Azərbaycan Respublikası ərazisindən kənarda törədilən cinayətlərə görə qüvvəsi

12.3. Sülh və insanlıq əleyhinə cinayətlər, müharibə cinayətləri, insan alveri, terrorçuluq, terrorçuluğu maliyyələşdirmə, hava gəmisini qaçırma, girov götürmə, işgəncələr, dəniz quldurluğu, narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsi, saxta pul və ya qiymətli kağızları hazırlama və ya satma, beynəlxalq müdafiədən istifadə edən şəxslərə və ya təşkilatlara hücum etmə, radioaktiv materiallarla əlaqədar cinayətlər, habelə cəzalandırılması Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdən irəli gələn digər cinayətlər törətmiş Azərbaycan Respublikası vətəndaşları, öcnəbilər və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslər, cinayətlərin törədilməsi yerindən asılı olmayaraq, bu Məcəllə əsasında cinayət məsuliyyətinə cəlb edilir və cəzalandırılırlar.

Maddə 106. Kəlalik

106.1. Kəlalik, yəni şəxs üzərində mülkiyyət hüququna xas olan səlahiyyətləri tam və ya qismən həyata keçirmə –

beş ildən on ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

106.2. Eyni əməllər yetkinlik yaşına çatmayana qarşı və ya şəxsi xarici ölkəyə daşımaq məqsədi ilə törədildikdə –

yeddi ildən on iki ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

106.3. Kəlaləti, yəni şəxsi kəlalətiyə yönəltmək və ya kəlaləti kimi istifadə etmək, satmaq və ya dəyişdirmək məqsədi ilə saxlama, onun barəsində sərəncam vermə, habelə kəlaləti və kəlalələrin daşınması ilə bağlı hər hansı bir əməl, eləcə də cinsi kəlaləti və ya kəlaləti əsasında cinsi azadlıq qəsd edən əməl

beş ildən on ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Maddə 108. Cinsi zorakılıq

Şəxslərə qarşı zorlama, fahişəliyə məcbur etmə, məcburi sterilizasiya və ya cinsi zorakılıqla əlaqədar digər hərəkətləri etmə –

on ildən on beş ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə və ya ömürlük azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Maddə 137. İnsan orqanlarının və ya toxumalarının alqı-satqısı və onların transplantasiya məqsədi ilə götürülməsinə məcbur etmə

137.1. İnsan orqanlarının və ya toxumalarının qanunsuz alqı-satqısı – iki min manatdan beş min manatadək miqdarda cərimə və ya iki ilədək müddətə islah işləri və ya üç ilədək müddətə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum edilməklə və ya edilməməklə üç ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

137.2. Zor tətbiq etməklə və ya zor tətbiq etmə hədəsi ilə insan orqanlarının və ya toxumalarının transplantasiya məqsədi ilə götürülməsinə məcbur etmə –

üç ilədək müddətə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum edilməklə dörd ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

137.3. Eyni əməllər, zorərcokmuş şəxsin köməkətsiz vəziyyətindən istifadə etməklə və ya onun təqsirkar şəxsdən maddi, xidməti və ya sair cəhətdən asılı olmasından istifadə etməklə törədildikdə –

üç ilədən müddətə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum edilməklə üç ildən beş ilədən müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Maddə 144. Adam oğurluğu

144.1. Adam oğurluğu

beş ildən on ilədən müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

144.2. Eyni əməllər:

144.2.1. iki və ya daha çox şəxs barəsində törədildikdə;

144.2.2. təqsirkar şəxs üçün aşkar surətdə hamilə vəziyyətində olan qadına qarşı törədildikdə;

144.2.3. bir qrup şəxs, qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs və ya müəşəkkil dəstə və ya cinayətkar birlik (cinayətkar təşkilat) tərəfindən törədildikdə;

144.2.4. zərərçəkmiş şəxsin həyatı və ya sağlamlığı üçün təhlükəli olan zor tətbiq etməklə törədildikdə;

144.2.5. silahdan, yaxud silah qismində istifadə edilən əşyalardan istifadə etməklə törədildikdə;

144.2.6. tamah məqsədi ilə və ya şifarişlə törədildikdə –

səkkiz ildən on iki ilədən müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

144.3. Bu Məcəllənin 144.1 və 144.2-ci maddələrində göstərilən əməllər yetkinlik yaşına çatmayan şəxs barəsində törədildikdə və ya cəhətsizlikdən zərərçəkmiş şəxsin ölümünə və ya digər ağır nəticələrə səbəb olduqda –

on ildən on beş ilədən müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Qeyd: Əməllərində başqa cinayətin tərkihi olmayan və oğurlanmış adamı könüllü azad edən şəxs cinayət məsuliyyətindən azad olunur.

Maddə 144-2. Məcburi əmək

144-2.1. İlədən-qorxu, zor tətbiq etməklə və ya zor tətbiq etmək hədəsi ilə, habelə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş xüsusi hallardan başqa, şəxsin azadlığını məhdudlaşdırmaqla müəyyən işin yerinə yetirilməsinə (xidmətin göstərilməsinə) məcbur etmə

iki ilədən müddətə islah işləri və ya cəmiyyətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

144-2.2. Eyni əməllər:

144-2.2.1. iki və ya daha çox şəxs barəsində törədildikdə;

144-2.2.2. təkrar törədildikdə;

144-2.2.3. yetkinlik yaşına çatmayan şəxs barəsində törədildikdə;

144-2.2.4. təqsirkar şəxs üçün aşkar surətdə hamilə vəziyyətində olan qadın barəsində törədildikdə;

144-2.2.5. təqsirkar şəxs tərəfindən öz qulluq məvqeyindən istifadə etməklə törədildikdə;

144-2.2.6. qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs, müəşəkkil dəstə və ya cinayətkar birlik (cinayətkar təşkilat) tərəfindən törədildikdə –

üç ildən beş ilədən müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

144-2.3. Bu Məcəllənin 144-2.1 və 144-2.2-ci maddələrində göstərilən əməllər cəhətsizlikdən zərərçəkmiş şəxsin ölümünə və ya digər ağır nəticələrə səbəb olduqda –

beş ildən on ilədən müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Maddə 150. Seksual xarakterli zorakılıq hərəkətləri

150.1. Zərərçəkmiş şəxsə və ya başqa şəxslərə zor tətbiq etməklə və ya belə zor tətbiq etmə hədəsi ilə və ya zərərçəkmiş şəxsin cəhətsizlikdən istifadə etməklə uşaqlıq və ya seksual xarakterli digər zorakılıq hərəkətləri etmə

üç ildən beş ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

150.2. Eyni əməllər:

150.2.1. bir qrup şəxs, qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs və ya müəşəkkil dəstə tərəfindən törədildikdə;

150.2.2. zərərçəkmiş şəxsin zərərvi xəstəliyə yoluxmasına səbəb olduqda;

150.2.3. təqsirkar üçün aşkar surətdə yetkinlik yaşına çatmayan şəxs barəsində törədildikdə;

150.2.4. zərərçəkmiş şəxsə və ya başqa şəxslərə qarşı xüsusi amansızlıqla törədildikdə;

150.2.5. təkrar törədildikdə –

beş ildən səkkiz ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

150.3. Eyni əməllər:

150.3.1. cəhətsizlikdən zərərçəkmiş şəxsin ölümünə səbəb olduqda;

150.3.2. cəhətsizlikdən zərərçəkmiş şəxsin insan immun çatışmazlığı virusu ilə yoluxmasına və ya digər ağır nəticələrə səbəb olduqda;

150.3.3. təqsirkar şəxs üçün aşkar surətdə on dörd yaşına çatmayan şəxs barəsində törədildikdə –

səkkiz ildən on beş ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Maddə 151. Seksual xarakterli hərəkətlərə məcbur etmə

Ömləkinin məhv edilməsi, zədələnməsi və ya götürülməsi hədəsi ilə və yaxud zərərçəkmiş şəxsin maddi və ya sair asılılığından istifadə etməklə onu cinsi əlaqəyə girməyə, uşaqlıqlığa və ya seksual xarakterli digər hərəkətlərə məcbur etmə –

beş yüz manatdan min manatadək miqdarda cərimə və ya iki ilədək müddətə islah işləri və ya üç ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Maddə 152. On altı yaşına çatmayan şəxslə cinsi əlaqədə olma və ya seksual xarakterli digər hərəkətlər etmə

Yetkinlik yaşına çatmış tərəfindən aşkar surətdə on altı yaşına çatmayan şəxslə cinsi əlaqədə olma və ya seksual xarakterli başqa hərəkətlər etmə –

üç ilədək müddətə azadlığın məhdudlaşdırılması və ya cəmiyyətə müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Maddə 171. Yetkinlik yaşına çatmayanları fahişəliyə və ya əxlaqsız əməllərə cəlb etmə

171.1. Yetkinlik yaşına çatmayanı fahişəliyə və ya digər əxlaqsız əməllərə cəlb etmə –

üç ildən altı ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

171.2. Eyni əməllər:

171.2.1. zor tətbiq etməklə və ya zor tətbiq etmə hədəsi ilə törədildikdə;

171.2.2. müəşəkkil dəstə tərəfindən törədildikdə –

dörd ildən səkkiz ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Maddə 172. Özgənin uşağını dəyişdirmə

Tibb müəssisələrində uşağın mühafizəsi və ya ona qayğı göstərilməsi vəzifəsini daşıyan şəxs tərəfindən təqsirli məqsədlə, intiqam və sair əlaqəni niyyətlə özgənin uşağını dəyişdirmə

üç ilədək müddətə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum edilməklə üç ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Maddə 174. Qanunsuz olaraq övladlığa götürmə

Uşaqların övladlığa götürülməsi, qoyumluğa (himayəyə) və ya himayədar ailəyə tərbiyə olunmaq üçün verilməsi ilə bağlı qanunsuz hərəkətlər tamah məqsədi ilə törədildikdə –

yüz manatdan üç yüz manatadək miqdarda cərimə və ya üç ilədək müddətə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum edilməklə və ya edilməməklə bir ilədək müddətə islah işləri və ya altı ayadək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Maddə 243. Fahişəliyə cəlb etmə

243.1. Zor tətbiq etməklə və ya zor tətbiq etmək hədəsi ilə, şantajla, omlakı məhv etməklə və ya zədələməklə, yaxud aldatmaqla, gəlir və ya digər fayda əldə etmək məqsədi ilə fahişəliyə cəlb etmə –

beş yüz manatdan min manatadək miqdarda cərimə və ya yüz altmış saatdan iki yüz qırx saatadək ictimai işlər və ya üç ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

243.2. İyni əməllər:

243.2.1. şəxsin köməkəz vəziyyətindən, fiziki və ya psixi qüsurlarından istifadə etməklə törədildikdə;

243.2.2. müəşəkkil dəstə tərəfindən törədildikdə –

üç ildən altı ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Maddə 244. Əxlaqsızlıq yuvaları saxlama

244.1. Fahişəliklə məşğul olmaq üçün əxlaqsız yuvalar təşkil etmə, saxlama və ya bu məqsədlər üçün mənzil sahələri vermə –

iki yüz saatdan iki yüz qırx saatadək ictimai işlər və ya iki ilədək müddətə islah işləri və ya üç ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

244.2. İyni əməllər:

244.2.1. təkrar törədildikdə;

244.2.2. qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs və ya müəşəkkil dəstə tərəfindən törədildikdə –

üç ildən altı ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Maddə 316. Cinayət prosesində iştirak edən şəxslər barəsində tətbiq edilən təhlükəsizlik tədbirləri haqqında məlumatları yayma

316.1. Cinayət haqqında müvafiq orqanlara məlumat vermiş və ya cinayətin aşkar edilməsi, qarşısının alınması, yaxud açılmasında iştirak etmiş şəxs, zərərçəkmiş şəxs, onun nümayəndəsi, şübhəli şəxs, təqsirləndirilən, onların müdafiəçiləri və nümayəndələri, cinayət işi üzrə mülki iddiaçı, mülki cavabdeh, onların nümayəndələri, şahid ekspert, müəxəssis, tərcüməçi, hal şahidi və ya onların yaxın qohumları barəsində tətbiq edilən təhlükəsizlik tədbirləri haqqında məlumatların yayılması, əgər bu əməl qulluq mövqeyi ilə əlaqədar ona etibar edilən və ya məlum olan şəxs tərəfindən törədilərsə –

beş yüz manatdan min manatadək miqdarda cərimə və ya bir ilədək müddətə islah işləri və ya altı ayadək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

316.2. İyni əməllər ağır nəticələrə səbəb olduqda –

bir ildən beş ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Maddə 316-1. İnsan alverindən zərərçəkmiş şəxs haqqında konfidensial məlumatları yayma

316-1.1. İnsan alverindən zərərçəkmiş şəxs haqqında konfidensial məlumatları qanunsuz toplama, yaxud qəsdən yayma –

yüz manatdan beş yüz manatadək miqdarda cərimə və ya iki yüz qırx saatadək ictimai işlər və ya bir ilədək müddətə islah işləri ilə cəzalandırılır.

316-1.2. Eyni əməllər təqsirkar şəxs tərəfindən öz qulluq mövqeyindən istifadə etməklə törədildikdə –

beş yüz manatdan min manatadək miqdarda cərimə və ya bir ilədək müddətə islah işləri və ya altı ayadək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

316-1.3. Eyni əməllər ağır nəticələrə səbəb olduqda –

bir ildən beş ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Qeyd: Bu maddədə “konfidensial məlumat” dedikdə, yayılması insan alverindən zərər çəkmiş şəxsin, onun yaxın qohumlarının, habelə insan alverinə qarşı mübarizəyə yardım göstərən şəxslərin həyat və sağlamlığına təhlükə yaradan hər hansı məlumat başa düşülür.

Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosesual Məcəlləsi (14 iyul 2000-ci il, № 907-IQ)

(Çıxarış)

XX fəsil

Zərər çəkmiş şəxsə kompensasiya verilməsi

Maddə 189. Zərər çəkmiş şəxsin kompensasiya almaq hüququ

189.0. Cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməllə vurulmuş ziyanı görə zərər çəkmiş şəxs kompensasiya almaq hüququna o zaman malik olur ki, ona qarşı bu əməlin törədilməsi aşağıdakılarla müəyyən olunur:

189.0.1. məhkəmənin hökmü ilə;

189.0.2. cinayət prosesini həyata keçirən orqanın yekun qərarı ilə.

Maddə 190. Zərər çəkmiş şəxsə verilən kompensasiyanın miqdarı

190.0. Zərər çəkmiş şəxs cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməllə ona vurulmuş ziyanı görə aşağıdakı məbləğdə kompensasiya almaq hüququna malikdir:

190.0.1. ona qarşı xüsusilə ağır cinayət törədildikdə – üç yüz otuz manat;

190.0.2. ona qarşı ağır cinayət törədildikdə – yüz altmış beş manat;

190.0.3. ona qarşı az ağır cinayət törədildikdə – əlli beş manat;

190.0.4. ona qarşı böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayət törədildikdə – on bir manat.

Maddə 191. Zərər çəkmiş şəxsə dövlət hesabına kompensasiya verilməsi məsələsinin həlli qaydası

191.1. Azərbaycan Respublikası dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına zərər çəkmiş şəxsə cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməllə vurulmuş ziyanı görə kompensasiya verilməsi məsələsini zərər çəkmiş şəxsin orizəsi ilə məhkəmə həll edir.

191.2. Zərər çəkmiş şəxsə Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına kompensasiya verilməsi haqqında qərarı ittiham hökmündə əks etdirərkən məhkəmə həmçinin kompensasiya qismində ayrılan pul məbləğinin məhkum edilməmiş şəxsdən tutulub dövlət büdcəsinə qaytarılmasını hökmündə göstərir.

Maddə 330. Zərər çəkmiş şəxsin dindirilməsi

330.5. Müstəsna hallarda həyatına real təhdidlər olduqda zərər çəkmiş şəxsin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, ona təsir

göstərilməsinin qarşısının alınması məqsədilə zərər çəkmiş şəxsin və ya dövlət ittihamçısının vəsatəti üzrə, yaxud məhkəmənin təşəbbüsü ilə və yalnız onun əsaslandırılmış qərarı əsasında, həmin şəxsə məhkəmə iclasında bilavasitə iştirak etmədən texniki vasitələrdən istifadə olunmaqla ifadə vermək imkanı yaradıla bilər.

Ölkədən getmək, ölkəyə gəlmək və pasportlar haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu

(14 iyun 1994-cü il, № 813)

(Çıxarış)

Maddə 3. Azərbaycan Respublikası vətəndaşının pasportu

Hər bir vətəndaş pasportu məhkəmə saxlamağa borcludur. Pasport itdikdə vətəndaş pasport verən dövlət orqanlarına, belə hadisə xaricdə baş versə, Azərbaycan Respublikasının diplomatik nümayəndəliyinə və ya konsulluğuna dərhal məlumat verməlidir. Azərbaycan Respublikasının diplomatik nümayəndəlikləri və ya konsulluqları Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı ilə birlikdə belə vətəndaşları qısa müddət ərzində Azərbaycan Respublikasına qayıtmaq hüququ verən sənədlə təmin edirlər.

Əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin hüquqi vəziyyəti haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu

(13 mart 1996-cı il, № 41-IQ)

(Çıxarış)

Maddə 5. Əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Azərbaycan Respublikası ərazisində müvəqqəti və ya daimi yaşamaları və müvəqqəti olmaları

Şəxsiyyətini müəyyən etmək mümkün olmayan əcnəbi və ya vətəndaşlığı olmayan insan alveri qurbanlarına Azərbaycan Respublikasında yaşamaq hüququ verilə bilməz. Belə şəxslərin Azərbaycan Respublikasının hüddudlarından kənara inzibati qaydada çıxarılması üçün tədbirlər görülür.

Maddə 27. İmmiqrant statusu olmayan əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Azərbaycan Respublikasının hüddudlarından kənara çıxarılması

İmmiqrant statusu olmayan əcnəbi və ya vətəndaşlığı olmayan şəxs insan alverindən zərər çəkmiş şəxs hesab olunduqda, onun barəsində 1 il müddətində Azərbaycan Respublikasının hüddudlarından kənara inzibati qaydada çıxartma tətbiq edilmir. Bu müddət başa çatdıqda, lakin əcnəbi və ya vətəndaşlığı olmayan şəxs insan alveri ilə bağlı cinayət işləri üzrə cinayət təqibi orqanlarına yardım göstərdikdə, həmin şəxs barəsində Azərbaycan Respublikasının hüddudlarından kənara inzibati qaydada çıxartma cinayət təqibi başa çatanaqədək tətbiq olunmur. İnsan alverinin qurbanı olan uşaqlar barəsində Azərbaycan Respublikasının hüddudlarından kənara inzibati qaydada çıxartma tətbiq olunmur.

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Daxili Nizamnaməsi

(17 may 1996-cı il, № 74-IQ)

(Çıxarış)

Maddə 21-1. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin hesabatı, Azərbaycan Respublikasının Hesablama Palatasının illik hesabatı, Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin (ombudsmanın) illik məruzəsi, bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarəti həyata keçirən orqanın illik məruzəsi, İnsan alverinə qarşı mübarizə üzrə Milli Koordinatorun illik məlumatı

İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 7.5-ci maddəsinə uyğun olaraq, İnsan alverinə qarşı mübarizə üzrə Milli Koordinator Azərbaycan Respublikasında insan alverinə qarşı mübarizəyə dair illik məlumatı Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə təqdim edir.

Yetkinlik yaşına çatmayanların işləri və hüquqlarının müdafiəsi üzrə komissiyalar haqqında ƏSASNAMƏ

(31 may 2002-ci il, № 336-IIQ)

(Çıxarış)

Maddə 5. Yerli komissiyaların səlahiyyətləri

Yerli komissiyaların səlahiyyətləri aşağıdakılardan ibarətdir:

28) insan alveri qurbanlarına yardım mərkəzlərində və insan alveri qurbanlarının müvəqqəti yaşaması üçün sığınacaqlarda saxlanılan uşaqlar barədə dərhal məlumat almaq;

29) insan alverinin qurbanı olmuş uşaqlara sığınacaq verilmə müddətinin uzadılması barədə vəsatət vermək.

Azərbaycan Respublikasında İnsan Alverinə Qarşı Mübarizə üzrə Milli Fəaliyyət Planının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

(6 may 2004-cü il, № 208)

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının “Transmilli müəşəkkil cinayətkarlığa qarşı” Konvensiyasının və onu tamamlayan insan alverinin qarşısının alınması, aradan qaldırılması və cəzalandırılmasına dair protokolun müddəalarını nəzərə alaraq və bu sahədə beynəlxalq səyləri dəstəkləyərək Azərbaycan Respublikasında insan alveri cinayətlərinə qarşı mübarizənin gücləndirilməsi məqsədilə **qərara alıram:**

1. Azərbaycan Respublikasında İnsan Alverinə Qarşı Mübarizə üzrə Milli Fəaliyyət Planı təsdiq edilsin (olavə olunur).

2. Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi Milli Fəaliyyət Planında göstərilən aidiyyəti icra hakimiyyəti orqanları ilə birlikdə müvafiq vəzifələrin həyata keçirilməsini təmin etsin.

3. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

4. Bu sərəncam imzalandığı gündən qüvvəyə minir.

Dərci: 7 may 2004-cü il

Azərbaycan Respublikasında İnsan Alverinə Qarşı Mübarizə üzrə Milli Fəaliyyət Planı

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına əsasən insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsinin dövlətin ali məqsədi olduğunu qeyd edərək;

insan alverinin insan hüquqlarını pozduğunu, insan ləyaqəti ilə bir araya sığmadığını və insanların həyatı üçün ciddi təhlükə yaratdığını nəzərə alaraq;

insan alveri ilə bağlı fəaliyyəti qətiyyətlə pisləyərək və ona qarşı səmərəli mübarizəni ən yüksək səviyyədə təşkil etmək niyyətinə olaraq;

insan alverinin qarşısının alınması və onunla mübarizə aparılması sahəsində beynəlxalq səylərdə fəal iştirak edilməsinin və insan alveri qurbanlarının müdafiəsinin təmin edilməsinin zəruriliyini qeyd edərək;

insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə uyğun olaraq təbiiq edildiyini nəzərə alaraq;

Azərbaycan Respublikası tərəfindən 2000-ci il dekabrın 12-də imzalanan və 2003-cü il mayın 13-də Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə təsdiq edilən BMT-nin "Transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı" Konvensiyasının və onu tamamlayan "İnsan alverinin, xüsusən qadın və uşaq alverinin qarşısının alınması, aradan qaldırılması və cəzalandırılması" haqqında protokolun, habelə 2002-ci il sentyabrın 20-də qəbul edilən "İnsan alverinin qarşısının alınması və ona qarşı mübarizə haqqında" Brüssel Bəyannaməsinin müddəalarını nəzərə alaraq;

Azərbaycan Respublikası İnsan Alverinə Qarşı Mübarizə üzrə Milli Fəaliyyət Planını qəbul edir.

1. Ümumi müddəalar

Azərbaycan Respublikasında İnsan Alverinə Qarşı Mübarizə üzrə Milli Fəaliyyət Planı (bundan sonra "Milli Fəaliyyət Planı") insan alverinə qarşı mübarizədə müvafiq qurumların qarşılıqlı fəaliyyətinə imkan verən səmərəli sistemi təmin etmək məqsədi daşıyır. Milli Fəaliyyət Planı insan alverinə qarşı mübarizədə əsas vəzifələri, onların icra edilməsində müxtəlif qurumların (müvafiq icra hakimiyyəti orqanları, qeyri-hökumət təşkilatları, beynəlxalq tərəfdaşlar və digər orqanlar) iştirakını və bu qurumların fəaliyyətinin Milli Koordinator tərəfindən olaqələndirilməsini nəzərdə tutur. Milli Fəaliyyət Planının səmərəliliyini mümkün dərəcədə artırmaq, o cümlədən insanların təhlükəsizliyini təmin etmək və məlumatları qorumaq məqsədilə Milli Fəaliyyət Planı iştirakçılarının öz vəzifələrini icra etməsi "yalnız zəruri məlumatla malik olmaq" prinsipinə əsaslanır. Bu prinsipin təbiiq edilməsi iştirakçıların yalnız səlahiyyətləri daxilində Milli Fəaliyyət Planının icrasında iştirak etməsini təmin edir və Milli Fəaliyyət Planı iştirakçılarının korrupsiyaya məruz qalmasına və insan alveri cinayəti törədən şəxslərin iştirakçılara təsir edə bilməsinə qarşı səmərəli müdafiəni təmin etmək məqsədi daşıyır. Məhz buna görə Milli Fəaliyyət Planı "bütün məsələlərdən xəbərdar olan" qurumların yaradılmasını, cəmi zəmanda insan alverinə qarşı mübarizənin səmərəliliyinə zərər vuran və resursların məqsədsiz istifadə edilməsinə səbəb ola bilən bürokratik idarəçilik vasitələrini istisna edir.

Milli Fəaliyyət Planı insan alverinə qarşı mübarizədə digər ölkələrin təcrübəsindən istifadə edilməsini, beynəlxalq təşəbbüslərdə iştirak edilməsini, eləcə də insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində fəaliyyət göstərən dövlət və qeyri-hökumət qurumları, beynəlxalq təşkilatlar və digər tərəfdaşların əməkdaşlığını nəzərdə tutur.

Milli Fəaliyyət Planı insan alverinə qarşı mübarizənin bütün aspektlərini özündə birləşdirən və səmərəli surətdə olaqələndirilə bilən sistem yaradılmasını müəyyən edir. Milli Fəaliyyət Planını dəstəkləmək niyyətində olan potensial donor tərəfdaşlar göstərəcəkləri konkret yardımın (texniki, fiziki, maliyyə və sair) istifadə ediləcə-

yi münasib sahələri Milli Koordinator vasitəsilə müəyyən edə bilərlər. Milli Fəaliyyət Planı Milli Koordinatorun ümumi nəzarəti altında müvafiq dövlət və qeyri-hökumət resurslarının beynəlxalq təşkilatların və digər tərəfdaşların resursları ilə bir araya gətirilməsini və bu mənbələrdən lazımi vəsaitlərin əldə edilməsini nəzərdə tutur.

Milli Fəaliyyət Planının insan alverinə qarşı mübarizədə müəyyən etdiyi əsas tədbirlər qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi, Milli Koordinatorun təyin edilməsi, Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi tərkibində İnsan alverinə qarşı xüsusi polis qurumunun (bundan sonra "Xüsusi polis qurumu") yaradılmasından və insan alveri cinayətinin qurbanlarının və ehtimal olunan qurbanlarının (bundan sonra "qurbanların və ehtimal olunan qurbanların") müdafiəsinin təmin edilməsindən ibarətdir.

2. İnsan alverinə qarşı mübarizə sahəsində qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi

Milli Fəaliyyət Planında müəyyən edilən vəzifələrin icrasının təmin edilməsi üçün aşağıda göstərilən tədbirlərin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulur:

- Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinin BMT-nin "Transmilli müştəkkil cinayətkarlığa qarşı" Konvensiyasına, onu tamamlayan "İnsan alverinin, xüsusən qadın və uşaq alverinin qarşısının alınması, aradan qaldırılması və cəzalandırılması haqqında" Protokola və insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində digər beynəlxalq sənədlərə uyğunlaşdırılması, o cümlədən bu sənədlərə uyğun olaraq insan alverinə qarşı əməlinin öz-özlüyündə cinayət kimi tanınması üçün Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinə dəyişikliklər edilməsi;

- insan alveri cinayəti qurbanlarının zərər çəkmiş şəxs kimi tanınması və onların təhlükəsizliyini və digər hüquqlarını təmin edən normativ hüquqi aktların qəbul edilməsi;

- insan alverinə qarşı mübarizənin əsas prinsiplərinin, onun təşkilinin əsaslarının, insan alverinə qarşı mübarizə aparən orqanların vəzifələrinin müəyyən edilməsi, insan alverinin profilaktikası, bu

cinayətlərin qurbanlarının fiziki, psixoloji və sosial reabilitasiyası, habelə repatriasiyası və Milli Fəaliyyət Planında göstərilən digər tədbirlərin həyata keçirilməsini təmin etmək üçün insan alverinə qarşı mübarizə haqqında qanunun qəbul edilməsi.

3. Milli Fəaliyyət Planı iştirakçılarının fəaliyyətinin əlaqələndirilməsi

Milli Fəaliyyət Planının həyata keçirilməsində müxtəlif dövlət və qeyri-hökumət qurumlarının, beynəlxalq təşkilatların və digər tərəfdaşların iştirakı nəzərdə tutulur.

Bu qurumlar arasında fəaliyyətin əlaqələndirilməsi Milli Koordinator tərəfindən həyata keçirilir. Fəaliyyətin əlaqələndirilməsinin məqsədi Milli Fəaliyyət Planı iştirakçılarının qarşılıqlı əməkdaşlığının vahid sistemini yaratmaq və bu qurumlar arasında məlumat mübadiləsini təmin etməkdir. İnsan alverinə qarşı mübarizənin həyata keçirilməsi üçün Milli Fəaliyyət Planı bir-birini tamamlayan aşağıda göstərilən vəzifələrin yerinə yetirilməsini nəzərdə tutur:

- insan alveri cinayətləri ilə bağlı əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin və cinayət təqibinin həyata keçirilməsi;
- qurbanlarla əlaqə, onlara yardım və onların təhlükəsizliyinin təmin edilməsi və reabilitasiyası;
- Milli Fəaliyyət Planına göstərilən dəstəyin əlaqələndirilməsi;
- resursların koordinasiyası

Milli Fəaliyyət Planı iştirakçılar üçün cəmi zamanda müşahidə və qiymətləndirmə rolunu müəyyən edir. Müşahidə və qiymətləndirmənin məqsədi insan alverinə qarşı mübarizədə problemlərin müəyyən edilməsi və bu problemlərin müvafiq qurumların nəzarətinə çatdırılmasıdır.

a. İnsan alveri cinayətləri ilə bağlı əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin və cinayət təqibinin həyata keçirilməsi

İnsan alveri cinayətləri ilə bağlı əməliyyat-axtarış fəaliyyəti və bu cinayətlərin təqibi Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş orqanlar tərəfindən həyata keçirilir.

Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti qurbanların və ehtimal olunan qurbanların həyatını, sağlamlığını, hüquq və azadlıqlarını müdafiə etmək məqsədi ilə həyata keçirilir.

İnsan alveri cinayətləri ilə bağlı əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin vəzifələri həmin cinayətlərin qarşısının alınması, bu cinayətləri hazırlayan və ya törətmiş şəxslərin müəyyən edilməsi, insan alveri cinayətlərinin açılması, həmçinin qurbanlardan və ya ehtimal olunan qurbanlardan məlumatlar əldə edilməsindən ibarətdir.

İnsan alveri cinayətlərinin təqibi həmin cinayətlərin müəyyən edilməsi, insan alveri cinayəti törətmiş şəxsin işə olunması, zəruri olduqda prosessual məcburiyyət tədbirlərinin həyata keçirilməsi, ittiham irəli sürülməsi, bu ittihamın məhkəmədə müdafiə edilməsi, insan alveri cinayəti törətmiş şəxsə cəza təyin edilməsindən ibarətdir.

İnsan alverinə qarşı mübarizə aparan ixtisaslaşmış orqan qismində xüsusi polis qurumu müəyyən edilir. Digər hüquq-mühafizə orqanları insan alveri ilə bağlı hazırlanan cinayətlər haqqında məlumatlar əldə etdiyi təqdirdə təxirəsalınmaz tədbirlər görməklə xüsusi polis qurumunu dərhal məlumatlandırır və ona lazımi kömək göstərir. İnsan alverinə qarşı xüsusi polis qurumu həmçinin telefon yardım xətti, təhlükəsiz sığınacaq və əməkdaşlıq fəaliyyəti üzrə qeyri-hökumət təşkilatları (bundan sonra "QİT") üçün əlaqə orqanıdır.

Milli Koordinator insan alveri cinayətləri ilə bağlı əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin və cinayət təqibinin daha səmərəli surətdə həyata keçirilməsi məqsədilə xüsusi polis qurumu, təhlükəsizlik orqanları, sərhəd xidməti, polis, prokurorluq və digər hüquq-mühafizə orqanları, habelə məhkəmələrlə lazımi əlaqələr qurur. Milli Koordinator zəruri hesab etdiyi hallarda digər dövlət və qeyri-hökumət qurumları ilə əlaqələrini genişləndirə bilər. Azərbaycan Respublikasının dövlət və yerli özünüidarəetmə orqanlarının vəzifəli şəxsləri insan alveri cinayətləri ilə bağlı əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirən orqanlara kömək göstərməyə borcludurlar.

Əməliyyat-axtarış fəaliyyətini və cinayət təqibini həyata keçirən orqanlar qurbanların repatriasiyasına qədr olan dövrdə və cə-

miyyətdə reintegrasiyası zamanı onların təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üçün tədbirlər görürlər.

İnsan alveri cinayətləri ilə bağlı əməliyyat-axtarış fəaliyyətini və cinayət təqibini həyata keçirən orqanlar beynəlxalq və xarici dövlətlərin hüquq-mühafizə orqanları ilə əməkdaşlıq edirlər.

b. Qurbanlarla əlaqə, onlara yardım və onların təhlükəsizliyinin təmin edilməsi və reabilitasiyası

Qurbanlarla əlaqə, onlara yardım və onların təhlükəsizliyinin təmin edilməsi və reabilitasiyası Milli Koordinatorun əlaqələndirmə fəaliyyəti ilə aşağıdakı qurumlar tərəfindən həyata keçirilir:

- xüsusi polis qurumu;
- mühafizə funksiyalarını həyata keçirən polis orqanları;
- telefon yardım xətti üzrə QİT-lər;
- təhlükəsiz sığınacaq üzrə QİT-lər;
- əməkdaşlıq fəaliyyəti üzrə QİT-lər;
- beynəlxalq tərəfdaşlar;
- müvafiq icra hakimiyyəti orqanları.

Göstərilən qurumlar bu fəaliyyəti həyata keçirərkən qurbanlar üçün əlaqə vasitələrini (telefon yardım xətti və digər birbaşa təmas vasitələri) və təhlükəsiz sığınacaq daxilində onların təhlükəsizliyini və konfidensiallığını təmin edirlər. Zəruri hallarda bu qurumlar tibbi, psixoloji, hüquqi və digər yardım təmin edirlər.

Bu qurumlar habelə qurbanların reabilitasiyası ilə bağlı müvafiq tədbirləri həyata keçirir və qurbanların, həmçinin şahidlərin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üçün müvafiq tədbirlər görürlər. Göstərilən vəzifənin icra edilməsinə digər beynəlxalq tərəfdaşlar cəlb edilməklə onların yardımından istifadə edilə bilər.

c. Milli Fəaliyyət Planına göstərilən dəstəyin əlaqələndirilməsi

Milli Fəaliyyət Planına göstərilən dəstəyin əlaqələndirilməsi Milli Koordinator tərəfindən həyata keçirilir. Dəstəyin əlaqələn-

dirilməsinin məqsədi beynəlxalq tərəfdaşların köməyi ilə Milli Fəaliyyət Planı iştirakçıları üçün yüksək peşəkar təlimi və praktiki yardımını təmin etməkdir. Bu vəzifənin həyata keçirilməsi həmçinin Milli Fəaliyyət Planında nəzərdə tutulan tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün lazımi vəsaitləri təmin edəcək və son nəticədə Milli Fəaliyyət Planının davamlılığının və səmərəliliyinin qorunmasına kömək göstərəcəkdir.

ç. Resursların koordinasiyası

Resursların koordinasiyasının məqsədi Milli Fəaliyyət Planında nəzərdə tutulan tədbirlərin həyata keçirilməsi zamanı zəruri ehtiyacları təmin etməkdir. Resursların (informasiya, metodiki, təşkilati, maddi, konsultativ və sair) koordinasiyası Milli Koordinator tərəfindən həyata keçirilir. Milli Koordinator dövlət və qeyri-hökumət qurumlarının, beynəlxalq təşkilatların və digər tərəfdaşların yardımını koordinasiya edir və belə resursların əldə edilməsi üçün onlara müraciət edir.

4. Milli Koordinator

Milli Koordinator Milli Fəaliyyət Planının həyata keçirilməsi üzrə məsul şəxsdir və aşağıda göstərilən funksiyaları həyata keçirir:

- Milli Fəaliyyət Planında müəyyən edilmiş vəzifələrin icrası məqsədilə əlaqələndirmə fəaliyyətinin həyata keçirilməsi;
- Milli Fəaliyyət Planında nəzərdə tutulmuş tədbirlərin həyata keçirilməsində müvafiq iştirakçıların müəyyən edilməsi;
- insan alverinə qarşı xüsusi polis qurumunun fəaliyyətinə nəzarət edilməsi;
- Milli Fəaliyyət Planı iştirakçıları ilə mütəmadi əlaqələrin saxlanması və digər orqanlarla əməkdaşlığın təşkil edilməsi;
- Milli Fəaliyyət Planının icrasından irəli gələn tələbatların müəyyən edilməsi və onların həll edilməsi üçün müvafiq tədbirlərin görülməsi;

- Milli Fəaliyyət Planında nəzərdə tutulmuş tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün müvafiq dövlət və qeyri-hökumət qurumlarının, beynəlxalq təşkilatların və digər tərəfdaşların yardımının əlaqələndirilməsi;

- "yalnız zəruri məlumatla malik olmaq" prinsipinə riayət etməklə müvafiq orqanların məlumatlarla təmin edilməsi;

- Milli Fəaliyyət Planının icrasından irəli gələn məsələlərin həll edilməsi məqsədi ilə iştirakçıların mütəmadi görüşlərinin təşkil edilməsi;

- insan alverinə qarşı mübarizənin vəziyyəti ilə bağlı məlumatların verilməsi;

- Milli Fəaliyyət Planında nəzərdə tutulan vəzifələrin icrası üçün digər funksiyaların həyata keçirilməsi.

5. İnsan alverinə qarşı xüsusi polis qurumu

Milli Fəaliyyət Planında göstərilən vəzifələrin səmərəli surətdə icrası üçün lazımi təlim keçmiş və müvafiq avadanlıqlarla təchiz edilmiş ixtisaslaşmış qurumun yaradılması tələb olunur.

İnsan alverinə qarşı xüsusi polis qurumunun yaradılmasına olan ehtiyac aşağıda göstərilən amillərdən irəli gəlir:

- qurbanların və ehtimal olunan qurbanların təhlükəsizliyinin təmin edilməsi;
- qurbanlarla əlaqə və onlara peşəkar yardım göstərilməsi;
- informasiyanın vahid mərkəzdə cəmlənməsi və qorunması;
- insan alverinə qarşı mübarizənin xüsusi təlim keçmiş peşəkar polis əməkdaşları və lazımi avadanlıqla təchiz edilmiş polis qurumu tərəfindən həyata keçirilməsi.

İnsan alverinə qarşı xüsusi polis qurumunun əməkdaşları əsasən aşağıdakı məsələlər üzrə təlim keçirlər:

- qurbanlardan və digər mənbələrdən qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada məlumatların, sənədlərin və digər əşyaların əldə edilməsi, təhlili və sübut qismində təqdim edilməsi;

- qurbanlar və cəzə olunan qurbanların müəyyən edilməsi üsulları;

- müəyyən müşahidə üsullarından və texniki vasitələrdən istifadə edilməsi;

- qurbanlar və cəzə olunan qurbanlarla davranış qaydaları.

İnsan alverci ilə bağlı cinayət işləri üzrə araşdırma aparılarkən toplanan məlumatların qeydə alınması və istifadəsi üçün vahid məlumat bazası yaradılır.

İnsan alvercinə qarşı xüsusi polis qurumu birbaşa Milli Koordinatara tabədir.

İnsan alvercinə qarşı mübarizə aparan hüquq-mühafizə orqanları xüsusi polis qurumu ilə qarşılıqlı əlaqələrin təmin edilməsi məqsədilə əlaqələndirici qismində fəaliyyət göstərən və insan alverci ilə mübarizə üzrə təlim keçmiş əməkdaşlarını müəyyən edir.

Xüsusi polis qurumu insan alvercinə qarşı mübarizə sahəsində xarici dövlətlərin hüquq-mühafizə orqanları ilə əlaqələrini Milli Koordinator vasitəsilə qurur.

Xüsusi polis qurumu qurbanların və cəzə olunan qurbanların müəyyən edilməsi və müdafiə edilməsi ilə yanaşı, həmçinin insan alverci cinayəti üzrə səlahiyyətləri daxilində əməliyyat-axtarış fəaliyyətini və cinayət təqibini həyata keçirir. Şəxsin insan alverci qurbanı olması cəzə edildikdə, yaxud insan alverci cinayəti törətməsi və ya hazırlanması digər orqanlar tərəfindən aşkar edildikdə, bu barədə xüsusi polis qurumuna dərhal məlumat verilməli, müvafiq sənədlər ona təqdim edilməli və zəruri kömək göstərilməlidir. Xüsusi polis qurumu qurbanları və ya cəzə olunan qurbanları təhlükəsiz sığınacaqda yerləşdirir və mühafizə funksiyalarını həyata keçirən polis orqanı ilə birlikdə onların təhlükəsizliyini təmin edir.

6. Təhlükəsiz sığınacaq və telefon yardım xətti

Təhlükəsiz sığınacaqla təmin etmənin məqsədi qurbanları, cəzə olunan qurbanları, həmçinin şahidləri müdafiə etmək, onla-

ra kömək göstərmək, həmin şəxslərin lazımı ehtiyaclarını təmin etmək və bu şəxslər üçün təhlükəsiz mühit yaratmaqdır. Təhlükəsiz sığınacaq həmçinin reabilitasiya və reintegrasiya tədbirlərinin həyata keçirilməsi üçün əlverişli şəraiti təmin edir. Eyni zamanda təhlükəsiz sığınacaq öz repatriasiyasını gözləyən qurbanlar, habelə sübutlar təqdim edən şahidlər üçün təhlükəsiz mühiti təmin edir.

Qurbanların və cəzə olunan qurbanların təhlükəsiz sığınacaqda yerləşdirilməsi və saxlanılması qaydası Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilir.

Təhlükəsiz sığınacaq aşağıda göstərilən şərtlərə cavab verməlidir:

- müvafiq yaşayış şəraitinin olduğu və etibarlı mühafizə edilən bina;

- telefonla danışmaq imkanı;

- tibbi yardım almaq imkanı;

- hüquqi yardım almaq imkanı;

- tərəfdaşının yardımından istifadə etmək imkanı;

- söhbət aparılması üçün ayrıca yer;

- sığınacaqda yerləşdirilən şəxslər barəsində məlumatların məxfi saxlanılması.

Təhlükəsiz sığınacaqla təmin edilən mühitdə xüsusi polis qurumunun əməkdaşları tərəfindən (zəruri hallarda hüquqi yardım göstərən şəxsin iştirakı ilə) qurbanların və cəzə olunan qurbanların işinə dair ilkin araşdırma aparılır.

Sığınacaq heç bir halda azadlıqdan məhrum etmə yeri hesab edilməməlidir. Sığınacaq və oradakı şəxslərin təhlükəsizliyi xüsusi polis qurumu və mühafizə funksiyalarını həyata keçirən polis orqanı tərəfindən həyata keçirilir. Sığınacağın təhlükəsizliyinin təmin edilməsi vəzifəsini həyata keçirən şəxslər lazımı təlim keçir. Təhlükəsiz sığınacaqda olan şəxslərlə qurbanlar və ya cəzə olunan qurbanlar kimi davranılmalıdır. Təhlükəsiz sığınacaqda xidmət və

Telefon yardım xətti insan alveri cinayətinin qurbanlarına və potensial qurbanlarına xidmət edən pulsuz və daim fəaliyyət göstərən əlaqə xidmətinə təmin etmək məqsədilə yaradılır. Telefon yardım xəttində işləyən şəxslər xüsusi polis qurumu ilə sıx əməkdaşlıq şəraitində fəaliyyət göstərirlər. Telefon yardım xəttində xidmət və bu xətdən istifadə edən şəxslərə yardım göstərilməsi xüsusi təlim keçmiş QİİT-lər tərəfindən həyata keçirilir.

Maarifləndirmə və məlumatlandırma tədbirlərini həyata keçirən qurumlar insan alvercinin, habelə qanunsuz miqrasiyanın mahiyyəti və onların doğurduğu təhlükələr barədə cəmiyyəti hərtərəfli məlumatlandırmaq və maarifləndirmək üçün tədbirlər görürlər. Maarifləndirmə və məlumatlandırma Milli Fəaliyyət Planının bütün iştirakçıları tərəfindən həyata keçirilir.

1	2	3	4	5
4	İnsan alveri cinayəti qurbanları ilə əlaqə, onlara yardım və onların təhlükəsizliyinin təmin edilməsi və reabilitasiyası	Milli Koordinator Daxili İşlər Nazirliyi İnsan alverinə qarşı xüsusi polis qurumu Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi Səhiyyə Nazirliyi Ədliyyə Nazirliyi	İnsan alveri cinayəti qurbanları üçün mümkün və zəruri əlaqə vasitələrinin (telefon yardım xətti və digər birbaşa təmas vasitələri) və təhlükəsiz sığınacaq daxilində onların təhlükəsizliyinin və konfidensiallığının təmin edilməsi İnsan alveri cinayəti qurbanlarının reabilitasiya və reintegrasiyası ilə bağlı tədbirlərin həyata keçirilməsi və bu prosesdə qurbanların, həmçinin şahidlərin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi İnsan alveri cinayəti qurbanları ilə əlaqə, onlara yardım və onların təhlükəsizliyinin təmin edilməsi və reabilitasiyası vəzifəsini həyata keçirən qurumların səlahiyyətlərinin müəyyən edilməsi İnsan alveri cinayəti qurbanları və ehtimal olunan qurbanları üçün psixoloji, tibbi, hüquqi və digər yardımın təmin edilməsi İnsan alveri cinayəti qurbanları ilə əlaqə, onlara yardım və onların təhlükəsizliyinin təmin edilməsi və reabilitasiyası ilə bağlı tədbirlərin həyata keçirilməsində iştirak edəcək QHT-lərin müəyyən edilməsi İnsan alverinə qarşı xüsusi polis qurumu, immiqrasiyanı idarə edən orqanlar və digər hüquq mühafizə orqanlarının əməkdaşları üçün insan alveri cinayəti qurbanlarının müəyyən edilməsi üsulları üzrə təlim keçilməsi	Mütəmadi Mütəmadi İyun 2004 Mütəmadi İyun 2004 Mütəmadi Mütəmadi
5	İnsan alveri cinayətləri ilə bağlı əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin və cinayət təqibinin həyata keçirilməsi	İnsan alverinə qarşı xüsusi polis qurumu Milli Koordinator Hüquq mühafizə orqanları	İnsan alveri cinayətlərinin aşkar edilməsi və açılması, həmin cinayətləri törədən və hazırlayan şəxslərin müəyyən edilməsi, cinayət təqibinin həyata keçirilməsi, habelə həmin cinayətlərin qurbanları və ehtimal olunan qurbanlarından məlumatlar əldə edilməsi İnsan alveri cinayəti qurbanları ilə və onların fəaliyyət göstərdiyi mühitdə çalışacaq QHT-lərin seçilməsi İnsan alveri cinayətləri ilə bağlı əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin və cinayət təqibinin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar təlim keçilməsi İnsan alveri cinayətləri ilə bağlı əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin və cinayət təqibinin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar beynəlxalq və xarici dövlətlərin hüquq mühafizə orqanları ilə əlaqələrin qurulması	Mütəmadi İyun 2004 Mütəmadi Mütəmadi

1	2	3	4	5
6	Resursların koordinasiyası	Milli Koordinator	Milli Koordinator tərəfindən dövlət və qeyri-hökumət qurumlarının, beynəlxalq təşkilatların və digər beynəlxalq tərəfdaşların yardımının koordinasiyası və bələdçiliklərinin təmin edilməsi üçün müərcat edilməsi Milli Fəaliyyət Planında nəzərdə tutulan tədbirlərin təşkilatı prosesində zəruri ehtiyacların təmin edilməsi Milli Fəaliyyət Planının maliyyələşdirilməsi və onun davamlılığının təmin edilməsi üçün tədbirlərin görülməsi	Mütəmadi
7	Milli Fəaliyyət Planına göstərilən dəstəyin əlaqələndirilməsi	Milli Koordinator	Milli Fəaliyyət Planının lazımı vəsaitlə təmin edilməsi, onun davamlılığının və səmərəliliyinin qorunması, həmçinin Milli Fəaliyyət Planı iştirakçıları üçün beynəlxalq tərəfdaşların köməyi ilə yüksək peşəkar təlimin və praktiki dəstəyin təmin edilməsi Dəstəyin əlaqələndirilməsinin həyata keçirilməsi üçün müvafiq QHT-lərin və İnsan alverinə qarşı xüsusi polis qurumunun nümayəndələrinin seçilməsi	Mütəmadi İyun 2004
8	İnsan alverinə qarşı xüsusi polis qurumunun yaradılması	Daxili İşlər Nazirliyi Milli Koordinator	İnsan alverinə qarşı mübarizə üzrə ixtisaslaşmış və təlim keçmiş polis qurumunun yaradılması İnsan alveri cinayətləri ilə bağlı əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin və cinayət təqibinin ixtisaslaşmış qurum tərəfindən həyata keçirilməsi, insan alveri cinayətinin qurbanlarının və ehtimal olunan qurbanlarının təhlükəsizliyinin təmin edilməsi İnsan alverinə qarşı xüsusi polis qurumunun müvafiq bina və avadanlıqla təmin edilməsi (beynəlxalq tərəfdaşlarla əməkdaşlıq çərçivəsində) İnsan alverinə qarşı xüsusi polis qurumunun səlahiyyətlərinin müəyyən edilməsi İnsan alverinə qarşı xüsusi polis qurumunun əməkdaşları üçün təlim tələbatlarının müəyyən edilməsi İnsan alverinə qarşı xüsusi polis qurumunun əməkdaşları üçün təlimlərin keçirilməsinin təşkil edilməsi	İyun 2004 Mütəmadi İyun 2004 İyun 2004 Mütəmadi

1	2	3	4	5
9	Ödənişlərdən azad olan (pulsuz) telefon yardım xəttinin təşkili	Milli Koordinator Daxili İşlər Nazirliyi İnsan alverinə qarşı xüsusi polis qurumu Rabito və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyi Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi	İnsan alveri cinayətinin qurbanlarına və potensial qurbanlarına pulsuz xidmət edən və həftənin bütün günləri 24 saat ərzində fəaliyyət göstərən telefon yardım xəttinin təşkil edilməsi Telefon yardım xəttinin yer və avadanlıqlarla təmin edilməsi Telefon yardım xəttində çalışan operatorların səlahiyyətlərinin və fəaliyyət şərtlərinin müəyyən edilməsi Telefon yardım xəttində çalışan operatorlarla təlim keçirilməsi Telefon yardım xəttinin təhlükəsizliyinin və telefon yardım xəttindən istifadə edən şəxslərin konfidensiallığının təmin edilməsi üçün tədbirlərin görülməsi Telefon yardım xətti barədə ictimaiyyətin məlumatlandırılması	İyul 2004 İyun 2004 İyun 2004 Müəmmədi Müəmmədi Müəmmədi
10	Təhlükəsiz sığınacağın təşkili	Milli Koordinator Daxili İşlər Nazirliyi Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi İqtisadi İnkişaf Nazirliyi Səhiyyə Nazirliyi Ədliyyə Nazirliyi	İnsan alveri cinayətinin qurbanlarının və ehtimal olunan qurbanlarının, habelə şahidlərin təhlükəsizliyinin təmin olunması üçün sığınacağın təşkil edilməsi Təhlükəsiz sığınacağın yer və avadanlıqlarla təmin edilməsi (beynəlxalq tərəfdaşlarla əməkdaşlıq çərçivəsində) Təhlükəsiz sığınacaqda xidmət edən QHT-lərin səlahiyyətlərinin və fəaliyyət şərtlərinin müəyyən edilməsi Təhlükəsiz sığınacaqda xidmət edən QHT-lər və təhlükəsiz sığınacağın təhlükəsizliyini təmin edən polis əməkdaşları ilə təlim keçirilməsi Təhlükəsiz sığınacaqda insan alveri cinayətinin qurbanlarına və ehtimal olunan qurbanlarına tibbi, psixoloji, hüquqi və digər yardımın göstərilməsinin təşkil edilməsi	İyun 2004 İyun 2004 İyun 2004 Müəmmədi Müəmmədi
11	Milli Fəaliyyət Planının həyata keçirilməsi üçün donor yardımının təmin edilməsi	Milli Koordinator Daxili İşlər Nazirliyi Xarici İşlər Nazirliyi	Milli Fəaliyyət Planının həyata keçirilməsi üçün donorların müəyyən edilməsi Donor yardımının təmin edilməsi məqsədilə müvafiq tədbirlərin ardıcıl surətdə və vaxtında icra edilməsi Donorlar tərəfindən göstərilən yardımın (texniki, fiziki, maliyyə və sair) istifadə ediləcəyi sahələrin müəyyən edilməsi	May 2004 Müəmmədi İyun 2004

1	2	3	4	5
12	Məarifləndiriminin həyata keçirilməsi	Milli Koordinator Daxili İşlər Nazirliyi Təhsil Nazirliyi Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi Gənclər, İdman və Turizm Nazirliyi Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi Kütləvi informasiya vasitələri	Monitorinq və qiymətləndirmə mexanizmlərinin müəyyən edilməsi İnsan alverinin mahiyyəti və təhlükəsi, qanunsuz miqrasiyanın doğrduğu təhlükələr barədə ictimaiyyətin məlumatlandırılması Milli Fəaliyyət Planının məqsəd və mahiyyətinin ictimaiyyətə çatdırılması İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında filmlərin nümayiş etdirilməsi İnsan alverinə qarşı mübarizəyə dair məarifləndirici vasitələrin hazırlanması Məarifləndirmə tədbirlərinin səmərəliliyinin artırılması üçün müvafiq icra hakimiyyəti orqanları, kütləvi informasiya vasitələri və QHT-lər üçün təlimlərin təşkili	İyul 2004 Müəmmədi
13	Milli Fəaliyyət Planının həyata keçirilməsində qeyri-hökumət təşkilatları, beynəlxalq təşkilatlar, insan hüquqları üzrə müvəkkil (Ombudsman) və digər tərəfdaşlarla əməkdaşlıq	Milli Koordinator	Milli Fəaliyyət Planının beynəlxalq tərəfdaşlara təqdim olunması Milli Fəaliyyət Planında göstərilən vəzifələrin həyata keçirilməsi üçün qeyri-hökumət təşkilatlarının, beynəlxalq təşkilatların və digər tərəfdaşların cəlb edilməsi	May 2004 Müəmmədi

İnsan alveri qurbanları üçün xüsusi müəssisələrin yaradılması, maliyyələşdirilməsi, fəaliyyəti, habelə onların fəaliyyətinə nəzarət qaydaları

1. Ümumi müddəalar

1.1. Bu Qaydalar “İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2005-ci il 4 avqust tarixli, 272 nömrəli fərmanına əsasən hazırlanmışdır və insan alveri qurbanları üçün xüsusi müəssisələrin (bundan sonra xüsusi müəssisə) yaradılması, maliyyələşdirilməsi, fəaliyyəti, habelə onların fəaliyyətinə nəzarət qaydalarını müəyyən edir.

1.2. Xüsusi müəssisə öz fəaliyyətində Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasını, “İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununu və digər qanunvericilik aktlarını, insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində beynəlxalq sənədləri, habelə bu qaydaları rəhbər tutur.

1.3. Xüsusi müəssisə hüquqi şəxsdir, müvafiq xəzinə hesabı, Azərbaycan və ingilis dillərində adı həkk olunmuş möhürü, ştamplı və digər rekvizitləri vardır.

2. İnsan alveri qurbanları üçün xüsusi müəssisələrin yaradılması və maliyyələşdirilməsinin əsasları

2.1. “İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 12-ci maddəsinə əsasən insan alveri qurbanlarının müdafiəsini təmin etmək məqsədi ilə xüsusi müəssisələr ki-

mi onların müvəqqəti yaşaması üçün sığınacaqlar (bundan sonra sığınacaqlar) və insan alveri qurbanlarına yardım mərkəzləri (bundan sonra yardım mərkəzləri) yaradılır.

2.2. Sığınacaqlar Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi tərəfindən yaradılır və həmin Nazirliyin tabeliyində olan dövlət büdcəsi vəsaiti hesabına saxlanılan qurumlar kimi fəaliyyət göstərirlər. Sığınacaqların maddi-texniki təchizatı dövlət büdcəsindən və qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş digər mənbələr hesabına həyata keçirilir.

2.3. Yardım mərkəzləri Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi tərəfindən Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi, Ədliyyə Nazirliyi, Daxili İşlər Nazirliyi, Səhiyyə Nazirliyi, Təhsil Nazirliyi, Gənclər və İdman Nazirliyi ilə razılaşdırılmaqla yaradılır və Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin tabeliyində olan dövlət büdcəsi vəsaiti hesabına saxlanılan qurumlar kimi fəaliyyət göstərirlər. Yardım mərkəzlərinin maddi-texniki təchizatı dövlət büdcəsindən və qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş digər mənbələr hesabına həyata keçirilir.

2.4. Xüsusi müəssisə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə və xüsusi nizamnaməsinə uyğun olaraq idarə olunur.

2.5. Xüsusi müəssisəyə direktor rəhbərlik edir.

2.6. Xüsusi müəssisənin işçilərlə komplektləşdirilməsi onun nizamnaməsi ilə tənzimlənir.

2.7. Xüsusi müəssisənin statusu fərdi qaydada sığınacaqlar üçün Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi tərəfindən, yardım mərkəzləri üçün Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi tərəfindən Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi ilə razılaşdırılmaqla konkret şəraitə, işin həminə və ayrılmış maliyyə vəsaitlərinə uyğun olaraq müəyyən edilir.

2.8. Xüsusi müəssisədə əməyin ödənilməsi forması qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada təyin edilir.

2.9. Sığınacaqların işçilərinin vəzifə (tarif) maaşları Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti tərəfindən Azərbaycan Respubli-

kası Daxili İşlər Nazirliyinin dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına saxlanılan mülki işçiləri üçün təsdiq edilmiş müvafiq aylıq vəzifə (tarif) maaşlarına uyğun olaraq həmin nazirliyin təklifləri əsasında Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi və Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi ilə razılaşdırmaqla müəyyən edilir.

2.10. Yardım mərkəzlərinin işçilərinə Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi ilə razılaşdırılmış təklifi əsasında Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarı ilə müəyyən edilmiş məbləğdə vəzifə (tarif) maaşları ödənilir.

2.11. Xüsusi müəssisənin işçilərinin işə qəbul və işdən azad edilməsi qaydası Azərbaycan Respublikasının əmək qanunvericiliyinə uyğun olaraq həyata keçirilir.

3. İnsan alveri qurbanları üçün xüsusi müəssisələrin fəaliyyəti və fəaliyyətinə nəzarət

3.1. Xüsusi müəssisədə insan alveri qurbanları üçün Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin təqdimatı əsasında aşağıdakı dövlət orqanları tərəfindən müvafiq tədbirlər görülür:

3.1.1. dərman preparatları ilə təmin edilməsi, təxirəsalınmaz tibbi və psixoloji yardımın göstərilməsi ilə əlaqədar - Azərbaycan Respublikasının Səhiyyə Nazirliyi;

3.1.2. təhsilinin davam etdirilməsi ilə əlaqədar - Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi;

3.1.3. hüquqi yardımın göstərilməsi ilə əlaqədar - Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi;

3.1.4. sosial və peşə reabilitasiyası ilə əlaqədar - Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi;

3.1.5. insan alverinin qurbanı olmuş uşaqların qoyumluq və himayə orqanının və ya Yetkinlik Yaşına Çatmayanların İşləri və Hüquqlarının Müdafiəsi üzrə Komissiyanın vəsatətinə əsasən müvafiq internat evlərində və məktəblərində yerləşdirilməsi ilə əlaqədar -

Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi, Gənclər və İdman Nazirliyi, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi.

3.2. Yardım mərkəzlərində insan alveri qurbanının şəxsiyyətinin ananimliyi təmin edilməklə, onun xahişi ilə zəruri yardım göstərilir və sığınacaqda yerləşdirilməsi üçün Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyinə müraciət edilir.

3.3. İnsan alveri qurbanları öz xahişləri əsasında 30 gün müddətinə sığınacaqda yerləşdirilə bilər. Bu müddət Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin və insan alveri qurbanının vəsaiti əsasında uzadıla bilər. Bütün hallarda sığınacağa yerləşdirmə və sığınacaq verilmə müddətinin uzadılması insan alveri qurbanının razılığı ilə həyata keçirilir.

3.4. İnsan alverinin qurbanı olmuş uşaqlar barədə sığınacaqlar və yardım mərkəzləri tərəfindən dərhal qoyumluq və himayə orqanına və Yetkinlik yaşına çatmayanların işləri və hüquqlarının müdafiəsi üzrə Komissiyaya məlumat verilir. Uşaqlar sığınacaqlara 60 gün müddətinə yerləşdirilir. Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin, qoyumluq və himayə orqanının və ya Yetkinlik Yaşına Çatmayanların İşləri və Hüquqlarının Müdafiəsi üzrə Komissiyanın vəsatəti ilə bu müddət uzadıla bilər. Bütün hallarda 10 yaşından böyük uşaqların məsələyə dair münasibəti öyrənilir və nəzərə alınır.

3.5. Sığınacaqlarda uşaqlar bir qayda olaraq, ayrıca yerləşdirilir. Uşağın mənafeyi nəzərə alınaraq, o, valideynləri ilə (uşağın insan alverinin qurbanı olmasına valideynlərinin səbəb olması güman edilən hallar istisna olmaqla) və ya uşağın psixoloji durumuna müsbət təsir göstərən digər şəxslərlə də yerləşdirilə bilər. Burada uşaqlara təhsillərini davam etdirmək, valideynləri ilə (uşağın insan alverinin qurbanı olmasına valideynlərinin səbəb olması güman edilən hallar istisna olmaqla) əlaqə və ünsiyyət saxlamaq imkanı yaradılır.

3.6. Sığınacaqlarda insan alveri qurbanlarına telefonla danışmaq və tərcüməçinin xidmətlərindən istifadə etmək imkanı yaradılır. Konfidensial söhbət aparılması üçün xüsusi yerlər ayrılır.

3.7. Sığınacaqlarda insan alveri qurbanlarına layiqli şəraitin yaradılması, onların həyatının, sağlamlığının, hüquq və azadlıqlarının, təhlükəsizliyinin, şəxsiyyətinin anonimliyinin qorunması, insan alveri ilə bağlı cinayətlər üzrə səlahiyyətləri daxilində əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin və cinayət təqibinin həyata keçirilməsi tədbirləri Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi, transmilli müəşəkkil cinayətkar qrupların insan alverçiləri ilə əlaqələrinin müəyyən edilməsi isə Azərbaycan Respublikasının Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi tərəfindən təmin edilir.

3.8. Xüsusi müəssisələrdə bütün xidmətlər ödənişsizdir. Həftənin bütün günləri 24 saat ərzində telefon yardım xətti təşkil edilir.

3.9. Xüsusi müəssisələrin fəaliyyətinin müvafiq dövlət orqanları, qeyri-hökumət təşkilatları, beynəlxalq təşkilatlar və digər tərəfdəşlərlə əlaqələndirilməsi işi, habelə xüsusi müəssisələrin fəaliyyətinə nəzarət insan alverinə qarşı mübarizə üzrə Milli Koordinator tərəfindən həyata keçirilir.

*Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin
2006-cı il 6 mart tarixli, 62 nömrəli qərarı ilə
təsdiq edilmişdir*

İnsan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyasının həyata keçirilməsi QAYDALARI

1. Bu qaydalar "İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2005-ci il 4 avqust tarixli, 272 nömrəli fərmanına əsasən hazırlanmışdır və insan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyasının həyata keçirilməsi mexanizmini müəyyən edir.

2. İnsan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyası onların cəmiyyətə reinteqrasiyası, normal həyat tərzinə qaytarılması məqsədi ilə

həyata keçirilir və insan alveri qurbanlarına yaşından, cinsindən və tələbatlarından asılı olaraq hüquqi yardımın göstərilməsi, onların təhsilinin davam etdirilməsi, psixoloji, tibbi və peşə reabilitasiyası üçün tədbirlər görülməsi, həmin şəxslərin iş və yaşayış sahəsi ilə təmin edilməsi imkanlarından istifadə edilməsini nəzərdə tutur.

3. İnsan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyası özünü insan alverinin qurbanı kimi təqdim edən hər hansı şəxsə onun xahişi əsasında "İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda nəzərdə tutulmuş xüsusi müəssisələr tərəfindən (insan alveri qurbanlarının yaşaması üçün sığınacaqlar, insan alveri qurbanlarına yardım mərkəzləri) Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Səhiyyə Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi və "İnsan Alverinə qarşı Mübarizə üzrə Milli Fəaliyyət Planı"nda nəzərdə tutulmuş digər aidiyyəti orqanlarla qarşılıqlı əməkdaşlıq şəraitində həyata keçirilir.

4. İnsan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyasının həyata keçirilməsi məqsədi ilə hər bir insan alveri qurbanı üçün fərdi sosial reabilitasiya planı tərtib edilir.

5. İnsan alverinin qurbanı olmuş uşaqlar üçün fəal sosial reabilitasiya planlarının tərtib edilməsi "Yətkinlik yaşına çatmayanların baxımsızlığının və hüquq pozuntularının profilaktikası haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun müddəaları nəzərə alınmaqla həyata keçirilir.

6. İnsan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyasının əsas istiqamətləri aşağıdakılardır:

6.1. insan alveri qurbanlarına hüquqlarının bərpa edilməsi üçün hüquqi yardımın göstərilməsi;

6.2. insan alveri qurbanlarına və onların ailələrinə alınmış psixoloji travmanın aradan qaldırılması məqsədi ilə psixoloji yardımların göstərilməsi;

6.3. insan alveri qurbanlarının tibbi reabilitasiyası - pozulmuş, yaxud itirilmiş funksiyaların bərpasına yönəldilmiş müalicəvi təd-

birlərin həyata keçirilməsi, onların xəstəliyinin, alınmış xəsarətlərin nəticələrinin aradan qaldırılması, psixoloji, fizioloji və anatomic pozuntuların tam və ya qismən bərpası;

6.4. insan alveri qurbanlarının peşə vərdişlərinin bərpasına yönəlmiş peşə reabilitasiyasının həyata keçirilməsi;

6.5. insan alveri qurbanlarının peşə hazırlığının, yenidən hazırlığının və məşğulluğunun təmin edilməsi;

6.6. insan alveri qurbanlarına təhsillərinin davam etdirilməsi ilə bağlı köməklik göstərilməsi;

6.7. insan alveri qurbanlarının yaşayış sahəsi ilə təmin edilməsi.

7. İnsan alveri qurbanlarının fərdi sosial reabilitasiya planının həyata keçirilməsi aşağıdakı kimidir:

7.1. insan alveri qurbanlarına hüquqi yardım insan alveri qurbanları üçün sığınacaqlar və yardım mərkəzlərinin, habelə bu qurbanların yazılı sərəfəsi əsasında Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi tərəfindən həyata keçirilir;

7.2. insan alveri qurbanlarına psixoloji yardım insan alveri qurbanları üçün sığınacaqlar və yardım mərkəzlərinin göndərişi əsasında Azərbaycan Respublikasının Səhiyyə Nazirliyi tərəfindən həyata keçirilir;

7.3. tibbi reabilitasiya tədbirləri insan alveri qurbanları üçün sığınacaqlar və yardım mərkəzlərinin göndərişi əsasında səhiyyə müəssisələri və digər aidiyyəti təşkilatlar tərəfindən həyata keçirilir;

7.4. peşə hazırlığı, yenidən hazırlıq və işə düzəltmə insan alveri qurbanları üçün yardım mərkəzlərinin göndərişi ilə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada məşğulluq xidməti orqanları tərəfindən həyata keçirilir;

7.5. insan alveri qurbanlarının təhsili insan alveri qurbanları üçün yardım mərkəzlərinin göndərişi əsasında qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada təhsil müəssisələri tərəfindən həyata keçirilir;

7.6. insan alveri qurbanlarının yaşayış sahəsi ilə təmin edilməsi insan alveri qurbanları üçün yardım mərkəzlərinin təqdimatı əsasında onların yaşından, ailə və sağlamlıq vəziyyətindən asılı olaraq

Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Gənclər və İdman Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Səhiyyə Nazirliyi və yerli icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən həyata keçirilir.

8. İnsan alveri qurbanlarının fərdi sosial reabilitasiya planları insan alveri qurbanları üçün yardım mərkəzləri tərəfindən müəyyən edilir. Fərdi sosial reabilitasiya planına qanunvericiliklə müəyyən edilmiş insan və vətəndaş hüquqlarını hər hansı formada məhdudlaşdıran, yaxud insan alveri qurbanlarının iradəsinə zidd tədbirlərin daxil edilməsi yolverilməzdir.

9. Müvafiq beynəlxalq təşkilatlar və qeyri-hökumət təşkilatları insan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyası tədbirlərinin həyata keçirilməsinə cəlb edilə bilərlər.

10. İnsan alveri qurbanları üçün yardım mərkəzlərinin maliyyələşdirilməsi də daxil olmaqla, insan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyası Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsi və Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş digər mənbələr hesabına həyata keçirilir.

*Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin
1 fevral 2008-ci il tarixli, 21 nömrəli qərarı ilə
təsdiq edilmişdir*

İnsan alveri cinayəti qurbanlarının insan alverinə qarşı mübarizə üzrə xüsusi polis qurumuna təhvil verilməsi QAYDALARI

1. Bu qaydalar "İnsan Alverinə Qarşı Mübarizə haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2004-cü il 6 may tarixli 208 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasında İnsan Alverinə Qarşı

Mübarizə üzrə Milli Fəaliyyət Planı"nın müddəalarına uyğun olaraq hazırlanmışdır, dövlət və qeyri-dövlət qurumları tərəfindən insan alveri cinayətinin qurbanı olmuş şəxslərin və ehtimal edilən qurbanların insan alverinə qarşı mübarizə üzrə xüsusi polis qurumuna (bundan sonra xüsusi polis qurumu) təhvil verilməsi mexanizmlərini tənzimləyir.

2. İnsan alveri cinayətinin qurbanlarını müəyyən edən qurumlar ilk növbədə onların təhlükəsizliyini, şəxsiyyətinin anonimliyini və barələrində öldürülmüş məlumatların konfidensiallığını təmin etməlidirlər.

3. İnsan alveri cinayətinin qurbanlarını müəyyən edən qurumlarda həmin şəxslərin ərizə və müraciətlərinin qeydiyyatı məxfilik reжими riayət olunmaqla, xüsusi cərnalda aparılır.

4. İnsan alveri cinayətinin qurbanlarını və ehtimal olunan qurbanları müəyyən etmiş qurumlar onlara qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş hüquqlarını izah etməli, təhvil veriləcəkləri qurum, həmin qurumun səlahiyyətləri, eləcə də sonrakı mümkün prosessual hərəkətlər barədə məlumatlar verməlidirlər.

5. 16 yaşınadək olan şəxslərin və əqli cəhətdən zəiflik əlamətləri olan yetkinlik yaşına çatmayanların insan alverinin qurbanları və ya ehtimal edilən qurbanlar olmalarının müəyyənləşdirilməsi ilə bağlı aparılan araşdırmalarda müvafiq olaraq pedaqoqun, yaxud psixoloqun iştirakı təmin edilməlidir.

6. Şəxsin insan alverindən zərər çəkməsi ehtimal olunduqda, yaxud insan alveri cinayətinin hazırlanması və ya törədilməsi digər qurumlar tərəfindən aşkar edildikdə, insan alveri qurbanlarının təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, onlara peşəkar yardımın göstərilməsi, insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində məlumatların vahid mərkəzdə cəmlənməsi və qorunması məqsədi ilə bu barədə xüsusi polis qurumuna dərhal məlumat verilməlidir.

7. İnsan alveri cinayətinin qurbanları və ehtimal olunan qurbanları müəyyən edildikdən sonra onların müraciətləri qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada rəsmiləşdirilərək, 24 saatdan gec ol-

mayaraq şəxsin xüsusi polis qurumuna təhvil verilməsi üçün təxirəsalınmaz tədbirlər görülməklə, onun müvafiq sənədləri həmin quruma təqdim edilir və lazımi köməklik göstərilir.

8. İnsan alveri cinayəti qurbanlarının və ehtimal olunan qurbanların müəyyən edilməsi və xüsusi polis qurumuna təhvil verilməsi prosessində onların hüquq və azadlıqları pozulmamalı, şərəf və izzətinə toxunan hərəkətlərə yol verilməməli, hər biri ilə nəzakətlə davranılmalıdır.

9. İnsan alveri cinayətinin qurbanları və ehtimal olunan qurbanlar və onlar barədə müvafiq sənədlər yalnız xüsusi polis qurumunun nəvbətçisinə təhvil verilir.

10. İnsan alveri qurbanlarının və ya ehtimal edilən qurbanların başqa polis qurumuna, yaxud hüquq-mühafizə orqanına təhvil verilməsi qadağandır.

11. Xüsusi polis qurumunda insan alveri cinayətinin qurbanlarını və onların müvafiq sənədlərini təhvil verən və qəbul edən şəxslər barədə qeydiyyat aparılır.

12. İnsan alverinə qarşı mübarizə üzrə xüsusi polis qurumu tərəfindən aparılmış araşdırmanın nəticələrinə dair insan alveri cinayətinin qurbanlarını və ehtimal edilən qurbanları təhvil vermiş müvafiq quruma məlumat verilir.

*Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin
12 yanvar 2006-cı il tarixli, 8 nömrəli qərarı ilə
təsdiq edilmişdir*

İnsan Alveri Qurbanlarına Kömək Fondu haqqında Əsasnamə

I. Ümumi müddəalar

1.1. Bu əsasnamə "İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 22.3-cü maddəsinə əsasən

və "İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2005-ci il 4 avqust tarixli, 272 nömrəli fərmanının 1.6-cı bəndinin icrası məqsədi ilə hazırlanmışdır və xüsusi yaradılmış İnsan Alveri Qurbanlarına Kömək Fondunun fəaliyyətinin hüquqi əsaslarını müəyyən edir.

1.2. İnsan Alveri Qurbanlarına Kömək Fondu Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyi nəzdində yaradılır (bundan sonra Fond) və fəaliyyət göstərir.

1.3. Fond insan alveri qurbanlarının zəruri xərclərinin ödənilməsi işlərinin maliyyələşdirilməsini həyata keçirir.

1.4. Fond öz fəaliyyətində Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasını, Azərbaycan Respublikasının qanunlarını, digər müvafiq qanunvericilik aktlarını, habelə bu əsasnaməni rəhbər tutur.

1.5. Fond qeyri-kommersiya qurumudur.

1.6. Fond müstəqil balans, bank hesabları, üzərində dövlət gərbinin təsviri, Azərbaycan və ingilis dillərində adı yazılmış möhürü, ştamplı, blankları və digər atributları olan hüquqi şəxsdir.

1.7. Fondun aparatının saxlanması dövlət büdcəsi vəsaiti hesabına həyata keçirilir.

1.8. Fond Bakı şəhərində yerləşir.

II. Fondun əsas vəzifəsi

2.1. Fondun əsas vəzifəsi Azərbaycan Respublikasında insan alveri qurbanlarının xərclərinin ödənilməsi, onlara yardım göstərilməsi və insan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyası ilə bağlı digər işlərin öz səlahiyyətləri çərçivəsində maliyyələşdirilməsini təmin etməkdir.

2.2. Fond insan alveri qurbanlarının sosial müdafiəsinə dair normativ hüquqi aktlardan irəli gələn vəzifələrin həyata keçirilməsində və insan alveri qurbanlarının sosial müdafiəsi sisteminin təkmilləşdirilməsi tədbirlərində öz səlahiyyətləri çərçivəsində iştirak edə bilər.

2.3. Fond könüllülük əsasında vəsait cəlb edilməsi üçün kütləvi informasiya vasitələrində təbliğat aparılmasını, daxil olmuş vəsaitin təyinatı üzrə bölüşdürülməsini həyata keçirir.

2.4. Fond ona həvalə olunmuş vəzifələri həyata keçirərkən, dövlət orqanları və qeyri-hökumət təşkilatları ilə qarşılıqlı əməkdaşlıq edir və fəaliyyətinin məqsədi haqqında müvafiq məlumatlar verir.

III. Fondun hüquqları

3.1. Fond hüquqi şəxs kimi öz məqsədi və vəzifəsinə müvafiq surətdə və qüvvədə olan qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada aşağıdakı hüquqlara malikdir:

3.1.1. məhkəmələrdə iddiaçı və cavabdeh kimi çıxış etmək;

3.1.2. hüquqi və fiziki şəxslərə qanunvericiliklə uyğun münasibətlər qurmaq;

3.1.3. Azərbaycan Respublikasının dövlət bankında hesablar açmaq;

3.1.4. öz vəzifələrinə uyğun olaraq ölkədə və xaricdə seminarlarda və digər tədbirlərdə iştirak etmək.

IV. Fondun vəsait mənbəyi

4.1. Fondun vəsaiti qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada məhkəmənin qərarı ilə müsadirə olunmuş və fondun hesabına keçirilmiş insan alverindən əldə edilmiş bütün əmlakdan (daşınmaz əmlak, pul vəsaitləri, qiymətli kağızlar və sair əmlak) ibarətdir.

4.2. Hüquqi şəxs (onun filialı, nümayəndəliyi) insan alveri ilə əlaqəsinə görə ləğv edilərkən, ona mənsub olan vəsait məhkəmənin qərarı ilə fondun hesabına keçirilir.

4.3. İdarə, müəssisə və təşkilatlar, fiziki şəxslər və beynəlxalq qurumlar fonda ianələr və qrantlar verə bilər.

V. Fondun vəsaitinin yönəldilməsi

5.1. Fondun toplanmış vəsaitlər aşağıdakı məqsədlərə yönəldilir:

5.1.1. insan alveri qurbanlarına kompensasiyaların ödənilməsinə;

5.1.2. insan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyasına;

5.1.3. insan alveri qurbanlarına tibbi və digər zəruri xərclərin ödənilməsinə;

5.1.4. məhkəmənin qərarına əsasən insan alveri qurbanlarına dəymiş maddi və mənəvi ziyanın ödənilməsinə.

5.2. Fondun vəsaitlərinin idarə edilməsində və xərclənməsində şəffaflıq təmin edilir. Bu sahədə görülən tədbirlər və onların nəticəsi barədə məlumatlar dərc edilməsi üçün kütləvi informasiya vasitələrinə verilir.

5.3. Hər bir insan alveri qurbanının müvafiq xərclərinin ödənilməsinə dair fondun hesabından xərclənmiş vəsaitin qeydiyyatı aparılır.

5.4. Qeydiyyatın düzgün, dolğun və obyektiv aparılması üçün fondun sədrinin əmri ilə məsul şəxs təyin edilir və xüsusi qeydiyyat kitabı açılır. Qeydiyyat kitabı Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş kargüzərlik qaydalarına uyğun aparılmalıdır.

5.5. Qeydiyyat kitabında fondun hesabından vəsait xərclənmiş hər bir insan alverinin qurbanı barəsində aşağıdakı məlumatlar öz əksini tapmalıdır:

5.5.1. adı, soyadı və atasının adı;

5.5.2. doğulduğu il və yer;

5.5.3. yaşadığı ünvan;

5.5.4. xərclənmiş vəsaitin məbləği.

5.6. İnsan alveri qurbanlarına fondun hesabından vəsaitin ödənilməsi barədə xüsusi blank tərtib edilir. Blankda aşağıdakılar göstərilir:

5.6.1. Fondun adı və ünvanı;

5.6.2. vəsait alan insan alveri qurbanının adı, soyadı və atasının adı;

5.6.3. ödənilməli olan vəsaitin məbləği;

5.6.4. vəsaiti ödəməli olan bankın (onun filialı və ya şöbəsinin) adı və ünvanı;

5.6.5. blankın verilmə tarixi.

5.7. Blank Fondun sədri və mühasib tərəfindən imzalanır və möhürlə təsdiq edilir.

5.8. İnsan alveri qurbanları tərəfindən təqdim edilən müvafiq sənədlər, habelə insan alveri qurbanlarına Fondun hesabından vəsaitin ödənilməsi barədə tərtib edilmiş xüsusi blank qovluqda saxlanılmalıdır. Göstərilən sənədlərin saxlanması Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş kargüzərlik qaydalarına uyğun aparılmalıdır.

5.9. Fondun bütün xərcləri Fondun sədri tərəfindən təsdiq edilən xərclər proqramı çərçivəsində həyata keçirilir.

5.10. Fondun hesabları üzrə pul vəsaitlərinin verilməsi və köçürülməsi Fondun sədri tərəfindən həyata keçirilir.

5.11. Fond qeyri-kommersiya qurumu kimi maliyyə vəsaitlərini yalnız öz məqsədinə uyğun olan fəaliyyəti həyata keçirməyə sərf edə bilər. Fondun bilavasitə öz məqsədi ilə bağlı olmayan kommersiya fəaliyyəti qadağandır.

VI. Fondun strukturu və idarə edilməsi

6.1. Fondun strukturu və ştat sayı Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti tərəfindən təsdiq edilir.

6.2. Azərbaycan Respublikasının daxili işlər naziri Fondun sədrini işə təyin və işdən azad edir.

6.3. Fondun sədri aşağıdakıları həyata keçirir:

6.3.1. Fondun fəaliyyətini təşkil edir;

6.3.2. hüquqi və fiziki şəxslərlə münasibətlərdə Fondu təmsil edir;

6.3.3. Fondun vəsaitləri də daxil olmaqla, Fondun əmlakı ilə bağlı verilmiş sərəncamın icrasını həyata keçirir;

6.3.4. Fondun cari fəaliyyətinə aid məsələlər üzrə əmr və sərəncamlar verir;

6.3.5. əmək qanunvericiliyinə uyğun olaraq əmək müqavilələri bağlayır və onlara xitam verir;

- 6.3.6. Fondun adından tələb və iddialar irəli sürür;
- 6.3.7. Fondun vəsaitinin istifadə olunması ilə bağlı xərclər sənədinin layihəsini hazırlayır və təsdiq edir;
- 6.3.8. Fondun fəaliyyəti ilə bağlı zəruri analitik sənədlər, habelə daxil olmuş vəsaitin təyinatı üzrə düzgün və səmərəli istifadə olunması barədə arayışlar hazırlayır və Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyinə təqdim edir;
- 6.3.9. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə və bu əsasnaməyə müvafiq olaraq digər səlahiyyətləri həyata keçirir.
- 6.4. Fondun müəyyən edilmiş qaydada uçot və hesabat aparılmasına və onun dürüstlüyü üçün Fondun sədri məsuliyyət daşıyır.

VII. Fondun məsuliyyəti

- 7.1. Dövlət Fondun, öz növbəsində Fond da dövlətin üzərinə götürdüyü öhdəliklərə görə cavabdehlik daşıyır.
- 7.2. Dövlət Fondun qanuni mənaflarının qorunmasını təmin edir və onun fəaliyyətinin həyata keçirilməsi üçün şərait yaradılmasına təminat verir.

VIII. Fondun yenidən təşkili və ləğv edilməsi

- 8.1. Fondun yenidən təşkili və ləğv edilməsi Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin müvafiq qərarına əsasən mövcud qanunvericilikdə müəyyən olunmuş qaydada həyata keçirilir.
- 8.2. Fond ləğv edildikdə, onun qalan əmlakı dövlətin sərmayəsinə keçir.

İnsan alverindən zərər çəkmiş şəxslərə reintegrasiya dövründə ödənilən müavinətin məbləğinin müəyyən edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin

QƏRARI № 152

Bakı şəhəri, 17 iyun 2006-cı il

"İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2005-ci il 4 avqust tarixli, 272 nömrəli fərmanının 1.5-ci bəndinin icrasını təmin etmək məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti **qərara alır**:

1. İnsan alverindən zərər çəkmiş şəxslərə reintegrasiya dövründə şərti maliyyə vahidinin 30 misli məbləğində müavinət müəyyən edilsin.
2. Bu qərar imzalandığı gündən qüvvəyə minir.

*Azərbaycan Respublikasının
Baş naziri A.Rasizadə*

LAYIHƏ

*Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin
2008-ci il _____ tarixli _____ nömrəli qərarı ilə
təsdiq edilmişdir*

İnsan alveri qurbanlarının milli istiqamətləndirilməsi mexanizmlərinin həyata keçirilməsi

QAYDALARI

I. Ümumi müddəalar

1. Bu qaydalar «İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanunun 4-cü fəslinin maddələrinə uyğun olaraq hazırlanmışdır, dövlət və qeyri-dövlət qurumları tərəfindən İnsan alveri qurbanlarının milli istiqamətləndirilməsi mexanizmlərini tənzimləyir.

2. «İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 1-ci maddəsinin 1.0.8 bəndində göstərilən insan alverindən zərər çəkmiş, yaxud zərər çəkməsi ehtimal olunan şəxslər insan alverinin qurbanı statusuna malikdirlər.

3. İnsan alveri qurbanlarının milli istiqamətləndirilməsi mexanizmlərinin həyata keçirilməsi üçün Daimi Komissiya yaradılmalıdır. Daimi Komissiyanın tərkibinə Daxili İşlər, Milli Təhlükəsizlik, Təhsil, Səhiyyə, Odliyyə, Xarici İşlər, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi nazirlikləri, Dövlət Gömrük Komitəsi, Dövlət Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Dövlət Sərhəd Xidməti, Dövlət Miqrasiya Xidməti və insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində fəaliyyət göstərən qeyri-hökumət təşkilatlarının nümayəndələri daxil edilir.

4. Daimi Komissiyanın tərkibində komissiyanın üzvlərindən seçilməklə məruzəçi, Monitoring qrupu və Apellyasiya komitəsi yaradılır.

5. Məruzəçi seçki yolu ilə 3 il müddətinə seçilir və Milli Koordinator tərəfindən təsdiq edilir. Məruzəçi ildə 2 dəfə insan alveri qurbanlarının milli istiqamətləndirilməsi mexanizmlərinin həyata keçirilməsi sahəsində görülmüş işlər barədə Milli Koordinatora məruzə edir.

6. Apellyasiya komitəsi insan alveri qurbanlarına göstərilən xidmətlər üzrə şikayətlərə dair məsələlərə baxır. Apellyasiya komitəsi 3 nəfərdən ibarət tərkibdə – Xüsusi polis qurumunun, Daimi komissiyanın üzvü olan nazirliklərin və QHT-lərin nümayəndələrindən ibarət olmaqla fəaliyyət göstərir.

7. Monitoring qrupunun 3 üzvü – Xüsusi polis qurumu, Daimi komissiyanın üzvü olan nazirliklər və QHT-lərin nümayəndələrindən seçilməli və Milli istiqamətləndirmə Mexanizmlərinin həyata keçirilməsini müşahidə etməli, məlumatlar toplamalı və problemlərin aradan qaldırılması üçün mütəmadi olaraq Daimi komissiyaya təqdim etməlidir.

8. Daimi komissiyanın üzvləri insan alveri qurbanlarının milli istiqamətləndirmə Mexanizminə dair daxili təlimatları hazırlamalı, öz əməkdaşlarına elan etməli və təlimatın təmin edilməsinə nəzarət etməlidir.

4. Daimi Komissiyanın tərkibində komissiyanın üzvlərindən seçilməklə məruzəçi, Monitoring qrupu və Apellyasiya komitəsi yaradılır.

5. Məruzəçi seçki yolu ilə 3 il müddətinə seçilir və Milli Koordinator tərəfindən təsdiq edilir. Məruzəçi ildə 2 dəfə insan alveri qurbanlarının milli istiqamətləndirilməsi mexanizmlərinin həyata keçirilməsi sahəsində görülmüş işlər barədə Milli Koordinatora məruzə edir.

6. Apellyasiya komitəsi insan alveri qurbanlarına göstərilən xidmətlər üzrə şikayətlərə dair məsələlərə baxır. Apellyasiya komitəsi 3 nəfərdən ibarət tərkibdə – Xüsusi polis qurumunun, Daimi komissiyanın üzvü olan nazirliklərin və QHT-lərin nümayəndələrindən ibarət olmaqla fəaliyyət göstərir.

7. Monitoring qrupunun 3 üzvü – Xüsusi polis qurumu, Daimi komissiyanın üzvü olan nazirliklər və QHT-lərin nümayəndələrindən seçil-

məli və Milli İstiqamətləndirmə Mexanizmlərinin həyata keçirilməsini müşahidə etməli, məlumatlar toplamalı və problemlərin aradan qaldırılması üçün mütəmadi olaraq Daimi komissiyaya təqdim etməlidir.

8. Daimi komissiyanın üzvləri insan alveri qurbanlarının milli istiqamətləndirmə Mexanizminə dair daxili təlimatları hazırlamalı, öz əməkdaşlarına elan etməli və təlimatın təmin edilməsinə nəzarət etməlidir.

9. İnsan alverinə qarşı mübarizə sahəsində fəaliyyət göstərən QHT-lərlə xüsusi polis qurumu arasında qarşılıqlı anlaşma haqqında müqavilə (məmoranum) bağlanmalıdır. Müqavilədə (məmoranumda) qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən bu sahədə (insan alveri qurbanlarının milli istiqamətləndirmə mexanizmlərinin həyata keçirilməsi üzrə) hansı işlərin görülməyi konkret göstərilməlidir.

10. Daimi komissiya İnsan alveri qurbanlarının milli istiqamətləndirilməsi mexanizmlərinin həyata keçirilməsi fəaliyyətinə nəzarət etməlidir.

11. Milli Koordinator yanında Daimi komissiya ildə 1 dəfədən az olmayaraq dəyirmi masa keçirməlidir. Dəyirmi masada insan alveri qurbanlarının milli istiqamətləndirilməsi mexanizmlərinin həyata keçirilməsi sahəsində Daimi komissiya üzvlərinin fəaliyyəti təhlil və müzakirə edilməli, gələcəkdə hansı işlərin görülməsi planlaşdırılmalı və icra planı hazırlanmalıdır.

12. İnsan alveri qurbanı yalnız öz istəyinə uyğun olaraq sığınacağa yerləşdirilə bilər.

13. İnsan alveri qurbanları (himayədarların müraciətlərinə əsasən yetkinlik yaşına çatmayanlar da daxil olmaqla) razılıq ərizəsi əsasında yaş, cins və digər tələblər nəzərə alınmaqla sığınacaqda yerləşdirilməlidirlər.

14. Sığınacağa yerləşdirilməzdən öncə insan alveri qurbanlarının tibbi müayinədən keçirilmələri zəruridir.

15. Hər bir insan alveri qurbanı dövlətdən tibbi, hüquqi, psixoloji, bərdəfəlik müavinət və digər yardımlar almaq hüququna malikdir.

II. Kompensasiya almaq hüququ

1. İnsan alveri qurbanı zərərçəkmiş qismində kompensasiya tələb etmək hüququna malikdir və kompensasiya qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin Kömək Fondu tərəfindən ödənilir.

2. Kompensasiyanın ödənilməsi zərərçəkmişin hüquq-mühafizə orqanları ilə əməkdaşlıq edib-ətməməsindən asılı deyildir.

3. İnsan alveri cinayətindən zərərçəkmiş qurbana DİN-in Kömək Fondu tərəfindən kompensasiya ödənildikdən sonra hüquq-mühafizə orqanları ilə əməkdaşlıq nəticəsində həmin qurbana qarşı cinayət törətmiş şəxslər həbs olunarlarsa, ödənilmiş kompensasiya zərərçəkmişin ona dəymiş maddi və mənəvi ziyanın ödənilməsini tələb etmək hüququnu məhdudlaşdırmır.

4. Kompensasiya insan alveri qurbanının öz istəyi ilə bank əməliyyatları vasitəsilə və ya nəğd pulla ödənilir.

5. İnsan alverindən zərər çəkmiş şəxslərə verilən kompensasiya cinayət-prosessual qanunvericiliyinə uyğun olaraq insan alverçilərinin əmlakı hesabına ödənilir. Bu vəsait kifayət etmədikdə, dəymiş ziyan məhkəmənin qərarına əsasən insan alveri qurbanlarına Kömək Fondunun vəsaiti hesabına ödənilir.

III. Təhlükəsiz repatriasiya

1. Xarici ölkələrdə müəyyən edilmiş insan alveri qurbanlarının ölkəyə qaytarılması Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyi tərəfindən səfirliklər, konsulluqlar və ölkədə fəaliyyət göstərən müvafiq beynəlxalq təşkilatlar vasitəsilə təmin edilməli və xüsusi polis qurumuna təhvil verilməlidirlər.

2. Əcnəbi və ya vətəndaşlığı olmayan şəxs insan alverindən zərər çəkmiş şəxs hesab olunduqda onun barəsində 1 il müddətində Azərbaycan Respublikasının həuddlarından kənara inzibati qaydada çıxartma tətbiq edilmir. Göstərilən müddət başa çatdıqdan sonra əcnəbi və ya vətəndaşlığı olmayan şəxs insan alveri ilə bağlı cinayət iş-

ləri üzrə hüquq-mühafizə orqanlarına yardım göstərərsə, həmin şəxs barəsində Azərbaycan Respublikasının hüddurlarından kənara inzibati qaydada çıxartma cinayət təqibi başa çatanaqədək tətbiq olunmur.

İnsan alverinin qurbanı olan uşaqlar barəsində Azərbaycan Respublikasının hüddurlarından kənara inzibati qaydada çıxartma tətbiq olunmur. İnsan alverinin qurbanı olmuş uşaqların öz ölkələrinə, yaxud valideynlərinə qaytarılmasına yalnız uşağın yenidən insan alverinin qurbanı olması ehtimalı istisna edildikdə yol verilir. İnsan alverinin qurbanı olmuş uşaqların öz ölkələrinə, yaxud valideynlərinə qaytarılması məsələsi həll edilərkə 10 yaşdan böyük uşaqların bu məsələyə dair münasibəti öyrənilir və nəzərə alınır.

4. İnsan alverinin qurbanı Azərbaycan Respublikasının hüddurlarını tərk etmək arzusunda olduqda, onun müvafiq sənədlərlə təmin edilməsinə, nəqliyyat və digər zəruri xərclərin ödənilməsinə köməklik göstərilir, qəbul ediləcəyi ölkədə insan alverinin qurbanı olması təhlükəsinin azaldılmasına dair tövsiyələr verilir.

5. İnsan alverinin qurbanı olan əcnəbi və ya vətəndaşlığı olmayan şəxs bu bölmənin 2-ci bəndində göstərilən müddət ərzində Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada Azərbaycan Respublikasında yaşamaq hüququ əldə etmək üçün müvafiq dövlət orqanlarına müraciət edə bilər. Belə müraciətə baxılarkən insan alver qurbanının cinayət təqibi orqanları ilə əməkdaşlıq etməsi, insan alver qurbanının məruz qaldığı fiziki və mənəvi iztirablar, insan alverinin qurbanı olduğu müddət, habelə şəxsin öz ölkəsinə repatriasiya edilməsindən sonra yenidən insan alverinin qurbanına çevrilməsi, yaxud insan alverçiləri tərəfindən təqibə məruz qalması təhlükəsi nəzərə alınır.

6. Şəxsiyyətini müəyyən etmək mümkün olmayan əcnəbi və ya vətəndaşlığı olmayan insan alver qurbanlarına Azərbaycan Respublikasında yaşamaq hüququ verilə bilməz. Belə şəxsin Azərbaycan Respublikasının hüddurlarından kənara inzibati qaydada çıxarılması üçün tədbirlər görülür.

7. Azərbaycan Respublikasında yaşamaq hüququ verilmiş insan alverinin qurbanı immiqrant statusu əldə edir və bu statusdan irəli gələn bütün hüquq və vəzifələrə malikdir.

IV. Tibbi yardım

İnsan alver qurbanlarına pulsuz tibbi yardımın göstərilməsi Azərbaycan Respublikasının Səhiyyə Nazirliyi və bu sahədə ixtisaslaşmış qeyri-hökumət təşkilatları tərəfindən həyata keçirilir. Tibbi yardım göstərilərkən qurbanların zəruri tibbi ehtiyacları tam ödənilməli, hər biri ilə nəzakətlə davranılmalıdır.

V. Hüquqi yardım

İnsan alver qurbanları pulsuz hüquqi yardım almaq hüququna malikdirlər. Pulsuz hüquqi yardım və bu yardımı göstərən təşkilat barədə qurbanlar xüsusi polis qurumu və bu sahədə fəaliyyət göstərən QİTT-lər tərəfindən məlumatlandırılır.

VI. İnsan alver qurbanlarının reabilitasiyası və reinteqrasiyası

1. İnsan alver qurbanlarına xidmət göstərən təşkilatlar tərəfindən onların reabilitasiyası, həmçinin ailələrinə və cəmiyyətə reinteqrasiyası üçün müvafiq proqramlar hazırlanır.

2. Azərbaycan Respublikasının Təhsil, Səhiyyə, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi nazirlikləri qeyri-hökumət təşkilatları ilə birgə peşə təhsili və digər təhsil proqramlarını hazırlayır.

3. İnsan alver qurbanlarının sosial reabilitasiyası onların cəmiyyətə reinteqrasiyası, normal həyat tərzinə qaytarılması məqsədilə həyata keçirilir və qurbanlara hüquqi yardım göstərilməsi, onların təhsilinin davam etdirilməsi, psixoloji, tibbi və peşə reabilitasiyası üçün tədbirlər görülməsi, həmin şəxslərin iş və yaşayış sahəsi ilə təmin edilməsi imkanlarından istifadə edilməsini ehtiva edir.

4. İnsan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyası həyata keçirilərkən Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, qanunları və ölkənin tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrlə təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquqlarının hər hansı formada məhdudlaşdırılmasına, yaxud onların iradəsinə zidd reabilitasiya tədbirlərinin tətbiq edilməsi yolverilməkdir.

5. İnsan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyası həyata keçirilərkən insan alveri qurbanlarının, xüsusilə uşaqların yaşı, cinsi və tələbatları, o cümlədən zəruri təhlükəsiz sığınacaq, təhsil və qayğıya olan ehtiyacları nəzərə alınmalıdır.

6. İnsan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyası Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsi və Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş digər mənbələr hesabına həyata keçirilir.

7. Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi insan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyasının həyata keçirilməsi qaydalarını işləyib hazırlayır.

8. İnsan alveri qurbanlarının ailələrinə reintegrasiyasında QİTT-lərin və digər ictimai qurumların iştirakı təmin edilir.

VII. İnsan alverinin qurbanlarına, ehtimal olunan və potensial qurbanlarına yardım mərkəzləri

1. Azərbaycan Respublikası bölgələrində Daimi komissiyanın üzvləri olan qeyri-hökumət təşkilatları tərəfindən ilkin yardım mərkəzləri yaradılır. İlkin Yardım mərkəzləri ehtimal olunan və ya potensial qurbanların yerləşdirilməsi üçün nəzərdə tutulur. Yardım mərkəzinə yerləşirilmiş şəxsin insan alveri qurbanı olması müəyyən edildikdə onun dərhal və məncəsiz xüsusi polis qurumuna təhvil verilməsi təmin edilsin.

VIII. İnsan alverinin qurbanı olmuş uşaqlara yardım göstərilməsi

1. İnsan alverinin qurbanı olmuş uşaqlara yardım göstərilərkən onların mənafları üstün tutulmalı, "Uşaq hüquqları haqqında"

Azərbaycan Respublikasının Qanununa, "Uşaq hüquqları haqqında" BMT-nin Konvensiyasına, habelə Azərbaycan Respublikasının digər qanunlarına və tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə uyğun olaraq hüquqlarının və qanuni maraqlarının qorunması üçün bütün tədbirlər görülməlidir.

2. Sığınacaqlar və yardım mərkəzləri insan alverinin qurbanı olmuş uşaqlar barədə müvafiq qəyyumluq və himayə orqanına və Yetkinlik yaşına çatmayanların işləri və hüquqlarının müdafiəsi üzrə komissiyaya məlumat verir.

3. Şəxs sığınacağa qəbul edilərkən onun yaşını dəqiq müəyyən etmək mümkün olmadıqda, lakin həmin şəxsin 18 yaşına çatmadığı ehtimal edildikdə, o, uşaq hesab edilir. Uşaqların sığınacaqda qalma müddəti 60 gündür. Bu müddət xüsusi polis qurumunun, qəyyumluq və himayə orqanının və ya Yetkinlik yaşına çatmayanların işləri və hüquqlarının müdafiəsi üzrə komissiyasının vəsatəti ilə uzadıla bilər. Uşaqlar sığınacağa yerləşdirilərkən və burada saxlama müddəti uzadılarkən 10 yaşından böyük uşaqların məsələyə dair mənasibəti öyrənilməli və nəzərə alınmalıdır.

4. Sığınacaqlarda uşaqlar bir qayda olaraq, ayrıca yerləşdirilir. Uşağın mənafeyi nəzərə alınaraq, o, valideynləri (uşağın insan alverinin qurbanı olmasına valideynlərinin səbəb olması güman edilən hallar istisna olmaqla) və ya uşağın psixoloji durumuna mənsəb təsir göstərən digər şəxslə birgə sığınacaqda yerləşdirilə bilər.

5. Sığınacaqlara yerləşdirilmiş uşaqlara təhsillərini davam etdirmək, valideynləri ilə (uşağın insan alverinin qurbanı olmasına valideynlərinin səbəb olması güman edilən hallar istisna olmaqla) əlaqə və ünsiyyət saxlamaq imkanı yaradılır.

6. İnsan alverinin qurbanı olmuş uşaq valideynlərinin yerini bilmədikdə və ya valideyn himayəsindən məhrum olduqda, insan alverinə qarşı mübarizə aparan dövlət orqanları onun valideynlərinin axtarılması, yaxud barəsində qəyyumluq və ya himayənin müəyyən edilməsi üçün tədbirlər görməlidir.

Belə uşaqların sosial müdafiəsi "Validcynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların sosial müdafiəsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununa uyğun olaraq həyata keçirilir.

7. İnsan alverinin qurbanı olmuş uşaqların sosial reabilitasiyası xüsusi tərtib edilmiş proqramlar əsasında «İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 15.4-cü və 16.1-ci maddələri, habelə yetkinlik yaşına çatmayanların baxımsızlığının və hüquq pozuntularının profilaktikası haqqında Azərbaycan Respublikası çarınvericiliyinin müddəaları rəhbər tutulmaqla həyata keçirilir.

8. İnsan alverinin qurbanı olmuş uşaq öz ölkəsinə repatriasiya olunarkən mənə və yaxud mənşə ölkəsi tərəfindən himayədarı müəyyən edilməli və onun müşayiəti ilə repatriasiya olunmalıdır.

9. Bu sahədə fəaliyyət göstərən dövlət qurumlarının, beynəlxalq təşkilatların yerli nümayəndəliklərinin, dövlət və qeyri-dövlət təşkilatlarının nümayəndələri öz vəzifələrinin icrası ilə əlaqədar insan alveri qurbanları barədə oldu etdikləri məlumatları gizli saxlamağa borcludurlar.

İNSAN ALVERİNƏ QARŞI MÜBARİZƏ ÜZRƏ MİLLİ TƏDBİRLƏR PLANININ HAZIRLANMASI VƏ İCRASINA DAİR VƏ S A İ T

*Miqrasiya Siyasətinin Hazırlanması üzrə
Beynəlxalq Mərkəz tərəfindən hazırlanmışdır.
Vyana-Avstriya.*

Giriş

Təqdim olunan versiya Mərkəzi Şərqi Avropa ərazisində və ondan kənarda yerləşən ölkələrdə İnsan alverinə qarşı milli tədbirlərin (insan alverinə qarşı milli strategiya və milli fəaliyyət planları) qəbulunda və yenidən baxılmasında əsas rolunu oynayır. Bu ən son beynəlxalq və Avropa standartları və siyasət istiqamətləri ilə tamamilə üst-üstə düşür və milli səviyyədə olan müsbət təcrübələri də nəzərə alır.

Beləliklə, Rəhbər Prinsiplər insan alverinin bütün növlərinə qarşı mübarizə aparan insan alverinə qarşı davamlı və dayanıqlı milli tədbirlər kompleksi hökumət tərəfindən idarə edilməli və insan hüquqları və gender-həssas yanaşmaya uyğun olaraq vətəndaş cəmiyyətini və digər iştirakçıları özündə cəmləndirən çoxşaxəli yanaşma prosesinin mövcudluğunun əhəmiyyətini qeyd edir.

Rəhbər Prinsiplər cəmiyyətə zamanda müvafiq əlaqələndirmə strukturlarının yaradılması vacibliyini və insan alverinə qarşı milli tədbirlər paketinin və onun ən son yeniliklər əsasında baxılmasının davamlı monitorinqini və qiymətləndirilməsinin vacibliyini xüsusi qeyd edir.

BU SƏNƏDDƏN NECƏ İSTİFADƏ ETMƏLİ

Bu sənəd insan alverinə qarşı milli tədbirlər planının nə olduğu, onun necə yaradılması, yenidən işlənməsi və kim tərəfindən və necə həyata keçirilməli olması haqda addım-addım təlimatlar təqdim edən bir alətdir.

Bu Rəhbər Prinsiplər maraqlı tərəflərə milli prioritetlər və ehtiyaclar əsasında uzun və qısa müddətli məqsəd və tədbirlərin görülməsində hərtərəfli "yoxlama vərəqəsi" kimi də istifadə edilə bilər.

Rəhbər Prinsiplərdə qeyd edilən məqsəd və tədbirlər Avropa və beynəlxalq standartlara əsaslanır və müvafiq ölkənin milli kontekstinə və spesifik institusional quruluşuna aydın şəkildə uyğunlaşdırılmalıdır.

Rəhbər Prinsiplər aşağıdakı struktura malik olmalıdır:

- A bölməsi:** insan alverinə qarşı milli tədbirlər planının ikisəviyyəli strukturunun xülasəsini təqdim edir: strateji və işçi səviyyələr.
- B bölməsi:** insan alverinə qarşı milli tədbirlər planının hazırlanması və həyata keçirilməsində öz əksini tapmalı olan rəhbər prinsipləri təsvir edir.
- C bölməsi:** strateji səviyyəyə yönəlir və ölkənin insan alverinə qarşı mübarizə sahəsindəki prioritetlərinin necə müəyyən edilməli və uzun müddətli məqsəd kontekstində nəyə (strateji hədəflər və spesifik məqsədlər) nail olunmalı olduğunu izah edir.
- D bölməsi:** işçi (funksional) səviyyəyə yönəlir və insan alverinə qarşı milli strategiyada müəyyən edilmiş strateji hədəf və məqsədlərə necə nail olunmalı olduğunu təsvir edir. Bu bölmə qısa müddət çərçivəsində həyata keçirilməli olan tədbirlərin (fəaliyyətin) dolğun kataloqunu özündə əks etdirir.

E bölməsi: insan alverinə qarşı milli tədbirlər planının hazırlanması və həyata keçirilməsi zamanı beynəlxalq sənədlər və qanunvericilikdə nəzərdə alınmalı olan misal-lar təqdim edir.

F bölməsi: istifadə ediləcəyi təqdirdə milli kontekstə uyğunlaşdırılmalı olan model (nümunə) strategiya təqdim edir.

G bölməsi: istifadə ediləcəyi təqdirdə milli kontekstə uyğunlaşdırılmalı olan Milli Fəaliyyət Planı (MFP) üçün nümunə model təqdim edir.

H bölməsi: istifadə ediləcəyi təqdirdə milli kontekstə uyğunlaşdırılmalı olan monitorinq cədvəlinin nümunə modelini təqdim edir.

I bölməsi: insan alveri ilə kontrabanda arasında olan fərqi göstərən formanı təqdim edir.

QISALTMALARIN SİYAHISI

CoE	Avropa Şurası
EC	Avropa Komissiyası
EU	Avropa Birliyi
ILO	Beynəlxalq Əmək Təşkilatı
IO	Beynəlxalq Təşkilat
IOU	Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatı
MoU	Anlaşma Memorandumu
NAP/MFP	Milli Fəaliyyət Planı
NC	İnsan Alverinə qarşı Mübarizə üzrə Milli Olaqlandırıcı
NGO	Qeyri Hökumət Təşkilatı
NWG	Milli İşçi Qrupu
ODHR	Demokratik Təsisatlar və İnsan Hüquqları Ofisi

OSCE	Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatı
SECI	Cənubi-şərqi Avropa Əməkdaşlıq Təşəbbüsü
SEE	Cənubi Şərqi Avropa
SPTF	İnsan alverinə qarşı Sabitlik Paktı Qüvvəsi
ToR	Səlahiyyətlər siyahısı
TWG/TIQ	Tematik İşçi Qrupu
UN	Birləşmiş Millətlər Təşkilatı
UNDP	Birləşmiş Millətlər Təşkilatı İnkişaf Proqramı
UNICEF	Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Uşaq Fondu
UNODC	Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Narkotik və Cinayətkarlığa qarşı Ofisi

TERMINLƏRİN İZAHİ

İnsan alveri

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Mütəşəkkil Transmilli Cinayətkarlığa Qarşı Konvensiyasına (2000-ci il) əlavə olaraq Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnsan, xüsusilə Qadın və Uşaqlar üzərində alverinin qarşısının alınması, aradan qaldırılması və cəzalandırılması haqqında protokoluna əsasən "İnsan üzərində Alver" istismar məqsədi ilə hədələnmə və ya güc və ya digər yolla məcbur etmə, oğurlanma, aldadılma, səlahiyyətindən və ya kövrək vəziyyətindən sui-istifadə edilmə, ödəniş və ya mənfəət verib və ya qəbul edərək bir insanın digəri üzərində nəzarəti üçün razılıq əldə etmə vasitəsilə, fərdin seçilməsi, nəql edilməsi, transferi, gizlədilməsi və ya əldə edilməsi kimi başa düşülməlidir. İstismar özündə, minimum, digərlərinin fahişəliyə sövq edilməsi və ya cinsi istismarın digər formalarını, məcburi əmək və xidmətlərin göstərilməsi, kölə əməyi və ya kölə əməyində oxşar hallar, bədən hissələrinin götürülməsi və s. cəmiyyətə daxil etməkdir.

Uşaqların istismar məqsədilə seçilməsi, daşınması, transferi, gizlədilməsi və ya əldə edilməsi bu maddənin, Maddə 3 (c), (a) ya-

rım-paragrafı tərəfindən müəyyən edilmiş heç bir vasitəyə aid olunmasa belə, "insan alveri" kimi qəbul edilməlidir.

"**Uşaq**" on səkkiz yaşından aşağı hər bir fərdi müəyyən etməlidir; Maddə 3 (d)

Qaçqınçılıq

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Mütəşəkkil Transmilli Cinayətkarlığa Qarşı Konvensiyasına (2000-ci il) əlavə olaraq Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Migrantların Quru, Dəniz və Hava vasitəsilə Qaçqınçılığına qarşı Protokoluna uyğun olaraq "Migrantların Qaçqınçılığı" fərdin vətəndaşı və ya müvəqqəti qeydiyyat yeri olmayan ölkəyə qanunsuz daxil edilməsindən birbaşa və ya dolayı-sı yol ilə maliyyə və ya digər maddi mənfəət əldə edilməsi kimi başa düşülməlidir; Maddə 3 (a).

Cinayət Qurbanı

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Cinayət və Səlahiyyətdən sui-istifadə Qurbanları üçün Əsas Ədalət Prinsipləri Deklarasiyasına (1985) əsasən "Qurbanlar" fərdi və ya kollektiv şəkildə üzv ölkələrin əraziləri daxilində qüvvədə olan qanunların, o cümlədən səlahiyyətindən sui-istifadəni qadağan edən qanunların, pozulması ilə müşahidə edilən addımlar və ya hərəkətsizliklər nəticəsində fiziki və ya ruhi zərər, emosional əzab, iqtisadi itki çəkmiş və ya fundamental hüquqları pozulmuş insanlardır.

Qeyd edilən Deklarasiyaya əsasən cinayəti törətmiş insanın müəyyən edilməməsindən, saxlanmamasından, mühakimə və ya cəzalanmamasından və cinayət törətmiş insanla qurban arasında qohumluq əlaqələrinin olmasından asılı olmayaraq fərd qurban kimi qəbul oluna bilər.

"**Qurban**" termini, lazım olan yerdə, cyni zamanda qurbanın birbaşa ailəsi və ya himayəsində olanlara və qurbanlara daxili əzab-lardan azad olmaq və ya qurbanlaşmanın qarşısının alınması zamanı zərər çəkmiş insanlara da aid edilir, Para (2).

Məcburi Əmək

Beynəlxalq Əmək Təşkilatının 29 saylı Məcburi Əmək Konvensiyasına (1930-cu il) əsasən "məcburi və ya icbari əmək" fərdin təhdid və ya hər hansı cərimə müqabilində və könüllü şəkildə təklif etmədiyi halda icra etdiyi bütün növ əmək və xidmətlər kimi başa düşülməlidir, Maddə 2.1

Köləlik

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Köləliyə dair Konvensiyasının (1926-cı il) 1-ci maddəsinə uyğun olaraq, köləlik fərdin elə bir statusu və ya şəraitidir ki, onun üzərində hər bir və ya bütün qüvvələr öz sahib olma hüquqlarını həyata keçirirlər.

Köləliyin, Kölə Ticarətinin və Köləliyə oxşar Təsisatların və Halların aradan qaldırılması haqda 226 saylı Əlavə Konvensiyaya (1956) əsasən borc asılılığı, təhkimçilik, məcburi nikahlar, uşaqların istismarı kimi təsisatlar və təcrübələr Köləliyə dair Konvensiyanın (1926-cı il) birinci maddəsində köləliyin təsvir edilməsi zamanı qeyd edilib edilməməsindən asılı olmayaraq ləğv olunmalıdır.

Borc Asılılığı

Köləliyin, Kölə Ticarətinin və Köləliyə oxşar Təsisatların və Halların Aradan qaldırılması haqda Əlavə Konvensiyanın 1-ci Maddəsinə (1956) əsasən borc asılılığı borclunun gətirdiyü borcun müqabilində şəxsi girovdan yaranan status və şəraitin bu borcun möbləğinin ləğv edilməsinə yönəlmədiyi hallarda baş verir.

Təhkimçilik

Köləliyin, Kölə Ticarətinin və Köləliyə oxşar Təsisatların və Halların Aradan qaldırılması haqda Əlavə Konvensiyanın 1-ci maddəsinə (1956) əsasən müvəqqəti məskunlaşmış şəxsin statusu və şəraiti qanun, adət və ya müqavilə əsasında onun digərinin torpağında yaşamağa və işləməyə təhkim edilməsindən və həmin digər

şəxse əvvəlcədən müəyyən edilmiş kompensasiya xidmətlərinin, mükafatlandırılmasından asılı olmayaraq, göstərməsindən ibarətdir ki, bu status özbaşına dəyişdirilə bilməz.

Gender

Gender mədəniyyətlər daxili və mədəniyyətlərarası kontekstdə qadınlarla kişilər arasında sosial və mədəni əsaslarla formalaşmış və vaxtaşırı dəyişən fərqləri izah edir. Bu fərqlər özünü həm kişilərin, həm də qadınların tutduqları mövqelərində, məsuliyyət çevrələrində, sərvətlərə çıxış imkanlarında, məhdudiyyətlərində, imkanlarında, ehtiyaclarında, ətrafı mühiti anlamalarında, baxışlarında və s. öz əksini tapır. Beləliklə, gender qadın sözünün sinonimi deyil, əksinə kişilərə, həm də qadınlara və eləcə də onların qarşılıqlı münasibətlərinə aiddir.

Terminologiyadan istifadə üzrə qeyd: sadələşdirmə məqsədilə "qurban" termini bütün sənəd boyu, hətta fərdin "ehtimal edilən qurban" adlandırılma biləcəyinin daha dəqiq ola biləcəyindən asılı olmayaraq, hər bir hala aid ediləcəkdir.

A. İnsan Alverinə Qarşı Milli Tədbirlər Planının STRUKTURU

İkisəviyyəli struktur

Tam əhatəli Planın iki olmasının qəbul edilmişdir: strateji səviyyə (Strategiya) və işçi/funksional (Milli Fəaliyyət Planı).	Strategiya	Milli	Fəaliyyət planı	Tədbirlər səviyyəsi
--	------------	-------	-----------------	---------------------

İnsan Alverinə Qarşı Milli Tədbirlər Planı

İlöm strategiya, həm də fəaliyyət planı qarşısını alma, müdafiə və məhkəmə həlli kimi əsas sahələrdə məqsəd və tədbirlərin planlaşdırılması zamanı aşağıdakı rəhbər prinsipləri əks etdirməlidir.

- Hökumət nəzarəti
- Vətəndaş Cəmiyyətinin iştirakı
- İnsan Hüquqları prinsiplərinə əsaslanmış yanaşma
- Sahələrarası və müxtəlif profilə yanaşma
- Davamlılıq

İnsan Alverinə Qarşı Milli Tədbirlər Planı aşağıdakı elementləri özündə birləşdirməlidir.

1. **Strateji səviyyə (Strategiya):** "NƏYƏ" nail olunacağına cəhətə ədir.

Bura daxildir:

1. Preambula
2. Ölkədə insan alveri ilə bağlı vəziyyətin təhlili və institusional struktur
3. Dörd əsas komponentlər üçün strateji hədəf və spesifik məqsədlər:

- Yardımçı çərçivə
- Qarşısını alma
- Qurbanların və Qurban Şahidlərin müdafiəsi və dəstəklənməsi
- İnsan alveri cinayətlərinin təhqiqatı və cəzalandırılması.

4. Hər bir strateji hədəf və spesifik məqsəd üçün göstəricilərin müəyyən edilməsi

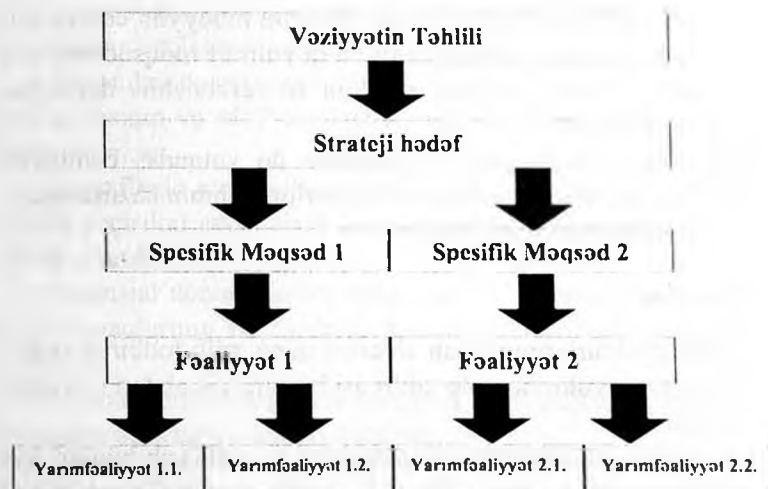
5. **Funksional Səviyyə (Milli Fəaliyyət Planı):** strateji hədəflərə "NECƏ" nail olunacağını cəhətə ədir.

Funksional səviyyə insan alverinə qarşı milli strategiyada müəyyən edilmiş dörd komponentin strateji hədəfləri və spesifik məqsədlərinə çatmağın konkret hərəkətlərini müəyyən edir.

MFP (Milli Fəaliyyət Planı) hər bir spesifik məqsəd üçün aşağıdakıları özündə birləşdirməlidir.

- Fəaliyyət / sub-fəaliyyət
- Təyin edilmiş öhdəliklər və vaxt bölgüsü
- Resursların planlaşdırılması və büdcə
- Göstəricilər

Aşağıdakı cədvəl strateji və funksional səviyyələr arasında əlaqəni göstərir:

B. Rəhbər prinsiplər

Aşağıda qeyd ediləcək prinsiplər insan alverinə qarşı davamlı tədbirlər planının hazırlanması və icrası prosesində əsas konseptual rol oynamalıdır. Beləliklə, onlar həm strateji, həm də funksional səviyyələrin bütün elementlərinə şamil edilməlidir.

Hökumətin təşəbbüskarlığı və sahibliyi

Anlayış

"Hökumətin sahibliyi" termini hökumətin ölkə daxilində insan alverinə qarşı tətbiq edilən ölçü metodlarına münasibətini təsvir etmək üçün istifadə edilir. "Hökumət" ictimai idarəçilik strukturunun hissəsi olan və ya müəyyən formada ona bağlı olan (yerli, regional və mərkəzi hakimiyyət səviyyəsində) dövlət strukturlarına aid edilir. Bu kontekstdə "sahiblik" insan alverinə qarşı milli tədbirlər planının məqsədlərinin müəyyən edilməsində, fəaliyyətinin icra edilməsində və qoyulmuş məqsədlərə nail olunmasında hökumətin tam iştirakını və cavabdehlik daşdığını özündə ehtiva edir.

Qeyri-dövlət strukturları və xüsusilə də vətəndaş cəmiyyəti /QİTT-lər insan alverinə qarşı milli tədbirlər planının hazırlanmasında və icrasına cəlb edilməlidirlər.

Uyğunluq

Dövlət strukturlarının insan alverinə qarşı milli tədbirlər planının bütün səviyyələrinə cəlb edilməsi bir sıra səbəbdən çox əhəmiyyətlidir:

- Bu hüquqi terminlərin, prosedurların və münasib hüquqi formaların hazırlanması məqsədilə yerli, regional və milli səviyyədə əməkdaşlığın əlaqələndirilməsi üçün lazımdır;

- Cavabdehlik;
- Bu sahələrarası və sektorlararası yanaşma üçün vacibdir, və
- Bu insan alverinin qarşısını almaq və onunla mübarizə aparmaq üçün tətbiq edilən ölçü mexanizmlərinin davamlılığını təmin edəcək əhəmiyyətli alətdir.

Tətbiq üçün təqdim edilən prosedurlar

Hökumət nümayəndələri aşağıdakıları yerinə yetirməlidirlər:

- İnsan alverinə qarşı milli tədbirlər planının hazırlanması və icrası ilə bağlı bütün cavabdehliyi daşımalı;
- Əlaqələndirici yanaşmanın tətbiq edilməsinə əmin olmalıdır, eləcə də İnsan Alverinə qarşı Milli Əlaqələndirici (MK) və insan alverinə qarşı mübarizə aparacaq çoxfunksiyalı Milli İşçi Qrupu (MİQ) təyin etməlidir;
- Əmin etməlidir ki, MK və MİQ-nin üzvləri insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində müəyyən ilkin bilik və təcrübəyə, eləcə də gender üzrə sənədlərə malikdirlər. MİQ-u üzvləri gender balansının olmasına çalışmalı və buna nail olmalıdırlar;
- Vətəndaş cəmiyyətinin insan alverinə qarşı milli tədbirlər strategiyasının və MİQ-nin hazırlanması və icrasına fəal şəkildə cəlb olunması;
- Bəynəlxalq strukturları məsləhətləşmək və onlar tərəfindən həyata keçirilən insan alverinə qarşı proqram və layihələrdə fəal iştirak etmək;
- Potensial donorlarla məsləhətləşmək və onlarla optimal maliyyə dayaqlarının və mənbələrinin axtarılması və əlaqələndirilməsi; və
- İnsan alverinə qarşı milli tədbirlər planının həyata keçirilməsinə görə əsas cavabdehliyi daşımaq.

Vətəndaş Cəmiyyətinin iştirakı

Anlayış

"Vətəndaş Cəmiyyətinin iştirakı" prinsipi insan alverinə qarşı ölçü mexanizmlərinin və proqramlarının hazırlanması və icrası proseslərinə yalnız hökumət nümayəndələri tərəfindən deyil, cəmiyyətdə vətəndaşlardan müstəqil olan və hökumət və ictimai idarəçilikdən kənar olan digər maraqlı tərəflərin də cəlb edilməsini ehtiva edir. Vətəndaş cəmiyyətinin insan alverinə qarşı milli tədbirlər planına cəlb edilməsi vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələrinin yalnız görüşlərdə, işçi qruplarda iştiraka icazəli olduqlarını deyil, cəmiyyətdə onların qərar qəbul etmə prosesində fəal rol oynamalarını və onların fikir və təkliflərinin insan alverinə qarşı milli tədbirlər planının hazırlanmasında öz adekvat tövsiyələrini verməli olduğunu müəyyən edir.

Uyğunluq

Vətəndaş cəmiyyətinin cəlb olunması onların dövlət tərəfindən təqdim edilən dəstəyi tamamlamaq gücündə olduğu üçün vacibdir. Vətəndaş cəmiyyətinin iştirakı qurbanlara adekvat yardım göstərilməsindən savayı, cəmiyyətdə insan alverinin qurbanlarının əməkdaşlıq etmək hazırlığının artması ilə məhkəmə prosesinin nəticəsinin səmərəliliyini artırır. Vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələri insan alverinin qurbanlarının hüquq-mühafizə orqanları ilə əməkdaşlıq edib-çalışmasından asılı olmayaraq onlarla tam təmasda olmaq imkanında olmalıdırlar. Beləliklə, onlar üçün insan alverinə qarşı milli tədbirlər planında fəal iştirak etmələr və ya maliyyə almaları insan alverinin qurbanları ilə hüquq-mühafizə orqanları arasında əməkdaşlıq şərti ilə həyata keçirilməməlidir.

1. Qeyri-Hökumət Təşkilatları (QHT-lər) insan alverinə qarşı mübarizədə vətəndaş cəmiyyətinin ən aparıcı formaları olduqları üçün Rəhbər Prinsiplər adətən "QHT-lər"-ə istinad edir ki, bu da vətəndaş cəmiyyətinin digər təşkilatlarını istisna etmir.

Tətbiq üçün təqdim edilən prosedurlar

Vətəndaş cəmiyyətinin insan alverinə qarşı tədbirlər planında fəal iştirakını təmin etmək üçün:

- MİQ və Tematik İşçi Qrupunun (TİQ) üzvlərinin bir hissəsi QHT-lər olmalıdırlar;

- MİQ və TİQ üzvü olan QHT-lər səsvermə hüququna malik olmalıdırlar;

- Vətəndaş cəmiyyəti qarşısını alma, müdafiə və təqib etmə sahələrində (insan alverinin qurbanına bütün hüquqi proseduralar müddətində psixoloji yardımdan təhlükəsiz yaşayış yerinədək yardım göstərilməsi) insan alverinə qarşı ölçü mexanizmlərinin icrasında iştirak etməlidirlər. Onlar milli istiqamətləndirmə mexanizmlərinin bir hissəsi olmalı və qurbanların müəyyən edilməsində, müdafiəsində və onlara sosial yardım göstərilməsində əhəmiyyətli rol oynamalıdırlar.

- QHT-lər milli məlumat mübadiləsi mexanizminin hissəsi olmalıdırlar; və

- QHT-lər öz fəaliyyətlərini icra edə bilmək üçün kifayət qədər maliyyəyə malik olmalıdırlar.

İnsan hüquqlarına əsaslanan yanaşma

Anlayış

"İnsan hüquqlarına əsaslanan yanaşma" termini onu bildirir ki, insan alverinə qarşı tədbirlər planı (o cümlədən də ayrı-ayrı tətbiq edilən ölçü mexanizmləri) beynəlxalq insan hüquqları standartlarının normativlərinə əsaslanmalıdır və insan hüquqlarının, xüsusilə, insan alveri qurbanlarının bu hüquqlarının, təbliği və müdafiəsinə yönəlməlidir. Beləliklə, insan hüquqlarına əsaslanan perspektiv ondan ibarətdir ki, insan alverinə qarşı ünvanlanmış hər bir strategiya, tədbirlər planı və siyasətin tərkibini hər bir fərdin olından alınmaz, bir-birilə bağlı və qarşılıqlı əlaqəli olan mülki, mədəni, iqtisadi, siyasi və sosial hüquqlarının toplusu təşkil etməlidir.

"Hüquq" anlayışı onu bildirir ki, bu qanuni baxımdan icra edilo bilən termindir, hansı ki, hökumət üzərində ona hörmət, təbliğ və icra etmək öhdəliyi qoyur. Bu öz hüquqlarından istifadə edə bilməyənlərə (misal üçün, insan alverinin qurbanları) onları tələb etmək imkanı verir. İzah etibarilə, belə yanaşma hüquqların pozulması effektivə malik olan siyasət və fəaliyyət ilə bir araya sığmır və hüquq pozucuları ilə qurbanların hüquqları arasında heç bir "alverə" "icazə vermir"².

İnsan alverinə aid ən mühüm hüquq pozuntuları aşağıdakılardır:

- fərdin azadlıq və təhlükəsizlik hüququ;
- qul və köləlik şəraitində saxlanılmaq hüququ;
- insani rəftar hüququ və fərdin şərəf və ləyaqətinə hörmət;
- sərbəst hərəkət etmə və yaşayış yeri seçmə hüququ;
- işgəncə edilməmək hüququ, yaşamaq hüququ, sağlamlıq hüququ.

Mahiyyət etibarilə, insan hüquqlarına əsaslanmış yanaşma qurbanların insan hüquqlarının insan alverinə qarşı milli tədbirlər planının əsası kimi qəbul edilir və digər məsələlərdən daha üstün tutur. İnsan varlıqlarına qarşı gender yönü diskriminasiya fundamental insan hüquqlarının pozulması kimi qəbul edildiyindən insan hüquqlarına əsaslanan yanaşma gender əsaslı yanaşmanı özündə ehtiva etməlidir.

Uyğunluq

İnsan hüquqlarına əsaslanan yanaşma insan alverinə qarşı tədbirlərin daha da genişləndirilməsinə istiqamət verəcək konseptual və normativ zəmin təklif edir. Eyni zamanda bu insan alverinə qarşı siyasətin, təcrübənin və addımların insan alverinin qurbanlarına və digər nəzərdə tutulan qruplara real və potensial təsir imkanlarının monitorinqi və dəyərləndirilməsi üçün də bir bazis təqdim edir³.

2. İnsan alverinə qarşı Ekspert Qrupunun Hesabatı; AK, 22 dekabr, 2004

3. İnsan alverinə qarşı Ekspert Qrupunun Hesabatı; AK, 22 dekabr, 2004-cü il

İnsan hüquqlarına əsaslanan yanaşmanın mühüm tərkib elementləri insan hüquqları standartlarının və ayrı-seçkiliyə qarşı prinsiplərin yerinə yetirilməsi, standartlaşma və məsuliyyətlik, gender yönülməsinə nəzər alınması və insan varlıqlarının hüquq daşıyıcıları olaraq bir subyekti kimi tanınmasıdır.

Tətbiq üçün təqdim edilən prosedurlar

İnsan hüquqlarına əsaslanan yanaşmanı təmin etmək üçün:

- İnsan alverinə məruz qalmış insanların hüquqları insan alverinə qarşı bütün tədbirlərin mərkəzində saxlanılmalıdır⁴;
- Məhkəmə, polis, sosial sahə və digər sahələrin vəzifə daşıyıcılarının bacarıqları onların təklif etdikləri xidmətlərin insan alverinin qurbanlarının hüquqlarına hörmət olunması və məhkəmələndirilməsinə gətirəcək dərəcədə artırılmalıdır;

• Aidiyyəti fərdlər öz hüquqları haqda məlumatlandırılmalıdırlar və mümkün qədər onlar insan alverinə qarşı tədbirlər planının hazırlanması və icrası müddətində hər hansı bir siyasət və ya təcrübə qərarların verilməsinə cəlb edilməlidirlər.

• İnsan alverinə qarşı qanunlar və müvafiq siyasət üzərində insan hüquqlarının təsirinə nəzarət edəcək alətlər/mexanizmlər dövlətlər tərəfindən yaradılmalıdır;

• Dövlətlər imzalanmış və ratifikasiya edilmiş beynəlxalq insan hüquqları konvensiyalarında təsbit edilmiş beynəlxalq insan hüquqları standartlarına və eləcə də beynəlxalq ömər standartları və uşaq əməyi standartlarına əməl etməlidirlər;

• Dövlətlər insan alveri qurbanlarının tez bir zamanda, praktik olaraq saxlanılmış və normalara uyğun olmayan statusa malik immiqrantlar arasından müəyyən edilməsinə təmin edəcək tədbirlər mexanizmi tətbiq etməlidirlər;

4. İnsan Hüquqları və İnsan Alverinə qarşı Təklif edilən Rəhbər Prinsiplər, UNHCHR-in İqtisadi və Sosial Şuraya təqdim etdiyi I hesabat - I/2002/68/Add. I səh.3

- İnsan alverinə qarşı mübarizə aparan hər bir qurum tərəfindən tətbiq edilən mexanizmlər elə olmalıdır ki, onlar qurbanların təhlükəsizlik və sağlamlığına və bütövlükdə bütün aidiyyəti olan insanların hüquqlarına zərər gətirməsin;

- Səmərəli vasitələrin təklif edilməsi üçün mexanizmlər tətbiq edilməli, korrektor və kompensasiya hüquqları, o cümlədən mülki, cinayət və digər qanuni vasitələrə şikayət mexanizmləri tətbiq edilməlidir;

- İnsan alverinin qurbanları özlərinin qanun qarşısında olan statusu haqda və avır-seçkilik hallarına qarşı qanuni addımlar üçün potensial hüquqları və eləcə də ünvanlandıqları ölkədə sığınacaq tələb etmək hüququ haqda məlumatlandırılmalıdırlar; və

- Uşaqlara aid olan hər bir addımda, uşağın əsas marağı ilkin məsələ olmalıdır⁵.

Gender həssas yanaşmanı təmin etmək üçün, dövlətlər aşağıdakıları təmin etməlidirlər:

- qadın və kişilərin, qız və oğlanların insan alverinin qurbanı ola biləcəklərini qəbul etmək;

- qadınlar, kişilər, qızlar və oğlanların insan alverinə cəlb edilməsinin oxşar və fərqli cəhətlərinin qəbulu. Onların insan alverinə münasibətdə fərdi həssaslığının fərqi, fərqli zorakılıq, fərqli nəticələri və fərqli siyasət və proqram təsirlərini tanımalıdırlar;

- Bu fərqliliyin təcrid edilmiş sosial yerləşmələrlə, o cümlədən gender, yaş, sinfi, etnik, irqi və s. ilə köklü bağlılığını tanımalıdır;

- (Potensial) qurbanlara, xüsusilə də qadın və uşaqlara bütün iştirakçılar tərəfindən tətbiq edilən mexanizmlər vasitəsi ilə öz hüquqlarının tələb edilməsi və qanuni vasitələrə çıxış üçün imkan yaradılmalıdır; və

- Spesifik ehtiyacları uyğun olaraq siyasət, institusional və proqram təşəbbüslərinin reallaşdırılması vasitəsi ilə yuxarıda qeyd edilənlərə təcrübə səmərə almaq.

5. BMT-nin Uşaq Hüquqları Konvensiyasının 3-cü maddəsi, 1989

Sahəvi və sektorlararası yanaşma

Analiz

İnsan alveri miqrasiya, münaqişə cinayətkarlıq, korrupsiya, əmək, fahişəlik, insan hüquqları, qeyri-bərabər beynəlxalq iqtisadi münasibətlər, gender məsələləri, qadınlara qarşı zorakılıq, qadınların yoxsulluğu və s. kimi müxtəlif maraq və sahələrə aidiyyəti olan kompleks bir fenomendir. Səmərəli əks-strategiyalar bütün bu münaqişəli nəzərə almalıdır ki, insan alverinin müxtəlif aspektlərini cəmiyyətdə həll edə bilsin. Bu baxımdan, "sahəvi" işləmək vacibdir ki, bu da özündə insan alverinə qarşı mübarizədə mexanizmlərin inkişaf etdirilməsində (məsələn, qanuni alətlər, təhsil metodları, sosial araşdırmalar, iqtisadi gücləndirmə, psixoloji yardım və s.) müxtəlif sahələr üzrə bilik və təcrübəni, eləcə də onların müvafiq metodlarının birləşdirilməsini nəzərdə tutur.

"Sektorlar arası" termini onu özündə ehtiva edir ki, bütün müdaxilələr elə bir formada hazırlanıb tətbiq edilməlidir ki, onlar bütün sektorları əhatə edə bilsinlər (məsələn, məhkəmə, təhsil, əmək bazarı və s.).

Uyğunluq

İnsan alverinə qarşı sahəvi və sektorlararası milli tədbirlər planı kompleks və çoxtərəfli fenomen olduğu üçün vacibdir. Yalnız bütöv yanaşma insan alverinin bütün aspektlərinə qarşı cəmiyyətdə mübarizə aparmağa imkan verir.

Tətbiq üçün təqdim edilən prosedurlar

Sahəvi və sektorlararası yanaşmanı təmin etmək üçün, insan alverinə qarşı tədbirlər planı:

- Strateji və funksional səviyyələrdə tamamilə fərqli sahə və sektorlara diqqət yönəltməlidir;

- Bütün müvafiq dövlət və qeyri-dövlət qurumlarını, o cümlədən hökumət nümayəndələrini, hüquq-mühafizə strukturlarını, miqrasi-

ya, əmək qurumlarını, məhkəmələr, QHT-lər, tədqiqatçıları və s. cəlb olunmalıdır; və

- Müxtəlif iştirakçılar arasında məlumat mübadiləsinin təmin edilməlidir.

Davamlılıq

Anlayış

İnsan alverinə qarşı milli tədbirlər planı prizmasından davamlılıq tətbiq ediləcək struktur və sistemin uzun müddət davam edə biləcəyini və vaxt keçdikcə yaradıcı şəkildə dəyişən şəraitə uyğunlaşa biləcəyini nəzərdə tutur. Burada, iri kənar donor maliyyəsi kimi heç bir mühüm asılılıq ola bilməz ki, sistem bir qədər sonra uçuruma məruz qalmış olsun.

Uyğunluq

Davamlılıq insan alverinə qarşı milli tədbirlər planının müəyyən bir vaxt kəsiyində deyil, insan alveri problemi qaldıqca qurbanlar və daha geniş anlamda cəmiyyət üçün xidmət edəcəyini təmin edir. İqtisadi prizmadan bu, mövcud sərvətlərdən maksimal istifadə edildiyini və insan alverinə qarşı milli tədbirlər planına qoyulmuş investisiyaların itirilmədiyini təmin edir. İnsan alverinə qarşı davamlı tədbirlər planı bununla da lazım olan xarici və daxili maliyyə imkanlarını özünə cəlb edəcək.

Tətbiq üçün təqdim edilən prosedurlar

İnsan alverinə qarşı milli tədbirlər planının davamlılığı aşağıdakı vasitələrlə təmin edilir:

- Hökumətin bu prosedura sahibliyi və təşəbbüskarlığı vasitəsilə;
- Vətəndaş cəmiyyətinin iştirakı vasitəsilə;
- MFP-yə mütəmadi olaraq yenidən baxılması, cləcə də artıq tətbiq edilən ölçü mexanizmlərinin davamlı/paralel monitorinqi və dəyişdirilməsi;

- Siyasi proseslərin legitimliyini gücləndirən insan hüquqları standartlarının daxil edilməsi;

- Ögər tətbiq edilməkdə olan tədbirlər yerli idarəçilik strukturları ilə inteqrasiya və birgə əsas təşkil edirsə;

- Ögər proqram və layihənin hazırlanması yerli administrasiya sisteminin imkanlarını adekvat şəkildə özündə birləşdirirsə;

- Ögər insan alverinə qarşı olaqələndirmə strukturları və cləcə də aparıcı iştirakçıların fəaliyyət və tədbirlərinin maliyyələşdirilməsi üçün müntəzəm büdcə ayrılımları təmin edilirsə;

- Ögər insan alverinə qarşı tədbirlər aparıcı yer tutursa (misal üçün, polis akademiyalarında polis nəfərləri üçün dərş proqramına salınmış və müntəzəm keçirilən insan alverinə qarşı təlimlər); və

- Ögər çoxaldıcı yanaşmadan istifadə edilirsə (məsələn, Təlimçilərin təlimi).

C. Strateji səviyyə (strategiya)

İnsan alverinə qarşı milli strategiya insan alverinə qarşı milli tədbirlər planının əsasını təşkil edir və iki hissədən ibarət olur:

Birinci hissə aşağıdakıları təsvir etməlidir:

- Bu cür tədbirlər planı nə üçün lazımdır (preambula) və
- İnsan alveri ilə bağlı ölkədə mövcud olan vəziyyət, o cümlədən əsas iştirakçılar və insan alverinə qarşı milli strategiyanın əsaslandığı rəhbər prinsiplər (vəziyyətin təhlili).

Bunun üzərində qurularaq, insan alverinə qarşı milli strategiyanın ikinci hissəsi strateji məqsəd və spesifik hədəfləri formalaşdırmalı ki, bu da aşağıdakı sahələrdə strateji məqsədlərə nail olmaq üçün vacibdir:

- Yardımçı çərçivə
- Qarşısını alma
- Qurbanların və şahidlərin müdafiəsi və qorunması
- İnsan alveri cinayətlərinin təhqiqatı və təqib edilməsi

Preambula

Preambula ön azı insan alverinə qarşı milli tədbirlər planının əsas məqsədini qeyd etməlidir. Qeyd olunmalıdır ki, insan alverinə qarşı dayanıqlı, effektiv və müvafiq strategiya bütün iştirakçıların və tərəflərin ümumi anlaşmasını və əlaqələndirmiş fəaliyyətini həvəsləndirmək, eləcə də siyasi və maliyyə (kənar donorlar da daxil olmaqla) dəstəyini təmin etmək üçün vacibdir. Əlavə olaraq, preambula rəhbər prinsipləri vurğulamalıdır. Burada cəmiyyətdə dövlət iştirakçılarının insan alverinə qarşı tədbirlər planının həyata keçirilməsində dəstəyinin öhdəliyi haqda bir paragraf qeyd edilməlidir.

Vəziyyətin Təhlili

Mövcud vəziyyətin hərtərəfli təhlili üç səbəbdən vacibdir:

1. Bu problemləri müəyyən etməyə və məntiqi strateji məqsədləri ayırd etməyə kömək edir;

2. Bu insan alverinə qarşı milli tədbirlər planının gələcək dəyərləndirilməsi üçün baza məlumatı təmin edir. Vəziyyətin dayanıqlı analizi strateji məqsədlərin formalaşdırıldığı bütün sahələri əhatə etməlidir. On azından bu, yuxarıda qeyd edilmiş dörd sahənin status kvosunun (bura mövcud statistik gender məlumatı da daxil edilməlidir) analizini özündə cəmləşdirməlidir. Xüsusi diqqət həmçinin insan alverinin formalarının yeni tendensiyalarının, o cümlədən qurbanların xarakteristikasının və modus operandi (fəaliyyət vasitəsi) təhlilinə yetirilməlidir; və

3. Bu insan alverinə qarşı mübarizə iştirakçılarının və onların bu sahədəki rolu, eləcə də gələcək tədbirlər üçün tərəflərin müəyyən edilməsinə yardımçı olur. Bu cür analiz yaxşı fəaliyyət göstərən əlaqələndirici strukturun yaradılması və həyata keçirilməsi üçün xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Digər hallarla yanaşı, aşağıdakı məsələlər nəzərə alınmalıdır⁶.

6. ATOT-ODİIP Təlimat Kitabı "İnsan alveri qurbanı olmuş şəxslərin müdafiəsi üzrə cəhdlər: Milli Ötürmə Mexanizmləri" 2004

Yardımcı cərgivə

• İnsan alverinə qarşı tədbirlər yerli, regional və mərkəzi səviyyədə necə əlaqələndirilir? Hansı iştirakçılar cəlb edilirlər? Tapşırıqların anlaşıqlı və təşkil edilmiş bölgüsü və qurbanların müdafiəsi və onlara yardım edilməsi üçün əlaqələndirmə mexanizmləri işlənilibmi, məsələn, xüsusi ilə də dövlət və qeyri-dövlət iştirakçıları arasında standart fəaliyyət proseduraları və Anlaşma Memorandumları (AnM) imzalanıbmi?

• İnsan alverinə qarşı (eləcə də qurbanların hüquqlarına) hansı müvafiq qanunlar tətbiq edilir və hansı beynəlxalq alətlər ratifikasiya edilib/icra edilir?

• Ölkədə insan alverinin hansı formaları (transmili, ölkədaxili) və istismarın hansı tipləri (məsələn, məcburi əmək, cinsi) mövcuddur? İstismarın müxtəlif formalarından kimlər zərər çəkirlər (qızlar, qadınlar, kişilər, oğlanlar) və hansı dərəcədə?

• Uşaqların müdafiəsinə yönəlmiş hansı qanunlar tətbiq edilir?

• İnsan alveri ilə bağlı hansı sənədlər və məlumatlar var? Əsas məlumatın çatışmazlığı varmı?

• İnsan alverinə münasibətdə hansı tədqiqatlar aparılmışdır? Kim tərəfindən? Nəticələr nədən ibarətdir?

• İnsan alverinə qarşı mübarizə üzrə hansı layihələr həyata keçirilmişdir və kim tərəfindən? Onlar hansı problemləri həll etmişdirlər/üzərində dayanmışdılar? Bu layihələrin monitorinqi və dəyərləndirilməsinin nəticələrini ödə etmək olarmı? Ögür mümkündürsə, onların gələcəkləri nəticə nədən ibarətdir?

Qarşısını alma

• Ümumi sosial-iqtisadi vəziyyət necədir (məsələn, işsizlik, əmək şəraiti, qeyri-rəsmi əmək bazarı, gəlirlərin səviyyəsi, qadın başçı olan ailələr və s.)? Ümumi sosial-iqtisadi vəziyyət əhalinin gender, etnik və yaş mənsəbiyyətinə görə necə təsir edir?

• Təhsilin səviyyəsi, xüsusi ilə qadın və uşaqların təhsil səviyyəsi necədir? Etnik qruplar və qızlar, qadınlar, oğlanlar və kişilər

cyni səviyyədə təhsil almaq imkanına malikdirlərmə? Qızlar ali təhsil, təlim almağa həvəsləndirirlərmə və necə?

- Əmək bazarlarında azlıqlara münasibətdə diskriminasiyaya qarşı hansı tədbirlər görülür? Əmək bazarlarında qadınlara münasibətdə diskriminasiyaya qarşı hansı tədbirlər görülür?

- Ailə zorakılığı, zorlama, cinsi təqib və zorakılıq, qızları və oğlanları cinsi əlaqəyə məcbur etmə, insan alveri kimi gender əsaslı zorakılığa qarşı necə mübarizə aparılır?

- Təhlükəsiz və qanuni immiqrasiya mexanizmləri mövcuddurmu? Müntəzəm immiqrasiya sxemləri nə dərəcədə yaxşı işləyirlər? Qanuni immiqrantlar bir işəgötürənə təhkim edirlərmə? Üçüncü ölkə vətəndaşı yerli vətəndaşla qohumluq əlaqəsinə girdikdən sonra boşanaraq bu ölkənin vətəndaşlığını əldə edə bilərmə?

- Əhəlinin qanuni miqrasiya ilə bağlı ümumi məlumatlılığını müəyyən etmək üçün sorğular keçirilibmi? Əgər keçirilibsə, kimlər bu haqda daha məlumatlıdırlar, qadınlar, yoxsa kişilər?

- Əhəlinin insan alveri ilə bağlı ümumi məlumatlılığını müəyyən etmək üçün sorğular keçirilibmi? Əgər keçirilibsə, nəticələr necə olub və kimlər bu haqda daha çox məlumatlıdırlar: qızlar, qadınlar, oğlanlar, yoxsa kişilər? İnsan alverinin qurbanları üçün mümkün yardım və dəstək haqda hansısa informasiya kompaniyası təşkil edilibmi? Uyğun məlumat hədəf qrupları üçün açıqdırmı? Ölçəndirirmi?

- Uşaqların müdafiəsi / qorunması sistemi / kampaniyaları təşkil edilibmi? Onlar yalnız qızlara ünvanlanır? Oğlanlar və qızlara fərqli və özlərinə müvafiq mesajlar çatdırılırmı? Müdafiə sistemi tənha uşaqlara da şamil edilibmi?

- İnsan alverinin tələbatını artıran istiqamətlərdə proqram və layihələr həyata keçirilibmi? Əgər keçirilibsə, bu proqramlar əsasən qadınlar tərəfindən təklif edilən cinsi xidmətlər üçün olan tələbə ünvanlanır, yoxsa onlar cəmi zamanda məcburi əmək, cv işi, köləlik, dilənçilik, kişilər tərəfindən təqdim edilən cinsi xidmətlər və s. üçün də ünvanlanır?

- Təkrar insan alverinin qurbanı olmaq təhlükəsi azaldılıbmı? Qurbanlar imkanlandırılıblarmı?

Qurban və qurban şahidlərin müdafiəsi və dəstəklənməsi

- Müəyyən edilmiş qurbanların statistikasının aparılması (yerli və milli səviyyədə); statistika gender, milliyyət və yaş kateqoriyalarına bölünməlidirlər;

- Müəyyənləşdirmə işi necə gedir (protokollar, müəyyənləşdirmə prosesinə cəlb edilmiş iştirakçılar, günün 24 saati və həftənin 7 günü, əlaqələndirici insanlar, müxtəlif hədəf qruplarının ünvanlanması, təbliğat proqramları və s.)?

- İnsan alverinin bütün qurbanları lazımi köməyi ala bilirlərmə? Hər bir qurban üçün yardımın minimum standartları müəyyən edilibmi? Bu yardım cinsi, milliyyət və yaş kateqoriyalarına uyğun olaraq fərqləndirilibmi?

- İnsan alverinin qurbanları və onların şahidləri üçün kifayət qədər müdafiə sxemləri mövcuddurmu?

- Qurbanlar üçün hansı sosial xidmətlər təklif edilir?

- Qurbanların yaş, cinsiyyət, milliyyət və s. üzrə xarakteristikası;

- Qurbanın hüquqları, təhlükəsizliyi və ləyaqəti naminə və hər hansı bir hüquqi hərəkət naminə geri qaytarılması onların qurban olması faktından irəli gəlir? Könüllü geri qayıtmaya üstünlük verilibmi?

- Sığınacaqların (məsələn, yerli və xarici qurbanlar, qurban uşaqlar, qısa və ya uzun müddətli, cinsi və s.) tipləri və sayı və təklif edilən xidmətlər;

- Qurbanların müdafiə edilməsi üçün çoxşaxəli yanaşmadan istifadə edilibmi?

İnsan Alverinin Təhqiqatı və Təqib Edilməsi

İstismanın bütün formaları və qurbanların bütün tipləri daxil olmaqla insan alveri cinayətdir?

7. İnsan Alverinə qarşı Fəaliyyət üzrə Avropa Şurası Konvensiyasının 12-1 maddəsi, 2005-ci il

8. İnsan Alverinə qarşı Fəaliyyət üzrə Avropa Şurası Konvensiyasının 16-2 maddəsi, 2005-ci il

- İnsan alverinə cəhd etmək cəzalandırılı bilinəndirmi?
- İnsan alveri hallarının təhqiqi üzrə ixtisaslaşmış polis və prokurorluq şöbələri mövcuddurmu? Əgər mövcuddursa, burada çalışan və kişilərin say payı nə qədərdir?

- Milli/yerli səviyyədə aparılan təhqiqatların (məsələn, paralel maliyyə təhqiqatları) sayı və növləri nədən ibarətdir?

- İnsan alveri halları ilə bağlı məhkəmə işlərinin/təqsirləndirmə/ hökmlərin sayı. Qeyri-qanuni immiqrasiya hallarının həyata keçirilməsi tipli oxşar cinayətlər üzrə məhkəmə işlərinin /təqsirləndirmə/ hökmlərin sayı;

- Təqsirləndirilən / cinayətkarların qadın və kişi bölgüsü;

- Qızların, qadınların, oğlanların və kişilərin insan alveri, cəldə də istismarın cinsi istismar /icbari əmək kimi formalarının qurbanları arasında payının müəyyən edilməsi;

- Qurbanın cəzalandırılı bilinməməsi (ölkəyə qanunsuz giriş, qanunsuz işə düzəlmə, saxta sənədlərdən istifadə və s. hallar olduqda belə);

- Hüquqi işin aparıldığı müddətdə qurbanlarla və onların şahidləri ilə necə rəftar olunur? Müxtəlif cinsi spesifik təcrübə və ehtiyac-lara hörmət məhkəmə işindən əvvəl, onun gedişi zamanı və yekunlaşdıqdan sonra təmin edilibmi? Qanunla qurbanların öz cinsindən olan məmurlar tərəfindən müsahib edilməsi şəraiti /öhdəliyi təmin edilibmi?

- Şikayət mexanizminin mövcudluğu;

- Hüquq-mühafizə orqanları, məhkəmə və QHT-lər arasında əməkdaşlıq həyata keçirilibmi?

- İnsan alveri məsələsi korrupsiyaya qarşı mübarizə planına daxil edilibmi?

- Ömləkin müsadirosi milli qanunvericiliklə tənzimlənmirmi?

- Qurbanlara kompensasiyaların ayrılması; kompensasiya sənədlərinin /fondlarının mövcudluğu?

C 1. Yardımçı Cərgivə - Strateji məqsədlər və spesifik hədəflər

Strateji səviyyədə formallaşdırılacaq məqsədlər növbəti iki - beş il ərzində həyata keçirilməli olan orta və uzunmüddətli hədəflərdir⁹.

Hər bir strateji məqsəd vəziyyətin ilkin analizi ilə aydın şəkildə olaqələndirilməlidir və rəhbər prinsiplərə uyğun formalaşdırılmalıdır.

Hər bir strateji məqsəd sonradan iki və ya daha çox spesifik hədəflərə ayrılı bilinəndir.

Davamlı təşkilatı əsasın hazırlanması insan alverinə qarşı milli tədbirlər planının tam icrası, olaqələndirilməsi və əməkdaşlığına şərait yadır.

AB-nin 2005-ci ilin oktyabrında qəbul edilmiş "İnsan alverinə qarşı mübarizə - çoxşaxəli yanaşma və fəaliyyət planı üçün təkliflər" adlı Kommunikasiya uyğun olaraq insan alverinə qarşı stratejiyaların mühüm elementlərindən biri müvafiq olaqələndirmə və əməkdaşlıq strukturlarıdır. Bunlar ölkədən ölkəyə fərqlənə bilirlər, əsas məqsəd odur ki, bunlar insan alverinə qarşı mübarizənin mühüm hədəflərinə nail olsunlar: qurbanların dəqiq müəyyənləşdirilməsi, onların müdafiəsi və yardım edilməsi mexanizmlərinin yaradılması və insan alveri hallarının uğurlu təhqiq və təqib edilməsi.

Hökumət təsisatları, vətəndaş cəmiyyəti və beynəlxalq təşkilatlar (BT) sırasından insan alverinə qarşı milli tədbirlər planının həyata keçirilməsi məsuliyyətinə hazır olan iştirakçıların müəyyən edilməsi vacib məsələdir. Bu iştirakçılar insan alverinə qarşı mübarizə aparaq qurumların fəaliyyətinin və effektivliyinin təmin edilməsi məqsədi daşıyan məşvəratçı prosedurlara fəal cəlb edilməlidirlər.

9. Bu təxmin edilmiş dövrdür; sosial-iqtisadi kimi bir sıra məqsədlərə daha uzun müddətli dövrdə nail olmaq olar.

C.1.1. Əlaqələndirici qurumlar

Nəyə nail olmalı?

Əlaqələndirici qurumlar sahələrarası və sektorlararası iştirakı özündə ehtiva etməlidir və aşağıdakıları da özündə birləşdirməklə hökumət səviyyəsində yaradılmalıdır:

- İnsan Alverinə Qarşı Milli Əlaqələndirici (MK)¹⁰ insan alverinə qarşı dayanıqlı tədbirlər planının (insan alverinə qarşı milli strategiya və MİP) hazırlanması və həyata keçirilməsinə tam məsuldur;
- Özündə bütün müvafiq qurumları (hökumət, qeyri-hökumət, beynəlxalq) birləşdirən Milli İşçi Qrupu (MİQ)¹¹ insan alverinə qarşı strateji və MİP-lərinə müntəzəm baxılmasının / reviziyasının hazırlanması və icrasına məsuldurlar;
- Milli Katiblik; və
- MİQ-lərin alt qrupları olan Tematik İşçi Qrupları (TİQ) insan alverinə qarşı strateji və MİP-lərin öz müvafiq tematik sahələrinə uyğun olaraq müntəzəm baxılmasının / reviziyasının hazırlanması və icrasına məsuldurlar.

KİMLƏR cəlb edilməlidirlər?

MK, Milli Katiblik, MİQ və TİQ-lər o cümlədən hökumət, qeyri-dövlət və beynəlxalq qurumlar /iştirakçılar. Müxtəlif səviyyələrdə qarşılıqlı əməkdaşlıq müxtəlif Nazirlikləri (Daxili İşlər Nazirliyi, Xarici İşlər Nazirliyi, Əmək Nazirliyi, Sosial Rifah Nazirliyi, İctimai Səhiyyə Nazirliyi, Ədliyyə Nazirliyi, Gender Bərabərliyi / Qadın Məsələləri üzrə Nazirlik, Maliyyə Nazirliyi, Təhsil Nazirliyi, Gənclər Nazirliyi və insan alverinə qarşı mübarizə aparan digər

10. 13 Dekabr 2004-cü ildə Cənub Şərqi Avropa ölkələri "İnsan alverinə qarşı Palermo Protokolu" imzaladı ki, dövlətlər Milli Koordinatorların təyin edilməsi və rəsmi strukturların yaradılması öhdəliyini götürdülər.

11. Hazırkı sonəddə Milli İşçi Qrupu termini ümumiləşdirilmiş bir addır və MİP-nin həyata keçirilməsini əlaqələndirən Nazirliklər arasındakı bir qurumdur. Bu qurum bəzən hər bir ölkədə müxtəlif cür adlandırılır: Milli Komitə, Milli Komissiya və s.

strukturlar), eləcə də İctimai Prokurorların ofisləri, Polis Akademiyası, Həkimlərin Hazırlığı İnstitutu, əmək bazarı məmurları və qurumları, fəhlə və işçilərin təşkilatları, əmək müfəttişləri, həmkarlar ittifaqları, uşaq agentlikləri, milli statistika və araşdırma institutları, yerli ekspertlər və QHT-ləri özündə birləşdirir.

C.1.2. Hüquqi və tənzimləyici çərçivə

İnsan alverinə qarşı adekvat qanunvericilik bu halla effektiv mübarizənin mühüm addımlarından biridir. Başqa sözlə, siyasi iştirakçılar və səlahiyyətli qurumlar aşağıda qeyd edildiyi kimi qanunvericiliyin beynəlxalq alətlərə uyğunlaşdırılması üçün hüquqi islahatların keçirilməsini nəzərdən keçirməlidirlər.

NƏYƏ nail olunmalıdır?

Müvafiq qanuni və tənzimləyici çərçivə insan alverinin cinayət halı kimi qeyd edilməsi, insan alverinə qurbanlarına yardımın, müdafiənin, şəxsi həyatının toxunulmazlığını və məxfiliyinin təmin edilməsi, hüquqi yardım və kompensasiyanı əhatə etməlidir. Bununla yanaşı dövlətlə qeyri-dövlət iştirakçıları arasında olan əməkdaşlıq da qanunverici çərçivədə tənzimlənə bilər.

Milli qanunvericilik beynəlxalq hüquqi alətlərə uyğunlaşdırılmalıdır¹². Bununla yanaşı, milli qanunvericilik beynəlxalq insan hüquqları standartlarına uyğunlaşdırılmalıdır. İnsan hüquqları elementləri çox əhəmiyyətli və insan alverinə qarşı qanunların, göstərişlərin, qaydaların, proseduraların, davranış kodekslərinin, razılaşmaların, Anlaşma Memorandumlarının və s. hazırlanması və interpretasiyasında nəzərə alınmalıdır.

Qanunverici islahatlar immiqrasiya statusundan asılı olmayaraq təmin edilən insan alverinə qurbanlarının fundamental insan hüquqlarının müdafiəsini təmin etməli və qeyri-qanuni işə düzəltməni müəyyən

12. Bu sahədə olan mənbələrin tam siyahısı üçün Rəhbər Prinsiplərin 11. Bölməsinə müraciət edin.

etməni, gizli hərəkət etmənin təşkilatçıları və alçaaldıcı şəraitdə işə düzəldənləri cəzalandırmağı nəzərdə tutan qanunların qəbulunu və eləcə də miqrant işçilərlə yerli işçilər arasında bərabər rəftara yönəlmiş milli siyasətin təbliğatını nəzərdə tutmalıdır. Bununla yanaşı, BMT-nin Uşaqların Hüquqları haqda Konvensiyasına uyğun olaraq (1987) doğumun qeyd edilməsi uşağın hüquqlarına çıxış imkanlarının təmin edilməsində xüsusi əhəmiyyətlidir. Bu fundamental sosial, iqtisadi və sonradan siyasi hüquqlardan istifadə edə bilmək üçün bir alətdir. Təhsil hüququ, mədəni hüquqlar və azlıqlara mənsub olma hüquqları uşaqların əlavə fundamental hüquqlarıdır. Uşaqların doğulmalarının düzgün qaydada qeydiyyata alınması uşaqların insan alverinin qurbanına çevrilməsinin qarşısının alınmasında önəyici bir addımdır, xüsusi ilə də bu qeyd edilən standartlar həyata keçirməyən və ya zəif icra edilən yerlərdə daha əhəmiyyətlidir¹³.

KİMLƏR cəlb edilməlidirlər?

Qanunvericilik və təcrübənin yenidən baxılması insan hüquqları qanunlarına əsaslanmış insan alverinə qarşı beynəlxalq standartlara uyğun olaraq yerli və mərkəzi səviyyələrdə siyasətlərin və qanunvericilərin fəal cəlb edilməsini təmin etməlidir. Beynəlxalq ekspertlər, eləcə də müxtəlif ölkələrdən olan məsləhətçilər xüsusi məsələlər barədə əlaqə saxlanmalı və öz ekspert və hüquqi məsləhətlərini təqdim etməlidirlər. Bundan əlavə, siyasətçilər, qanunverici orqanın nümayəndələri və digər mütəxəssislər insan alverinin gender aspektlərini bilməli və başa düşməlidirlər ki, bu onların hazırladıqları qanun və siyasətdə öz əksini tapmış olsun.

C 1.3. Məlumatın idarə olunması və tədqiqat

İnsan alverinə qarşı milli fəaliyyətlərin səmərələşdirilməsi məqsədilə, cəlb olunmuş tərəflər üçün ictimai məlumatın toplanması və əldə edilən olması, eləcə də davamlı olaraq mübadiləsi təmin edilməlidir.

13. BMT-nin Uşaq Hüquqları Konvensiyası, 7 və 8-ci maddələr, 1987-ci il

Bu məqsədlə, üç əsas problemin həlli vacibdir:

- Mövcud məlumat mənbələri arasında vahid terminlərin olması: bu problem müxtəlif ölkələrdə insan alveri, qaçaqmalçılıq və tənzimlənməyən miqrasiyaya dair məlumatın və terminlərin fərqləndirilməsi problemini yaradır.

- Qadın və uşaq alverindən başqa, digər insan alveri formalarına dair məlumatın olmaması.

- Milli Cavab Mexanizmlərinin nəzərdən keçirilməsi üçün zəruri olan etibarlı statistik məlumatın yoxluğu.

Bu məlumat çatışmazlığının aradan qaldırılmasının bir yolu milli və beynəlxalq səviyyədə mövcud olan terminlərin harmonizasiyası ola bilər. Bundan əlavə, tədqiqat və monitorinq yolu ilə yeni məlumat əldə edilməlidir.

Strateji səviyyədə məlumatın toplanması və idarə olunması monitorinqə sıx əlaqəlidir.

NƏYƏ nail olunmalıdır?

İnsan alverinə dair məlumatın toplanması miqrasiya ilə bağlı məlumat sistemləri ilə əlaqəli əldə edilməlidir. Belə ki, miqrasiya üzrə bir sıra təsisatlar artıq bu istiqamətdə məlumata malikdirlər. Müəyyən təşkilatlar isə istismarçı əmək təcrübələrinə dair məlumat əldə etmək üçün istifadə edilə bilər. Buraya əmək tribunalı, müfəttişlik və polis daxildir. Tədqiqat BMT İnsan alverinə dair Protokolların terminlərinə uyğun aparılmalıdır. Bu ölkədə vəziyyətə dair məlumatın milli və beynəlxalq səviyyədə müqayisəli təhlili və onun qiymətləndirilməsinin asanlaşdırılması məqsədi daşıyır.

Tədqiqat aşağıdakı məsələlərə diqqət yetirməlidir:

- Kəşfiyyatla bağlı məlumat elementləri (o cümlədən kriminal qrupların iştirakına dair);

- Cinayətkarlar və qurbanların sosial-iqtisadi və gender profili;

- Genderlə bağlı problemlər və insan alverinin əsas səbəblərinin əlaqəsi;

• Fərdlərin, eləcə də dövlətlərin bu cinayətə cəlb olunması nəticələri;

• İnsan alverci cinayətkarlarının təqib və ittiham olunması, qurbanların müdafiəsi, məhkəmə prosedurları, dəlillərin toplanması, kompensasiyanın ödənilməsi və s.

Məlumatın idarə olunması və tədqiqat insan alverinə qarşı milli cavablandırmanın bütün sahələrini əhatə edir. Formata gəldikdə isə, həm fərdi, həm də qeyri-fərdi məlumat toplanmalıdır. Lakin fərdi məlumatın toplanması fərdlərin razılığı əsasında həyata keçirilməlidir. Qurbanların yenidən travma almasının qarşısının alınması və onlara əlavə dəstəyin verilməsi nəzərdə tutulmalıdır.

KİMLƏR cəlb edilməlidir?

Tədqiqat xüsusi tədqiqatçı təsisatlar və qurumlar tərəfindən həyata keçirilməlidir. QTH-lərin də bu işdə rolu mühüm ola bilər. Müqayisəli tədqiqatın aparılması üçün beynəlxalq tədqiqat institutları, QITT-lər, ekspertlər və şəbəkə təşkilatları ilə də əməkdaşlıq olmalıdır.

C 1.4. Resurs və büdcənin səfərbər edilməsi

İnsan alverinə qarşı səmərəli və davamlı fəaliyyətin təşkili məqsədilə resursların detallı planı və onların necə səfərbər olunmasına dair fikir olmalıdır. Bu cür plan, texniki və maliyyə dəstəyi üzrə detallı müddəalara malik olmalı və insan alverinə qarşı fəaliyyətlərin yüksək prioritetlə icrasına işarə olmalıdır.

NƏYƏ nail olunmalıdır?

Resurs və büdcə səfərbərliyi milli fəaliyyət planı strategiyasının uğurlu icrası məqsədilə bütün təhlükələri əhatə edir. Buraya aşağıdakılar daxildir:

- Maliyyə resursları
- İnsani resurslar və
- Texniki avadanlıq.

Resursların səfərbərliyi strateji və fəaliyyət səviyyəsində baş verə bilər. Əsas məqsəd isə müxtəlif dövlət təşkilatlarının mütəmadi büdcələrindən fəaliyyət planının icrası üçün vəsaitin cəlb edilməsidir. Bundan əlavə, digər donor və tərəfdaş təşkilatların vəsaitlərinin də cəlb olunmasına çalışılmalıdır.

KİMLƏR cəlb olunmalıdır?

Milli Koordinator resursların və büdcənin səfərbərliyinə məsuliyyət daşımalıdır. Milli katiblik ona bu işdə yardım göstərməlidir. Bütün icraçı agentliklər Milli Koordinatoru milli fəaliyyət planının icrası məqsədilə tələb olunan maliyyə vəsaiti barədə məlumatlandırmalıdırlar.

C 1.5. Nəzərdən keçirmə, monitoring və qiymətləndirmə

Milli Fəaliyyət Planının nəzərdən keçirilməsi, monitoring və qiymətləndirilməsi aşağıdakı məqsədlə çatmaq üçün üç əsas yanaşmadır:

- Milli fəaliyyət planı icrasının uğurunun müəyyən edilməsi;
- Milli cavablandırmanın dəyişən şəraitə uyğunlaşdırılması.

Bununla bəzə, milli fəaliyyət planının icrasının uğurunu müəyyən etmək üçün fəaliyyət səviyyəsində elementlərin və ya strateji səviyyədə məqsədlərə nail olunmasını qiymətləndirmək kifayət deyildir. Burada fəaliyyətlərin, nəticələrin, xüsusi məqsədlərin və strateji məqsədin əldə edilməsinə baxmaq lazımdır.

Milli Fəaliyyət Planının nəzərdən keçirilməsi ölkədə insan alverinə qarşı fəaliyyətin uğurunun dərəcəsinin mütəmadi olaraq nəzərdən keçirilməsi deməkdir. Odur ki, burada qarşıya qoyulmuş məqsədlərə nail olunmanın səviyyəsi və dəyişən vəziyyətlərə uyğunlaşdırılması vacib rol oynayır.

Monitoring məlumatın davamlı olaraq toplanması və təhlili prosesidir. Onun əsas məqsədi hər hansı nailiyyətin əldə olunmasına

dair göstəricilərin sənədləşdirilməsi və qiymətləndirmə üçün məlumatın təmin edilməsidir.

Qiymətləndirmə mütləq əldə edilmiş məlumatın toplanması və təhlili vasitəsilə ümumi vəziyyət barədə mühakimə verilməsidir. Onun əsas məqsədi proqramın yaxşılaşdırılması və gələcəkdə fəaliyyətlərin istiqamətləndirilməsinə dair qərarın asanlaşdırılmasından ibarətdir.

Nəzərdən keçirmə, monitorinq və qiymətləndirmənin əsas məqsədi proqramın təcrübədə necə işləməsindən ibarətdir. Eyni zamanda, həyata keçirilən fəaliyyətlərin qoyulmuş məqsədlərə nəil olunmasının yoxlanılması da mühüm əhəmiyyət daşıyır.

KİMLƏR cəlb olunmalıdır?

Milli İşçi Qrupu "Nəzərdən keçirmə, Monitorinq və Qiymətləndirmə Planını" hazırlamalı və razılaşdırmalıdır. Buraya, işin və vəziyyətlərin təsviri, göstəricilər, fəaliyyətlər və icraçılar daxil olmalıdır.

Nəzərdən keçirmə

- Nəzərdən keçirməyə görə məsuliyyəti tam olaraq Milli Koordinator daşımalıdır.

- Milli İşçi Qrupu "Nəzərdən keçirmə, Monitorinq və Qiymətləndirmə Planını" hazırlamalıdır.

- Qiymətləndirmə Milli İşçi Qrupu tərkibindən seçilmiş komissiya və ya hər hansı fərd, təsisat tərəfindən həyata keçirilməlidir, məsələn:

- tədqiqat institutu;
- milli məruzəçi;
- xarici ekspert və s.

- Nəzərdən keçirmənin yekunları və tövsiyələrin razılaşdırılması üçün xüsusi qurum müəyyən edilməlidir.

Monitorinq strateji səviyyə:

- Monitorinq mərkəzi milli təsisat tərəfindən aparılmalıdır. Qurum müstəqil və tərəfsiz olmalıdır.

- Məlumat dövlət qurumları və təsisatları tərəfindən təqdim edilməlidir. Eyni zamanda, yerli QİT-lər, milli statistika idarəsi, hüquq-mühafizə orqanları da öz töhfələrini təqdim etməlidirlər.

Fəaliyyət səviyyəsi:

- Fəaliyyət səviyyəsində monitorinq icraçı təşkilatın öhdəsinə və məsuliyyətinə düşür.

Qiymətləndirmə

- Maliyyə vəsaiti mövcud olarsa, qiymətləndirmənin xarici - kənar ekspert tərəfindən həyata keçirilməsi daha məqsəduşundur.

- Vəsait məhdudd olarsa, o zaman qiymətləndirmə icraçı agentliyin daxili komitəsi formasında reallaşa bilər. Bunun üçün icraçı şəxslərə xüsusi təlimin keçirilməsinə ehtiyac yaranır.

Qiymətləndirmənin hər iki forması əsas tərəflərin cəlb olunması və iştirakçı yanaşma tələb edir.

C 2. Qarşısını alma - Strateji Məqsədlər və Spesifik Hədəflər

İnsan alverinə qarşı fəaliyyət istiqamətində qarşısını alma əsas və mühüm elementdir. BMT-nin insan alverinə qarşı Protokoluna əsasən, üzv dövlətlər insan alverinin qarşısının alınması məqsədilə bir sıra tədbirlər həyata keçirməyi üzvlərinə götürürlər.

Qarşısını alma tədbirləri risk qruplarını əhatə etməlidir:

- Mənbə ölkəsində qadın, uşaq və azlıqlar üçün davamlı inkişaf şəraitinin yaradılması;

- Tranzit və təyinat ölkələrində tələbat xüsusi diqqətin yetirilməsi.

Bundan əlavə, qarşısını alma tədbirləri mənbə, tranzit və təyinat ölkələrində cinayətkarlığı risk faktorlarının müəyyən edilməsi, tənzimlənməsi və monitorinq vasitəsilə ünvanlamalıdır.

Qarşısını alma tədbirlərinə aşağıdakılar daxil ola bilər:

- Məlumatlılığın artırılması

- Təhsil
- Həssaslığın azaldılması
- İnzibati nəzarət.

C 2.1. Məlumatlılığın artırılması və Təhsil

Geniş və davamlı məlumatlılığın artırılması və təhsil fəaliyyəti xüsusi hazırlanmış kampaniyalar vasitəsilə icra edilməli, aydın məlumatla malik olmalı və insan hüquqlarına əsaslanmalıdır. Gender həssaslıq və çoxdilli olması da onu şortləndirən amillərdən olmalıdır.

NƏYƏ nail olunmalıdır?

Məlumatın artırılması potensial risk qruplarının müəyyən olunması üçün sorğuların hazırlanması və məlumat kampaniyalarının aparılması vasitəsilə insan alverinin qarşısının alınmasına nail olmalıdır. İnsan alveri prosesində gender fərqləri də nəzərə alınmalıdır. İnsan alverinə dair işlərin müəyyən olunması elementləri hazırlanmalı və bu istiqamətdə çalışan təşkilatların, qurumların və fərdlərin bacarıqları inkişaf etdirilməlidir.

Qeyd edilmiş məqsədlər aşağıdakı hədəf qruplarına istiqamətləndirilməlidir:

- Qanuni yolla miqrasiya etməyə çalışan risk qrupları, xüsusilə qadın və uşaqlar. Bu qruplar cinsi, yoxsulluq səviyyəsi və s. görə ayrı-seçkiliyə məruz qalmamalıdır.
- Uşaqlar, xüsusilə küçə və yiyəsiz uşaqlar.
- Siyasətçilər və qanunvericilər.
- Ümumilikdə əhali, universitet tələbələri, həmkarlar ittifaqları, özəl sektor müştəriləri və potensial istismarçılar.
- Potensial qurbanlarla ünsiyyətdə olan tərəflər, polis, məhkəmə, prokurorlar, hüquqşünaslar, jurnalistlər, sosial işçilər, həkmlər, müəllimlər, psixoloqlar və s.

KİMLƏR cəlb olunmalıdır?

QHT-lər, hökumət təşkilatları (Təhsil, Xarici İşlər, Daxili İşlər, Səhiyyə, Gender Bərabərliyi, Əmək və s. nazirliklər), məktəb və universitetlər, tədris və təlim təşkilatları, media, insan alveri qurbanları, dini qurumlar, siyasətçilər, siyasi partiyalar, sosial tərəfdaşlar, siyasətçilər və s.

C.2.2. Həssaslığın azaldılması

Risk qruplarına daxil olan şəxslərin yenidən insan alveri qurbanına çevrilməsinin qarşısının alınması üçün bir sıra tədbirlər görülməlidir. Bu tədbirlər həmin qrupların ehtiyaclarına uyğunlaşdırılmalıdır.

NƏYƏ nail olunmalıdır?

İnsan alverinin səmərəli şəkildə qarşısının alınması məqsədilə problemin əsas səbəbləri aradan qaldırılmalıdır?

• **Sosial-iqtisadi faktorlar.** Yoxsulluq, işsizlik, iqtisadi asılılıq insan alveri fenomeninin əsas səbəbləridir. Əhali arasında artan yoxsulluq alternativ fəaliyyət və iqtisadi vəziyyətin yaxşılaşdırılması yollarına tələbi artırır. Bununla da insan alverinə münbit şərait yaranır. Odu ki, qarşısını alma tədbirləri insan alverinin əsas səbəbləri olan faktorların, eləcə də tələbat faktorunu nəzərə almalıdır. Bu-raya səmərəli strategiyaların hazırlanması və icrası da daxildir.

• **Ayrı-seçkilik halları.** Qadın, kişi, azsaylı xalqın nümayəndələri, uşaq və xarici miqrantlarla bərabər şəkildə davranmanı nəzərdə tutan xüsusi tədbirlər geniş şəkildə insan hüquqlarına həssas yanaşmanı və hörmətlə yanaşmanı sövq etmək məqsədilə həyata keçirilməlidir. Bundan əlavə, canlı seçim etmək, o cümlədən ayrı-seçkiliyin olmaması ilə bağlı qanunvericilik haqqında əsas təhsil və ayrı-seçkiliyin və ictimai təcridetmənin bütün formalarına qarşı həssas yanaşmanı nəzərdə tutan proqramlar işlənilməlidir. Miqrantlar və yerli işçilərlə bərabər davranmanı nəzərdə tutan tədbirlər də həyata keçirilməlidir.

• **Cinsi bərabərlik.** Qadınların və qızların ictimai və iqtisadi sferaya daxil edilməsi, o cümlədən onların hüquqi mövqelərinin güc-

ləndirilməsi və onlar üçün yeni iş imkanlarının və qadınlara qarşı zor işlətmənin aradan qaldırılması üzrə proqramların yaradılmasından ibarət olan xüsusi proqramlar. İnsan alverinə qarşı mübarizə tədbirləri cinsi bərabərlik baxımından milli iş planlarına daxil edilməlidir.

• **Qanuni miqrasiya.** Məhdud miqrasiya rejimləri oksər hallarda insan alveri üçün köklü səbəb rolunu oynayır; buna görə də, ölkələr işçilər üçün hüquqi və istismar xarakteri daşımayan miqrasiya imkanlarını artırmalı və bir tərəfdən miqrasiya hallarını, digər tərəfdən isə ölkəyə qeyri-qanuni daxil olma metodlarını azaltmaq üçün lazım gələn üsulları təyin etmək baxımından beynəlxalq miqrasiyanın idarə edilməsi sahəsində əməkdaşlığı gücləndirməlidirlər. Mənşə və təyinat ölkələri arasında əmək miqrasiyası qrafikləri yaradılmalı və bunlara miqrasiya planları vasitəsilə qanuni iş axtaran miqrantların istismarı baxımından nəzarət edilməlidir. Təsədüfi miqrantları gəldikləri ölkələrlə qaytarmaq üçün ikitərəfli müqavilələr insan alveri qurbanlarını müəyyənləşdirmək baxımından təhlükəsizlik tədbirləri görülmədən deportasiya olunmağa icazə verməməlidir.

Kim cəlb edilməlidir?

Hökumət strukturları, QİT-lər, maliyyə qurumları, beynəlxalq əmək təşkilatı, Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatı BMT-nin İnkişaf Agentliyi və ölkə daxilində əmək təşkilatları.

C.2.3. İnzibati nəzarət ¹⁴

İnzibati nəzarətə insan alverinə qarşı milli fəaliyyətin tərkib hissəsi olmalı və insan alveri hallarının artmasına təsir göstərə bilən monitoring prosedurlarını, təcrübəsini və agentliklərini tənzimləməlidir.

14. 18-20 sentyabr 2002-ci il tarixdə "İnsan alverinin aradan qaldırılması və ona qarşı mübarizə XXI əsrin problemi kimi" mövzusunda Avropa Konfransından sonra qəbul edilmiş insan alverinin aradan qaldırılması və ona qarşı mübarizə haqqında Brüssel Bəyannaməsi insan alverinə qarşı mübarizədə xüsusi inzibati nəzarət vasitələrindən istifadə etmək üçün tövsiyələri əhatə edir.

Buna necə nail olmaq olar?

İnzibati nəzarətə quru, sərhədyanı və sərhəd nəzarət səviyyələrində müxtəlif iştirakçılarla əməkdaşlıqda yerinə yetirilməli olan müxtəlif və geniş məşəblı tədbirlər daxildir və şəxslərin fundamental hüquqlarına, o cümlədən hərəkət azadlıqlarına uyğundur.

İnzibati tədbirlər aradan qaldırma, müdafiə və təhqiqatın bütün sahələrində insan alverinə qarşı həyata keçirilən tədbirlərə dəstək verməlidir. Bu tədbirlər:

- Sərhədyanı səviyyədə potensial insan alveri hallarını aşkarlamaq qabiliyyətini artırmalı;
- Sərhəd səviyyəsində qurbanların və cinayətkarların müəyyənləşdirilməsini gücləndirməli;
- Mövcud milli əmək bazarı standartlarının qanuniləşdirilməsi kimi yerüstü nəzarətin həyata keçirilməsinə təminat verməlidir.

Kim cəlb edilməlidir?

Dövlət orqanları (mənsə, təyinat və tranzit ölkələri), əmək müfəttişlikləri, QİT-lər, səfirliklər, konsulluq idarələri, polis, sərhəd polisi, özəl agentliklər (məsələn, toy, səfər), özəl işəgötürmə agentlikləri və həmkarlar. Bütün dövlət orqanları cinsi məsələlərə həssas yanaşmalıdır.

C.3. Qurbanların və qurban-şahidlərin müdafiəsi¹⁵ və dəstəklənməsi - Strateji Məqsədlər və Spesifik Hədəflər

İnsan alverinə qarşı mübarizə strategiyaları insan hüquqları prinsiplərinə əsaslanan qurbanların müdafiə edilməsi və onlara yardım göstərilməsini əhatə etməli və bütün insan alveri qurbanlarının hüquqi yardım təminatı resurslarından adekvat şəkildə istifadə etmək,

15. III Fəsil - Qurbanların hüquqlarının müdafiə edilməsi və stimullaşdırılması tədbirləri, insan bərabərliyinə zəmanət verilməsinə baxın, Avropa Şurasının insan alverinə qarşı fəaliyyət Konvensiyası, 2005.

onların hüquqlarının qorunması, məhdudlaşdırılması, özünün ödənilməsi, bərpası, o cümlədən miqrasiya statusunun tənzimlənməsi imkanlarından bərabər şəkildə istifadə təmin edilməlidir.

Dəstəkləmə və müdafiə etmə tədbirləri aşağıdakılardan ibarət olmalıdır:

- Qurbanın müəyyənləşdirilməsi sistemləri;
- Düşünmə/bərpa üçün vaxt və yaşama statusu;
- Bütün insan alveri qurbanlarının sosial baxımdan dəstəklənməsi və müdafiə edilməsi (qurbanın həm əsas, həm də spesifik ehtiyacları baxımından), o cümlədən əmək bazarı və təhsil təminatı daxil olmaqla;
- Mülki təhqiqat və kompensasiya imkanlarından istifadə (mülki təhqiqat, yaxud qurbanın kompensasiya edilməsi vəsaitləri əsasında), şahidin müdafiə edilməsi və qurban/shahidlə hüquqi davranma;
- Geri qayıtma, inteqrasiya və sosial uyuma.

Bu tədbirlərin həyata keçirilməsi dövlətlərin beynəlxalq qanuna uyğun olaraq daşıdıqları öhdəliyi əks etdirir; qurbanların insan hüquqlarının pozulmasının səmərəli vasitələr əsasında aradan qaldırılması.

İnsan hüquqlarına yönəlik və əsasən qurbana istiqamətlənən vasitəsi ilə insan alverinin qurbanı olan bütün şəxslərə yardım göstərməyə və onların müdafiə edilməsinə təminat vermək üçün təşkilati əməkdaşlıq çərçivələri formasında milli və regional yardım və müdafiə sistemlərini yaratmağa və həyata keçirməyə ehtiyac vardır.

Qurbanın dəstəklənməsi və müdafiə edilməsi üçün bu kimi təşkilati əməkdaşlıq çərçivələri fərdlərin oğurlanması hallarının idarə edilməsinə diqqət yetirməli və insan alveri qurbanlarına tam reaksiyanı, o cümlədən prosessual hərəkətlərdə identifikasiyanı, yardımı və müdafiəni, iştirakı və insan alveri qurbanlarının kompensasiya edilməsi, onların təyinat, mənşə, yaxud üçüncü ölkəyə qaytarılmasını əhatə etməlidir.

Sistemə qanuni status verilməlidir. Cəlb edilmiş bütün iştirakçıların əməkdaşlığı onların rol və məsuliyyətlərini müəyyənləşdirməklə rəsmiləşdirilməlidir. Bundan başqa, bütün fəaliyyət boyu qurbanlara cinsə yönəlik yardım və müdafiə göstərilməli, onların hüquqla-

rı müdafiə edilməlidir. Qurbanların yardım, müdafiə və qayıdış və inteqrasiya üçün ixtisaslaşmış orqanlara müraciəti dəstəklənməlidir.

Sistem bütün istifadə formalarına və qurbanın yerləşdiyi xüsusi şəraitə və onun ehtiyaclarına uyğun gəlməli, yeni məyllərə cavab verməli, cinsi məsələlərə həssas olmalı və monitorinq və yoxlama vasitəsilə daim yenilənməlidir.

Qurbanın dəstəklənməsi və müdafiə edilməsi sistemlərinin işlək hala gətirilməsi üçün "Dəstəklənmə çərçivəsi" fəslində göstərilən müxtəlif tədbirlər, o cümlədən aşağıdakılar yerinə yetirilməlidir:

- İnsan alveri vəziyyətinin, insan alverçiləri haqqında qısa icmalın, istismarın mövcud formaları və onların cinslə bağlı səbəbləri və nəticələrinin müəyyənləşdirilməsi, o cümlədən insan oğurluğuna qarşı milli mübarizəyə cəlb edilmiş şəxslərin və onların müvafiq vəzifələrinin yerinə yetirilməsi üçün hüquqi çərçivənin müəyyənləşdirilməsi;

- Cəlb edilmiş bütün iştirakçıların əməkdaşlığının yaradılması və ona status verilməsi, o cümlədən, məsələn, hüquq-mühafizə, digər dövlət orqanları və QİTT-lər arasında müvafiq rol və əməkdaşlığın tənzimlənməsi vasitəsilə müvafiq hüquqi, cinsə yönəlik fəaliyyətin və tənzimləmə çərçivəsinin yaradılması;

- Bu, qurbanın dəstəklənməsi və müdafiə edilməsi sisteminin, yaxud onların istiqamətləndirilməsi sisteminin yerinə yetirilməsinə cəlb edilmiş müxtəlif şəxslərin treninqdən keçirilməsi və onlar üçün imkanların yaradılması;

- Sistemin monitorinqi, qiymətləndirilməsi və nəzarət.

Yuxarıda nəzərə çarpdırılan qurbanın dəstəklənməsi və müdafiə edilməsi tədbirləri ATƏT/ODHIIR təlimatında müəyyənləşdirildiyi kimi milli istiqamətləndirmə mexanizmləri konsepsiyasına istinad edir¹⁶. Milli istiqamətləndirmə mexanizmləri konsepsiyası hazırda bir çox ölkələrdə işlənilib-hazırlanmaqdadır.

16. Milli istiqamətləndirmə mexanizmləri: insan alveri qurbanlarının müdafiəsi üçün sözlərin birləşdirilməsi. Praktiki təlimat. ATƏT-ODHIIR, 2004

C.3.1. Qurbanın müəyyən olunması

İmkan düşən kimi, insan alveri qurbanlarının müəyyənləşdirilməsi onların qurban kimi tanınmasının ilkin şərtidir. Qurbanların yardım və müdafiə tədbirlərindən istifadə imkanları önəmlidir.

İnsan alverçilərinin müəyyənləşdirilməsinə imkan yaradan sistem işə salınmalıdır.

Tədbirlərdə insan alveri qurbanlarının identifikasiya ilə bağlı problemləri nəzərə alınmalıdır. Ona görə də, identifikasiyanın təhris olunmuş vasitələri, o cümlədən göstəricilərin heç də tam olmayan siyahısı işlənilib-hazırlanmalıdır.

Bundan başqa, adı çəkilən sistem müəyyənləşdirilmiş şəxslər üçün "insan alverinə yol verilmə" halları üzrə işləməlidir. Bu səbəbə görə onlar üçün insan alverindən müdafiənin bütün tədbirlərindən istifadə etmək imkanı yaradılmalıdır. Nəhayət, qurbanın yaşı dəqiq deyildirsə və onun uşaq olmasına inanmaq üçün səbəblər varsa, qurbanın uşaq olmasını ehtimal etmək olar. Qurbanın yaşının müəyyənləşdirilmədiyi şəraitdə onunla uşaq kimi davranılır və ona bütün xüsusi müdafiə tədbirləri şamil edilir¹⁷.

İnsan alveri qurbanları ilə cinayətkar, yaxud qeyri-qanuni miqrant kimi davranılmamalıdır. İnsan alveri qurbanlarının hüquqlarına cinayətin qurbanları kimi xüsusi diqqətin yetirilməsi tələb olunur.

İlansı nəticə əldə edilməlidir?

İnsan alverinə qarşı mübarizə strategiyaları ölkədə bütün qurbanların müəyyənləşdirilməsinə şərait yaradan sistemi əhatə etməli və:

- Hüquq-mühafizə və digər orqanların vəzifəli şəxslərinin insan alveri qurbanlarını müəyyənləşdirməyə qabil olmalarına təminat verməli;

- Qurbanları müəyyənləşdirməyə kömək edən vaxtaşırı yenilənmiş göstəricilərdən ibarət olmalıdır;

17. UNICEF, Cənub-Şərqi Avropada insan alverinin uşaq qurbanlarının hüquqlarının müdafiə edilməsi üzrə təlimlər, may 2003, səh.5

- Gündə 24 saat və həftədə 7 gün mövcud olmalıdır; böhrana müdaxilə mexanizmləri də işlənilib-hazırlanmalıdır;

- Qurbanların olduğu güman edilən yerlərdə olaqə məntəqələri yaradılmalıdır; olaqə məntəqələri arasında cinsi balans təminat vermək olmadıqda, qadın qurbanlara yardım göstərə bilən qadınlar olmalıdır;

- QIIT-lərin və ictimai işçilərin qurbanlarla asan olaqə yaratmasına və əksinə, təminat verilməlidir;

- İstismanın bütün formalarının, xüsusən üzde olmayan formalarının aşkarlanmasına görə məsuliyyət daşılmalıdır (cv işləri);

- Faktiki meyillərə reaksiya göstərməlidir (məsələn, insan alverinin daxili qurbanlarını müəyyənləşdirmək); və

- Qurbanların müxtəlif tiplərinə fərqli yanaşmalı və xüsusi məqsəd qruplarına və müxtəlif iştirakçılara müraciət etməlidir və onlar arasında əməkdaşlığı dəstəkləməlidir.

Kimlər cəlb edilə bilər?

Fəaliyyətin içində olan polis, sərhəddə çalışan vəzifəli şəxslər, ixtisaslaşmış polis, prokurorlar, sosial işçilər, hökumət təşkilatları, NC, milli işçi qrupu və qurbanlarla bağlı xüsusi məsələlərə məşğul olan tematik işçi qrupları, yerli orqanlar, QIIT-lər, sığınacaqda məşğul olan qurumlar və təşkilatlar, işçilər, qaynar xətt işçiləri, sosial təminat təşkilatları, uşaq təşkilatları, əmək müfəttişləri və digər əmək təşkilatları, səhiyyə işçiləri, geniş ictimaiyyət və müəyyənləşdirmə prosesini düzgün anlamaq üçün vəkillər.

C.3.2. Əks olunma/bərpa dövrü və yaşayış yerinin statusu¹⁸

Qurbanlara özünə gəlmək üçün vaxt vermək məqsədilə onlara düşünmə dövrü təklif edilir. Düşünmə dövründən sonra müvəqqəti yaşama icazəsi verilməlidir. Həm düşünmə dövrü, həm də yaşama icazəsi

18. Avropa Şurasının insan alverinə qarşı fəaliyyət Konvensiyasının 13 və 14-cü maddələri, 2005

qurbanların şahid kimi əməkdaşlıq etmək niyyətlərindən və cinayətkarların təqib edilib-edilməməsindən asılı olmayaraq verilməlidir.

Hansı nəticəyə nail olunacaq?

Bərpa dövründə qurban təhlükəsiz yerdə yerləşdirilməli və bütün yardım imkanları ilə təmin olunmalıdır (məsələn, pulsuz tibbi və hüquqi yardım, tərcüməçilər, mənzə ölkəsində müvafiq xidmət provayderləri ilə əlaqədar və s.).

Qurbanlar ən azı 30 günlük düşünmə dövrünü və özlərinə gələ biləcək üçün üç aylıq bərpa dövrünü əldə etmək hüququna malikdirlər.

Düşünmə dövrü ikiqat aspektdə malikdir:

- Qurbanların dövlətə inamını və onların öz maraqlarını müdafiə etmək qabiliyyətlərinin gücləndirilməsi, buna onlara aşağıdakılar barədə qərar qəbul etmək imkanı verməklə nail olmaq olar;

- cinayət təhqiqatına yardım göstərilməsi;
- kompensasiya iddiaları üzrə prosessual hərəkətlərin aparılması;
- sosial müdafiə proqramının işə salınması və
- dərhal cəvə dönmək seçiminin verilməsi;

- müvafiq orqanlara insan alveri qurbanlarını təyin etmək imkanının, o cümlədən adı çəkilən şəxsin doğrudan da insan alverinin qurbanı olub-olmadığını müəyyənləşdirmək imkanının verilməsi.

Düşünmə dövründən sonra qurbanlara ən azı altı ay ərzində qurbanın şahid kimi əməkdaşlıq etmək niyyətindən asılı olmayaraq, müvəqqəti yaşayış icazəsi verilməlidir.

Qurban cinayət işi üzrə şahid olmaq qərarına gələrsə, müvəqqəti yaşayış icazəsi təhqiqatın sonuna qədər uzanmalıdır. Yaşayış icazələri yalnız ciddi istismardan əzab çəkən qurbanlarla, yaxud qanun çərçivəsində qeyri-müəyyən şəkildə təyin edilən qurbanlar qrupu ilə məhdudlaşdırılmamalıdır.

Kimlər cəlb edilə bilər?

Yüksək vəzifəli şəxslər, Xarici İşlər Nazirliyi, Daxili İşlər Nazirliyi, digər hökumət qurumları, QİTT-lər, uşaqlara qayğı göstərən orqanlar və təhsil-tədris qurumları.

C.3.3. Qurbanlara sosial dəstək və onların müdafiəsi¹⁹

İnsan alveri qurbanlarının cinayət təqibində müvafiq qurumlarla əməkdaşlıq niyyətindən asılı olmayaraq ictimai baxımdan dəstəklənməsi, yardım göstərilməsi və müdafiə edilməsi insan hüquqlarına yönəlik insan alverinə qarşı milli mübarizə strategiyasının mərkəzi nöqtəsidir. Dövlətlərin insan hüquqları ilə bağlı götürdükləri öhdəlikləri yerinə yetirməkdən və dövlət orqanları tərəfindən şəxsin təkrar qurbana çevrilməsinin aradan qaldırılmasından başqa, şəxsin təkrar oğurlana bilməsi riski minimuma endirilməlidir.

Hansı nəticəyə nail olunmalıdır?

Sosial dəstəklənmə sistemləri minimum olaraq xarici və daxili qurbanlar və azyaşlılar kimi insan alveri qurbanlarının xüsusi qruplarının ehtiyaclarına hesablanan aşağıdakı xidmətlərin təmin edilməsi baxımından həyata keçirilməlidir:

- Təhlükəsiz və münasib yerləşdirmə;

- Könüllülük əsasında tibbi qayğı və müayinə. Hökumət orqanları insan alveri qurbanlarının daha çox istismarın ciddi tiplərindən və zorakılıqdan və cinsə yönəlik zor tətbiq edilmə hallarından, təhqir və sui-istifadənin müxtəlif formalarından, fiziki və əqli istismardan əzab çəkdiklərini aşkara çıxarmalıdırlar. Bu səbəbdən bu qurbanlara göstərilən tibbi qayğı və müayinə həmin sui-istifadə və istismar hallarını aradan qaldırmaq üçün kifayət etməlidir;

- Maliyyə yardımı;

- Cinsi həssaslıq və psixi-sosial məsləhətlər və dəstək;

- Qurbanın danışdığı dildə tərcümə və mədəni vasitəçilik;

- Ailə ilə əlaqələrin yaradılmasına yardım göstərilməsi;

- Pulsuz hüquqi yardım və şəxsiyyəti təsdiq edən sənədlərin təkrar verilməsi kimi yardımlar;

19. Avropa Şurasının İnsan alverinə qarşı fəaliyyət konvensiyasının 12-ci maddəsi, 2005

- Təhsil və peşə təlimi və
- Təlim və işəgötürmə imkanları (məsələn, kiçik biznesin inkişaf etdirilməsi üçün treninq), o cümlədən əmək bazarına daxil olma.

Bütün xidmətlər könüllülük və məxfilik prinsipləri əsasında, ayrı-seçkilik etmədən, hələlə məxfiliyə və azad seçimə riayət edilməsi kimi beynəlxalq insan hüquqları standartlarından irəli gələn bir sıra əsas prinsiplərə uyğun olaraq təmin edilməlidir²⁰. Qurbanların hüquqlarına hörmətlə yanaşılmalıdır; buna görə də, onlara verilən dəstəkdən məqsəd həmin hüquqların bərpası olmalıdır.

Bundan əlavə, xidmətlər qurbanların/şahidlərin əməkdaşlıq etmə niyyətinin olub-olmamasından asılı olmayaraq göstərilməlidir.

Kimlər cəlb edilə bilər?

Hökumət orqanları, QİT-lər, sosial sferanın işçiləri, uşaqlara qayğı qurumları, yerli orqanlar, tibbi və hüquqi peşəkarlar, əmək sahəsində vəzifəli şəxslər, beynəlxalq təşkilatlar və onların hökumətdaxili təşkilatları.

C.3.4. Mülki prosedurlara çıxış, şahidin müdafiəsi və hüquqi davranış²¹

Onlara qarşı cinayət törətmiş şəxslərə qarşı ifadə verməyə və cinayət təhqiqatına yardım göstərməyə hazırlaşan bütün qurbanlar - şahidlər üçün xüsusi müdafiə sistemi yaradılmalıdır.

C.3.5. Qurbanların dəstəklənməsi və onlara yardım cinayət təhqiqatından qabaq, onun aparıldığı zaman və sonra göstərilməlidir, riskin müəyyənləşdirilməsi isə qurban və qurban-şahidin təhlükəsizliyinə təminat vermək üçün insan alverinə qarşı mübarizə strategiyasının əsasında dayanmalıdır.

20. Bax: İnsan alveri üzrə ekspert qrupunun hesabatı, AB, 22 dekabr 2004, səh. 93.

21. Avropa Şurasının insan alverinə qarşı mübarizə haqqında konvensiyası, V Fəsil, təhqiqat, araşdırma və prosessual hüquq, 2005

İnsanı nəticəyə nail oluna bilər?

AB normalarına uyğun olaraq qurbanların hüquqlarına "onların şəxsiyyətinə hörmətlə yanaşılması, informasiya vermək və almaq hüququ, başa düşmək və başa düşülmək hüququ və prosesin müxtəlif mərhələlərində müdafiə olunmaq hüququ və cinayətin baş verdiyi müxtəlif üzv dövlətlərdə yaşamağın aşağı səviyyədə olmağına görə müavinət almaq hüququ" daxildir²².

Şübhəli insan alverci cinayətkarlarına qarşı cinayət, mülki və digər məhkəmə təqibi ərzində insan alverci qurbanlarına hüquqi və digər yardımlar göstərilməlidir.

Uşaqlar üçün xüsusi qurban-şahid proqramları yerinə yetirilməlidir.

Qurbanlara yardım göstərilməsi qurbanların hüquq-mühafizə orqanları ilə əməkdaşlıq niyyətlərindən və cinayətkarlara qarşı ifadə vermək niyyətlərindən asılı olmamalıdır.

Kimlər cəlb edilə bilər?

QİT-lər, göndərən və qəbul edən ölkələrin dövlət orqanları, beynəlxalq təşkilatlar və hökumətdaxili təşkilatlar.

C.3.5. Yenidən inteqrasiya, sosial uyğunlaşma və qayıdış²³

İnsan alverci qurbanları təkcə təkrar qurbana çevrilmə mənasında deyil, həm də təkrar insan alverçisinə çevrilmə riskinə məruz qala bilər. Odur ki, insan alverci qurbanlarının öz ölkələrinə qayıtması hələ son demək deyildir. Sıxıntı və təqibdən başqa insan alverci qurbanlarına həm də ailələrində ayrı-seçkilik əsasında fərqli yanaşıla bilər. Onları ailə üzvləri qəbul etməyə də bilər və onlar sosial baxımdan təcrid edilə bilərlər.

22. AB Şurasının qurbanları cinayət təqibində statusu haqqında 15 mart 2001 tarixli qərarı

23. Maddə 16 - Qurbanların repatriasiyası və geri qayıtması, Avropa Şurasının İnsan Alverinə qarşı fəaliyyət haqqında Konvensiyası, 2005

NƏYƏ nail olunmalıdır?

Dövlətlər insan alveri qurbanları üçün uzunmüddətli yardım təklif edən müvafiq repatriasiya prosedurlarını, o cümlədən təkrar inteqrasiya proqramlarını işləyib-hazırlaya bilərlər. Buraya aşağıdakılar daxildir.

- İnsan alveri qurbanının təhlükəsizliyinə görə məsuliyyət;
- Təhlükəsiz dönüş təminat vermək üçün QTH və beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq;
- Qurbanın şahid kimi əməkdaşlıq etmək istəyindən və iradəsindən asılı olmayaraq, qəbul edilən qayıdış və təkrar inteqrasiya tədbirlərini həyata keçirmək.

Mənşə ölkəsinə qayıtmaq mümkün olmazsa, qurbanın hər hansı üçüncü ölkədə yerləşməsi məqsədi ilə alternativ həll üsulları tapılmalıdır.

Dövlətlər cəmiyyət zamanı bütün insan alveri qurbanlarının təkrar inteqrasiyasına və sosial baxımdan uyğunlaşmalarına stimül yaratmalıdırlar.

Kimlər cəlb edilə bilər?

QHIT-lər, göndərən və qəbul edən ölkələrin dövlət orqanları, beynəlxalq təşkilatlar və dövlət təşkilatları.

C.4. İnsan alveri cinayətinin təhqiqatı və təqibi²⁴ - strateji və xüsusi məqsədlər

İnsan alverinə qarşı milli mübarizə fəaliyyətinin tərkib hissəsi kimi dövlətlər insan alveri fəaliyyətində və əlaqədar hüquqpozma-
larda iştirak edən şəxsləri beynəlxalq hüquqa riayət etməklə dindirməli və təhqiqat aparmalıdır. Bunu edərək insan hüquqlarına tam şəkildə riayət olunmalıdır. Cinayətkarları cəzalandırmaq üçün

24. Avropa Şurasının İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında konvensiyasının 13 fəslə: təhqiqat, təqib və prosesual hüquq, 2005

ikiqat məsuliyyət mövcud olsa da, bu həm də insan alveri qurbanlarının hüquqlarına hörmətlə yanaşmanı, onları bərpa etməni, o cümlədən qurbanların hüquqi yardım və kompensasiya ilə təmin edilmələrini istisna etmir.

Bundan başqa, "insan alverinin" aydın şəkildə müəyyənləşdirilməsi təkcə cinayətkarların məsuliyyətə cəlb edilməsi üçün deyil, həm də təhqiqat və beynəlxalq hüquqi əməkdaşlıq üçün böyük əhəmiyyət daşıyır.

Təhqiqatın aparılması tədbirlərində cinsə həssaslıqla yanaşılmalı, insan hüquqları nəzərə alınmalı və aşağıdakılar əhatə edilməlidir:

- Baş vermiş cinayətin istintaqı;
- Beynəlxalq hüquq və hüquqi əməkdaşlıq;
- Cinayətkarların istintaqı və cəlb edilməsi;
- Qurbanların hüquqi bərpası və kompensasiyası;
- Qurbanlar və qurban-şahidlərlə hüquqi davranma;
- Şahid-qurbanın müdafiə edilməsi və
- Korrupsiyaya qarşı mübarizə tədbirləri.

İnsan alveri hallarının uğurla istintaqının aparılmasının birinci mərhələsi insan alveri qurbanlarının müəyyənləşdirilməsidir.

C.4.1. Baş vermiş cinayətin təhqiqi²⁵

Qurbanın əməkdaşlıq və ifadə verməyə tam şəkildə hazır olmasından asılı olmayaraq, insan alveri cinayətkarlarının istintaqının uğurla aparılması üçün tədbirlər həyata keçirilməlidir. Bu məqsədlə proaktiv və reaktiv təhqiqat arasında balansın gözlənilməsi vacibdir.

Hansı nəticəyə nail olunmalıdır?

• Proaktiv (keşfiyyət xarakterli) təhqiqat keşfiyyət materiallarının toplanması, texniki nəzarət, qurbanın ifadə verməsini istisna etməklə ifadə vermə prosesinin təmin edilməsi məqsədilə istintaqın texniki vasitələrindən istifadəni bildirir.

25. Proaktiv və reaktiv istintaqın tam təhlil edilməsi üçün "insan alverinə qarşı mübarizə haqqında təlim təlimatına" istinad edin, ICMPD, 2006

• Reaktiv (qurbana yönəlik) təhqiqat birbaşa polis müdaxiləsini tələb edən şəraitə əsaslanır, qurban məlumat verdikdə, yaxud başqa bir qurban və ya üçüncü məlumat verən şəxs insan alveri ilə bağlı məlumatı çatdırdıqda reaktiv təhqiqata başlanılır.

Kimlər cəlb edilə bilər?

Polis zabıtları, mütəxəssis təhqiqatçılar, mütəşəkkil cinayətkarlıq üzrə ixtisaslaşmış şəxslər və korrupsiyaya qarşı mübarizə orqanları, sərhəd polisi, əmək sahəsində vəzifəli şəxslər və müfəttişlər, hakimlər, prokurorlar və digər nazirliklərin nümayəndələri.

C.4.2. Beynəlxalq hüquq və hüquqi əməkdaşlıq

Hüquq-mühafizə agentlikləri və təhqiqat orqanları arasında əməkdaşlığın səmərəsi hüquq-mühafizə orqanlarında çalışan vəzifəli şəxslərin digər yurisdiksiyalardan dəlil toplama və istintaq aparmağın üsulundan asılıdır. Buna görə də, bütün dövlətlər cinayət məsələləri üzrə səmərəli beynəlxalq əməkdaşlığa imkan yaratmaq üçün konkret addımlar atmalıdırlar.

Hansı nəticəyə nail olunmalıdır?

• Qonşu ölkələrlə istintaq və təhqiqat işləri ilə əməkdaşlıq, habelə INTERPOL, AVROPOL, AVROJUST və SICİ kimi beynəlxalq orqanlarla əməkdaşlıq gücləndirilməlidir;

• Ekstradisiya və qarşılıqlı hüquqi yardım, ikitərəfli və çoxtərəfli sazişlər üzrə beynəlxalq müqavilələr, o cümlədən ekstradisiya müqavilələri insan alveri hallarında ekstradisiyanı asanlaşdırmaq üçün müvafiq ölkələrlə bağlanmalıdır;

• İnsan alveri qurbanlarının mənbə, yaxud təyinat yerini bildirən ölkələrə göndərilməsi haqqında tapşırıq;

• Dövlətlər ölkələr arasında qarşılıqlı yardım gücləndirən sazişləri, məsələn, Avropa Şurasının cinayət məsələləri üzrə qarşılıqlı yardım konvensiyasını ratifikasiya və icra etməlidirlər.

Kimlər cəlb edilə bilər?

Polis, prokurorlar, hakimlər, xüsusi istintaq orqanları, nazirliklər, INTERPOL, AVROPOL, AVROJUST, SICİ və digər beynəlxalq təşkilatlar.

C.4.3. Cinayətkarların təqib olunması və məsuliyyətə cəlb edilməsi

Vaxtaşırı olaraq yerli qanunlar həm milli, həm də transmilli məhkəmə təqibində qanunu qüvvəyə mindirmə vasitələrinin qəbul edilənliliyini cinayətin ciddiliyi ilə əlaqələndirir. Buna görə də, adekvat sanksiyaların olmaması təkcə təsirli aradan qaldırma vasitələri kimi xidmət etməkdən qalmır, o cümlədən məhkəmə təqibinin təsirini azaldır²⁶.

İnsan alveri ilə bağlı sanksiyalar bəzən çox zəif olur və insan alverini həyata keçirən cinayətkarlara heç bir təsir göstərmir.

Nəyə nail olunmalıdır?

İnsan alveri cinayəti konkret ölkənin cinayət qanununda aydın və tam şəkildə müəyyənləşdirilməli və ayrıca cinayət kimi qəbul edilməlidir. İnsan alverinin bütün formaları cinayət kimi nəzərdən keçirilməli və bununla əlaqədar, insan hüquqlarının pozulmasının xarakterini əks etdirmək və törədilmiş cinayətin ağırlığını yoxlamaq məqsədilə səmərəli, mütənasib cəza tətbiq edilməlidir.

İnsan alveri haqqında xüsusi qanunvericilik olmadıqda, bütün mövcud hüquqi müddəalar (məsələn, köləlik və s.) cinayətkarları cəlb etmək məqsədilə istifadə olunmalıdır. Bununla bərabər, konkret dövlətin cinayət hüquq sistemi cinayəti deyil, cinayətkarı təqib edir.

26. Vurğunu, xüsusi olaraq Cənubi Şərqi Avropa üzərinə salmaqla insan alverinə qarşı mübarizə haqqında qanunverici nəzarət baxımından təlimat, ATOT/ODHIR, Varşava, 2001

Kimlər cəlb edilməlidir?

Qanunvericilər, hakimlər və prokurorlar, hüquq-mühafizə orqanları və hüquqşünaslar.

C.4.4. Hüquqların bərpası və qurbanlara kompensasiya ödənilməsi

Cinayətin qurbanı fiziki zədə, əsas hüquqların pozulması və ciddi əqli stress və psixoloji problemlərə görə məruz qaldığı itkilər üçün kompensasiya almaq hüququna malikdir.

Nəyə nail olunmalıdır?

Avropa Şurasının qurbanların cinayət təqibində statusu haqqında 15 mart 2001-ci il tarixli qərarı müqaviləsinə uyğun olaraq "qurbanların problemləri tam və əlaqələndirilmiş şəkildə nəzərdən keçirilməli, təkrar qurbana çevrilmə halına stimül yarada bilən hallar üzvlərindən istifadə edilməməlidir".

Prokurorlar və hakimlər qurbanların məruz qaldıqları fiziki, psixoloji və maliyyə ziyanına görə qanunda nəzərdə tutulmuş qaydada kompensasiya almalarına təminat verməlidirlər. Qurbana yönəlik yanaşma üsulunun müəyyən qismi polis, prokurorlar və ixtisaslaşmış qeyri-hökumət təşkilatları arasında əməkdaşlıq konsepsiyasının inkişafı və yerinə yetirilməsindən ibarətdir.

Tam konsepsiyaya qurbanların və şahidlərin insan oğurluğu ilə bağlı məhkəmə təhqiqatından qabaq, o zaman və ondan sonra müdafiə edilməsi üzrə müddəalar daxildir.

Kimlər cəlb edilməlidir?

Qanunvericilər, cinayət işləri üzrə məhkəmə hakimləri, prokurorlar, mülki və əmək məhkəmə hakimləri və hüquqşünasları.

C.4.5. Qurbanların / şahidlərin polisə və məhkəmədə din-dirilməsi

Qurbanlara və qurban/shahidlərə hörmətlə yanaşılmalıdır. Bütün cəhdlər təkrar qurbana çevrilmənin aradan qaldırılmasına yönəldilməlidir. Əvvəlcədən şəraitdə zorakılıq, yaxud cinsi zorakılıq və ya qurbana ciddi zərbə vuran digər cinayətlər halında yanaşmanın nümunəvi təcrübələri formalaşmışdır.

Qurbanın müdafiə edilməsi təkcə insan alverçilərinin cəzalandırılması ilə məhdudlaşmır, çünki zamanda cinayət təhqiqatlarının qurbana mənfi təsirinin azaldılması məqsədini daşıyan yanaşma üsulunu nəzərdə tutur. Öz növbəsində qurbanların psixoloji sabitliyi onların daha sonra məhkəmədə şahid kimi çıxış etmələrinə şərait yaradır.

Nəyə nail olunmalıdır?

İfado verməyə hazırlaşan insan alvercinin qurbanları onların hamısına verilən yardım və müdafiədən daha geniş dəstəyə möhtacdırlar.

Polis işçiləri, o cümlədən prokurorlar və hakimlər insan alverinə qarşı mübarizə üsulları kontekstində fəaliyyət göstərərək ayrı-ayrı seçkiləyə yol verilməməsi yanaşma metoduna əsaslanmalıdırlar.

Xüsusi polis, prokuror və hakimlər xəbərdar olmalıdırlar ki, insan alvercinin qurbanları əsasən travmadan əzab çəkirlər. Ona görə də, insan alverci hallarında aşağıdakı elementlər nəzərə alınmalıdır:

- İnsan alverci qurbanının psixoloji vəziyyəti;
- İnsan alvercinin qurbanı travma alacağından qorxduğuna görə dindirilmə zamanı bir sıra çətinliklərlə rəftar edə bilər.

Bundan başqa, nəzərə alınmalıdır ki, insan alvercinin qurbanları insan alvercinin təqib edilməsi ilə bağlı olan haldan daha çox sığınacaq axtaran qismində hüquqi sistemlə qarşı-qarşıya gəlir. Buna görə də, miqrasiya üzrə ixtisaslaşan hakimlər və hüquqşünaslar insan alverci qurbanlarının xüsusi ehtiyaclarına həssas yanaşmalıdırlar.

Qeyd edilməlidir ki, uşaqlar daha zəifdirlər və yaşlarına görə, yetkinlik səviyyəsi və xüsusi fərdi ehtiyaclarına görə müvafiq mü-

daftəyə ehtiyac duyurlar. Qızlar daha zəif olur və ədliyyə sistemi-nin bütün mərhələlərində ayrı-seçkiliklə rastlaşa bilərlər²⁷.

Kimlər cəlb edilməlidir ?

Polis işçiləri, hakimlər, prokurorlar, hüquqşünaslar, qurbana yardım göstərən təşkilatlar, QİT-lər, təcüməçilər, psixiatristlər və travma üzrə mütəxəssislər.

C.4.6. Korrupsiyaya qarşı mübarizə tədbirləri

İnsan alverci şəbəkəsi oksor hallarda insan, narkotika və oğurlanmış malların qaçaqmalçılığı üçün yaradılan şəbəkəyə bənzəyir. Bu yüksək səviyyədə təşkil edilmiş şəbəkələr korrupsiya və çirkli pul-ların yuyulmasına qabildir.

Nəyə nail olunmalıdır?

İnsan alverinə vaxtaşırı olaraq mütəşəkkil cinayətkar şəbəkələr tərəfindən nəzarət edilir. Mütəşəkkil cinayətkarlığın bir forması olan korrupsiya ilə bağlı belə demək olar ki, onunla insan alverci ara-sındakı əlaqələr aşkardır. Nəticə etibarilə korrupsiyaya qarşı müba-rizə tədbirləri hüquq-mühafizə və ədliyyə orqanlarının cinayətkar təşkilatların təsirinə qarşı mübarizəsini şortləndirir.

Qurbanlar qanun pozuntusunun baş verməsinin təsdiqlənməsinə do çətinlik çəkə bilərlər, bu zaman dövlət qurbanlara yardım gös-tərməlidir. Buna görə də korrupsiyaya qarşı mübarizə və hüquq-mühafizə orqanlarının sayıqlılığının artırılması insan alverinə qarşı mübarizə strategiyasının əsas elementi olmalıdır.

Kimlər cəlb edilməlidir?

Polis, qanunvericilər, dövlət idarəetmə orqanları, xüsusi təhqiqat orqanları, hakimlər və prokurorlar.

27. BMT-nin cinayətin aradan qaldırılması və cinayət təhqiqatı üzrə komissiyası: Uşaq qurbanları və cinayətin şahidlərini əhatə edən məsələlər üzrə təlimat, may 2005

D. Funksional səviyyə (Milli Fəaliyyət Planı)

Milli Fəaliyyət Planı (MF-P) insan alverinə qarşı milli mübarizə strategiyasında müəyyənləşdirilən spesifik məqsədləri gündəmə gətirməlidir. Hər bir spesifik məqsəd üçün MF-P aşağıdakı sahədə fəaliyyətləri və bunlarla əlaqəli sahələri müəyyənləşdirməlidir:

- Yardımçı çərçivə
- Qarşısını alma
- Qurbanların və qurban-şahidlərin dəstəklənməsi və müdafiəsi
- İnsan alverinin təhqiqatı

Bundan başqa, MF-P hər bir fəaliyyətə görə ayrılan məsuliyyətləri, müvafiq vaxtı aidyyəti resurs planlarını və büdcəni müəyyənləşdirmə-li və buraya monitorinq və qiymətləndirmə meyarları daxil edilməlidir.

D.1. Yardımçı çərçivə

D.1.1. Əlaqələndirmə strukturları²⁸

Əlaqələndirmə strukturları üçün müəyyənləşdirilmiş strateji məqsədlərə uyğun olaraq, aşağıdakı standartlar fəaliyyətlərin müəy-yönləşdirildiyi zaman nəzərdən keçirilməlidir:

O necə yerinə yetirilməlidir?

1. İnsan Alverinə qarşı Milli Mübarizə Əlaqələndiricisi (MƏ):
 - Həkumət yüksək vəzifə tutan şəxsi, məsələn, lazımi siyasi və icra səlahiyyətlərinə malik olan nazirliklərdən birinin nümayəndəsini mil-li əlaqələndirici təyin etməli və ona tələb olunan siyasi və inzibati səlahiyyətlər verməlidir. Vəzifəyə uyğun səlahiyyətlər müvafiq məq-sədləri müəyyənləşdirməli və əlaqələndiriciyə mandat verilməlidir.

28. Bəzi ölkələrdə insan alverinə qarşı mübarizədə əlaqələndirmənin rolu Prezidentlə (yüksək siyasi fiqur) insan alverinə qarşı mübarizənin həyata keçirilməsi-nin əlaqələndirilməsinə məsuliyyət daşıyan əlaqələndirici arasında bölüşdürülür. Milli İşçi Qrupu terminindən Milli İşçi Planlarının əlaqələndirilməsinə görə məsuli-yət daşıyan nazirlikdəxili qurumu göstərmək məqsədi ilə istifadə edilir.

• Səlahiyyətlərə uyğun olaraq, milli əlaqələndirici insan alverinə qarşı mübarizə fəaliyyətinə görə tam məsuliyyət daşımalıdır. Milli Əlaqələndirici milli əlaqələndirməyə, o cümlədən insan alverinə qarşı milli mübarizə fəaliyyətinin qurulması və yerinə yetirilməsi-nə, habelə insan alverinə qarşı mübarizə ilə bağlı bütün fəaliyyətlə-rə görə məsuliyyət daşımalıdır. Milli Əlaqələndirici, üzərinə düşən tapşırıqları və vəzifələri layiqincə icra edə bilmək üçün insan alve-rinə qarşı mübarizənin əlaqələndirilməsinin çərçivəsindən kənara çıxan digər məhdud məsuliyyətlər də daşıyır.

• Milli Əlaqələndirici, yerli və regional, o cümlədən beynəlxalq əməkdaşlığa, habelə verilənlərin toplanmasına təminat verməklə ölkə daxilində bütün fəaliyyətləri əlaqələndirməlidir;

• Milli Əlaqələndirici müvafiq ölkədə insan alverinin vəziyyəti haqqında bilgiyə malik olmalıdır;

• Hökumət və/yaxud Milli Əlaqələndirici aşağıda göstərilənlə-rin oynadıqları rol, məsuliyyət və funksiyalar üzrə səlahiyyətləri müəyyənləşdirməlidir;

a) Milli Katiblik (Bax: II aşağıda)

b) Milli İşçi Qrupu (bax: III aşağıda)

c) Tematik İşçi Qrupları (TİQ) (bax: aşağıda IV)

• Bu tipli səlahiyyətlərə, həm də işlək şəbəkəyə, o cümlədən özünəmənzərət sisteminin mövcudluğuna təminat vermək üçün yerli, regional və milli səviyyədə fəaliyyətlərin icrası ilə məşğul olan bü-tün müvafiq orqanların məsuliyyət daşımaqlarını şərtləndirən mexanizmlər daxildir;

• İnsan alverinə qarşı milli mübarizəyə cəlb edilmiş iştirakçılar arasında xidmət daxili və xidmət arası əməkdaşlığın qurulması (cəyn agentlik və ya Nazirlik daxilində) formalaşdırılmalıdır (məsə-lən, dövlət müqavilələri və ya xüsusi təlimatlar vasitəsi ilə); və

• Milli Əlaqələndirici:

• Hökumətə və parlamento hesabat verməyə görə məsuliyyət daşımalı;

• Xarici partnyorlar, agentliklər və donörlerle əlaqə yaratmalı və vaxtaşırı olaraq iclaslar təşkil etməlidir;

• Büdcə və resursların səfərbər edilməsi və əlaqələndirilməsinə görə məsuliyyət daşımalıdır;

• Milli Fəaliyyət Planına tam monitoring, yoxlama və qiymət-ləndirməyə görə məsuliyyət daşımalıdır;

• Məlumatların əlaqələndirilməsi və yığılması, təhlili və bölüş-dürülməsinə görə məsuliyyət daşımalıdır;

• Milli işçi qruplarına rəhbərlik etməli və onların vaxtaşırı iclaslarının keçirilməsini təmin etməlidir;

• Milli İşçi Qrupunun müvafiq sahələrinə dəstək vermək üçün bütün aidiyyəti nazirlik və agentliklərdən siyasi dəstək almalıdır.

Bütün bu fəaliyyətlərdə Milli Katiblik Milli Əlaqələndiriciyə dəstək verməlidir.

II. Milli Katiblik (Milli Əlaqələndirici Ofis)

Milli Əlaqələndirici Ofisi üçün katiblik funksiyasını yerinə yeti-rən ofis yaradılmalı və insan alverinə qarşı bütün fəaliyyətlərin əla-qələndirilməsində Milli Əlaqələndiriciyə kömək etməlidir.

On azı bir tam iş günü çalışan işçi katiblikdə Milli Əlaqələndiri-cinin işinə inzibati və lojistik baxımdan yardım göstərmək üçün insan alveri məsələləri ilə təkbəşinə məşğul olmalıdır. İdeal olaraq, lazım olduğu təqdirdə, başqa şəxslər də Katiblikdə Milli Əlaqələn-diricinin məsləhətçiləri və insan alverinə qarşı milli mübarizə fəa-liyyətinin icrasında hərəkətverici qüvvə qismində çalışmalıdır.

Katiblik, Milli Əlaqələndirici tərəfindən idarə edilməklə:

• vaxtaşırı olaraq Milli İşçi Qrupunun üzvləri və Tematik İşçi Qrupunun iştirakçıları ilə əlaqə yaratmalı və maraqlı şəxslər arasında yazışmalara, habelə vaxtaşırı olaraq onlar arasında təcrü-bə mübadiləsinin aparılmasına təminat verməlidir (məsələn, informasiya bülleteni və ya internet saytları vasitəsi ilə);

- bütün müvafiq məlumatların yerli və regional səviyyədə və ölkə daxilində bölüşdürülməsinə təminat verməlidir;

- yaxşı olardı, vaxtaşırı olaraq yenilənən və bütün maraqlı şəxslərə təqdim edilən layihə və kontraktların məlumat bazasına və QİTT-lərin reyestrini idarə etməlidir;

- ölkədə donorlarla daimi əlaqə saxlamalı və maliyyələşməni əlaqələndirmək və layihələrin bir-birini dəyəcəlməsi hallarının aradan qaldırması üçün bütün donorların qatılacağı iclaslar keçirilməlidir;

- Bütün məsələlərdə Milli Əlaqələndiriciyə kömək etməlidir.

III. Milli İşçi Qrupu (MİQ):

Bütün müvafiq nazirlikləri, beynəlxalq təşkilatları və dövlət təşkilatlarını insan alverinə qarşı mübarizədə fəal olan QİTT-ləri, o cümlədən və digər iştirakçıları ətrafına toplayan MİQ yaradılmalıdır.

Bu qurum nazirlik daxilində yaradılmaqla hökumət səviyyəsində aşağıdakı iştirakçıları əhatə etməlidir²⁹:

- Daxili İşlər Nazirliyi;
- Xarici İşlər Nazirliyi;
- Əmək Nazirliyi;
- Sosial Təminat Nazirliyi;
- Cinsi Bərabərlik Nazirliyi;
- Səhiyyə Nazirliyi;
- Ədliyyə Nazirliyi;
- Maliyyə Nazirliyi;
- Gənclər Nazirliyi;
- Təhsil Nazirliyi.

Digər iştirakçılar:

- Prokurorluq orqanları;
- Polis Qurumları;
- Hüquqi treninq institutu.

29. Bu siyahı tam deyildir, hər bir ölkədə hökumət strukturunda qəbul olunmalıdır.

Əmək qurumları və vəzifəli şəxslər:

- işçi və işəgötürən təşkilatları;
- Əmək müfəttişləri;
- Milli statistika və tədqiqat institutları;
- Uşaq agentlikləri.

İnsan alverinə qarşı mübarizə sahəsində çalışan QİTT-lər və beynəlxalq təşkilatlar (aşağıya bax):

- Sosial partnyorlar və
- Beynəlxalq təşkilatlar.

Milli İşçi Qrupunun bütün təmsilçiləri aidiyyəti nazirlik/agentliyin nümayəndələri kimi fəaliyyət göstərməli və:

- qərar qəbul etmək səlahiyyətinə və Milli İşçi Qrupunun qərarları qəbul edildikdən sonra səsvermə hüququna malik olmalıdırlar;
- Milli İşçi Qrupu və onun agentlikləri ilə əlaqə yaradır və informasiya axınına şərait yaradır;
- Nazirliyə/agentliyə daxil olan məlumatları əlaqələndirir;
- Vaxt və həcm şərtləri ilə bağlı qeydlər edir³⁰.

Nazirliklərin nümayəndələri aidiyyəti nazirlik ilə əməkdaşlıq etməlidir.

Milli İşçi Qrupu insan alverinə qarşı milli mübarizə strategiyasının, Milli İşçi Planının hazırlanmasına və icrasına, habelə onlara monitorinq və qiymətləndirilməsinə cəlb edilməlidirlər. Milli İşçi Qrupu aydın şəkildə ifadə edilmiş mandata və səlahiyyətlərə malik olmalıdır.

IV. Tematik İşçi Qrupları (TİQ):

Tematik İşçi Qrupları ölkənin xüsusi ehtiyac və problemlərinə uyğun olaraq xüsusi mövzular üzrə çalışan İşçi Qrupunun yarımqrupları kimi təşkil edilirlər (məsələn, insan alverinin müxtəlif formaları /

30. ATƏT-in Bosniya və Herseqovidaki missiyası, "seçilmiş Cənub-Sərqi Avropa ölkələrində hazırda mövcud olan insan alverinə qarşı mübarizə üzrə altı təşkilatı çərçivənin nəzərdən keçirilməsi", may 2004.

qurbanların istismarı və tipləri). Onlar, insan alverinə qarşı milli mübarizə strategiyasını və Milli Fəaliyyət Planını müvafiq tematik sahələrdə hazırlamaq, yerinə yetirmək və vaxtaşırı nəzarət etmək baxımından işlək rabitə və fəaliyyət kanallarını yaratmaq üçün insan alverinə qarşı mübarizə fəaliyyətinin "3Ps" bölgüsünə uyğun olaraq yaradılmalıdır. Onların hər birində planlaşdırılmış spesifik fəaliyyətlərlə bağlı əsas istiqamətlərə görə məsuliyyət daşıyan cinsi məsləhətçi olmalıdır.

Bundan başqa, Tematik İşçi Qrupu uşaq alveri ilə məşğul olan orqan kimi yaradılmalıdır. Bu işçi qrupu uşaqların müdafiəsinə görə məsuliyyət daşıyan müvafiq nazirliklərdən əlavə maliyyə yardımını ala bilməlidir və UNICEF-in insan alverinin uşaq qurbanlarının qorunması haqqında təlimatlarına istinad edilməlidir³¹.

Tematik İşçi Qrupu əlaqələndirici roluna malik olan sədri təyin etməlidir.

Tematik İşçi Qrupunun nümayəndəsi:

- qərar qəbul etmək səlahiyyətinə malik olmalı;
- siyasi təzyiqlər olmadan layihələri yerinə yetirmədə cəld olmalıdır;
- vaxt və həcm şortları ilə bağlı qeyd aparmalıdır;
- məxsusi sahədə Milli İşçi Qrupunun adından fəaliyyət göstərməlidir;
- mövcud səlahiyyətlərə uyğun olaraq aydın mandata malik olmalıdır.
- Uşaqların məsələləri üzrə işçi qrupu uşaq alveri üzrə Milli Əlaqələndirici ya xüsusi sənəd kimi, ya da Milli Fəaliyyət Planına Qoşma formasında təsdiq etdiyi ayrıca Milli Fəaliyyət Planını hazırlamaq üçün səlahiyyətə malik olmalıdır.

Tematik İşçi Qrupları, yaxud onların sədrləri insan alverinə qarşı mübarizə tədbirlərinin tam şəkildə əlaqələndirilməsi naminə vaxtaşırı iclas keçirilməlidirlər.

QHT-lərin rolu:

• Əlaqələndirmə strukturlarında mülki cəmiyyətin iştirakı QHT-lərin aradan qaldırma və qurbanlara yardım sahələrində oynadıqları vacib rol baxımından məcburi olmalıdır;

• QHT-lər Milli İşçi Qruplarında təmsil edilməli və QHT-lərin nümayəndələrinin hər bir Tematik İşçi Qrupuna daxil etmək səlahiyyətinə malik olmalıdırlar. Bu çərçivədə QHT-lər qərar qəbul etmə prosesinin təkil hissəsi olmalı məsləhətləşmələr aparmalıdırlar.

• Hökumət orqanları hər bir şəxsin spesifik məsuliyyətlərini, o cümlədən vəzifə bölgüsünü açıq şəkildə göstərməli olan Niyət Memorandumu kimi formal əməkdaşlıq müqavilələrini imzalamaqla, QHT-lərin Milli İşçi Qruplarında (MİQ) iştirakına təminat verməlidirlər.

• Hökumətlər hər bir şəxsin spesifik məsuliyyətlərini, o cümlədən vəzifə bölgüsünü açıq şəkildə göstərməli olan Niyət Memorandumu kimi formal əməkdaşlıq müqavilələrini imzalamaqla, QHT-lərin Milli İşçi Qruplarında (MİQ) iştirakına təminat verməlidirlər³².

Beynəlxalq təşkilatların rolu:

• Beynəlxalq təşkilatlar və ölkə daxilində fəal olan milli hökumət təşkilatları texniki ekspertiza təcrübəsi olan əsas iştirakçıları, lazım olarsa, treninqlərin keçirilməsini və Milli Fəaliyyət Planını maliyyələşdirmək əsasında təmin etməklə, strukturların milli səviyyədə əlaqələndirilməsinin inkişafına dəstək verirlər;

• Beynəlxalq Təşkilatlar insan hüquqlarına/cinsə əsaslanan yanaşma metoduna stimül verməli və aparıcı rolu milli təşkilatçılara verən Milli Fəaliyyət Planına uyğun olaraq insan alverinə qarşı mübarizə fəaliyyətlərinin həyata keçirilməsinə imkan yaratmalıdırlar.

32. Əməkdaşlıq müqavilələri haqqında daha ətraflı məlumat almaq üçün "Milli istiqamətləndirmə Mexanizmlərinə dair praktik təlimat" - a müraciət edin, ATƏT-in Demokratik Təsisatlar və İnsan Hüquqları Ofisi (ODHIR), 2004.

31. UNICEF-in Cənub Şərqi Avropada insan alverinin uşaq qurbanlarının müdafiə edilməsi haqqında təlimat, may 2003.

- Beynəlxalq təşkilatlar İnsan Alverinə qarşı Milli Əlaqələndiriciyə və Milli İşçi Qrupu məsləhət vermək məqsədi ilə Milli İşçi Qrupunda (MİQ) müşahidəsi kimi iştirak etməlidirlər.

- Beynəlxalq təşkilatlar QIIT şəbəkələrinin qurulmasına və əlaqələndirmə fəaliyyətində fəal iştiraka stimül verməlidirlər.

- Beynəlxalq Təşkilatlar hökumət təşkilatlarına və insan alverinə qarşı mübarizə təşəbbüslərinin davamlılığına təminat vermək üçün ictimai partnyorların iştirakına şərait yaratmalıdırlar.

Milli İstiqamətləndirmə Mexanizmlərinin yaranması:³³

- İnsan alverinin qurbanı olan bütün fərdlərin insan hüquqları ilə bağlı hərtərəfli yardım ala bilməsinə təminat vermək üçün təşkilatı, çoxprofilli əlaqələndirmə mexanizmləri yaradılmalıdır. Bu kimi mexanizmlər fərdi qurbanların ehtiyacları üzərində mərkəzləşməli və ilkin aşkarlanma və identifikasiyanı, onların münasib xidmət və dəstəyə məyilliliyini, onların fəaliyyətinin hüquqi əsasə malik olması, təhqiqat, cinayət təqibi və məhkəmə prosesi zamanı dəstəklənməni, şikayət vermə mexanizmlərini və qayıtma, inteqrasiya, yerləşmə, yaxud sosial implikasiya kimi uzun çəkən halların üsullarını əhatə edir. Bu sistemlər cəmiyyətə yaradılmalıdır ki, fərdi zərərçəkənlərin ehtiyaclarına görə işlənilib-hazırlanmış prosesi /işin idarə edilməsinə imkan yaratsın.

- Müdafiə üzrə Tematik İşçi Qrupu əməliyyat səviyyəsində milli ötürmə mexanizminin, o cümlədən monitorinq, qiymətləndirmə və prosesi optimallaşdırmaq baxımından işin vaxtaşırı olaraq nəzərdən keçirilməsi mexanizmlərini yaratmağa görə məsuliyyət daşımalıdır.

D.1.2. Hüquqi və tənzimləmə çərçivəsi

Hüquqi və tənzimləmə çərçivəsi üzrə müəyyənləşdirilən strateji məqsədlərə uyğun olaraq, fəaliyyətləri müəyyənləşdirərkən aşağıdakı standartlar nəzərə alınmalıdır:

33. Milli İstiqamətləndirmə Mexanizmləri anlayışı (MÖM) ATƏT-in Demokratik Təsisatlar və İnsan Hüquqları Ofisi tərəfindən işlənilib hazırlanmışdır.

O, necə yerinə yetirilməlidir?

- Ölkə insan hüquqları haqqında sənədləri ratifikasiya etməli və onları milli qanuna daxil etməlidir;

- İnsan alveri BMT-nin insan alveri protokoluna uyğun olaraq milli cinayət hüququna daxil edilmiş ayrıca cinayət kimi götürülməlidir;

- Qaçqınlaşdırma və insan alveri üzrə təkcə anlayış deyil, həm də təcrübə səviyyəsində ayrıca hüquqi müddəalar mövcud olmalıdır;

- İnsan alveri ilə bağlı olan bütün hallar, məsələn, borc asılılığı, məcburi əmək və məcburi fahişəlik cinayət hesab olunmalıdır; və

- Uşaq alverinə görə xüsusi müddəalar tətbiq edilməlidir.³⁴

Əlaqələndirmə və əməkdaşlıq baxımından: insan alverinə qarşı mübarizədə əməkdaşlıq strukturu, o cümlədən, MK və Milli İşçi Qrupunun təyinatı, habelə dövlət orqanları ilə QIIT-lər arasında milli oturma mexanizmləri çərçivəsində əməkdaşlığı əhatə edən vəzifələr də tənzimlənməlidir.

Aradan qaldırma baxımından aşağıdakı məsələlər yerini tapmalıdır:

- Ayrı-seçkiliyin qadağan edilməsi və cinsi bərabərlik müddəası;

- Uşaq hüquqları və uşaqların müdafiəsi;

- Hüquqi və qeyri-diskriminasiya xarakterli miqrasiya imkanları;

- İnformasiya mübadiləsi və treninq üzrə tənzimləyici sənədlər;

- Əmək müqaviləsi nümunələrinin tanınması və onların təyinat ölkəsinin məhkəmələrində, hətta statusu olmayan işçilər üçün qüvvəyə minməsi;

- Qeyri-diskriminasiya, insan oğurluğu ilə bağlı cinsi həssaslıq tələb edən sərhəd nəzarət tədbirləri;

- Özəl səfərbərlik və işəgötürmə agentliklərinin, o cümlədən onlara tətbiq edilən rüsumların əməkdaşlıq etdikləri işçilər və subpodratçılarla təyinat ölkələrində nəzarət işləri və lisenziya vermə

34. Uşaq alveri haqqında İlaqa Konvensiyasının müvafiq maddələrinə istinad bu Konvensiyaya imza edən ölkələr üçün məcburidir.

sistemi vasitəsilə normal olaraq standartla uyğunlaşdırıla bilən səfərbərlik agentliyi kimi fəaliyyət göstərmək üçün tələb edilən minimum ixtisas dərəcələri.

Zərərçəkənlərin müdafiə olunması ilə bağlı hüquqşünaslar aşağıdakı əsas məsələləri nəzərə almalıdırlar:

- Zərərçəkənlərin müəyyən olunmasına təminat (hüquq-mühafizə orqanının personalı və/yaxud prokurorlar üçün göstərişlər və QHT-lərə rəsmi əməkdaşlıq müqavilələri formasında);³⁵
- Mülki təhqiqatlarla tanış olmaq üçün tədbirlər;
- Zərərçəkənlərin sirlərinin qorunması;
- Cinsi həssaslıq tələb edən zərərçəkmiş və zərərçəkmiş-şahidənin müdafiə edilmə proqramları;
- Zərərçəkmiş şəxsə fiziki, psixoloji və tibbi yardım, o cümlədən təhlükəsiz yaşamaq hüququ yardım zərər çəkənlə cəmi cinsli şəxs tərəfindən həyata keçirilməlidir;
- Zərərçəkənə pulsuz hüquqi yardım, o cümlədən tərcümə xidmətləri və mədəni istirahət;
- Zərərçəkən üçün hüquqi mühit;
- Verilənlərin mühafizə edilməsi üzrə təlimatlar;
- Zərərçəkənlərin ictimai inteqrasiyası, məsələn, iş icazəsi, iş treninqi, təhsil müəssisələrinə daxil olma imkanı və inteqrasiya proqramlarına təminat verən tədbirlər;
- İnsan alverci qurbanlarının riskə məruz qala biləcəkləri, yaxud pis rəftar görəcəkləri və ya təkrar insan alverinə məruz qala biləcəkləri ölkəyə qayıtmamasına təminat verən tədbirlər;
- Yuxarıda deyilən bütün faktorları nəzərə almaqla uşaqların xüsusi ehtiyacları alınmalıdır.

35. Daha ətraflı məlumat almaq üçün təcrübədə insan alverci qurbanlarının müəyyənləşdirilməsi üzrə Kəndliyə qarşı Beynəlxalq Dərsləriyə istinad edin. "İnsan alverci qurbanlarına yardım və onların müəyyənləşdirilməsi Protokolu", 2005

D.4.3. Cinayət təqibindən bəhs olunduqda, aşağıdakılar nəzərə alınmalıdır:

- Bütün formalar və istismar halları etibarilə və bütün zərər çəkən tipləri ilə bağlı insan alverinin cinayət kimi götürülməsi;
- Zərərçəkənlərin cəzalandırılmaması/qanunsuzluq;³⁶
- İnsan alverci cinayəti ilə bağlı müvafiq sanksiyalar;³⁷
- Qarşılıqlı hüquqi yardım;
- Zərərçəkənlər üçün kompensasiya (birbaşa zərərçəkənin özünə);
- Cinayət təhqiqatı prosesi çərçivəsində nəzərdə tutulan maliyyə təhqiqat proseduraları;
- Qazancın müsadiyə edilməsi;
- Ekstradisiya müddəaları;
- Mənbədən, yaxud təyinat ölkəsindən insan alverci cinayətləri haqqında dəlil-sübut əldə etmək üçün proseduralar;
- Gizli əməliyyatlar üçün xüsusi müddəalar;
- Məhkəmə prosesindən qabaq dinləmələr;
- Beynəlxalq səviyyədə məlumat mübadiləsi.³⁸

D.1.3. Məlumatın idarə olunması və tədqiqat

İnformasiyanın idarə edilməsi və axtarışla bağlı müəyyənləşdirilən strateji məqsədlərə uyğun olaraq fəaliyyətləri müəyyənləşdirərkən aşağıdakı standartlar nəzərə alınmalıdır:

36. Avropa Şurası insan alverinə qarşı fəaliyyət Konvensiyasının 26-cı maddəsi, 2005

37. Şuranın insan alverinə qarşı mübarizə haqqında 19 iyul 2002-ci il tarixli qərarı (2002/629) dövlətlərin insan alverinin təsirli, münasib cəzalarla cəzalandırılması haqqında 3-cü maddədə göstərilən müddəalar nəzərə alınmalıdır.

38. Hüquqi çərçivənin tam müəyyənləşdirilməsi üçün "Milli ötürmə mexanizmləri - praktiki təlimat" kitabına istinad edin, ATƏT-in demokratik qurumlar və insan hüquqları ofisi (ODİHR), 2004, səh. 39-42.

O, necə yerinə yetirilməlidir?

• Məlumatların idarə edilməsi və toplanması Mərkəzi Milli Qurum tərəfindən həyata keçirilməlidir, ideal şəkildə bu qurum müstəqil olmalı və milli məruzəçi kimi icraçı, əməliyyat, yaxud strateji əməkdaşlıq vəzifəsi öhdəliyini üzərinə götürməməlidir. Bütün mümkün məlumat mənbələrinə optimal daxil olmağa təminat vermək üçün qurum məlumatı toplamaq məqsədilə xüsusi mandata malik olmalıdır. Qurumun monitorinqə görə məlumat daşınması tövsiyə edilir;³⁹

• Məlumatlar dövlət orqanları, o cümlədən qeyri-dövlət aktorları, o cümlədən milli statistika ofisləri, hüquq-mühafizə agentlikləri, əmək müfəttişlikləri, hökumət daxili təşkilatlar, QİT-lər, tədqiqat institutları və beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən verilməlidir;

• Beynəlxalq səviyyədə məlumat mübadiləsi həm məqsəd ölkələrində, həm də insan alverinin qurbanlarının mənşə ölkələrində müvafiq agentlikləri əhatə etməlidir. İnsan alverinə qarşı milli əlaqələndirici və Milli İşçi Qrupu öz növbəsində məlumat və təcrübə mübadiləsi ilə məşğul olmalıdır;

• Məlumatın yayılması müvafiq hesabatlar və veb-saytlar vasitəsilə həyata keçirilir. Milli təşkilatların hesabat və məlumatları ana dilində və elektron formatda olmalıdır (Bütün ölkələrdə internet imkanı yoxdur. Bundan əlavə, hökumət orqanlarının işçiləri xarici dildə danışa bilmirlər);

• Tədqiqat predmet üzrə aparılmalıdır. O, milli səviyyədə insan alverinə qarşı milli əlaqələndirici katibliyi ilə yaxın əməkdaşlıqda insan alverinə qarşı tədqiqat proqramını müəyyənləşdirməklə əlaqələndirilməlidir. Tədqiqat insan alverinin qarşısını almaq və insan alverinin qurbanları üçün mənasib müdafiə və yardım sistemi yaratmaq üçün praktiki tövsiyələrin verilməsinə istiqamətlənməlidir. Nəhayət, o, məxfi və şəxsi məlumatları qorunmalıdır;

• İnformasiyanın idarə edilməsi mərkəzi qurum tərəfindən aparılmalıdır (yuxarıya bax). O, illik monitorinq hesabatlarının, tədqiqatın nəticələrinin yayılması və internet saytının yaradılması vasitəsilə insan alverinə qarşı milli fəaliyyətə cəlb edilmiş bütün aktyorlar arasında şəxsi səviyyədə olmayan məlumatların daimi mübadiləsinə təminat verməlidir. Dövlət agentlikləri, yaxud dövlət orqanları ilə QİT-lər arasında şəxsi məlumatların yayılması yalnız hər hansı şəxsin pozulmuş hüquqlarına təsir göstərmədikdə, xüsusən, bu məlumatın ötürülməsi ilə zərər çəkmiş şəxsə müəyyən rəyin yaradıldığı halda aradan qaldırıla bilər. Ya dövlət agentlikləri, ya da QİT-lər tərəfindən toplanmış məlumatların immiqrasiya xidməti orqanları ilə mübadilə edilməsi mühüm əhəmiyyət daşıyır. Məlumatların immiqrasiya orqanları ilə mübadilə edilməsi deportasiya qorxusu altında rəfət agentlikləri ilə qarşılıqlı mənasibətlərdə olan qurbanların mümkünliyini azaldır;

• Məlumatların qorunmasının ümumi prinsiplərindən başqa, şəxsi məlumatların qorunması aşağıdakı tədbirlər həyata keçirilməlidir:⁴⁰

• **Məhdud bildirişlər.** "Məhdud bildirişlərə" bağlı təcrübə insan alverinə məruz qalmış şəxsləri müdafiə edir. Burada müəyyənləşdirilir ki, dövlət orqanlarının daxilində təhlükəyə məruz qalmış şəxslər haqqında məlumatlardan istifadə ediləndə, onların üzərinə anonim nömrə qoyulur, bu nömrənin identifikasiyası yalnız onunla məşğul olan mütəxəssis məlumdur. Kənar üçüncü şəxslər, yaxud digər orqanlar tərəfindən müraciətlər olduqda mütəxəssis bu barədə müvafiq polis və ya şahidin müdafiəsi ilə məşğul olan ofisə məlumat verir. Onlar müraciətə təhlükəyə məruz qalmış şəxsin müdafiə edilməsi məqsədilə baxırlar.

• **Məxfilik vəzifəsi.** İş zamanı şəxsi məlumatlarla tanışlıq imkanı olan şəxslər bu məlumatları məxfi saxlamalıdırlar (məsələn, dövlət orqanlarında çalışan fiziki şəxslər).

39. İnsan alveri üzrə ekspert qrupunun hesabatı, AŞ, 22 Dekabr 2004, sah. 118

40. Ekspert qrupunun insan alveri üzrə hesabatı, AŞ, 22 Dekabr 2004.

• **Cinayət təqibi orqanları və məsləhət agentlikləri arasında məlumatların verilməsinə dair əsasnamə.** Əməkdaşlıq müqavilələri insan alverci qurbanının adının onun razılığı olmadan cinayət təqibi orqanları tərəfindən məsləhət agentliklərinə göndərilməməsinə zəmanət verən əsasnaməni əhatə edir. Eyni üsulla məsləhət agentliklərinə müştəriləri haqqında məlumatların, yaxud digər göstəricilərin müvafiq göstəriş olmadıqda, cinayət təqibi orqanlarına göndərilməsi üçün təzyiq göstərilməməlidir. Məsləhət agentlikləri şəxsi məlumatların immiqrasiya orqanları ilə mübadilə edilməsini aradan qaldırmaq istiqamətində dəqiq prinsiplərə əməl etməlidir.

D.1.4. Resurs və büdcənin səfərbər edilməsi

Resurs və büdcənin səfərbər edilməsi üzrə müəyyənləşdirilən strateji məqsədlərə uyğun olaraq aşağıdakı standartlar nəzərə alınmalıdır:

Bu necə təşkil edilə bilər?

• **Planlaşdırılmış hər bir fəaliyyətə görə təfərrüatlı büdcə layihəsi**

Milli fəaliyyət planında müəyyənləşdirilən hər bir fəaliyyətə görə tələb edilən bütün mənbələri göstərən təfərrüatlı büdcə layihələndirilməli, burada təyinatlı büdcə və qoyuluşlar göstərilməlidir.

• **İnsan alverinə qarşı milli resurs planının layihəsi**

Bu büdcələr əsasında milli katiblik hər bir sahə üzrə tələb edilən ümumi resursları göstərən milli resurs planını layihələndirməlidir (Yardımcı çərçivə, aradan qaldırma, müdafiə və təqib). Buraya həm də xarici və daxili donörlər tərəfindən artıq verilmiş vəsaitin siyahısı, o cümlədən insan alverinə qarşı milli stratejiyə və milli fəaliyyət planına uyğun olaraq prioritet maliyyələşdirmə göstəricisi daxil olmalıdır.

• **Mümkün donörlər və sponsorlarla əlaqə**

Milli katiblik potensial donörlər və sponsorları məlumatlandırmaq üçün layihə istiqamətləri ilə birlikdə insan alverinə qarşı

milli resurs planından (yaxud onun hər hansı bir hissəsindən) istifadə etməlidir.

• **Maliyyələşdirmə imkanları üzrə icra agentlikləri üçün məlumat**

İcra agentliklərinə maliyyələşdirmə imkanları haqqında e-mail, yaxud məktubla müntəzəm məlumat verilməlidir.

Yuxarıda müəyyənləşdirilən fəaliyyətlər aşağıda göstərilənlər arasında bölüşdürülməlidir:

İnsan alverinə qarşı milli əlaqələndirici mənbə və büdcə səfərbərliyinə görə tam məsuliyyət daşılmalı və:

- İnsan alverinə milli resurs planını təmin etməli;
- Kənar donörlər və agentliklərlə əlaqə yaratmalı;
- Konkret intervallarda donörlerle iclasları təşkil etməlidir və;
- İcra agentliklərinə maliyyələşdirmə imkanları haqqında məlumat verməli və nə qədər mənbənin bənefisiarlara sərf olunmasını müəyyənləşdirməlidir.

İcra agentlikləri:

- Hər bir fəaliyyət üçün təfərrüatlı büdcəni ayırmalı;
- Milli katibliyə maliyyələşdirmə tələbləri haqqında məlumat verməli və
- Bu fəaliyyətlər üçün donör, yaxud sponsor axtarmalıdır.

D.1.5. Nəzərdən keçirmə, monitorinq və qiymətləndirmə

Nəzərdən keçirmə, monitorinq və qiymətləndirmə üçün müəyyənləşdirilən strateji məqsədlərə olaraq aşağıdakılar nəzərə alınmalıdır:

Bunu necə icra etməli?

Nəzərdən keçirmə, monitorinq və qiymətləndirməni sisteməlik şəkildə apara bilmək üçün "Nəzərdən keçirmə, monitorinq və qiymətləndirmə"

mətləndirmə çərçivəsi" işlənib-hazırlanmalıdır. Bu sənəd işə cəlb edilmiş müxtəlif iştirakçıların sərf edəəcəyi vaxtı, oynadıqları rol və daşıyaçaqları məsuliyyətləri müəyyənləşdirməlidir. Bu sənəd icraya görə məsuliyyət daşıyan maraqlı şəxslər işlənib-hazırlanmalı və razılaşdırılmalıdır (məsələn, Milli İşçi Qrupu).

Nəzərdən keçirmə, monitoring və qiymətləndirmə üzrə mövcud çərçivə əsasında əsas prinsiplər "Nəzərdən keçirmə, monitoring və qiymətləndirmə üzrə anlayışlarla" tərtib edilməli və tənzimlənə bilər.

Monitoring TR-yə əsaslanır. Buraya sərf edilən vaxtla bağlı məlumatlar və strateji və əməliyyat səviyyəsində toplanan məlumatlar daxil olmalıdır. Bundan başqa, o, məlumatların verilməsi və toplanmasına görə məsuliyyət daşıyan bütün şəxslərin rolunu müəyyənləşdirməlidir.

Monitoring üzrə prinsiplər müəyyənləşdirildikdə məlumat toplamalı olan bütün agentliklərə göstərişlər verilməlidir.

Strateji, yaxud siyasi səviyyədə aşağıdakı məlumatlar toplanmalıdır:

- Ölkə konteksti haqqında statistik məlumatlar, məsələn, milli, regional və yerli səviyyələrdə iqtisadi, siyasi, sosioloji işlər haqqında məlumatlar;

- Aradan qaldırma, müdafiə və təqib sahələrində anonim və qeyri-şəxsi məlumatlar;

- İcra edilməkdə olan layihələr, o cümlədən onların icra sahələri, resursları və bənefisiarların sayı haqqında ümumi məlumatlar.

Bu səviyyədə monitoring bütün müddət ərzində aparılmalıdır; bunun nəticələri nəşr edilən təqdim olunmalıdır. Əməliyyat səviyyəsində monitoring haqqında məlumatlar və hər bir icra layihəsi, yaxud tədbiri üzrə, o cümlədən aşağıdakı məlumatlarla əlaqədar edilməlidir:

- İcra orqanı;
- Daxil olan verilənlər (İşçi həyatı və maliyyə resursları);
- Fəaliyyətlər;
- Planlaşdırılmış və əldə edilmiş nəticələr;
- Vaxt çərçivəsi və
- Göstəricilər.

İşçi səviyyəsində monitoring müntəzəm aparılır.

Qiymətləndirmə TR prinsipinə əsaslanmalıdır.

Minimum olaraq qiymətləndirmə üçün aşağıdakıların təhlili nəzərdə tutulur:

- Gözlənilən nəticələr: gözlənilən nəticələrin alın-b alınmaması;
- Nəticə statusu: xüsusi məqsədə nail olunub-olunmaması, işin gedişində irəliləyiş varmı;
- Xüsusi məqsədlərə nail olunmasına təsir edən faktorlar.

Qiymətləndirmə üçün TR prinsipi qiymətləndirmənin nə vaxt baş tutmasını və kim tərəfindən aparılmasını göstərməlidir.

İnsan alverinə qarşı milli fəaliyyətin nəzərdən keçirilməsi TR prinsipinə əsaslanmalıdır.

Baxmanı həyata keçirmək üçün aşağıdakı ilkin şərtlər tələb olunur:

- Strateji hədəf və xüsusi məqsədlərin müəyyənləşdirilməsi üçün göstəricilərin təyin edilməsi;
- "Status-kvo" haqqında əsas cəhətin müəyyənləşdirilməsi.

Cavablandırılmalı olan əsas suallar aşağıdakılardır:

- Müəyyənləşdirilmiş strateji məqsədlər münasibdirmi?
- Hansı məqsədlərə nail olunmuşdur və nə qədər vaxt ərzində?
- Hansı spesifik məqsədlərə nail olunmuşdur və nə qədər vaxt ərzində?
- Spesifik məqsədlərə və hədəflərə nail olmanın gedişində hansı faktorlar maneə rolunu oynamışdır?
- Bu faktlar üzrə hansı tövsiyələr verilib bilər?

Nəzərdən keçirmə konkret intervallarda həyatda baş verməlidir. İnsan alverində yeni məsələləri adekvat reaksiya verə bilmək üçün milli fəaliyyət planı hər iki ildə bir dəfə nəzərdən keçirilməlidir.

D.2. Qarşısını alma

D.2.1. Məlumatlılıq səviyyəsinin qaldırılması və maarifləndirmə

Məlumatlılıq səviyyəsinin qaldırılması və maarifləndirmə üçün müəyyənləşdirilən məqsədlərə uyğun olaraq aşağıdakı standartlar nəzərdən keçirilməlidir:

• Necə həyata keçirməli?

Miqrasiya prosesi ilə bağlı fəaliyyətlər:

- Təhlükəsiz və rəsmi miqrasiyaya imkan yaradır və miqrantların hüquqları və təyinat ölkəsində dəstək və yardım almaq üçün imkanlar haqqında məlumatı təmin edir;
- Xaricdə iş imkanları və təyinat ölkələrində müvafiq qanun və qaydalar, o cümlədən rəsmi miqrasiya imkanları haqqında informasiya xarakterli kampaniyalar,

Media ilə bağlı fəaliyyətlər:

- Ümumi ictimaiyyət üçün (TV, radio və mətbuat) istənilən stigmatizasiya və ayrı-seçkiliyi qadağan edən məlumatlılıq səviyyəsinin gücləndirilməsi üzrə media kampaniyaları;
- Media peşəkarlarının insan alveri məsələsinə həssas yanaşmasını, diqqətin insan alveri qurbanlarının şəxsiyyətinə hörmət və onların müdafiəsinə yönəldilməsi üçün xüsusi informasiyalar.

Ümumi məlumatlılıq səviyyəsinin qaldırılması ilə bağlı fəaliyyətlər:

- Risk qruplarına yönəlik məlumatlılıq səviyyəsini artıran materialların buraxılması (vərəqələr, broşürlər və posterlər);
- Diqqəti görünməyən cəhətlərə yönəltməklə istismarın müxtəlif formaları haqqında (məsələn, ev işləri) informasiya kampaniyaları. İctimaiyyətin məlumatlandırılması insan alveri ilə bağlı halların identifikasiyasında birinci mərhələ olacaqdır;

- İnsan alveri qurbanlarının hüquqları və ölkədə yardım və dəstək almaq imkanları haqqında informasiya kampaniyaları;

- Təyinat ölkələrində və mənşə ölkələrində ödənişsiz qaynar xəttin yaradılması;

- Həm cinsi, həm də əmək istismarı ilə bağlı tələb irəli sürən tərfə yönəlik xüsusi kampaniyalar;

- Məcburi əmək istismarı hadisələrinin baş verdiyi sənaye və turizm sektorlarını əhatə edən kampaniyalar (məsələn, restoranlar, istehsal, kənd təsərrüfatı, ev işləri və s.) və yerli icma qrupları ilə əməkdaşlıqda yaxın icmalara yönəlik kampaniyalar;

- Diplomatlər və beynəlxalq təşkilatların işçi heyəti üçün informasiya və məlumatlılığın artırılması kampaniyaları;

- Uşaqlara və qadınlara qarşı zor işlətməyə yönəlik informasiya və məlumatlılığın artırılması kampaniyaları.

Təhsillə bağlı fəaliyyətlər:

- Məktəb və universitetlər üçün bütün treninq təhsil kursları məqsəd qrupuna, çox fənlili və cinsi həssaslıq məsələlərinə, beynəlxalq insan hüquqları standartlarına və nümunəvi praktikaya uyğun olmalıdır. Bu treninqlər normativ məktəb və universitet təhsil planına daxil edilməlidir;

- Təhsilin əsas hissəsi kimi uşaq və tələbələrə yönəlik xüsusi kampaniyalar.

D.2.2. Həssaslığın aradan qaldırılması

Müdafiəsizliyin aradan qaldırılması üzrə müəyyənləşdirilmiş strateji məqsədlərə uyğun olaraq standartlar nəzərə alınmalıdır:

Necə yerinə yetirməli?

- Əmək bazarına adekvat daxil olmağı və peşəkar treninqin keçirilməsinə təminat verməklə iqtisadi və iş proqramlarının hazırlanması və əsaslandırılması;

- Yeganə əmək bazarı informasiya sisteminin yaradılması;
- Uşaqların təhsil imkanları ilə təmin edilməsi, məktəbə davamiyyət səviyyəsinin (xüsusən qızlar üçün artırılması), o cümlədən uşaqlara qayğı və sosial rifah proqramlarının işlənilməsi;
- Doğum, vətəndaşlıq və nikah üçün müvafiq rəsmi sənədlərin təmin edilməsi;
- Sosial həyatın bütün sahələrində və ailədə qadınlara qarşı zorakılıq hallarını aradan qaldırmaq üçün proqramların işlənilib-hazırlanması;
- Müvafiq qanunların strategiyaların icrası və nümunəvi iş kontraktlarından istifadə etməklə diskriminasiyaya yol verilməməsinə zəmanət;
- Kəsibliğin aradan qaldırılması planlarından (UNDP və Dünya Bankı vasitəsilə) və cinsi bərabərlik, uşaq hüquqları və s. üzrə ümummilli fəaliyyət planlarından adekvat şəkildə istifadə olunması;
- Hüquqi, gəlirli və istismara əsaslanmayan əmək miqrasiyası, o cümlədən iş yerləri yaradan layihələrdə qoyulan investisiyaları artırmaqla mənbə ölkələrində xüsusi coğrafi sahələrdən köçürülməni azaltmaq üçün səylərin artırılması;
- Göndərən və qəbul edən ölkələr arasında miqrasiyanın idarə edilməsi üzrə əməkdaşlığın təkmilləşdirilməsi və beynəlxalq miqrasiyanın idarə edilməsi üzrə ikitərəfli və çoxtərəfli əməkdaşlığın gücləndirilməsi;
- Milli işəgötürmə və cinsi bərabərlik üzrə fəaliyyət proqramlarına aid fəaliyyətlər;
- Kiçik biznesin yaradılmasına dəstək vermək üçün risk qruplarına, o cümlədən insan alveri qurbanlarına yönəlik "kiçik həcmli kreditlərin" və ya "mirko-iqtisadi" proqramların təklif edilməsi;
- Təhqiqat faktlarına, ümumi ictimaiyyət üçün geniş kampaniyalara əsaslanmaqla bu hərəkətlər diqqəti cinsi bərabərlik və qadın və uşaqlara qarşı zor işlədilməsinə yönəltməkdir.
- Cinsi ayrı-seçkilik və digər köklü səbəblərə diqqət yetirməklə QHT-lərlə əməkdaşlıqda müxtəlif məqsəd qrupları üçün xüsusi treninqlərin təmin edilməsi;

- Digər milli strategiyalarda (məsələn, işəgötürmə strategiyaları) insan alverinə qarşı mübarizə məsələlərinin təşkili;
- İcmaya yönəlik tədbirlərin təmin edilməsi.

D.2.3. İnzibati nəzarət⁴¹

İnzibati nəzarət üçün müəyyənləşdirilən strateji məqsədlərə uyğun olaraq aşağıdakı standartlar nəzərə alınmalıdır:

Necə yerinə yetirməli?

1. Qapalı nəzarət səviyyəsində aşağıdakı fəaliyyət proqnozlaşdırılmalıdır:

- Lisenziyalasdırma və monitorinq sistemləri işləməlidir. Dövlətlər vaxtaşırı olaraq insan alveri cinayətinin operandı modusunda peyda olan özəl agentliklərin işini tənzimləmək və monitorinq aparmaq üçün müvafiq iş rejimi və təcrübəsini tətbiq etməlidirlər (məsələn, cütlük, ar-avad, eskort və qəbul etmə agentlikləri, o cümlədən fərdi kommersiya agentlikləri).⁴² Bundan olavda, qanunvericilikdə cərimələr, o cümlədən saxta işlərlə məşğul olan özəl agentliklərin fəaliyyətinin qadağan edilməsini təmin etməlidir. Bu cərimələrə saxlanma, cinayət sanksiyaları və əmlakın müsadirə edilməsi, yaxud fəaliyyət lisenziyasının itirilməsi daxil olmalıdır. Özəl işəgötürmə agentliklərinin rüsumların "aidiyyəti işçilərin maraqları namına" tutulmaması halında işçilərə rüsum, yaxud başqa tutulmaların alınmasını tətbiq edə bilməz. Başqa sözlə, viza və ya səfər xərclərinin haqları yalnız faktiki qiymətlər üzrə tutula bilər, bu xidmətlərin təmin edilməsinə görə heç bir olavda xərc tutula bilməz;

41. "İnsan alverinin aradan qaldırılması və ona qarşı mübarizə - XXI əsrin problemi" haqqında 18-20 sentyabr 2002-ci ildə keçirilmiş Avropa Konfransından sonra qəbul edilmiş insan alverinin aradan qaldırılması və ona qarşı mübarizə haqqında Brüssel Bəyannaməsi, buraya insan alverinə qarşı mübarizə aparmaq üçün xüsusi inzibati idarəetmə elementlərindən istifadə məqsədilə tövsiyələr daxil edilmişdir.

42. Beynəlxalq Əmək Təşkilatının Özəl İşəgötürmə Agentlikləri haqqında Konvensiyaya baxın, Say 181, 1997

• İş məqsədi ilə immiqrantları göndərən və qəbul edən özəl agentlər, yaxud özəl işəgötürmə agentliklərinə davranış məəcəlləsi vasitəsilə özünütənzimləmə ilə məşğul olmağa stimül yaradılmalıdır. Özəl işəgötürmə agentliyinin işinin tənzimlənməsi haqqında davranış məəcəlləsinə aşağıdakılar daxil olmalıdır:

• Özəl agentliklərin göstərdikləri xidmətlərin professional səviyyəyə çatdırılması üçün minimum standartlar, o cümlədən işçi heyəti və menecerlərin minimum ixtisas dərəcəsi ilə bağlı spesifikasiyalar;

• Müştərilərin biznesinin şort və müddəalarının tam və birmənalı açıqlanması;

• Özəl agentlər işəgötürəndən qabaqcadan konkret fəaliyyət növünə, o cümlədən spesifik funksiya və məsuliyyətlərə, əmək haqqı və digər gəlirlər, iş şəraiti, səfər və yerləşdirmə tədbirləri haqqında bütün məlumatları almalıdır;

• Özəl agentlər təhlükə və risk doğuran işlərə görə işçiləri cəlb etməməlidir, yaxud onların pis rəftar olunacağı yerlərə işə götürülməsinə şərait yaratmamalıdır;

• Miqrant işçilərə təklif edilən maaşların verilməməsi;

• Oldu edilən məlumatın birbaşa iş səfərbərliyi məsələləri ilə məhdudlaşması şərti ilə səlahiyyətli orqan tərəfindən yoxlamağa verilmək üçün miqrant kimi yığılan bütün işçilərin reyestrinin aparılması;

• Təyinat ölkələrində tərəflər arasında əvvəllər işəgötürənlərə işçi arasında razılaşdırılmış bütün şərt və müddəaları əhatə edən qanuni kontraktın imzalanmasına təminat verilməsi;

• Dövlətlər inşaat, kiçik əmək haqqı müqabilində ağır əmək şəraitində istimara əsaslanan sahələr, kənd təsərrüfatı və turizm agentlikləri kimi sektorların işini nəzarətdə saxlamalıdır. Bu baxımdan dövlətlər reyting sistemləri kimi yeni strategiya tətbiq etməlidirlər;

• Dövlətlər formal və qeyri-formal iqtisadi sektorlarda iş əlaqələrinə nəzarət etməli və onu tənzimləməlidirlər;

• Mövcud hüquqi standartlara riayət edilməsi;

• Özəl sektora polislə əməkdaşlıq etmək üçün stimül verilməli, habelə dövlət əmək müfəttişlikləri, əmək polisi və əmək nazirli-

yində ixtisaslı işçi heyətinin yerinə yetirdiyi özünütənzimləmə sistemləri mövcud olmalıdır;

• İnzibati nəzarət tədbirlərinin həyata keçirilməsi əməliyyat səviyyəsində təmin olunmalıdır (məsələn, əmək inspeksiyası və bu rəyə QİT-lər və həmkarlar ittifaqları daxil olmalıdır; bu çoxpredmetli qruplar inşaat, svitşop, kənd təsərrüfatı və digər bu kimi sahələrə nəzarəti həyata keçirmək üçün sistemləri qurmalıdırlar;

• Cəlb edilmiş agentliklər və təşkilatlar axtarış, xüsusən əmək bazarı müfəttişləri və yerli və milli səviyyədə polis müstəntiqləri ilə əməkdaşlıq etməli, lakin cəmiyyətdə mənşə və təyinat ölkələrində beynəlxalq səviyyədə əməkdaşlıq davam etməlidir;

• Müxtəlif fəaliyyət sahəli qruplar insan alverinin qurbanlarını müəyyənləşdirməli və geniş araşdırmalarda istifadə edilə bilən məlumatları toplamalıdır;

• Geniş fəaliyyət sahəli qruplar məlumat toplamalı, cinayəti müəyyənləşdirməli və hüquq pozuntusunu törədən şəxslər haqqında məlumatla malik olmalıdırlar;

• Dövlətlər internetə nəzarət üçün mexanizmlər yaratmalıdırlar. Bu, insan alveri məqsədilə internet saytlarından sui-istifadə hallarını üzə çıxarmaq və cinayət təqibini aparmağın vasitəsi kimi götürülməlidir;

• Dövlət-özəl qrupların internet provayderləri ilə əməkdaşlığı (o cümlədən davranış məəcəlləsi vasitəsilə özünütənzimləmə) sistemləri qurulmalıdır;

• Saxtakar və şübhəli agentliklər haqqında məlumatlara gəlinco, işəgötürənlər hüquqi baxımdan məqbuldursa, bunları bütün müvafiq əmək, hüquq-mühafizə və konsulluq heyətinə həm mənşə, həm də təyinat ölkələrində çatdırmalıdır;

• Şəffaf iş qəbul sistemlərinin tətbiqi və genişləndirilməsi və təyinat ölkələrində çoxfəaliyyətli agentliklərin və beynəlxalq qanunlara riayət etmə mexanizmlərinin yaradılması. Beynəlxalq iş standartlarının mənşə və təyinat ölkələrində tətbiq edilib qüvvəyə minməsinə, o cümlədən şikayət vermə mexanizmlərinin və miqrant

işçilərlə yerli işçilərə cəmiyyəti yanaşma mexanizmlərinin mövcudluğuna təminat vermək üçün səylər göstərilməlidir.

2. Sərhəddə yaxın konsulluq səviyyəsində aşağıdakı fəaliyyətlər proqnozlaşdırılmalıdır:

- Viza vermə prosesinin tənzimlənməsi;
- Dövlətlər yalnız bir işəgötürənə aid olmayan iş icazələrinin verilməsi imkanlarını artırmalı və sənədlərin yoxlanılması sistemini qurmalı və ərizələr arayışlarla birlikdə təqdim olunmalıdır;
- Dövlətlər mənşə ölkələrində insan alveri ilə bağlı potensial halların daha səmərəli şəkildə aşkar edilməsi və əlaqələndirici ofislər şəbəkəsinin gücləndirilməsi baxımından konsulluq işlərinin əlaqələndirilməsini gücləndirməlidirlər;
- Təyinat ölkələrində dövlətlər konsulluq heyətinin miqrant işçiləri müdafiə etmək imkanlarını genişləndirməlidirlər (məsələn, ömək ataşələri, proqramlar və miqrantlar üçün kampaniyaların aparılması vasitəsilə).

3. Sərhəddə aşağıdakı fəaliyyətlər proqnozlaşdırılmalıdır:

- Sərhədlərdə sərhəd mühafizəsi və gömrük rəsmilərinin köməyi ilə insan alverinə qarşı tədbirlərin səmərəliliyinin artırılması;
- İnsan alverçilərinin izlənməsi;
- Sərhəd mühafizəçiləri Avropa əlahiddə rabitə xətləri ilə müvafiq vəzifələri bütün sərhədlərə, o cümlədən potensial qurbanlara çatdırılmalıdır;
- Ailələrinin müşayiəti ilə səfər etməyən azyaşlı şəxslər və uşaqlara xüsusi diqqət yetirilməsi. İstənilən yaşda uşaqlar üçün pasport/səfər sənədinin əldə edilməsi məcburi tələb olmalıdır. Uşaq və onu müşayiət edən yaşlının şəxsiyyəti təsdiq edən sənəddə fotosəkil olmalıdır. Uşaqla müşayiət edən şəxs arasındakı əlaqə diqqətlə yoxlanılmalıdır;

Hüquq-mühafizə orqanlarının rəsmiləri, həm də onlarla milli işçi qrupu və tematik işçi qrupları arasında xidmət əməkdaşlığının təkmilləşdirilməsi.

D.3. Qurbanların və qurban-şahidlərin müdafiəsi⁴³

D.3.1. Qurbanın müəyyənəşdirilməsi

Qurbanın hər dəfə müəyyənəşdirilməsi üçün nəzərdə tutulan strateji məqsədlərə uyğun olaraq aşağıdakı standartlar nəzərə alınmalıdır:

Necə yerinə yetirməli?

- İdentifikasiya prosesinə cəlb edilmiş mümkün şəxslərin müəyyənəşdirilməsi və klassifikasiyası;
- İnsan alveri qurbanlarının müəyyənəşdirilməsi üçün müvafiq göstərici siyahısının hazırlanması;
- Aşağıdakılar vasitəsilə insan alverinin qurbanları ilə əlaqənin yaradılması üçün metodların hazırlanması:
- Sinxron mərkəzlər vasitəsilə QİTT-lər və həmkarlar ittifaqları;
- Lazım olan müdafiəni hardan almaq barədə məlumat əldə etmək üçün qurbanlara yönəlik qaynar xətlər və ümumi cəmlər;
- Müvafiq orqanlar, vəzifəli şəxslər və QİTT-lər, o cümlədən qurbanlarla bağlı şəbəkələr və cinayət təqibi xidmətləri arasında əməkdaşlığa və daimi əsasda məlumat mübadiləsinə təminat verilməsi;
- İnsan alveri qurbanlarının müəyyənəşdirilməsini sadələşdirmək üçün standart anketlərin tərtib edilməsi;
- İnsan alveri qurbanlarının, xüsusən daxili səviyyədə insan alveri qurbanlarının, əmək istismarı və uşaqların qaçırılması hallarını müvafiq şəkildə müəyyənəşdirmək üçün cəlb edilən bütün şəxslərin işini təmin etməyə yönəlik standart təlimatların və prosedurların işlənilib-hazırlanması və yenilənməsi;
- Hüquq-mühafizə orqanlarında çalışan şəxslər, əmək müfəttişləri və digər bu tipli agentliklər, səhiyyə və sosial işçilər, uşaq qurumları və vəkillər və prokurorlar üçün treninqlərin təşkili;

43. Avropa Şurasının insan alverinə qarşı mübarizə haqqında 2005-ci il tarixli Konvensiyasının 3-cü fəslə - Qurbanların hüquqlarının müdafiə edilməsi, cinsi bərabərliyə zəmanət verilməsi üzrə tədbirlər və Avropa Şurasının insan alveri qurbanları üçün yaşayış icazəsi haqqında 2004/81/AB sayılı direktivi

- Qurbanların aşkar edildiyi müxtəlif sektorlar üçün (məsələn, seks bazarı, iqtisadiyyatın yüksək riskli sektorları) birgə nəzarət və polis, əmək müfəttişləri və QİFT-lər arasında məlumat mübadiləsi vasitəsilə məcburi əmək və istismar hallarının aşkara çıxarılması baxımından monitoring sistemlərinin işlənilib-hazırlanması;

- İnsan alverci haqqında məlumatlılıq səviyyəsini qaldırmaq və insan alverci hallarını aşkara çıxarmaq imkanlarını genişləndirmək üçün kampaniyaların aparılması;

- İşçilərin statusuna nəzarət etmək üçün bar və restoranlarda çalışan şəxslər üçün sanitariya vəsiqələrin vaxtaşırı təzələnməsi və mümkün qurbanların aşkara çıxarılmasında bu prosedurlardan istifadə edən tibbi heyətin trainingdən keçməsi. Bu daimi yoxlamaların aparıldığı zaman mövcud xidmətlər haqqında vəzifələr paylanmalıdır (o cümlədən rüsumsuz qaynar xətt haqqında məlumat).

D. 3.2. Əks olunma dövrü və yaşayış yerinin statusu

Düşünmə müddəti və yaşama statusu üzrə müəyyənləşdirilmiş strateji məqsədlərə uyğun olaraq aşağıdakı standartlar nəzərə alınmalıdır:

Necə yerinə yetirməli?

Aşağıdakı tədbirlər nəzərə alınmalıdır:

- On azı altı aylıq müddət üçün müvəqqəti yaşayış icazəsi verildikdən sonra bərpa dövrü keçən qurbanlar üçün üç aydan az olmayan müddət ərzində düşünmə dövrünü təklif edən hüquqi və siyasi çərçivənin yaradılması;

- İnsan alverci qurbanlarının maliyyə yardımı və inteqrasiya proqramları vasitəsilə kömək edəcəkləri qurbanlar üçün üç aya qədər düşünmə dövrünün təklif edilməsi;

- Dövlətlər insan alverci qurbanları ilə sıx əməkdaşlıqda fəaliyyət göstərən müxtəlif dövlət departamentləri və sosial müdafiə təşkilatlarının rəsmi müqavilə vasitəsilə müvafiq səlahiyyətli orqanlara yaşayış icazəsinin verilməsi imkanlarını araşdırmalıdır və bu-

nunla səmərəli əməkdaşlığa və həmin orqanın fəaliyyət potensialına təminat yaradılmalıdır.

- Yaşayış icazəsi və bütün sosial faydaların, o cümlədən sosial təhlükəsizlik, iş treninqi, tibbi və psixoloji yardım və hüquqi yardımın təmin edilməsi üçün milli büdcəyə kifayət qədər vəsaitin olmasına təminat vermək;

- Aşağıdakı hallarda uzun müddətli yaşayış icazəsinin verilməsi:

- Repatriasiya insan alverci qurbanlarını və/yaxud onların ailə üzvlərini ciddi risk qarşısında qoya bilər və ya repatriasiya öz ölkəsində insan alverci ilə bağlı cinayət işlərinə görə təqib olunarsa;

- Sosial yardım proqramı uğurla başa çatdırılıb və işəgötürmə təmin edilib.

- Bəynəlxalq qaçqın hüququna uyğun olaraq sığınacaq məqsədi ilə müraciət edilib;

- İnsan alvercinin qurbanına müvəqqəti və ya daimi yaşayış icazəsi verildiyi halda, insan alvercinin qurbanı insan alvercinin qurbanları ilə cəmiyyət şərtlərində yaşayış icazəsinin verilməsinə əzyaşlı uşaqların ailəyə qaytarılması hüququna malikdirlər.

- İnsan alvercinin qurbanının ailə üzvlərinin, o cümlədən uşaqların öz ölkəsində riskə məruz qalma ehtimalına inanmaq üçün əsaslı səbəblər olduqda, belə ailə üzvləri İnsan alvercinin qurbanı kimi cəmiyyət şərtlərində müvəqqəti və ya daimi yaşayış icazəsi almaq hüququna malikdirlər;

- İnsan alvercinin qurbanının deportasiya olunmazdan və ya qayıtmazdan qabaq riskin müəyyənləşdirilməsinin aparılması və ya humanitar və ya sığınacaq verilməsi üçün əsaslar üzrə daimi yaşayış icazəsi almaqla bağlı müraciət etmək haqqında qərarın çıxarılması;

D. 3.3. Sosial yardım və Qurbanların müdafiəsi

Qurbanlara sosial yardım göstərilməsi və onların müdafiə edilməsi prosesində müəyyənləşdirilən strateji məqsədlərə uyğun olaraq, aşağıdakı standartlar nəzərə alınmalıdır:

Necə yerinə yetirməli?

Aşağıdakı tədbirlər nəzərə alınmalıdır:

- Qurbanlar üçün təhlükəsiz sığınacaqların və ya digər yerləşmə formalarının təmin edilməsi və bu sığınacaqların idarə edilməsi ilə bağlı davranış kodeksinin yaradılması;

- Sığınacağın treninq keçmiş geniş ixtisaslı peşəkarlıqdan ibarət komanda vasitəsi ilə idarə edilməsi ixtisas xidmətləri dəstəyə əsaslanmalı və böhranlı hallara müdaxilə etmək üçün mexanizmləri əhatə etməlidir. İnsan alveri qurbanına xidmət provayderindən və peşəkarlardan nə gözlənilməsi tam məlumat verilməlidir;

- İnsan alverinin qurbanına hüquqları haqqında məlumat verilməlidir (məsələn, diplomatik konsulluq nümayəndəliyi) və pulsuz hüquqi məsləhətlərin verilməsi (məsələn, ixtisaslı hüquq məsləhətçilərin reyestrinin yaradılması);

- Hər bir qurbanın ehtiyacına uyğun yardım proqramının yaradılması (məsələn, qurbanla yardım provayderi tərəfindən müştərək yaradılmış proqramın təklifi);

- Tərcüməçilər və vasitəçilərlə əməkdaşlıq, o cümlədən qurbanın ana dilində vasitəçilik missiyasının təmin edilməsi (məsələn, keyfiyyətli tərcüməçilərin təmin edilməsi);

- Səhiyyə və sosial xidmətlərin və psixoloji konsaltinq xidmətlərinin təmin edilməsi (məsələn, ixtisaslı psixoloji sahə peşəkarlarının təmin edilməsi). Fiziki yoxlama yalnız qurbanın rəsmi razılığı ilə həyata keçirilir;

- Sosial və işlə təmin olunma məqsədlərinə nail olmaq üçün təhsil, peşə təlimatları almaq, iş üzrə treninq keçmək. Maliyyə dəstəyi də həyata keçirilməlidir;

- Fəaliyyətlərin, peşəkarların işinin icrasını, tərtib edilən strategiyaların səmərəsini və işi qiymətləndirilən şəxsin ehtiyaclarının yerinə yetirilməsini müəyyənləşdirmək üçün şəffaflıq və məsuliyyətə əsaslanan monitorinq və qiymətləndirmə mexanizmlərinin yaradılması;

- İnsan alverinə məruz qalmış uşaqların xüsusi ehtiyaclarının qarşılınması və onların hüquqlarını müdafiə etmək üçün ixtisaslı xidmətlərin göstərilməsi.⁴⁴

D.3.4. Mülki prosedurlara çıxış, şahidin müdafiəsi və hüquqi davranış

Mülki təhqiqatlar, şahidin müdafiə edilməsi və insan alverinin qurbanı olan şəxslərlə hüquqa əsaslanan davranış üzrə müəyyənləşdirilmiş strateji məqsədlərə uyğun olaraq aşağıdakı standartlar nəzərə alınmalıdır:

Necə yerinə yetirməli?

Cinayət işlərinin təhqiqatı zamanı qurbanların/shahidlərin müdafiəsinə təminat vermək üçün əsas xüsusiyyətlər əməkdaşlıq konsepsiyasıdır. Onlar əsasən polislə məsləhət mərkəzləri arasında əməkdaşlığa aid olsa da, bu kimi konsepsiyalara eyni zamanda yerli orqanlarla və sosial xidmətlərlə əlaqələrin qurulması daxildir, bundan məqsəd qurban-şahid üçün iş icazələrinin, sosial yardımların əldə edilməsi yolunu asanlaşdırmaqdır.

Əməkdaşlıq konsepsiyasına qurban-şahidlə davranışın aşağıdakı aspektləri üzrə müqavilələr və müddəalar daxildir:⁴⁵

- Şahidin müdafiə proqramına daxil edilmək üçün onun yerinə yetirməli olduğu meyar (sorgu-sual aparılmasına hazırlıq, lazım olduqda müdafiə tədbirlərini qəbul etmək üçün hazırlıq və sair);

- Məsləhət mərkəzinin cinayət təhqiqatına cəlb edildiyi zaman vaxtın seçilməsi;

44. İnsan alveri qurban olmuş uşaqların müdafiə edilməsi üzrə UNICEF-in təlimatları

45. Bax: Qadın alveri haqqında Alman milli döyümi məsəsi tərəfindən hazırlanmış və hazırda Almaniya Federativ Dövlətində iş əməkdaşlıq konsepsiyalarını yaratmaq üçün istifadə edilən "Konsulluq xidmətləri ilə polis arasında insan alveri qurbanlarının müdafiə edilməsi ilə bağlı əməkdaşlıq konsepsiyası".

• Cinayət təhqiqatının müxtəlif səviyyələrində (məsələn, tutulma, ilkin təhqiqat, təhqiqat, təhqiqatdan sonrakı mərhələlər) məsləhətçinin rolu;

• Məsləhətçilərlə şahidi müdafiə edən orqanlar arasında müvafiq orqanlardan hüquqi sənədlərin, iş icazələrinin, sosial yardım və s.-in əldə edilməsi baxımından lazımsız gecikmələrə gətirib çıxaran səhv başa düşülməni aradan qaldırmaq üçün işin aydın meyar əsasında bölüşdürülməsi;

• Şahidlər üçün təhlükəsiz yerlərin tapılmasına görə məsuliyyət;

• Cinayət təhqiqatının müxtəlif mərhələlərində maliyyə məsuliyyətləri və qurban-şahidə təklif edilən müxtəlif tədbirlərə görə cavabdehlik (tibbi yardım, ərzaq, yerləşmə, dil kursları və sair);

• Qurban-şahid üçün hüquqi sənədlərin əldə edilməsinə yardım (məsələn, müvəqqəti yaşayış icazəsi, iş icazəsi və sair);

• Şahid kimi yaramayan insan alveri qurbanlarına münasibət (məsələn, konsaltinq mərkəzi ilə əlaqə yaratmaq və ya məsləhətçi ilə necə əlaqə yaratmaqla bağlı şahidə məlumat vermək üçün müqavilə; birbaşa deportasiyadan fərqli olaraq reintegrasiya proqramı vasitəsi ilə qayıdışı hazırlamaq üçün vaxt bölgüsü).

D.3.5. Yenidən integrasiya, sosial uyğunlaşma, qayıdış

Təkrar integrasiya sosial uyğunlaşma və qayıdışla bağlı müəyyənləşdirmə strateji məqsədlərə uyğun olaraq aşağıdakı standartlar nəzərdən keçirilməlidir.

Necə həyata keçirməli?

• Qurbanlara diplomatik və konsulluq nümayəndələri ilə əlaqə yaratmaq hüquqları haqqında məlumatların verilməsi və onları qəbul edən ölkədə yardım və məsləhətlə təmin etmək;

• İnsan alveri qurbanlarının onların həyatı, sağlamlıq vəziyyəti və ya şəxsi azadlığı üçün təhlükə törədən vəziyyətə qaytarılması və ya yaxud onlarla qeyri-insani və şəxsiyyəti aşağıladan şəkildə davranışa imkan yaratmamaq üçün istənilən qərarı qəbul etməzdən

qabaq riskin müəyyənləşdirilməsi proseduru həyata keçirmək. Adı çəkilən insan alveri qurbanlarına yardım göstərən QİTT-lər və digər xidmət agentlikləri bu prosedura fəal cəlb edilməlidirlər;

• Qurbanlara təyinat ölkələrində sığınacaq haqqında müraciət etmək üçün hüquqları haqqında məlumatların verilməsi;

• Yerli qurbanlar üçün (daxildə oğurlanmış və ya üçüncü ölkədən qayıtmış qurbanlar) onlara müstəqil yaşamaqda kömək etmək məqsədilə kifayət edən vaxt ərzində yarım-müstəqil yaşama vasitəsi kimi uzunmüddətli sığınacaqlar daxil olmaqla müvafiq integrasiya yardımının göstərilməsi;

• Peşə treninqi, hüquqi yardım və işləmə imkanları ilə təminat;

• Alver qurbanı olmuş şəxsləri üçün müvafiq şəxsiyyəti təsdiq edən sənədlərlə, o cümlədən repatriasiya prosesi zamanı əsas zəruri şeylərlə təmin etmək;

• Mənşə ölkəsinə qayıtmış şəxslər üçün müvafiq və pulsuz fiziki və psixoloji qayğıni təmin etməklə normal yaşayış vasitələrinə təminat yaratmaq. Onların sosial integrasiyası sürətləndirilməli və maarifçilik və işəgötürmə xidmətləri vasitəsilə təkrar alver hallarına yol verilməməlidir;

• Cəlb edilmiş bütün işçilər məxfilik hüququna hörmətlə yanaşmalıdırlar. Ölkədə alver qurbanı olmuş şəxsin razılığı olmadan müvafiq orqanlara heç bir məxfi məlumat verilməməlidir;

• Qayıtdıqdan sonra təhlükəsizlik və insan alverinin qurbanlarının rifah halına təminat vermək üçün uzunmüddətli yardım proqramlarını işə salmaq;

• Təhlükəsiz qayıtmaya qəbul edən ölkə və mənşə ölkəsi onların arasında polis əməkdaşlığı vasitəsilə təminat yaratmalıdır;

• Mənşə ölkəsində təkrar insan alveri qurbanına çevrilmə təhlükəsini azaltmaq üçün geri qayıtmış qurbanların davamlı integrasiyasına zəmanət vermək üçün müxtəlif agentliklərlə əməkdaşlığı gücləndirmək;

• Qurbanların cəmiyyətdə yad ünsürə çevrilməsinin qarşısını almaq üçün məlumatlılıq səviyyəsini artıran kampaniyalara önəm verilməsi.

Uşaqlar üçün:

- Dövlətlər uşağın qayıdışının müşayiət edilməyən azyaşlıların keçməsi ilə bağlı beynəlxalq standartlara uyğun olaraq həyata keçirilməsinə təminat verməlidirlər;⁴⁶

- Uşaq qurbanlar bir şərtlə mənşə ölkələrinə qayıtmır ki, riskin və təhlükəsizliyin müəyyənləşdirilməsindən sonra uşağın həyatının təhlükə altında olmasına əsaslı səbəblər yaradan vəziyyət mövcud olsun;⁴⁷

- Dövlətlər uşağın mənşə ölkəsində müvafiq sosial xidmət orqanının nümayəndəsi tərəfindən qəbul edilməsinə və ona qəyyum təyin edilməsinə təminat vermək üçün proseduralara malik olmalıdırlar;⁴⁸

- Uşaqların bir daha insan alverçilərinin əllərinə düşmə təhlükəsini aradan qaldırmaq üçün xüsusi proqramlar və strategiyalar işlənilib-hazırlanmalıdır.

D.4. İnsan alverinin təhqiqatı və məhkəmə təqibi⁴⁹

D.4.1. Qabaqlayıcı və törədilmiş cinayətin təhqiqatı arasında balans⁵⁰

Qabaqlayıcı və baş vermiş cinayətin təhqiqatı arasında balansla bağlı müəyyənləşdirilmiş strateji məqsədlərə uyğun olaraq aşağıdakı standartlar nəzərə alınmalıdır:

46. İnsan alverinin qurbanı olmuş uşaqların müdafiə edilməsi üçün UNICEF təlimatlarına baxın. Avropa Şurasında sığınacaq axtaran müşayiət edilməyən uşaqlara dair stratejiyə və prosedurlar haqqında 1997-ci il tarixli təlimatı

47. İnsan alverci qurbanı olmuş uşaqların müdafiəsi haqqında UNICEF-in təlimatları, Supra 34, AŞ-nin 1997 tarixli qərarı

48. Yeno də orada.

49. Cənub-Şərqi Avropada hüquq sistemləri fərqlidir, buna görə də bu fəsildə vəkllər və prokurorlar terminlərindən istifadə edilir ki, yeni ölkələrdə təhqiqatla məşğul olan vəkllər insan alverci hallarının aşkarlanmasında böyük rol oynayırlar.

50. Qabaqlayıcı və baş vermiş cinayətin təhqiqatın tam araşdırılması üçün "CŞA-da insan alverinə qarşı mübarizə polis təliminin regional standartları" təlimatına istinad edin.

Necə yerinə yetirməli?

- Yaxşı təlim görmüş və təchiz edilmiş insan alverinə qarşı hüquq-mühafizə orqanları mütəxəssislərindən ibarət olan qurumların, o cümlədən qarışıq təhqiqat qurumlarının, ixtisaslaşmış polis və prokurorluq ofislərinin yaradılması. Bu orqanlara qadın polislər daxil olacaqdır;

- Əməkdaşlığı çətinləşdirən problemlərin aradan qaldırılması üçün təhqiqat metodlarının işlənməsi və təhqiqatın aparılması üçün vacib olan məlumat və fakt mənbələrinin tapılması;

- Axtarış məlumatlarının vaxtında yığılması və müvafiq prokuror və vəkillərin nəzarəti altında polis tərəfindən tətbiq edilən təhqiqat texnikasını birləşdirən xüsusi araşdırma tədbirləri ilə bağlı hüquqi prinsiplərin işlənilib-hazırlanması;

- İnsan hüquqlarına əsaslanan və üç əsas səviyyədə "qurbana yönəlik" yanaşma üsulunun hüquq-mühafizə orqanlarına təqdim edilməsi;

1. Ümumi səviyyədə təlim qeyri-mütəxəssis polis işçilərinə yönəlməli və ciddi cinayət kimi insan alverci haqqında məlumatlılıq səviyyəsinin qaldırılması məqsədini daşımalıdır. Təlim, cinayətin cinayət qurbanlarının müvafiq xüsusiyyətlərinin aydınlaşdırılmasına diqqət yetirməlidir;

2. Professional səviyyədə insan alverci cinayəti ilə məşğul olmağa görə xüsusi məsuliyyət daşıyan ixtisaslı polis və təhqiqatçıları əhatə edir və diqqəti qurbanın həssas şəkildə dindirilməsi metodlarının seçilməsinə yönəldir;

3. İnsan alverci ilə bağlı məlumatların toplanmasına cəlb edilə bilən digər mütəşəkkil cinayətkarlıq dəstələri:

- Hüquq-mühafizə orqanları, prokurorluq, nazirlikdaxili departamentlər, beynəlxalq təşkilatlar və QHT-lər arasında qurbanların aşkarlanması və onlarla rəftar, o cümlədən alver qurbanı olmuş şəxslərin maraqlarını qorumaqla bağlı məlumatların yığılmasında əməkdaşlığın yaradılması;

- Çoxprofilli inzibati nəzarət dəstələri, o cümlədən polis, əmək müfəttişlikləri, həmkarlar ittifaqları və QHT-lər yaratmaqla məc-

buri omək və xidmət göstərmə üzrə insan alveri hallarının aşkarlanmasına yönəlik mexanizmlərin qurulması;

- Qurbanların insan alverinə məruz qalmış şəxsləri müəyyənləşdirməyə yardım göstərən prinsipləri tətbiq etməklə aşkara çıxarılmasına təminat vermək.⁵¹

D.4.2. Beynəlxalq hüquq-mühafizə və məhkəmə orqanlarının əməkdaşlığı

Beynəlxalq hüquq-mühafizə və ədliyyə orqanlarının əməkdaşlığı üzrə müəyyənləşdirilmiş strateji məqsədlərə uyğun olaraq aşağıdakı standartlar nəzərə alınmalıdır:

Necə yerinə yetirməli?

- Ünsiyyətə stimül vermək, məlumat mübadiləsi və beynəlxalq əməkdaşlıq kontekstində məlumatların bölüşdürülməsi üçün diqqət çəkən məqamların müəyyənləşdirilməsi. Fokus nöqtəsinin dövlətlər və SECI, INTERPOL və EUROPOL kimi beynəlxalq təşkilatlar arasında hüquqi əməkdaşlığa imkan yaradılması vəzifəsini daşıyan fəal vasitəsi olmalıdır;

- Ekstradisiya müddəaları şübhəli şəxslərin cinayət təqibinin aparıldığı ölkəyə göndərilməsinə imkan vermək baxımından tətbiq edilməlidir;

- Yardımçı sübutların, order üzrə axtarış şortinin və şahidin dinlənmə materiallarının toplanması və ötürülməsinə imkan yaradan müxtəlif qarşılıqlı hüquqi yardım müddəaları ölkələr arasında mövcud olmalıdır;

- Ölkələr arasında cinayətin, o cümlədən sanksiyaların hüquqi tərifinin uyğunlaşdırılması qarşılıqlı yardım və ekstradisiya tələbinin yerinə yetirilməsinə təkan verə bilər;

51. Məcburi əmək/könlük və cinsi istismar sahələrində insan alveri qurbanlarını müəyyənləşdirmək üçün sadə göstəricilər üzrə bax: AB üzv dövlətlərində vəkil və prokuror üçün insan alveri insan alverinə qarşı mübarizə modulları, 53-cü fəsil, İCMPD, 2006.

- Hüquq-mühafizə agentliyi apardığı sorğular əməliyyata yardım zamanı istifadə edilə bilər;

- Məlumatların bölüşdürülməsi; şəxsi məlumatlar üzərində müstəqil fəaliyyət göstərmə hüququna təminat vermək üçün məlumatların qorunması prinsiplərinin yaradılması; Bu prinsiplər:

- Məlumatların emal edilməsinin (tərtib edildiyi, saxlanıldığı və ya verildiyi zaman) yalnız hüquqi göstərişlərə və yaxud ziyan çəkən şəxsin razılığına uyğun olaraq baş tutmasına zəmanət verməlidir.⁵² Qurban gələcək cinayət hadisələri haqqında məlumata malikdirsə, bu məlumat yalnız qurban haqqında şəxsi məlumatların mövcud olduğu halda ötürülə bilər;

- Yalnız ilkin məqsədlər üçün istifadə olunmalıdır; və

- Şəxsi məlumatların yalnız lazım olduqda toplanması, istifadəsi və mübadilə edilməsinə təminat verməlidir.

D.4.3. Cinayətkarların təqsirləndirilməsi və məhkum olunması

Cinayətkarların təqsirləndirilməsi və məhkum edilməsi üzrə müəyyənləşdirilən strateji məqsədlərə uyğun olaraq aşağıdakı standartlar tətbiq edilməlidir:

Necə yerinə yetirməli?

- İnsan alveri cinayətinin bu və ya digər ölkənin cinayət hüququnda və digər rəsmi sənədlərində beynəlxalq hüquqi sənədlərə uyğun olaraq insan hüquqlarının pozulmasının xüsusi bir forması və ayrıca cinayət kimi müəyyən edilməsi;

- Bu və ya digər ölkənin cinayət hüququ və digər sənədlərində insan alverinin bütün formalarını və fahişəliyə məcburetmiş kimi istismarın bütün formalarını və cinsi istismar formalarını (pornoqrafiya, striptiz, masaj, onlayn cinsi xidmətlər və sair), məcburi

52. Məcburi əmək/könlük və cinsi istismarla bağlı insan alveri hallarının müəyyənləşdirilməsi və qurban uşaqların identifikasiyası üzrə sadə göstəricilər üçün AB üzv dövlətləri, üzvlüyə qəbul edilmiş və üzvlüyə namizəd dövlətlərdə hakim və prokurorlar üçün insan alverinə qarşı mübarizə modullarına baxın, Fəsil 5.3, İCMPD, 2006.

ömək formalarını (məsələn, evdə və ya zavodda iş, kənd təsərrüfatı, inşaat, restoran işi və sair), köləlik, köləliyə bənzər formalar və sair formaları müəyyənləşdirmək və qanuna zidd hesab etmək. Bununla belə, məcburi ömək öməyin istismarının spesifik formaları ilə məhdudlaşdırıla bilməz. "Zəiflikdən sui-istifadə" termini xüsusi olaraq cinayət hüququ əsasında müəyyənləşdirilməlidir.

- İnsan alverinin aşkara çıxarılması və cinayət təqibi təyinat ölkələrində istismara şərait yaradan vəziyyətin müəyyənləşdirilməsinə əsaslanır. Fərdlər çox zaman mənbədən təyinat ölkəsinə gəlməyə özləri razılıq verirlər və yalnız buraya çatan kimi istismar vəziyyəti ilə üzləşirlər;

- Aşağıda göstəriləndiyi kimi insan hüquqlarının pozulmasını göstərən insan alveri ilə bağlı fəaliyyətlərin cinayət kimi nəzərdən keçirilməsi;

- Köləlik və köləliyə bərabər tutulan təcrübə;
- Borc asılılığı;
- Məcburi nikah, məcburi uşaqsalma və məcburi hamiləlik;
- İşgəncə, rəhmsiz və qeyri-insani, şəxsiyyəti alçaldan münasibət;
- Zorlama, seksual və təhqirən digər formaları, təhqir, qətl və insan alveri;⁵³ və

- Qurbanın pasportunun və şəxsiyyəti təsdiq edən sənədlərinin götürülməsi;

- İnsan alveri ilə bağlı hallar haqqında hüquqi məlumatların toplanması və insan alveri cinayətləri üzrə mexanizmlərin yaradılması;

- İnsan alverində təqsirli bilinən şəxslərə, xüsusən uşaq alveri cinayəti ilə təqsirləndirilən şəxslərə olavə cərimələrin tətbiqi;

- Aşağıdakılar üzrə cinayət hadisələrini müəyyənləşdirmək;

- Belə bir cinayətin törədilməsinə cəhd;

- Başqa şəxsin bu cinayəti yerinə yetirməsində yardımçı və ya vasitəçi kimi çıxış etmək;

- Dövlətin vəzifəli şəxsləri tərəfindən qəsdən səhlənkarlıqlara yol verilməsi (məsələn, insan alverinə göz yuman sərhəd mühafizəçisi və sair);⁵⁴

- Həm fiziki şəxslərin, həm də hüquqi şəxslərin insan alverinə görə məsuliyyətlərini, o cümlədən hüquqi şəxslərə qarşı sanksiyaları müəyyənləşdirmək, pul vəsaitlərinin müsadirə edilməsi, insan alverinin qurbanları üçün kompensasiyaların müəyyənləşdirilməsi;

- Cinayətin predmeti olan əmlakın müsadirə edilməsi üçün qanunverici tədbirlərin həyata keçirilməsi (BMT-nin mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı Konvensiyasının 9-cu maddəsinə uyğun olaraq);

- Milli qanunvericilik insan alveri, çirkli pulların yuyulması, sənədlərin saxtalaşdırılması və korrupsiya arasında əlaqəni nəzərə almalıdır;

- İxtisaslaşmış təhqiqat qurumlarının, məsələn, polis və prokurorlardan ibarət qarışıq orqanlar yaradılması və SECI, EUROPOL və ya INTERPOL arasında əməkdaşlıq həyata keçirilməlidir;

- İnsan alverçilərinin həbs və təqib edilməsi məqsədi ilə ixtiyarlarında olan hüquqi sənədlərdən səmərəli şəkildə istifadə etmək üçün polis zabıtları və prokurorlar üçün birgə treninqlərin keçirilməsi. Treninq QHT-lərin məlumatları əsasında təşkil edilir.

- İnsan alverinə aid olan insan hüquqları standartlarına əsaslanan təlimatları işləyib-hazırlamaq;

- İnsan alverinin təqib edilməsi üçün xüsusi qurumların yaradılması.

D.4.4. Hüquqların bərpası və qurbanlara kompensasiya ödənilməsi

Hüquqi dirçəlmə və qurbanlara kompensasiya ödənilməsi üzrə müəyyənləşdirilən strateji məqsədlərə uyğun olaraq aşağıdakı standartlar nəzərə alınmalıdır.

53. "İnsan alverinə qarşı mübarizə qanunvericiliyi üzrə təlimat", ATƏT/ODİHR, 2001, səh.48

54. Yəni də orada, səh. 46.

Necə yerinə yetirməli?

- İnsan alverinin qurbanlarına mülki iddiaların qaldırılması və təhqiqatın aparılması üzrə məlumatların verilməsi və yardımın göstərilməsi;

- Qurbanlar milli qanuna uyğun olaraq fiziki, psixoloji və maddi ziyanə, o cümlədən əmək haqqının itirilməsi və rəsmi əmək müqaviləsi ilə bağlı olan bütün hüquqların itirilməsinə, o cümlədən ödənişli məzuniyyətə görə kompensasiya almaq hüququna malikdir. Kompensasiya qurbanın cəmiyyətə təkrar qovuşması üçün həlledici addımdır (milli qanunvericilikdən asılı olaraq qurbanın kompensasiya almaq üçün mülki təhqiqatdan kənarlaşdırılması halını istisna etməklə, mülki təhqiqat cinayət təqibi ilə bir vaxtda başlaya bilər);

- Cinayət-prosessual məcəlləyə uyğun olaraq, qurbanı növbəti neqativ nəticələrdən qorumaq üçün, onun zor tətbiqinə məruz qalmasını və travmadan ziyan çəkə bilməsinə nəzərə olaraq bütün hüquqi vasitələrdən istifadə etmək;

- Qurban onu istismar edən subpodratçı ilə münasibətdə cinayət və ya mülki bəza qazanmayıbsa, işəgötürənin subpodratçının hərəkətlərinə görə məsuliyyət daşımalarını təmin etmək;

- Milli qanunlara və beynəlxalq sənədlərə uyğun olaraq insan alverci qurbanının ədalətli və sərbəst kompensasiya almasına zəmanət verən "dövlət kompensasiya sxemini tərtib etmək". Müsədiro edilən aktivlərdən insan alverci qurbanlarına kompensasiya vermək və onlara göstərilən hüquqi xidmətlərin haqqını ödəmək üçün istifadə etmək olar;

- Qurbanlara hüquqi yardım göstərmək;

- Dövlət insan alverinə qoşulan fiziki və hüquqi şəxslərin müsədiro edilmiş əmlakları əsasında insan alverci qurbanları üçün kompensasiya fondu yarada bilər;

- Qanunsuz miqrantları kompensasiya əldə etmək üçün milli məhkəmələr qarşısında durmaqdan xilas edən hüquqi məncələr aradan qaldırılmalıdır. Bundan əlavə, qanunsuz miqrantlar öz immiqrant statuslarını açıqlamağı tələb edən öhdəlik daşıyırlar. Qa-

nuni və qanunsuz miqrantlar zəif əmək haqqı, normadan artıq iş saati və zəif iş şəraiti ilə əlaqədar olaraq hüquq-mühafizə orqanına heç bir bildiriş göndərmədən əmək tribunalları qarşısında iddia qaldıra bilərlər. Ölkələr milli məhkəmə qarşısında duran həm qanuni, həm qanunsuz miqrantlara hüquqi kömək və ya yardım verən icra mexanizmlərini nəzərdən keçirməlidirlər.

- İnsan alverci qurbanının qanun pozuntuları, o cümlədən ölkəyə qanunsuz daxil olma və qanunsuz iş statusu ilə bağlı olaraq spesifik cəzalandırılma müddəası əsasında cəzalandırılmaması.

D.4.5. Qurbanların/şahidlərin polis və məhkəmədə dindirilməsi

Qurban-şahidə polis və məhkəmədə münasibət əsasında müəyyənləşdirilən strateji məqsədlərə uyğun olaraq aşağıdakı standartlar nəzərə alınmalıdır:

Necə həyata keçirməli?

- Vəkil və prokurorlara insan alverinə qarşı mübarizə ilə bağlı treninqlərin keçirilməsi. Yalnız insan alverinə qarşı mübarizə üzrə treninq keçən vəkil və prokurorlar insan alverinə qarşı mübarizə hallarını araşdırma bilərlər;

- Hüquq-mühafizə orqanlarının vəzifəli şəxsləri, prokurorlar, vəkillər və qurbanlara yardım göstərən təşkilatlar arasında əməkdaşlıq baxımından məhkəmə icraatı zamanı qurbanın müdafiə edilməsi və ona yardım göstərilməsi. Bu proseduraya digər məhkəmə dairələrinə qurbanın tələbi ilə cavabdehin və cavabdehin nümayəndəsinin iştirakı ilə, ancaq birbaşa vizual kontakt olmadan bağlı qapı arxasında keçirilən dinləmələr; video-konfranslardan, audiovizual qeydin aparılması və ya cavabdehlə iddiaçı arasında birbaşa üzləşməni nəzərdə tutmayan digər müdafiə vasitələrindən istifadə daxildir;

- İnsan alverci qurbanını malik olduğu hüquqlar və müstəqil hüquq müdafiəçiləri tərəfindən təsbit edildiyi halda məhkəmədə ifa-

do verməklə bağlı qəbul edilən qərarın nəticələri haqqında məlumatlandırmaq;

- Cinayət işinin təhqiqatı zamanı prosesdə iştirak edən təşkilatlara ona yardım göstərmək üçün imkan yaratmaq. Qurbanı psixoloji və hüquqi yardımla təmin edən şəxslər bu məlumatları açıqlamaq öhdəliyini daşıyırlar;

- Məhkəmə təhqiqatı zamanı qurbanlara və qurban-şahidlərə müvəqqəti yaşayış icazəsi vermək;

- İnsan alverci qurbanlarına yardım göstərilməsində ixtisaslaşmış hüquqşünasların siyahısını tərtib etmək;

- Cinayət işinin təhqiqatı zamanı qurbanları hüquqi yardım və təmsilçiliklə, o cümlədən tərcümə xidmətləri ilə təmin etmək. Nəzərə alınır ki, bu məqsədlə yaradılan xüsusi fondlar iş üzrə məhkəmə yurisdiksiyasında olmalıdır;

- Məlumatların qorunması qaydalarına uyğun olaraq şəxsi məlumatların toplanması, saxlanması və mübadilə edilməsi üçün aydın qayda və proseduralar vasitəsi ilə qurbanın və qurban-şahidin şəxsiyyətini qorumaq;

- Məhkəmədə qurban və qurban-şahidlər üçün ayrıca otaqlar ayırmaq;

- Şahidin müdafiə edilməsi proqramını işləmək;

- Qurbanları dəstəkləyən təşkilatları, o cümlədən polisi cavabdehin azad edilməsi haqqında məlumatlandırmaq (bu azad olunma qurbanın təhlükəsizliyi üçün təhlükə yaradarsa);

- İnsan alverinə qarşı mübarizə halları haqqında məlumatı çatdırmaqla, xüsusən qurbanların kimliyini qorumaq üzərinə vurğu salmaqla media üçün treninqlər təşkil etmək. Qurbanın şəxsi tarixçəsinin nəşr edilməsi, o cümlədən burada qurbanın adının və fotosunun verilməsi qadağandır;

- Qurbanın qorunması haqqında məlumatlar öldürmək və daim təzələmək və praktikada mövcud hüquqi sənədlərə uyğun olaraq qurban-şahidin qorunmasının necə həyata keçirilməsinin monitorinqini yerinə yetirmək;

• Qurbanın müdafiə edilməsi üçün əlaqələndirici şəxslərin, o cümlədən QİT-lərin, bu sahədə ixtisaslaşmış hüquq-mühafizə orqanlarının, media işçilərinin, hüquq məsləhətçilərinin siyahısını vermək və bu siyahını İnsan Alverinə qarşı Mübarizə üzrə Milli Əlaqələndiriciyə təqdim etmək.

D.4.6. Antikorrupsiya tədbirləri

Antikorrupsiya tədbirləri üzrə müəyyənləşdirilən strateji məqsədlərə uyğun olaraq, aşağıdakı standartlar nəzərə alınmalıdır:

Necə yerinə yetirməli?

- Bütün səviyyələrdə korrupsiyaya qarşı mübarizə aparmaq və insan alverci işində iştirak edən və ya bu əmələ şərait yaradan vəzifəli şəxslərin dərhal istintaqa cəlb edilməsini təmin etmək (məsələn, həbs, vəzifədən azad etmə, intizam tədbiri və sair);

- Səmərəli islahedici siyasət və inzibati sanksiyaların tətbiqinə təminat vermək üçün dövlət idarəçiliyi sistemində daxili davranış məəcəlləsini və daxili nəzarət sistemini yaratmaq. Dövlət idarəetmə orqanının fəaliyyəti şəffaf olmalı, bütün səviyyələrdə açıq müəyyənləşdirilən səlahiyyətlərə malik olmalıdır. İnsan alverinə qoşulmuş və qurşanmış vəzifəli şəxslər cinayət hüququna uyğun olaraq cəzalandırılmalıdırlar;

- Korrupsiya haqqında hesabat vermək məqsədi ilə vəzifəli şəxslər üçün stimulyaradıcı proqramlar yaratmaq və çəkindirici vasitə kimi ictimaiyyəti qəbul edilən tədbirlər haqqında məlumatlandırmaq;

- İxtisaslı treninq keçmək üçün antikorrupsiya tədbirləri haqqında xüsusi təhqiqat orqanını təsis etmək;

- Məhkəmə sisteminin müstəqilliyinə zəmanət vermək;

- İnsan alverci ilə bağlı məsələləri korrupsiyaya qarşı iş planına daxil etmək və

- Korrupsiya halları haqqında hesabat vermək üçün qaynar telefon xətti yaratmaq.

E. İSTİNADLAR

E. İstinad edilmiş materiallar

Bu bölmə insan alverinə qarşı mübarizə aparanlara milli səviyyədə proqram hazırlamağa kömək məqsədi ilə beynəlxalq standartları, siyasi öhdəlikləri, işçi sənədləri və insan alverinə qarşı mübarizə ilə bağlı müvafiq ədəbiyyatı təqdim edir.

AVROPA ŞURASI

- Avropa şurasının insan alverinə qarşı mübarizə haqqında konvensiyası, 2005
- Üzv ölkələrin nazirlər komitəsinin cinsi istismar məqsədi ilə insan alverinə qarşı mübarizə ilə bağlı tövsiyələri, 19 may 2000
- Avropa şurası üzv ölkələrinin nazirlər komitəsinin şahidlərə hədə-qorxu gəlinməsi və onların müdafiə hüququ ilə bağlı (97) 13 sayılı tövsiyələri, 10 sentyabr 1997
- Avropa şurası üzv ölkələrin nazirlər komitəsinin qurbanların cinayət hüququ və proseduraları çərçivəsində qurbanların statusu barədə r(85) 11 sayılı tövsiyələri, 28 iyun 1985
- İnsan hüquqları və fundamental azadlıqların qorunması haqqında konvensiya (cchr-1950); ets117-1984-cü il konvensiyasının 7 sayılı protokoluna da baxın
- Zorakı cinayətlərin qurbanlarına təzminat haqqında avropa konvensiyası, 1984
- İkstradisiya haqqında avropa konvensiyasına ikinci olavə protokol, 1987
- İkstradisiya haqqında avropa konvensiyasına olavə protokol, 1975
- İkstradisiya haqqında avropa konvensiyası, 1957

AVROPA BİRLİYİ (AB)

- İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında avropa birliyinin fəaliyyət planı, dekabr 2005
- Ab-in "insan alverinə qarşı mübarizə" fəaliyyət planı üçün kompleks yanaşma və təkliflər" üzrə kommunikasiya, oktyabr 2005
- İnsan alverinə qarşı mübarizə ilə bağlı ekspert qrupunun hesabatı, 22 dekabr 2004
- Qeyri-qanuni miqrasiya və insan alverinə qarşı mübarizə ilə bağlı fəaliyyətlərin qurbanları olmuş və müvafiq dövlət orqanları ilə əməkdaşlıq edən insanlara ölkədə qisməddətli yaşamaq hüququ verilməsi haqqında şuranın 29 aprel 2004-cü il qərarı, 2004
- İnsan alverinə qarşı mübarizə və qarşısının alınması ilə bağlı brüssel deklarasiyası; 18-20 sentyabr 2002-ci ildə "21-ci əsr üçün global çağırış-insan alverinə qarşı mübarizə və qarşısının alınması" ilə bağlı avropa konfransında qəbul edilmişdir, 2002.
- Şuranın insan alverinə qarşı mübarizə ilə bağlı 19 iyul 2002-ci il tarixli 2002-629/jha sayılı qərarı, 2002
- Avropa parlamenti və şurasının 12 iyul 2002-ci il tarixli elektron informasiya sistemində şəxsi məlumatların və özəl həyatın qorunması ilə bağlı 2002/58/cc nömrəli direktivi (elektron informasiya haqqında direktiv), 2002
- Avropa birliyi şurasının cinayət işinə baxarkən zərərçəkmişin mövqeyi haqqında 15 mart 2001 tarixli qərarı, 2001
- Şuranın cinayət işinə baxarkən zərərçəkmişin mövqeyi haqqında 15 mart 2001 tarixli 2001/220/jha sayılı qərarı, 2001
- Şuranın 26 iyun 1997-ci il tarixli üçüncü dünya ölkələrindən olan müşayiət edilməyən azyaşlılar haqqında qərarı (97/c 221/03), 1997 miqrasiya siyasətinin hazırlanması üzrə beynəlxalq mərkəz (icmpd)
- Ab ölkələrinin, üzv olmaqda olan ölkələrin və namizəd ölkələrin hakimləri və prokurorları üçün insan alverinə qarşı mübarizə ilə bağlı təlimlər, icmpd, 2006

- Cənub şərq avropa ölkələrinin hakim və prokurorları üçün insan alverinə qarşı mübarizə ilə bağlı təlimlər üzrə regional standartlar, icmpd, 2004

- Cənub şərq avropa ölkələrində polislər üçün insan alverinə qarşı mübarizə ilə bağlı təlimlər üzrə regional standartlar, icmpd, 2003

- Hüquq-mühafizə işçiləri üçün insan alverinə qarşı mübarizə ilə bağlı təlimat kitabı, icmpd və bmt inkişaf proqramı, 2006

BEYNƏLXALQ ƏMƏK TƏŞKİLATI

- İnsan alverci və məcburi əmək istismarı: qanunvericilik və hüquq-mühafizə üçün rəhbər prinsiplər, bot, 2005

- Məcburi əmək üçün insan alverci: miqrant işçilərin yığılması prosesini nəcə monitor etməli - təlim materialları, bom, 2004

- Beynəlxalq əmək təşkilatı, uşaq əməyinin ən pis formaları haqqında konvensiya, bom, 1999

- Beynəlxalq əmək təşkilatı, özəl işəgötürmə agentlikləri haqqında konvensiya, bom 1997

- Beynəlxalq əmək təşkilatı, miqrant işçilər haqqında konvensiya, bom, 1975

- Beynəlxalq əmək təşkilatı, məcburi əmək haqqında 29 saylı konvensiya, bom, 1930

ATƏT / ODİHR

- Milli ötürmə mexanizmləri: insan alverinin qurbanı olmuş şəxslərin hüquqlarını qorumaq üçün birgə səylər. Praktiki təlimat kitabı, oscc/odih, 2004

- İnsan alverinə qarşı mübarizə üzrə qanunvericiliyin, xüsusi ilə cənub şərq avropa qanunvericiliyi nəzərdən keçirmək üçün məlumat kitabçası, kartusch, angelika, oscc/odih, 2001

ATƏT

- Cənub şərq avropa ölkələrində hal-hazırda mövcud olan insan alverinə qarşı mübarizə üzrə altı institusional bazanın ümumi icmalı, atot-in bosniya və herseqovinadakı missiyası, may 2004

- İnsan alverinə qarşı mübarizə üzrə atot-in fəaliyyət planı, 24 iyul 2003-cü ildə daimi şura tərəfindən qəbul edilmişdir.

SPTF

- Zərərçəkmiş şahidlərin qorunması və uşaq alverinin qarşısının alınması haqqında öhdəliklərlə bağlı bəyanat, cənub şərq avropa sabitlik paktı, insan alverinə qarşı mübarizə üzrə işçi qrup, sofiya, 10 dekabr 2003

- İnsan alverinə məruz qalmış insanların statusunun qanuniləşdirilməsi haqqında öhdəliklərlə bağlı bəyanat, cənub şərq avropa sabitlik paktı, insan alverinə qarşı mübarizə üzrə işçi qrup. Tirana, 11 dekabr 2002.

- Cənub şərq avropa ölkələrində insan alverci məsələləri üzrə məlumat mübadiləsi mexanizmlərinin yaradılması haqqında öhdəliklərlə bağlı bəyanat, cənub şərq avropa sabitlik paktı, insan alverinə qarşı mübarizə üzrə işçi qrup, 27 noyabr 2001

- Cənub şərq avropa sabitlik paktının insan alverinə qarşı bəyannaməsi, palermo, 13 dekabr 2000

- İnsan alverinə qarşı mübarizə ilə bağlı milli fəaliyyət planları üçün rəhbər prinsiplər, sptf, 2000.

BMT

- Cinayətin qarşısının alınması və cinayət qanunvericiliyi üzrə bmt komissiyası: azyaşlı zərərçəkən və şahidlərlə bağlı cinayət işləri üzrə hüquq-məhkəmə işləri üçün rəhbər prinsiplər, may 2005

- BMT-nin transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı mübarizə ilə bağlı konvensiyası və thereto protokolu üçün qanunvericilik qaydaları, 2004

- Miqrantların su, hava, quru yolla qeyri-qanuni şəkildə başqa ölkəyə keçirilməsi üzrə bmt-nin protokolu, bmt-nin transmilli müdaxilə cinayətkarlığı qarşı mübarizə ilə bağlı konvensiyasına əlavə, 2000

- BMT-nin insan alverini, xüsusi ilə qadın və uşaq alverinin qarşısının alınması, azaldılması və cəzalandırılması haqqında protokolu, bmt-nin transmilli müdaxilə cinayətkarlığı qarşı mübarizə ilə bağlı konvensiyasına əlavə, 2000

- BMT-nin transmilli müdaxilə cinayətkarlığı qarşı mübarizə ilə bağlı konvensiyası, 2000

- BMT-nin uşaq alverini, uşaq fahişəliyi və uşaq pornoqrafiyası hallarında uşaqların hüquqlarına dair konvensiyasının qeyri-məcburi protokolu, 2000

- BMT-nin uşaq hüquqları konvensiyası, 1990

- Cinayət və vəzifədən sui-istifadə qurbanları üçün əsas ədalət prinsipləri haqqında bmt-nin bəyannaməsi, 1985

- Qadınlara qarşı hər cür ayrı-seçkiliyin aradan qaldırılması üzrə bmt-nin konvensiyası, 1979.

- BMT-nin qaçqınlar üzrə cədvəl konvensiyası, 1951

BMT-nin İNKİŞAF PROQRAMI/UNDP

- İnsan alverinə qarşı mübarizə aparmaq üçün mütəxəssislər üçün uğurlu nümunələri göstərən hüquq-mühafizə ilə bağlı təlimat kitabı, undp, 2003

BMTİHAQ/UNHCHR

- İnsan hüquqları və insan alverini ilə bağlı tövsiyə edilən prinsiplər və göstərişlər. Bmt-nin insan hüquqları üzrə ali komissarının sosial və iqtisadi şuraya hesabatı, unhchr, 2002

BMT QAK/UNHCHR

- 1951-ci il konvensiyasının 1 a(2) sayılı maddəsinin insan alverinin qurbanlarına və insan alverinə məruz qalmaq riskində olanla-

ra tətbiq edilməsinin beynəlxalq qorunması üzrə rəhbər prinsiplər, aprel 2006

- Müsahibə olunmayan və sığınacaq axtaran uşaqlarla iş üzrə prosedur və normalar üzrə rəhbər prinsiplər, fevral 1997

BMT ubff/unicf

- Cənub şərq avropada insan alverinin qurbanı olmuş uşaqların hüquqlarının qorunması üzrə unicef-in rəhbər prinsipləri, may 2003

Digər mənbələr

- Gender planlaşdırılması və inkişafı: nəzəriyyə, təcrübə və təlim, karolina mörzer, 1993

- İnsan alverinə məruz qalmış şəxsin müəyyonlaşdırılması və yardım edilməsi üçün protokol və təlim materialı, köləliyə qarşı mübarizə təşkilatı, 2005

- Cənub şərq avropada insan alverini, 2003-cü il üçün vəziyyət və albaniya, bosniya hersoqovina, bolqariya, moldova, xorvatiya, keçmiş yugoslaviya respublikası olan makedoniya, serbiya və montenqro (kosovo inzibati əyaləti də daxil olmaqla), rumıniya, unicef-unohchr, osce/odohr, 2003

- Beynəlxalq uşaq alverinin mülki aspekti haqqında 25 oktyabr 1980-ci il haqq konvensiyası, beynəlxalq xüsusi hüquq haqqında haqq konfransı, 1980

F. STRATEGİYA NÜMUNƏSİ

F.Strategiya Modeli

Aşağıda təqdim olunan nümunəvi strategiya modeli Məlumat Kitabının C bölməsində təsvir edilmiş insan alverinə qarşı milli proqramın dörd komponentinə uyğun gəlir:

1. Yardımçı baza
 2. Qarşısını alma
 3. Qurbanların və Qurban Şahidlərinin Dəstəklənməsi və Müdafiəsi
 4. İnsan alverci cinayətlərinin araşdırılması və təhqiqi
- Hər bir komponent üçün strateji məqsədlər və vəzifələr, həmçinin göstəricilər müəyyən edilmişdir:
1. Yardımçı çərçivə

	Sortliyi	Məqsəd və Xüsusi Vəzifələr	Göstəricilər
Strateji Məqsəd 1.1. Əlaqələndirici strukturlar		İnsan alverinə qarşı mübarizə ilə bütün təhdirlərin əlaqələndirilməsi və insan alverinə qarşı mübarizədə iştirak edən bütün tərəflər arasında əməkdaşlığı təkmilləşdirmək.	Bu işə cəlb olunmuş bütün tərəflər əməkdaşlığın effektivliyini başa düşür. Bütün tərəflər əlaqələndirmə işindən razıdır
Xüsusi vəzifə (a)	C.1.2.(a)	Ölkədə insan alverinə qarşı mübarizədə iştirak edən bütün tərəflərin işini və mexanizmlər/layihələrinin davamlı şəkildə analizini təmin etmək	İnsan alverinə qarşı mübarizə ilə məşğul olan bütün QHT-nin siyahısının müntəzəm olaraq yeniləşdirilməsi İnsan alverinə qarşı mübarizə ilə məşğul olan dövlət orqanlarının siyahısının müntəzəm olaraq yeniləşdirilməsi İnsan alverinə qarşı mübarizə ilə məşğul olan beynəlxalq təşkilatların siyahısının müntəzəm olaraq yeniləşdirilməsi İnsan alverinə qarşı mübarizə ilə bağlı layihə və tədbirlərin siyahısının müntəzəm olaraq yeniləşdirilməsi Müxtəlif tərəflər arasında imzalanmış Anlaşma Memorandumları
		Özündə M.O, həmçinin MIQ və TIQ ni birləşdirən və QHT-ləri də əhatə edən Milli Əlaqələndirmə strukturu yaratmaq	NC-nin mövcud olması. MIQ-in mövcud olması. TIQ-nin mövcud olması. QHT-lər MIQ və TIQ-in tərkibinin nə qədər təşkil edir. MIQ və TIQ-ın keçirdiyi görüşlərin sayı

	Sortliyi	Məqsəd və Xüsusi Vəzifələr	Göstəricilər
Xüsusi vəzifə (c)		İnsan alverci ilə mübarizə aparan bütün tərəflərin öz rol və vəzifələrini, aralarında iş bölgüsünü düzgün başa düşdüyünü təmin etmək	M.O-nin iş və vəzifələrinin təsviri. MIQ-in iş və vəzifələrinin təsviri. TIQ-in iş və vəzifələrinin təsviri.
Xüsusi vəzifə (d)	C.1.2.(a)	Qurbanlara kömək, araşdırma və cinayət mühakiməsinə cəlb olunmuş dövlət və qeyri-dövlət orqanları arasında əməkdaşlığı rəsmiləşdirmək məqsədi daşıyan formal və məchuri xarakter daşıyan mexanizmlərin yaradılması	Müxtəlif tərəflər arasında imzalanmış Anlaşma Memorandumları
Strateji Məqsəd 1.2. Hüquqi və tənzimləyici bazası		İnsan alverinin qurbanlarını müdafiə etmək üçün və insan alverinin qarşısını almaq üçün lazım olan qanunvericiliyin yaradılması	Bütün müvafiq qanun və qaydalar həyata keçirilir.
Xüsusi vəzifə (a)		İnsan hüquqları ilə bağlı beynəlxalq standartlara və insan alverinə qarşı beynəlxalq mexanizmlərə uyğun olan milli qanunvericiliyin yaradılması	Həyata keçirilən qanunlar Palərina Protokolunun şərtlərinə uyğundur. Həyata keçirilən qanunlar Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasına uyğundur.
Xüsusi vəzifə (b)		İnsan alverinin qurbanı olmuş hər bir şəxsə bu işlə bağlı fikirləşmək üçün ən azı 3 aylıq müddət təmin edilməsi ilə bağlı qanun bazasının yaradılması	Müvafiq qanun və qaydalar qüvvəyə minib.
Xüsusi vəzifə (c)		İnsan alverinin qurbanı olmuş şəxslərə fikirləşmə müddətinin ardınca müvafiq yaşamaq statusunun verilməsi ilə bağlı hüquqi bazanın yaradılması	Müvafiq qanun və qaydalar qüvvəyə minib.
Xüsusi vəzifə (d)		İnsan alverinin bütün formalarını cinayət hesab edən və insan alverci ilə məşğul olan insanların, həmçinin insan alverci ilə cinayətləri mühakimə edən milli qanunvericiliyin yaradılması	Müvafiq qanun və qaydalar qüvvəyə minib.
Xüsusi vəzifə (e)		İnsan alverinin qurbanlarının lazımı sosial, tibbi, psixoloji və hüquqi yardım almasını təmin etmək üçün qanun bazasının yaradılması	Müvafiq qanun və qaydalar qüvvəyə minib.
Xüsusi vəzifə (f)		İnsan alverinin qurbanlarının insan alverci ilə məşğul olanlardan və/ya da dövlətdən təminat almasını təmin edən qanun bazasının yaradılması	Müvafiq qanun və qaydalar qüvvəyə minib.
Xüsusi vəzifə (g)		İnsan alverci qurbanlarının fiziki təhlükəsizliyini təmin edən və insan alverci qurbanları üçün şahidlərin müdafiəsi üzrə xüsusi mexanizmə imkan yaradan milli qanunvericiliyin yaradılması	Müvafiq qanun və qaydalar qüvvəyə minib.
Xüsusi vəzifə (h)		İnsan alverindən əldə edilmiş qazancın və istifadə edilmiş oşyaların müsadirə edilməsi üzrə milli qanunvericiliyin yaradılması	Müvafiq qanun və qaydalar qüvvəyə minib.
Xüsusi vəzifə (i)		Əvvəlcədən istifadə edilməsinə / proaktiv araşdırma mexanizmlərinin tətbiqinə imkan yaradan hüquqi bazanın yaradılması ki, mühakimə zərərçəkmişlərin könüllü ifadə verəməsinə əsaslanmasın.	Müvafiq qanun və qaydalar qüvvəyə minib.
Xüsusi vəzifə (j)		Müxtəlif ölkələrin polis və məhkəmə orqanları arasında, həmçinin EUROPOL, INTERPOL və SECI ilə birgə təhqiqat aparmaq üçün hüquqi mexanizmin yaradılması	Müvafiq hüquqi mexanizmlər rəsmiləşdirilib.

	Sertifikasi	Məqsəd və Xüsusi Vəzifələr	Göstəricilər
Xüsusi vəzifə (k)		Cinayətkarların ekstrasidiyası və insan alverinin birgə mühakimə edilməsi üçün qarşılıqlı yardım üçün lüquəci bəzənin yaradılması	Müvafiq qanun və qaydalar qüvvəyə minib.
Xüsusi vəzifə (l)		İnsan alveri ilə mübarizə sahəsində ömükdəlik və olaqlandırma işi üçün münyon çərçivə yaradacaq qanunvericilik bazasının yaradılması.	Müvafiq qanun və qaydalar qüvvəyə minib.
Xüsusi vəzifə (m) Strateji Məqsəd C.1.3. Məlumatın idarəedilməsi və tədqiqat		Ayrı-çəkiliyə qarşı mübarizə üzrə qanunun qəbul edilməsi İnsan alverinə qarşı mübarizə ilə bağlı bütün məlumat və faktların bu işdə iştirak edən bütün tərəflərə açıq olması və bələ məlumatın həm milli, həm də beynəlxalq səviyyədə mübadiləsinin təmin etmək.	Müvafiq qanun qüvvəyə minib. Dəqiqə məlumatı olan usas rəqəm və göstəricilərin faizi Osas göstəricilərin müntəzəm hesabatlarının mövcudluğu
Xüsusi vəzifə (a)		Milli səviyyədə yoxlanılan və beynəlxalq səviyyədə qəbul edilən osas rəqəmlərin/statistik kateqoriyaların hamı tərəfindən qəbul edilən məlumatların yaradılması	İnsan alveri üzrə osas rəqəmlərin/statistik kateqoriyaların siyahısının mövcudluğu
Xüsusi vəzifə (h)		Milli səviyyədə olan göstəricilərin və müvafiq məlumatların toplanması, tədqiqi və yayılması ilə müşğul olan mərkəzləşmiş dövlət qurumunun yaradılması	Milli səviyyədə olan göstəricilərin və müvafiq məlumatların toplanması, tədqiqi və yayılmasına məsul olan mərkəzləşmiş dövlət qurumunun mövcudluğu. Osas göstəricilərin müntəzəm hesabatlarının mövcudluğu. Rəqəmlərin Yayım siyahısı
Xüsusi vəzifə (c)		Milli və beynəlxalq səviyyədə, həmçinin insan alverinin qurbanlarının yaşadığı və yollandığı ölkənin bütün müvafiq dövlət və qeyri-dövlət qurumları arasında məlumat mübadiləsinin təşkilatlanması.	Müxtəlif tərəflər arasında Anlaşma Memorandumları. Siyahıya salınmış dövlət və qeyri-dövlət qurumlarının nəqə faizinin internet sahifəsinin olması İnsan alverinə qarşı mübarizəyə həsr edilmiş milli internet forumların sayı
Xüsusi vəzifə (d)		İnsan alverinə qarşı milli səviyyədə mübarizənin bütün sahələrində tədqiqatların artırılması.	Milli tədqiqatə həsr edilən büdcədə insan alveri məsələlərinə həsr olunmuş tədqiqatların faizlə payı. İnsan alveri məsələlərinə həsr olunmuş tədqiqatları ümumi maliyyəsinin həcmi.
Xüsusi vəzifə (e)		Müvafiq məlumat qoruma sistemi vasitəsi ilə insan alverinin qurbanı olmuş şəxslər haqqında məlumatın qorunması	Məlumatın qorunması haqqında müvafiq qanun və qaydalar qüvvəyə minib.
Strateji Məqsəd C.1.4. Ehtiyatların və maliyyənin toplanması		İnsan alverinə qarşı milli strategiya və MFP-in həyata keçirilməsi üçün lazımı ehtiyatların təmin edilməsi	İnsan alverinə qarşı milli cavab mexanizminin həyata keçirilməsi üçün lazımı ehtiyatların illik faizi
Xüsusi vəzifə (a)		İnsan alverinə qarşı milli strategiya və MFP-in həyata keçirilməsi üçün ümumi xərclərin (maliyyə və material) icmalını aparmaq	İnsan alverinə qarşı milli cavab mexanizminin həyata keçirilməsi üçün lazımı ehtiyatların illik faizi
Xüsusi vəzifə (h)		Müxtəlif dövlət qurumlarının daimi büdcəsi daxilində MFP-in həyata keçirilməsinə ayrılan ehtiyatların artırılması	İnsan alverinə qarşı milli cavab mexanizmi çərçivəsində həyata keçirilən tədbirlərə hər bir dövlət qurumunun öz daimi büdcəsindən sərf etdiyi məbləğin illik faizi
Xüsusi vəzifə (c)		Müxtəlif dövlət qurumları tərəfindən MFP-in həyata keçirilməsinə ayrılan xüsusi fondların artırılması	İnsan alverinə qarşı milli cavab mexanizmi çərçivəsində həyata keçirilən tədbirlərə hər bir dövlət qurumunun büdcəsindən ayrılan xüsusi fondun illik həcmi.

	Sertifikasi	Məqsəd və Xüsusi Vəzifələr	Göstəricilər
Xüsusi vəzifə (d)		MFP-in həyata keçirilməsi üçün beynəlxalq donorların maliyyə yardımını artırmaq.	İnsan alverinə qarşı milli cavab mexanizmi çərçivəsində həyata keçirilən tədbirlərə beynəlxalq donorların ayırdığı maliyyə ehtiyatlarının illik həcmi.
Strateji Məqsəd 1.5. Təhlil, monitorinq və qiymətləndirmə		İnsan alverinə qarşı milli strategiya və MFP-in hər iki əldən bir yenilənən versiyasının mövcudluğu.	İnsan alverinə qarşı milli strategiya və MFP-in hər iki əldən bir yenilənən versiyasının mövcudluğu.
Xüsusi vəzifə (a)		Strateji və praktik iş səviyyəsində mövcud olan müvafiq məlumat və göstəricilərin daimi və sistemli şəkildə toplanması və təhlilini təmin etmək.	Monitorinq üçün iş və Vəzifələrin Məqsədlərinin Mövcudluğu. Monitorinq MFP-də nəzərdə tutulub MFP çərçivəsində yazılı monitorinq hesabatı tələb edən tədbirlərin faizi.
Xüsusi vəzifə (b)		MFP çərçivəsində həyata keçirilən tədbirlərin daimi olaraq qiymətləndirilməsini təmin etmək.	Qiymətləndirmə üçün iş və Vəzifələrin Məqsədlərinin Mövcudluğu. Qiymətləndirmə MFP-də nəzərdə tutulub MFP çərçivəsində yazılı qiymətləndirmə hesabatı tələb edən tədbirlərin faizi.
Xüsusi vəzifə (c)		İnsan alverinə qarşı milli cavab mexanizminin müntəzəm olaraq münyon zamanından bir təhlilini/yenidən baxılmasını təmin etmək.	Təhlil üçün iş və Vəzifələrin Məqsədlərinin Mövcudluğu. Müntəzəm Təhlil MFP-də nəzərdə tutulub İnsan alverinə qarşı milli cavab mexanizminin ən azı iki il ətrafında bir yazılı təhlili/temalı.

2. Qarşısının alınması

	Sertifikasi	Məqsəd və Xüsusi Vəzifələr	Göstəricilər
Strateji Məqsəd 2.1. Məqsədləndirmə və məlumatlılığın artırılması		Ümumi əhəlinin miqrasiya reallığı və insan alveri ilə bağlı mümkün risklər haqqında məlumatlılığın artırılması	İnsan alverinin osas məqsədlərini və bu işə cəlb olunan yolları haqqında məlumatlı əhəlinin faizi Qanuni yolla miqrasiyanın ən azı üç metodunu bilən əhəlinin faizi
Xüsusi vəzifə (a)		Ümumi əhəlinin insan alveri ilə bağlı məlumatlılığın artırılması	İnsan alveri barədə xəbərlər əhəlinin faizi
Xüsusi vəzifə (b)		Risk qrupunda olan əhəlinin insan alveri ilə bağlı olan təhlükələr haqqında biliklərinin artırılması	İnsan alverinin osas məqsədlərini və bu işə cəlb olunan yolları haqqında məlumatlı olan risk qrupu üzvlərinin faizi
Xüsusi vəzifə (c)		İnsan alverinin osas müştəriləri və mümkün istismarçıları bu iş haqqında məlumatlılığının artırılması	İnsan alveri ilə bağlı istismarın müxtəlif formalarını başa düşən insan alveri müştəriləri və mümkün istismarçıların faizi
Xüsusi vəzifə (d)		Risk qrupunun üzvləri ilə işləyən dövlət və qeyri-dövlət qurumlarının insan alveri ilə bağlı biliklərinin artırılması	Risk qrupunun üzvləri ilə işləyənlərdən insan alverinin osas məqsədlərini və bu işə cəlb olunan yolları başa düşənlərin faizi
Strateji Məqsəd 2.2. İnsan alverinə həssaslığın azaldılması		İnsan alverinə cəlb olmağa həssaslığın azaldılması	İnsan alverinin qurbanlarının sayı
Xüsusi vəzifə (a)		Kasibçiliyin və işsizliyin azaldılması	Adambaşına orta gəlir. Ailəbaşına olan orta gəlir. İşsizliyin dərəcəsi.
Xüsusi vəzifə (b)		Qadınlara, milli azlıqlara, ısqaraqlara və başqa həssas qruplara qarşı ayrı-seçkililiyin azaldılması.	Qadın və kişilərin ömür baxımında işsizlik. Qadın və kişilərin arasında orta gəlir fərqi. Qadın və kişilərin təhsilinin orta göstəricisi. Ayrı-seçkiliklə bağlı məhkəmə işlərinin sayı.

	Sərtlili	Səhvəyəkəmə / Səhvəyəkəmə	Göstəricilər
Xüsusi vəzifə (c)		İnsan alverinin qurbanı olmaq riskini azaltmaq üçün risk qrupunda olanların görə biləcəkləri tədbirlər haqqında məlumatlandırmaq.	Təklif edilən işlərin legitimliyini yoxlamaqla bərabər, ölkəni tərk etməmişdən əvvəl özünü qorumaq yolları haqqında məlumatlı olan risk qrupu üzvlərinin faizi
Xüsusi vəzifə (d)		Qanuni miqdarıya imkanlarını genişləndirmək	Təhlükəsiz miqdarıya haqqında məlumat verən mərkəz və qaynar xəzlərdən istifadə edənlərin sayı
Strateji Məqsəd 2.3. İnzibati Nəzarət		İnzibati tədbirlər vasitəsi ilə mümkün insan alverinə mane olmaq və faktiki istismarcı insan alveri hallarını aradan qaldırmaq.	Ölkəyə qanuni yolla gəlmiş miqrantların sayı. Qanuni miqdarıya daxil olan insanların sayı.
Xüsusi vəzifə (a)		Tənzimləmə və monitorinq işinin cəmiyyətin insan alverinə məruz qalan hüquq sahiblərini əhatə etməsinə təmin etmək	İnzibati tədbirlər vasitəsi ilə ortaya çıxarılan insan alveri ilə bağlı cinayət işlərinin sayı.
Xüsusi vəzifə (b)		Mövcud əmək bazarı standartlarının tətbiqini təmin etmək	Nikah, məşğulluq, turizm, eskort, ev qulluqçusu və qayyumluq agentlikləri və tikinti şirkətləri üçün etik davranış sisteminin mövcudluğu.
Xüsusi vəzifə (c)		Sorhədlərdə mümkün insan alveri hallarının müəyyən edilməsi	Nikah, məşğulluq, turizm, eskort, ev qulluqçusu və qayyumluq agentlikləri və tikinti şirkətləri üçün etik davranış qaydalarının mövcudluğu
Xüsusi vəzifə (d)		Sorhədlərdə insan alveri qurbanları və sui-istifadə edənlərin müəyyən edilməsini genişləndirmək	Əmək bazarı xidmətləri tərəfindən nəzarət edilən müəssisələrin illik faizi
			İnsan alverində şübhəli bilinən viza verməkdə imtina edilmə hallarının sayı
			Aşkar edilmiş saxta sonodların sayı
			Sorhəddə aşkar edilən insan alveri qurbanlarının sayı. Sorhəddə həbs edilmiş insanların sayı.

3. Qurhan və Qurhan-Şahidlərin Dəstəklənməsi və Müdafiəsi

Strateji Məqsəd 3.1. Qurhanların müəyyən edilməsi		İnsan alveri qurbanlarının ölkədə ikinci aşkarlanmasını təmin etmək.	Aşkar edilmiş insan alveri qurbanlarının sayı. İnsan alveri qurbanlarının qaldırıldığı ölkədə aşkar edilməsinə qədər keçirdiyi orta müddət. Öz-özünə aşkarlama hallarının sayı.
Xüsusi vəzifə (a)		Hüquq-mühafizə orqanlarının və digər dövlət və qeyri-dövlət orqanlarının insan alveri hallarını aşkar etməsi üçün bacarıqlarının təkmilləşdirilməsi	Müxtəlif qurumlar tərəfindən aşkar edilən insan alveri halları
Xüsusi vəzifə (b)		Qurbanların öz-özünə aşkarlama prosesini təşviq etmək	Öz-özünə aşkarlama hallarının sayı
Xüsusi vəzifə (c)		İnsan alverinin müxtəlif qruplarını aşkarlamağı asanlaşdırmaq imkan yaradan xüsusi aşkarlama metodlarının qurulması	İnsan alverinin müxtəlif qruplarını aşkarlamaq üçün standart prosedurların mövcudluğu
Strateji Məqsəd 3.2. Düşünmə/stabilizasiya dövrü və yerləşmə statusu		İnsan alveri qurbanlarının, onların cinayət işinin aparılması işində səlahiyyətli orqanlarla əməkdaşlıq edib-etməmələrindən asılı olmayaraq hüquqi cəhətdən ölkədə qalmalarını təmin etmək	Ən azı üç ay düşünmə-qərar vermə vaxtı verilmiş insan alverinin qurbanlarının ümumi yardım edilmiş qurbanların sayına nisbəti.
Xüsusi vəzifə (a)	C.1.2.(b)	İnsan alveri qurbanlarının hamısına ən azı üç ay düşünmə-qərar vermə vaxtı verilməsi haqqında müvafiq qanun və qaydaların icrasını təmin etmək.	Ən azı üç ay düşünmə-qərar vermə vaxtı ilə təmin edilmiş insan alveri qurbanlarının sayı
Xüsusi vəzifə (b)		İnsan alveri qurbanlarının hamısına düşünmə-qərar vermə vaxtının ardınca müvafiq yerləşmə statusunun verilməsi haqqında müvafiq qanun və qaydaların icrasını təmin etmək.	Müvafiq yerləşmə statusu əldə etmiş insan alveri qurbanlarının sayı

Xüsusi vəzifə (c)		İnsan alveri qurbanlarının hamısına əsas ehtiyacları, yemək və qalmaq daxil olmaqla, çıxışını təmin etmək.	Yemək və qalmaq imkanları əldə etmiş insan alveri qurbanlarının sayı. Təhlükəsiz yaşayış yeri, məskən, geyim-əşya, orta istifadə dəyəri.
Strateji Məqsəd 3.3. Sosial Dəstək və qurbanların müdafiəsi		İnsan alveri qurbanlarına, onların cinayət işinin aparılması işində səlahiyyətli orqanlarla əməkdaşlıq edib-etməmələrindən asılı olmayaraq sosial dəstək, yardım və müdafiə sistemi ilə təmin etmək.	Şahidlik etmək istəməyən əminə sosial dəstək və yardım alan insan alveri qurbanlarının sayı. Şahidlik etmək istəyən və sosial dəstək və yardım alan insan alveri qurbanlarının sayı.
Xüsusi vəzifə (a)		İnsan alveri qurbanlarına sosial, psixoloji, tibbi və hüquqi yardım edilməsi ilə bağlı müvafiq imtiyazların həyata keçirilməsini təmin etmək.	Yardım alan insan alveri qurbanlarının sayı. Protokollaşdırılmış halların sayı.
Xüsusi vəzifə (b)		İnsan alveri qurbanlarının fiziki təhlükəsizliyini təmin etmək.	İnsan alveri qurbanlarına qarşı bağlanmış qəddar cinayətlərin sayı. Bir müəyyən müddətə insan alveri qurbanları üçün təhlükəsizlik planının mövcudluğu
Xüsusi vəzifə (c)		İnsan alveri qurbanlarının öz hüquqlarını bilməsini təmin etmək.	Hüquqi yardım alan insan alveri qurbanlarının sayı. İnsan alveri qurbanları üçün məlumat materiallarının mövcudluğu.
Strateji Məqsəd 3.4. İnsan alveri qurbanları üçün əsas proseduralara, şahidlərin müdafiəsi və məhkəmə sistemində çıxışını təmin etmək		Şahid kimi çıxış etmək istəyən qurbanlar üçün müdafiə sisteminin mövcudluğu	İnsan alveri qurbanları üçün nəzərdə tutulmuş xüsusi şahid müdafiə sistemi ilə qorunan şahid-qurbanların faizi.
Xüsusi vəzifə (a)	C.1.2.(g)	Şahid kimi çıxış etmək istəyən insan alveri qurbanları üçün cinayət işinin gedici zamanı, ondan əvvəl və sonra xüsusi şahidlərin qorunması mexanizmini tətbiq etmək.	İnsan alveri qurbanları üçün xüsusi şahidlərin qorunması mexanizminin mövcudluğu. Şahidlərin qorunması mexanizmi sistemində olan insan alveri qurbanlarının sayı.
Strateji Məqsəd 3.5. (yenidən) inteqrasiya, sosial proseslərə cəlbəmə və qaytarma		İnsan alveri qurbanlarının yenidən insan alveri işinə cəlb edilməsi riskini azaltmaq	Bir və bir dəfədən çox insan alverinin qurbanı olmuş qurbanların faizi
Xüsusi vəzifə (a)		İnsan alveri qurbanları üçün münasib, könüllü əsasda yenidən yerləşdirmə prosedurlarının yaradılması	İnsan alveri qurbanları üçün fərdi riskin qiymətləndirilmə mövcudluğu.
Xüsusi vəzifə (b)		İnsan alveri qurbanlarının cəmiyyətə yenidən inteqrasiyası və sosial proseslərə cəlbəməni sürətləndirmək	Cəmiyyətə yenidən inteqrasiyadan bir il sonra iş tapın insan alveri qurbanlarının faizi. Cəmiyyətə yenidən inteqrasiyadan bir il sonra işlək sosial şəxslər: olan insan alveri qurbanlarının faizi.

4. İnsan Alverinin Təhqiqatı və Mühakiməsi

Strateji Məqsəd 4.1. Təhqiqat və fəal təhqiqat		Kəşfiyyət xəbərlərinə əsaslanan fəal istintaq metodlarının tətbiqi	Fəal istintaq metodlarının tətbiqi nəticəsində (zoraraq-qanunların ifadəsinə əsaslanan) üstü qalmaq insan alveri halları.
Xüsusi vəzifə (a)	C.1.3.(b)	Hüquq müdafiə orqanları işlərinin kəşfiyyət xəbərlərinə əsaslanan təhqiqat metodları haqqında bilik və bacarıqlarını genişləndirmək.	Kəşfiyyət xəbərlərinə əsaslanan təhqiqat metodları üzrə xüsusi təlim keçmiş hüquq müdafiə işçilərinin sayı.
Xüsusi vəzifə (b)	C.1.2.(f)	Fəal təhqiqat metodlarının tətbiqi üçün müvafiq qanunvericiliyin qüvvəyə minməsinə təmin etmək	Fəal təhqiqat metodlarının tətbiqi ilə faktların toplanmış halların sayı.

Xüsusi vəzifə (c)	Polis, prokuratura, məhkəmə, vergi və digər müvafiq orqanlar arasında omək daşığı genişləndirilmək.	Cari məlumat mübadiləsi haqqında Anlaşma Məhzərəndumları.
Xüsusi vəzifə (d)	Fəal təhqiqat mexanizmlərinin maliyyə və omək bəzərlərinin təhqiqatını da əhatə etməsini (məlumatların qorunmasını nəzərə alaraq) təmin etmək.	Bu istiqamətdə təhqiqatların sayı.
Strateji Məqsəd 4.2. Hüquq-mühafizə və məhkəmə orqanlarında heynəlxəlx oməkdaşlıq.	Hüquq-mühafizə və məhkəmə sahəsində başqa ölkələr və heynəlxəlx təşkilatlarla oməkdaşlıq.	Ekstradisiya edilmiş insan alveri ilə məşğul olanların sayı. Qəbul edilmiş və rədd edilmiş Ekstradisiya xahişlərinin sayı. Başqa ölkələrin hüquq-mühafizə orqanları ilə birgə təşkil edilmiş təhqiqat işlərinin sayı.
Xüsusi vəzifə (a)	Başqa ölkələrin polis və məhkəmə orqanları, həmçinin EUROPOL, INTERPOL, və SİECİ ilə birgə təhqiqat işlərini aparmaq üçün müvafiq hüquqi mexanizmlərin təbhiqini təmin etmək.	Başqa ölkələrin hüquq-mühafizə orqanları ilə birgə təşkil edilmiş təhqiqat işlərinin sayı. Birgə təhqiqat qruplarının mövcudluğu.
Xüsusi vəzifə (b)	Hüquq-mühafizə və məhkəmə orqanlarının başqa ölkələrin müvafiq orqanları ilə oməkdaşlıq imkanlarını genişləndirmək.	Bir xərcə dildə yaxşı danışa bilən hüquq-mühafizə işçilərinin faizi.
Xüsusi vəzifə (c)	Başqa ölkələrdə məlumat mübadiləsini təkmilləşdirmək.	Birgə məlumat bazasının mövcudluğu.
Xüsusi vəzifə (d)	İnsan alveri ilə məşğul olanın mühakiməsi ilə bağlı qarşılıqlı hüquqi yardım və qanunpozucuların ekstradisiyasının genişləndirilməsi.	Ekstradisiya edilmiş insan alveri ilə məşğul olanların sayı.
Strateji Məqsəd 4.3. Qanunpozucuların məhkəmə istintaqı və mühakiməsi	İnsan alveri iğnə cəlb olunmuş insanların məhkəmə istintaqı və mühakiməsinin artırılması.	İnsan alveri və insan alveri ilə bağlı cinayət işlərinə görə həbslərin sayı. İnsan alveri ilə bağlı cinayət işlərinə görə məhkəmə istintaqına cəlb edilmişlərin sayı. İnsan alveri ilə bağlı cinayət işlərinə görə həbs edilmiş orta göstəricisi. Məhkəmə cəza ilə nəticələnən həbslərin faizi.
Xüsusi vəzifə (a)	Hüquq-mühafizə və məhkəmə orqanları nümayəndələrinin insan alverinin hər bir aspekti haqqında biliklərinin artırılması.	İnsan alveri ilə bağlı xüsusi təlim keçmiş hüquq-mühafizə və məhkəmə orqanları işçilərinin faizi.
Xüsusi vəzifə (b)	İnsan alverinin bütün formalarını cəza yox hesab edən qanun və qaydaların işləməsini təmin etmək.	İnsan alveri ilə bağlı cinayət işlərinə görə məhkəmə istintaqına cəlb edilmişlərin sayı.
Xüsusi vəzifə (c)	İnsan alveri və onunla bağlı olan cəza yox işləri üçün effektiv, müvafiq və cəkin dirici cəza nəzlərinin yaradılması.	İnsan alveri ilə bağlı cinayət işlərinə görə həbs edilmiş orta göstəricisi.
Strateji Məqsəd 4.4. İnsan alveri qurbanları üçün hüquqi müdafiə və təzminat	İnsan alveri qurbanlarının təzminat almasını təmin etmək.	İnsan alveri qurbanları üçün təzminat fondunun mövcudluğu. Təzminat almış insan alveri qurbanlarının faizi. Təzminat almaq yolları haqqında məlumat materialları əldə etmiş insan alveri qurbanlarının sayı.
Xüsusi vəzifə (a)	İnsan alveri qurbanlarına dəvəli və fəza da insan alveri ilə məşğul olanlardan təzminat almaq imkanı verən müvafiq qanunvericiliyin təbhiqini təmin etmək.	Təzminat almış insan alveri qurbanlarının sayı.
Xüsusi vəzifə (b)	İnsan alveri qurbanlarını mümkün olan təzminatlar haqqında məlumatlandırmaq.	Məlumat materiallarının mövcudluğu. Məlumat materialları əldə etmiş insan alveri qurbanlarının sayı.
Strateji məqsəd 4.5. polis və məhkəmə orqanlarının Qurban/səbidlərə dəvranı	Hüquq-mühafizə və məhkəmə orqanlarının insan alveri qurbanları ilə ədəvət və ayrı seçkilik olmadan dəvranı sını təmin etmək.	Ayrı-seçkiliklə əsaslanan dəvranla qarşılaşmaqdan şikayət edən insan alveri qurbanlarının sayı.

Xüsusi vəzifə (a)	İnsan alveri qurbanları ilə işləyən bütün tərəflərin ayrı-seçkilik olmadan və insan hüquqları əsasında işləməsini təmin etmək.	İnsan alveri qurbanları ilə işləyən bütün tərəflərin insan hüquqları əsasında vəzifəni yerinə yetirməsinin xarakterlərini təvəz cəla bilən insanların faizi.
Xüsusi vəzifə (b)	İnsan alveri qurbanlarının öz hüquqlarını bilmələrin təmin etmək.	Məlumat materialları əldə etmiş insan alveri qurbanlarının faizi. Hüquqi məsləhət almış insan alveri qurbanlarının sayı.
Strateji Məqsəd 4.6. Antikorrupsiya mexanizmləri	Hüquq-mühafizə və məhkəmə orqanları işçilərinin insan alverinə cəlb olunmasını azaltmaq.	İnsan alverinə cəlb olunma sahəsinə görə hüquq-mühafizə və məhkəmə orqanlarında işdə qıvratma hallarının sayı.
Xüsusi vəzifə (a)	Korrupsiya hallarının hər bir hökumət səviyyəsində təhqiqatını təmin etmək.	İnsan alverinə cəlb olunma sahəsinə görə hüquq-mühafizə və məhkəmə orqanlarında aparılan təhqiqat işlərinin sayı.
Xüsusi vəzifə (b)	İnsan alveri ilə mübarizə aparan hökumət orqanlarının işində şəffaflığı artırmaq.	İnsan alverinə cəlb olunma sahəsinə görə hüquq-mühafizə və məhkəmə orqanlarında işdə qıvratma hallarının sayı. Hökumətin müxtəlif səviyyələrində korrupsiya hallarının sayı. Antikorrupsiya üzrə xüsusi təhqiqat bəlməsinin mövcudluğu. Səlahiyyətli aydın təsvir edilmiş və rəsmi nəşr edilmiş təşkilat sənədləri.

G. İş Planı üçün Nümunəvi Format

Kitabçanın D bölməsində müəyyən edilmiş Milli İş Planının elementlərinə görə MİP həm cədvəl, həm də mətn şəklində tərtib oluna bilər. Aşağıdakı bölmələr MİP-in bir hissəsi olmalıdır:

- Xüsusi Məqsədlər
- Fəaliyyətlər / Alt-fəaliyyətlər
- Təyin edilmiş öhdəliklər və vaxt çərçivəsi
- Maliyyə və İnsan Ehtiyatları
- Göstəricilər
- Müddət

Strateji məqsədlər	Xüsusi məqsədlər	Fəaliyyətlər/Sub-fəaliyyətlər	Təyin edilmiş məsuliyyətlər	Vaxt çərçivəsi	Maliyyə və İnsan Ehtiyatları	Göstəricilər
1. YARDIMÇI ÇƏRÇİVƏ						
1.1. Əlaqələndirici Struktur						
1.2. Hüquqi/tənzimləyici çərçivə						
1.3. Məlumatın idarəedilməsi və tədqiqat						
1.4. Ehtiyatlar və hüdcənin səfərbər edilməsi						
İcmal, Monitoring və qiymətləndirmə						
2. QARŞISINIALMA						
2.1. Məlumatlılığın artırılması və maarifləndirmə						
2.2. Həssaslığın azaldılması						
2.3. İnzibati nəzarət						

3. QURBANLARIN VƏ QURBAN/ŞAHİDLƏRƏ DƏSTƏKLƏNMƏSİ VƏ MÜDAFİƏSİ						
3.1. Qurbanların müəyyənləşdirilməsi						
3.2. Düşünmə/bərpa dövrü və yaşamaq statusu						
3.3. Sosial dəstək və qurbanların qorunması						
3.4. İnsan alverinə məruz qalmış insanların mülki proseduralara, şahidlərin müdafiəsi və ədalətli davranış çıxışının olması						
3.5. Cəmiyyətə yenidən inteqrasiya, sosial proseslərə cəlb etmə və qayitma						
4. TƏHQİQAT VƏ İNSAN ALVERİNİN MÜHAKİMƏSİ						
4.1. Onlayıcı və hadisədən sonrakı təhqiqatın həyata keçirilməsi						
4.2. Hüquq-mühafizə və məhkəmə istiqamətində beynəlxalq əməkdaşlıq						
4.3. Qanunpozanların mühakiməsi və həbs edilməsi						
4.4. Qurbanların hüquqi bərabərliyi və təminatı olması						
4.5. Qurbanların/şahidlərin polis və məhkəmə tərəfindən islah edilməsi						
4.6. Antikorrupsiya tədbirləri						

H. Monitoring üçün Nümunəvi Format

Milli İş Planının icrası zamanı əldə edilən proqres müntəzəm şəkildə məsuliyyətli orqanlar tərəfindən nəzarət edilməlidir. Bu istiqamətdə MİP daxilində həyata keçirilən fəaliyyətlər haqqında faktlar və rəqəmlər toplanmalı və tədqiq edilməlidir. Aşağıda təqdim edilən monitoring üçün nümunəvi format hər bir müvafiq ölkənin ehtiyac və strukturlarına uyğun olaraq adaptasiya olunmalıdır.

Təsisat	
Əlaqə saxlamaq üçün şəxs	
Səhə	Dəstəkləyici çərçivə Qarşısını alma Qurban və Şahid/Qurbanların Dəstəklənməsi və Müdafiəsi İnsan Alverinin Təhqiqi və Mühakiməsi
Fəaliyyət	
Planlaşdırılmış Nəticələr	
Əldə edilmiş Nəticələr	
Büdcə	
Donor	
İnsan Ehtiyatları	
Vaxt çərçivəsi	
Göstəricilər	
Şərhlər	

I. İnsan Alveri ilə Qaçqınçılıq arasında fərqlər

Aşağıdakı cədvəldə qaçqınçılıqla insan alveri arasında olan fərqlər göstərilmişdir:

Element	Qaçqınçılıq	İnsan alveri
	Dövlətə qarşı cinayət – qaçqınçılıq cinayətinin qurbanı olmur	Vətəndaşa qarşı cinayət İnsan alveri qurbanının hüququnun pozulması
Cinayətin tipi	İmmiqrasiya qanunlarının/ictimai asayışın pozulması. Qaçqınçılıq özü qaçırılmış miqrantlara qarşı törədilən cinayət hesab edilmir	Hüquq pozuntusu, qurbanın məcbur edilməsi və istismarı, dövlətin buna qarşı tədbirlər görmək öhdəliyi
Buna qarşı nəyə görə mübarizə aparırıq?	Dövlət suverenliyini qorumaq üçün	İnsan hüquqlarını müdafiə etmək üçün Dövlətin öz vətəndaşlarını adekvat şəkildə qorumaq təminatından irəli gəlir
Qaçqınçılıq/qaçırılan miqrant və insan alverini həyata keçirən şəxs/qurban arasında əlaqə	Kommersiya: Qaçqınçılıq ilə miqrant arasında əlaqələr sərhədi qeyri-qanuni şəkildə keçdikdən və bunun haqqı ödənildikdən sonra başa çatır.	İstismar: İnsan alverini həyata keçirən şəxs ilə qurban arasında əlaqələr istismarın iqtisadi və ya digər faydalarını artırmaq məqsədilə davam edir.
Əsas səbəb	Şəxslərin mənfəət məqsədilə münaşikəli hərəkəti	Qurbanların mənfəət məqsədilə təşkil edilmiş formada yığılması, daşınması və davamlı istismarı
Sərhəddən qeyri-qanuni keçmə	Sərhədi qeyri-qanuni keçmə müəyyənləşdirici elementdir.	İstismarın məqsədi müəyyənləşdirici elementdir, sərhədi qeyri-qanuni keçmə cinayətin elementi deyildir.
Rəziləş	Miqrantın sərhədi qeyri-qanuni keçməyə razılaşması	Ya razılıq olmaması, ya da ilkin razılıq prosesinin istənilən mərhələsində zor tətbiq edildiyinə görə əhəmiyyət düşür.

* Dövlətin mümkün öhdəlikləri ilə bağlı bax: Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin 73316/01, 26.07.2005 tarixli qərarı əsasında Solahəddin Fransaya qarşı işi: "Məhkəmə hesab etdi ki, Konvensiyanın 4-cü maddəsi (heç kəs kölə, yaxud qul kimi baxıla bilməz) Avropa Şurasına daxil olan demokratik cəmiyyətlərin əsas dəyərlərindən birini təşkil edir. Bu konvensiyanın o müddəalarındandır ki, bununla bağlı dövlətin təminat verilmiş hüquqları pozmaqdan çəkinməsi faktı dövlətin öz öhdəliklərinə əməl etməsi qənaətinə gəlmək üçün kifayət etmir. Bu, 4-cü maddəyə şərh edilən cəzalandırılan cinayət praktikasını təşkil edən cinayət hüququnun müddəalarının qəbul edilməsi və səmərəli şəkildə həyata keçirilməsi baxımından dövlətlər üçün öhdəlik yaradır".

MƏCBURİ ƏMƏK

Beynəlxalq Əmək Təşkilatının əvvəllər SSRİ tərəfindən qəbul olunmuş konvensiyalarının qüvvəsinin Azərbaycan Respublikası ərazisinə şamil edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Qərarı (3 iyul 1993-cü il, № 637)

Azərbaycan Respublikasının Beynəlxalq Əmək Təşkilatına daxil olması və onun Nizamnaməsindən irəli gələn tələbləri yerinə yetirməyin zəruriliyi ilə əlaqədar olaraq, əmək və əhalinin sosial müdafiəsi sahəsində milli qanunvericiliyi təkmilləşdirmək məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi **qərara alır**:

1. Beynəlxalq Əmək Təşkilatının əvvəllər SSRİ tərəfindən qəbul olunmuş aşağıdakı konvensiyalarının qüvvəsi Azərbaycan Respublikası ərazisinə şamil edilsin:

"Uşaqların kond təsərrüfatında işləməsinə icazə verilməsi üçün minimum yaş həddi haqqında" 10 nömrəli Konvensiya, "Kond təsərrüfatında zəhmətkeşlərin təşkilat yaratmaq və birləşmək hüququ haqqında" 11 nömrəli Konvensiya, "Sənaye müəssisələrində həftəlik istirahət haqqında" 14 nömrəli Konvensiya, "Yeniyyətmlərin donanmada kömür yükləyən və ya ocaqçı kimi işləməsinə icazə verilməsi üçün minimum yaş həddi haqqında" 15 nömrəli Konvensiya, "Gəmilərdə çalışan uşaqların və yeniyyətmlərin məcburi tibbi müayinəsi haqqında" 16 nömrəli Konvensiya, "Dənizçilərin vətəno qaytarılması haqqında" 23 nömrəli Konvensiya, "Gəmilərdə daşınan ağır-yüklərin çəkisinin göstərilməsi haqqında" 27 nömrəli Konvensiya, "İcbari və ya vacib əmək haqqında" 29 nömrəli Konvensiya, "Gəmidə yükvurma və yükboşaltma ilə məşğul olan zəhmətkeşlərin bədbəxt hadisə-

lərdən müdafiəsi haqqında" 32 nömrəli Konvensiya (1932-ci ildə yenidən baxılmışdır), "İlör hansı şaxtadakı qaldırıcı işlərdə qadın əməyinin tətbiqi haqqında" 45 nömrəli Konvensiya, "İş vaxtının azaldılıb həftədə 40 saata endirilməsi haqqında" 47 nömrəli Konvensiya, "İllik ödənişli məzuniyyətlər haqqında" 52 nömrəli Konvensiya, "Uşaqların dənizdə işləməsinə icazə verilməsi üçün minimum yaş həddi haqqında" 58 nömrəli Konvensiya (1936-cı ildə yenidən baxılmışdır), "Uşaqların sənayedə işə götürülməsi üçün minimum yaş həddi haqqında" 59 nömrəli Konvensiya (1937-ci ildə yenidən baxılmışdır), "Uşaqların qeyri-sənaye işlərinə götürülməsi üçün yaş həddi haqqında" 60 nömrəli Konvensiya (1937-ci ildə yenidən baxılmışdır), "Gəmi əspazlarına ixtisas şəhadətnamələri verilməsi haqqında" 69 nömrəli Konvensiya, "Dənizçilərin tibbi müayinəsi haqqında" 73 nömrəli Konvensiya, "Uşaqların və yeniyyətmlərin sənayedə çalışmağa yararlığını aydınlaşdırmaq məqsədilə tibbi müayinəsi haqqında" 77 nömrəli Konvensiya, "Uşaqların və yeniyyətmlərin qeyri-sənaye işlərində çalışmağa yararlığını aydınlaşdırmaq məqsədilə tibbi müayinəsi haqqında" 78 nömrəli Konvensiya, "Qeyri-sənaye işlərində uşaqların və yeniyyətmlərin gənc əməyinin məhdudlaşdırılması haqqında" 79 nömrəli Konvensiya, "Assosiasiya azadlığı və təşkilat yaratmaq hüququnun müdafiəsi haqqında" 87 nömrəli Konvensiya, "Sənayedə yeniyyətmlərin gənc əməyi haqqında" 90 nömrəli Konvensiya (1948-ci ildə yenidən baxılmışdır), "Gəmilərdə heyət üçün otaqlar haqqında" 92 nömrəli Konvensiya (1949-cu ildə yenidən baxılmışdır), "Əmək haqqının müdafiəsi haqqında" 95 nömrəli Konvensiya, "Təşkilat yaratmaq və kollektiv danışıqlar aparmaq hüququ prinsiplərinin tətbiqi haqqında" 98 nömrəli Konvensiya, "Bərabər əməyə görə kişilərə və qadınlara bərabər haqq verilməsi haqqında" 100 nömrəli Konvensiya, "Analığın mühafizəsi haqqında" 103 nömrəli Konvensiya (1952-ci ildə yenidən baxılmışdır), "Ticarətdə və idarələrdə həftəlik istirahət haqqında" 106 nömrəli Konvensiya "Dənizçilərin şəxsiyyətini təsdiq edən milli vəsiqələr haqqında" 108 nömrəli Konvensiya, "Əmək və məşğulluq sahəsində ayrı-seçkilik haqqında" 111 nömrəli Konvensi-

ya, "Balıqçıların işə götürülməsi üçün minimum yaş həddi haqqında" 112 nömrəli Konvensiya, "Balıqçıların tibbi müayinəsi haqqında" 113 nömrəli Konvensiya, "Zəhmətkeşlərin ionlaşdırıcı radiasiyadan müdafiəsi haqqında" 115 nömrəli Konvensiya, "Beynəlxalq Əmək Bürosunun İnzibati Şurası tərəfindən konvensiyaların tətbiqinə dair məruzələrin hazırlanması barədə müddəaların vahid şəkli salınması məqsədilə Beynəlxalq Əmək Təşkilatı Baş Konfransının ilk otuz iki sessiyasında qəbul etdiyi konvensiyalarda qismən dəyişiklik edilməsi haqqında" 116 nömrəli Konvensiya, "Maşınların qoruyucu qurğularla təchiz edilməsi haqqında" 119 nömrəli Konvensiya, "Ticarətdə və idarələrdə gigiyena haqqında" 120 nömrəli Konvensiya, "Məşğulluq sahəsində siyasət haqqında" 122 nömrəli Konvensiya, "Şaxtalarda və mədənlərdə yeraltı işlərdə çalışmağa icazə verilməsi üçün minimum yaş həddi haqqında" 123 nömrəli Konvensiya, "Gənclərin şaxtalarda və mədənlərdə yeraltı işlərdə çalışmağa yararlığını müəyyənləşdirmək məqsədilə tibbi müayinəsi haqqında" 124 nömrəli Konvensiya, "Balıqçılıq gəmilərində heyət üçün otaqlar haqqında" 126 nömrəli Konvensiya, "Gəmilərdə heyət üçün otaqlar haqqında" 133 nömrəli Konvensiya (olavə müddəalar), "Dənizçilər arasında istehsalatda bəd-bəxt hadisələrin qarşısının alınması haqqında" 134 nömrəli Konvensiya, "İşə qəbul olunmaq üçün minimum yaş həddi haqqında" 138 nömrəli Konvensiya, "İnsan ehtiyatlarının inkişafı sahəsində peşə yönümü və peşə hazırlığı haqqında" 142 nömrəli Konvensiya, "İş yerlərində havanın çirklənməsi, səs-küy və vibrasiya ilə bağlı peşə riskindən zəhmətkeşlərin müdafiəsi haqqında" 148 nömrəli Konvensiya, "Tibb bacıları heyətinin məşğulluğu, əmək və həyat şəraiti haqqında" 149 nömrəli Konvensiya, "Əlillərin peşə bərpası və məşğulluğu haqqında" 159 nömrəli Konvensiya, "Əməyin statistikasi haqqında" 160 nömrəli Konvensiya.

2. Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinə Azərbaycan Respublikasını Beynəlxalq Əmək Təşkilatında təmsil etmək və bu təşkilatın Nizamnaməsindən irəli gələn vəzifələri həyata keçirmək hüququ verilsin.

3. Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinə tapşırılsın ki, Beynəlxalq Əmək Təşkilatının respublika üçün ümdə əhəmiyyətli konvensiyalarına qoşulmaq məsələsini Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin müzakirəsinə versin, müvafiq təşkilatlarla birlikdə milli qanunvericiliyin beynəlxalq sənədlərə uyğunlaşdırılması işini əlaqələndirsin və konvensiyaların həyata keçirilməsi ilə bağlı bütün əməli məsələləri həll etsin.

Məcburi Əmək Haqqında KONVENSIYA

Məcburi əmək haqqında konvensiya (№ 29) 28 iyun 1930-cu ildə Beynəlxalq Əmək Təşkilatının Baş konfransının on dördüncü sessiyasında qəbul edilmişdir.

Qüvvəyə minməsi: 28-ci maddəyə müvafiq olaraq 1 may 1932-ci il

Beynəlxalq Əmək Təşkilatının Baş konfransı

10 iyun 1930-cu ildə Cenevrədə Beynəlxalq əmək bürosunun İnzibati Şurası tərəfindən çağırılan on dördüncü sessiyasına toplaşaraq, sessiyanın gündəliyinin 1-ci bəndinin bir hissəsi olan məcburi, yaxud icbari əmək haqqında bir sıra təkliflərin qəbul edilməsini **qərara alaraq**,

İləmin təkliflərə beynəlxalq Konvensiya forması verməyi qərara alaraq, bu gün min doqquz yüz otuzuncu il iyun ayının iyirmi səkkizində məcburi əmək haqqında 1930-cu il Konvensiyası adlandırılıla biləcək və Beynəlxalq Əmək Təşkilatının Nizamnaməsinin

müddələrinə müvafiq olaraq Bəynəlxalq Əmək Təşkilatının Üzvləri tərəfindən təsdiq edilməli olacaq bu Konvensiyanı qəbul edir:

Maddə 1

1. Bəynəlxalq Əmək Təşkilatının bu Konvensiyanı təsdiq edən hər bir üzvü məcburi, yaxud icbari əməyin bütün formalarının tətbiqini mümkün qədər ən qısa müddətdə ləğv etməyi öhdəsinə götürür.

2. Belə tam ləğv edilməyə görə məcburi, yaxud icbari əmək keçid dövrü ərzində aşağıdakı maddələrdə müəyyən edilmiş şərtlərdə və təminatla, istisna olaraq, yalnız ictimai məqsədlərlə tətbiq edilə bilər.

3. Bəynəlxalq Əmək Bürosunun İnzibati Şurası bu Konvensiyanın qüvvəyə minməsi vaxtından beş il keçəndən sonra və aşağıda, 31-ci maddədə nəzərdə tutulan məruzə ilə əlaqədar məcburi, yaxud icbari əməyin bütün formalarının təxirsiz ləğv edilməsi imkânına baxıb, bu məsələnin Konfransın gündəliyinə daxil edilib- edilməməsini həll edəcəkdir.

Maddə 2

1. Bu Konvensiyanın məqsədləri üçün məcburi, yaxud icbari əmək termini, könüllü xidmətini təklif etməmiş hər hansı şəxsdən hər hansı cəza hədə qorxusu ilə tələb edilən hər hansı işi, yaxud xidməti bildirir.

2. Bununla belə, bu Konvensiyanın məqsədləri üçün aşağıdakılar məcburi yaxud icbari əmək termininə daxil edilmir:

a) icbari hərbi xidmət qanununa görə tələb olunan və xalis hərbi xarakterli işlərdə tətbiq edilən hər hansı, iş yaxud xidmət;

b) özünü tam idarə edən ölkə vətəndaşlarının adi mülki vəzifələrinin bir hissəsi olan hər hansı iş yaxud xidmət;

s) hər hansı şəxsdən məhkəmə orqanının hökmü ilə tələb edilən hər hansı iş yaxud xidmət- bu işin, yaxud xidmətin dövlət hakimiyyət orqanlarının nəzarəti altında icra edilməsi və göstərilən şəxsin ayrı-ayrı şəxslərə, şirkətlərə, yaxud cəmiyyətlərə güzəşt edilməməsi, yaxud onların sərəncamına verilməməsi şərtlə:

d) fəvqəladə şəraitlərdə, yəni müharibə, yaxud fəlakət və ya fəlakət qorxusu, məsələn, yanğın, daşqın, aclıq, zəlzələ, güclü epidemiyə, yaxud epizootiya, ziyanverici heyvanların, yaxud həşəratın axını, yaxud parazit bitkilərin yayılması və ümumiyyətlə bütün əhəlinin və ya onun bir qisminin həyatını, yaxud normal həyat şəraitini, təhlükədə qoyan, yaxud qoya bilən hallarda tələb edilən hər hansı iş, yaxud xidmət;

e) icma xarakterli xırda işlər, yəni kollektiv üzvlərinin həmin kollektivin birbaşa xeyri üçün gördüyü və buna görə də kollektiv üzvlərinin adi mülki vəzifələri sayıla bilən işlər -əhəlinin özünün, yaxud onun bilavasitə nümayəndələrinin bu işlərin məqsəduyğunluğu barədə öz fikrini bildirmək hüququna malik olması şərtlə.

Maddə 3

Bu Konvensiyanın məqsədləri üçün səlahiyyətli hakimiyyət orqanları termini ya metropoliya hakimiyyət orqanları, ya da məlum oranın mərkəzi hakimiyyət orqanlarını bildirir.

Maddə 4

1. Səlahiyyətli hakimiyyət orqanları məcburi yaxud icbari əməkdən fərdi şəxslərin, şirkətləri, yaxud cəmiyyətlərin xeyri üçün istifadə edilməsinə sərəncam verməməli və sərəncam verməsinə icazə verməməlidirlər.

2. Fərdi şəxslərin, şirkətlərin, yaxud cəmiyyətlərin xeyrinə bu cür məcburi, yaxud icbari əmək forması, Bəynəlxalq Əmək Bürosunun Baş direktoru hər hansı Təşkilat Üzvünün bu Konvensiyanı təsdiqini qeydiyyatdan keçirdiyi vaxtadək mövcud olarsa, həmin Təşkilat Üzvü bu Konvensiya onun üçün qüvvəyə minən andan belə məcburi yaxud icbari əməyi bütövlükdə ləğv edəcəkdir.

Maddə 5

1. Fərdi şəxslərə, şirkətlərə, yaxud cəmiyyətlərə verilmiş heç bir konsessiya həmin şəxslərə, şirkətlərə, yaxud cəmiyyətlərə istifadə

etdikləri, ticarət apardıqları məhsulları istehsal etmək, yaxud toplamaq üçün hər hansı məcburi, yaxud icbari əmək formasını tətbiq etmək ixtiyarı verə bilməz.

2. Bu cür məcburi yaxud icbari əmək forması mövcud konvensiyanın müddəalarından irəli gəlirsə, həmin müddəalar bu Konvensiyanın 1-ci maddəsinin göstərişlərini yerinə yetirmək məqsədilə mümkün qədər qısa müddətdə ləğv edilir.

Maddə 6

Hətta vəzifəsi onlara həvalə olunmuş əhaliyə hər hansı bir əmək formasını öyrətmək olan inzibati məmurlar əhalinin yaxud ayrı-ayrı şəxsləri fərdi şəxslərin, şirkətlərin yaxud cəmiyyətlərin xeyrinə işləməyə məcbur edə bilməz.

Maddə 7

1. İnzibati vəzifə icra etməyən qəbilə başçıları məcburi yaxud icbari əməyə əl ata bilməzlər.

2. İnzibati vəzifə icra edən qəbilə başçıları səlahiyyətli hakimiyyət orqanlarının xüsusi icazəsi ilə bu Konvensiyanın 10-cu maddəsində nəzərdə tutulan şərtlərlə məcburi, yaxud icbari əməyə əl ata bilərlər.

3. Lazımı qaydada etiraf edilmiş və başqa formalarda müvafiq haqq almayan qəbilə başçıları müvafiq reqlamentasiya şərtlə şəxsi xidmətlərdən istifadə edə bilərlər; bu halda sui-istifadələrin qarşısını almaq üçün bütün lazımı tədbirlər görülür.

Maddə 8

1. Hər hansı məcburi, yaxud icbari əməyə əl atmaq qərarına görə məsuliyyət məlum ərazinin yüksək mülki hakimiyyət orqanlarının üzərinə düşür.

2. Bununla belə, həmin hakimiyyət orqanları, yüksək yerli hakimiyyət orqanlarına məcburi, yaxud icbari əməyə cəlb etmək hüququ – belə əmək zəhmətkeşləri onların adətli yaşayış yerlərindən uzaqlaşdırılmasına səbəb olursa – verirlər. Həmin hakimiyyət or-

qanları bu Konvensiyanın 23-cü maddəsində nəzərdə tutulan reqlamentasiya ilə müəyyənləşdirilən dövrlərdə və şərtlərlə yüksək yerli hakimiyyət orqanlarına zəhmətkeşləri daimi yaşayış yerlərindən uzaqlaşdırılmaqla məcburi, yaxud icbari əməyə əl atmağa əgər belə əmək inzibati məmurların öz vəzifələrini icra edərkən yerləşmələrini və inzibati təşkilatın yüklərinin daşınmasını asanlaşdırmağa xidmət edərsə-icazə verirlər.

Maddə 9

10-cu maddədə nəzərdə tutulan hallar istisna olmaqla, məcburi yaxud icbari əməyə cəlb etmək hüququna malik hakimiyyət orqanı belə əməyin tətbiq edilməsinə icazə verməkdən əvvəl əmin olmalıdır ki:

a) yerinə yetirilməli xidmət, yaxud iş onları yerinə yetirməli olan kollektiv üçün birbaşa və mühüm əhəmiyyətə malikdir;

b) bu xidmət, yaxud iş indi və ya yaxın gələcək üçün zəruridir;

s) ən azı məlum ərazidə buna oxşar xidmət, yaxud işlər üçün tətbiq edilənə bərabər əmək haqqı və iş şəraiti təklif edilməsinə baxmayaraq, bu xidməti, yaxud işi yerinə yetirmək üçün könüllü işçi qüvvəsi tapmaq mümkün olmamışdır;

d) məlum işi görməyə qabiliyyətli işçi qüvvəsinin olduğu nəzərə alınmaqla, bu işin, yaxud xidmətin nəticəsi əhali üçün çox da ağır olmayacaqdır.

Maddə 10

1. Vergi kimi tələb edilən məcburi, yaxud icbari əmək və inzibati vəzifə icra edən qəbilə başçılarının ictimai işlərin yerinə yetirilməsi üçün əl atdıqları məcburi, icbari əmək təcridlə ləğv edilir.

2. Bu ləğv edilməyə qədər məcburi, yaxud icbari əmək vergi kimi tələb edildiyi və məcburi, yaxud icbari əmək ictimai işləri yerinə yetirmək üçün inzibati vəzifə icra edən qəbilə başçısının sərəncamı ilə tətbiq edildiyi hallarda, marağı olan hakimiyyət orqanları əmin olmalıdırlar ki:

a) yerinə yetirilməli xidmət, iş onları yerinə yetirməli olan kollektiv üçün birbaşa və mühüm əhəmiyyətə malikdir;

b) bu xidmət, yaxud iş indi və ya yaxın gələcək üçün zəruridir;

s) məlum işi görməyə qabiliyyətli işçi qüvvəsinin mövcud olduğu nəzərə alınmaqla, bu işin yaxud xidmətin nəticəsi əhali üçün çoxda ağır olmayacaqdır;

d) bu işin yaxud xidmətin yerinə yetirilməsi zəhmətkeşləri onların adətli yaşayış yerlərindən uzaqlaşmağa vadar etməyəcəkdir;

e) bu işin, yaxud xidmətin yerinə yetirilməsinə dinin, ictimai höyətin və kənd təsərrüfatının tələblərinə müvafiq rəhbərlik ediləcəkdir.

Maddə 11

1. Məcburi, yaxud icbari əməyə yalnız yaşının 18-dən az və 40-dan çox olmadığı bəlli olan kişi cinsinə mənsub əmək qabiliyyətli şəxslər cəlb edilə bilər. Bu Konvensiyanın 10-cu maddəsində nəzərdə tutulan iş kateqoriyaları istisna olmaqla, aşağıdakı məhdudiyyətlər və şərtlər gözlənilir;

a) mümkün olan bütün hallarda inzibati orqanların təyin etdiyi həkimin məlum şəxslərin hər hansı yoluxucu xəstəliyə mübtəla olmadığını, onların sərəncam verilmiş işə və həmin işin aparılacağı şəraitə fiziki cəhətdən yararlı olduğuna dair ilkin şəhadətnaməsi;

b) məktəbin müəllimlərinin, şagirdlərin və eləcə də bütün inzibati heyətinin azad edilməsi;

s) hər kollektivdə ailə həyatı və ictimai həyat üçün lazım olan miqdarda yaşlı və əmək qabiliyyətli kişinin saxlanması;

d) ailə və ər-arvad əlaqələrinə hörmət edilməsi.

2. 1-ci bəndin s) yarımbəndində göstərilən bu Konvensiyanın 23-cü maddəsində nəzərdə tutulan reqlamentasiya əmək qabiliyyətli kişi əhalisinin nə qədərində cəmiyyətimizdə məcburi, yaxud icbari əməyə cəlb edilə biləcəyini lakin bu hissə qətiyyətlə əhalinin 25 faizindən çox olmayacaqdır-müəyyənləşdirir. Bu hissəni müəyyən edərkən, səlahiyyətli hakimiyyət orqanları əhalinin sıxlığını, bu əhalinin ictimai və fiziki inkişafını, ilin fəslinin və bu şəxslərin

öz yaşayış yerlərində və öz vəsaitləri ilə yerinə yetirəcəkləri işlərin xarakterini nəzərə alır və ümumiyyətlə, həmin kollektivin normal həyatının iqtisadi və ictimai tələbatlarına hörmət edirlər.

Maddə 12

1. Hər hansı bir şəxsin məcburi, yaxud icbari əməyin müxtəlif formalarına cəlb edilməsinin maksimum müddəti ildə altmış gündən çox ola bilməz; həm də iş yerinə gedib-gəlmək vaxtı bu altmış günə daxildir.

2. Məcburi, yaxud icbari əməyə cəlb edilmiş hər bir zəhmətkeşə onun belə işlərdə işlədiyi dövrləri göstərən vəsiqə verilir.

Maddə 13

1. Məcburi, yaxud icbari əməyə cəlb edilmiş şəxsin normal iş gününün uzunluğu azad müzdü əmək şəraitində tətbiq edilən iş gününün uzunluğu qədər olmalıdır və adi normadan artıq iş vaxtı isə azad müzdü əmək şəraitində iş vaxtından əlavə görülən iş üçün maaş dərəcəsi ilə ödənilir.

2. Məcburi, yaxud icbari əməyin hər hansı formasına cəlb edilən bütün şəxslərə həftədə bir istirahət günü verilir. Bu gün imkan daxilində, həmin ölkənin, yaxud rayonun ənənə, yaxud adətləri ilə müəyyən edilən günlərə uyğun gəlir.

Maddə 14

1. Bu konvensiyanın 10-cu maddəsində xatırlanan işlər istisna olmaqla məcburi, yaxud icbari əməyin bütün formaları həmin rayonda, yaxud zəhmətkeşlərin toplandığı rayonda bu qəbil iş növləri üçün tətbiq edildiyindən aşağı olmayan maaş cədvəli üzrə nağd pulla ödənilir; həm də yüksək maaş cədvəli götürülür.

2. İş inzibati vəzifə icra edən qəbilo başçısının sərəncamı ilə görül-düyü hallarda əmək haqqının ödənilməsi bundan əvvəlki bənddə nəzərdə tutulan şərtlərlə mümkün qədər qısa müddətdə həyata keçirilir.

3. Əmək haqqı zəhmətkeşin qəbilo başçısına, yaxud hər hansı digər hakimiyyət orqanına deyil, şəxsən onun özünə verilir.

4. Əmək haqqını almaq məqsədilə iş yerinə getmək və geri qayıtmaq vaxtı iş günləri sayılır.

5. Bu maddə zəhmətkeşlərə onların əmək haqlarının bir hissəsi kimi adi ərzaq paylarının-bu paylar onların əvəz etdiyi pulun döyərində bərabər olarsa-verilməsinin qadağan edilməsi demək olmayacaqdır. Lakin əmək haqqından nə vergi kimi, nə zəhmətkeşlərin xüsusi iş şəraitində işi davam etdirmək qabiliyyətlərini saxlamaları üçün xüsusi yedirtməyə, paltara yaxud mənzilə görə, nə də onlara əmək alətləri verilməsinə görə heç bir pul tutulmamalıdır.

Maddə 15

1. Məlum ərazidə istehsalatda bədbəxt hadisələrə və peşə xəstəliklərinə görə qanuni ödəmələrin və vəfat etmiş, yaxud əmək qabiliyyətini itirmiş şəxsin himayəsindəki şəxslərə müavinət verilməsini nəzərdə tutan qüvvədə olan, yaxud qüvvəyə minəcək bütün qanunlar azad müzdla işləyənlərə tətbiq edilən əsaslara məcburi, yaxud icbari əməyə cəlb olunmuş şəxslərə də şamil edilir.

2. Bütün hallarda zəhmətkeşləri məcburi, yaxud icbari əməyə cəlb edəndə hər bir hakimiyyət orqanının üzərinə istehsalatda bədbəxt hadisə, yaxud peşə xəstəliyi nəticəsində ruzi qazanmaq qabiliyyətini tam yaxud qismən itirmiş zəhmətkeşin yaşayışını təmin etmək vəzifəsi qoyulur. Həmin hakimiyyət orqanına həmçinin sonuncu vəfat etdikdə, yaxud işi nəticəsində əmək qabiliyyətini itirdikdə, həqiqətən bu zəhmətkeşin himayəsində yaşayan hər bir şəxsin həyatını təmin etmək üçün tədbirlər görmək həvalə olunur.

Maddə 16

1. Məcburi əmək yaxud icbari əməyə cəlb edilmiş şəxslər, müstəsna zəruri hallardan savayı, qida və iqlim şəraiti onların adət etdikləri şəraitdən sağlamlığını təhlükəyə qoya biləcək dərəcədə fərqlənən rayonlara köçürülmə bilməzlər.

2. Zəhmətkeşlərin yerləşdirilməsi və sağlamlığının qorunması üçün zəruri olan bütün ciddi gigiyena və mənzil şəraiti tədbirləri görülməyinə onların köçürülməsinə qətiyyət icazə verilməlidir.

3. Köçürülmə labüd olduqda səlahiyyətli tibb müəssisələri ilə məsləhətləşmədən sonra zəhmətkeşlərin yeni qida və iqlim şəraitinə uyğunlaşmasını təmin edən tədbirlər görülür.

4. Zəhmətkeşlər adət etdikləri işləri yerinə yetirməyə müntəzəm cəlb olunduqda, onların bu iş növlərinə alışmalarını təmin etmək üçün tədbirlər-məsələn, tədricən öyrəşmələrinə, iş saatlarına, fasilə və istirahətlərinin təşkilinə, lazım gəldikdə, yeməklərinin yaxşılaşdırılmasına, yaxud rasionlarının artırılmasına dair-görülür.

Maddə 17

Səlahiyyətli hakimiyyət orqanları zəhmətkeşlərin uzun müddət iş yerində qalması lazım gələn tikinti, yaxud təmir işlərinin yerinə yetirilməsi üçün məcburi, yaxud icbari əməyə cəlb edilməsinə icazə verməzdən əvvəl əmin olmalıdır ki:

1. Zəhmətkeşlər üçün lazımı gigiyena və zəruri tibbi yardım şəraitinin təmin edilməsi üçün bütün zəruri tədbirlər görülmüşdür və o cümlədən: a) bu zəhmətkeşlər işə başlamazdan əvvəl və bu işlərlə məşğul olduqları bütün müddət ərzində vaxtaşırı tibbi müayinədən keçirilir; b) kifayət qədər tibb personalının təmin olunması, həmçinin hər cür tələbat üçün zəruri dispanserlərin, müalicəxanaların, qospitalların yaradılması və bütün zəruri avadanlıqla təchiz olunması nəzərdə tutulmuşdur; c) iş yerində qənaətbəxş şəkildə yaxşı gigiyena şəraiti, zəhmətkeşlərin içməli su, ərzaq və yanacaq, həmçinin mətbəxt ləvazimatı ilə təchiz olunması təmin edilmiş və lazım gəldikdə, qənaətbəxş paltar və mənzil verilməsi nəzərdə tutulmuşdur;

2. Zəhmətkeşin ailəsinin yaşayışını təmin etmək, məsələn zəhmətkeşin əmək haqqının bir hissəsinin sonuncunun razılığı, yaxud xahişi ilə lazımı qaydada onun ailəsinə göndərilməsi üçün müvafiq tədbirlər görülmüşdür;

3. zəhmətkeşlərin iş yerinə gəlib-gəlmələrini müdriyyət öz məsuliyyəti altında və öz hesabına təmin edəəcək və mümkün olan bütün nəqliyyat vasitələrindən istifadə etmək üçün bu gediş-gəlişi asanlaşdıracaqdır;

4. zəhmətkeş xəstələndikdə, yaxud bədbəxt hadisə nəticəsində əmək qabiliyyətini müvəqqəti itirdikdə, onun adətində yaşayış yerinə qayıtması müdriyyətin hesabına olacaqdır;

5. məcburi, yaxud icbari əmək müddəti qurtarandan sonra həmin yerdə müddətli fəhlə kimi qalmaq istəyən hər bir zəhmətkeş, iki il ərzində öz adətində yaşayış yerinə pulsuz qayıtmaq hüququndan məhrum olmamaqla, bunu etmək hüququna malik olacaqdır.

Maddə 18

1. Adam, yaxud yük daşımaq məqsədilə istifadə edilən məcburi, yaxud icbari əmək, məsələn, yük daşıyan və avar çəkənlərin əməyi mümkün qədər qısa müddətdə ləğv edilir. Bu ləğv edilmə üçün səlahiyyətli hakimiyyət orqanları, məsələn aşağıdakıları müəyyənləşdirən rəqlamentasiya qəbul etməlidir:

a) bu əmək formasından yalnız inzibati məmurların öz vəzifələrini icra edərkən gediş-gəlişini, yaxud inzibati təşkilatın yüklərinin daşınmasını asanlaşdırmaq və ya mütləq zəruri təcili hallarda məmur olmayan şəxsləri daşımaq üçün istifadə etmək təəhhüdü;

b) belə daşımalara yalnız əvvəlcədən keçirilmiş tibbi müayinədə belə müayinə keçirmək mümkün olduqda-həmin işi yerinə yetirməyə fiziki cəhətdən qabiliyyətli hesab edilən kişi əməkçilərin cəlb edilməsi təəhhüdü; bu mümkün olmadıqda, bu işçi qüvvəsini işlədən şəxs işə cəlb edilən əməkçilərin tələb edilən fiziki qabiliyyətə malik olduqlarına və yoluxucu xəstə olmadıqlarına əmin olmaq məsuliyyətini öz üzərinə götürür;

s) əməkçinin daşımaları olduğu yükün çəkisi;

d) əməkçilərin yaşayış yerlərindən uzaqlaşdırılma biləcəyi maksimal məsafə;

c) ayda, yaxud hər hansı bir digər dövr ərzində işçilərin əməyə cəlb edilə biləcəkləri günlərin sayı; buraya yaşayış yerinə qayıtmaq üçün lazım olan günlər də daxildir;

f) məcburi, yaxud icbari əməyin bu formasına cəlb etmək hüququ olan şəxslər, həmçinin bu hüququn səliyyəti həddi.

2) Səlahiyyətli hakimiyyət orqanları bundan əvvəlki bəndin s), d) və c) yarımbəndlərindəki maksimumları müəyyənləşdirərək bir sıra amilləri məsələn işçi qüvvəsi verməli olan əhəlinin fiziki qabiliyyətini, işçilərin keçəcəkləri marşrutun xarakterini, həmçinin iqlim şəraitini hesaba alırlar.

3) Səlahiyyətli orqanlar, bundan əlavə, yükdaşıyanların illik marşrutunun uzunluğunun orta hesabla səkkiz saatlıq iş gününə müvafiq müddət artıq olmaması üçün tədbirlər görürlər, həm də bu məsafə müəyyənləşdirilərkən tələco yükün ağırlığı və marşrutun uzunluğu deyil, cəlcə də yolun vəziyyəti, ilin fəslə və buraya daxil olan hər hansı digər amillər nəzərə alınır; iş vaxtından artıq iş görmək lazım gəldikdə isə belə iş adı maaş cədvəlindən yüksək maaş cədvəli ilə ödənilir.

Maddə 19

1. Səlahiyyətli hakimiyyət orqanları torpağın məcburi becərilməsinə yalnız aclığın, yaxud ərzaq qıtlığının qarşısını almaq və həmişə bunun nəticəsində hasil olunmuş kənd təsərrüfatı məhsullarının və ya ərzağın onları istehsal etmiş şəxslərin, yaxud kollektivin mülkiyyəti olaraq qalacağı şərti ilə icazə verirlər.

2. İstehsal qanun və adətlərə müvafiq kollektiv əsasda təşkil olunubsa və məhsullar, yaxud onların satışından əldə edilən gəlir kollektivin mülkiyyəti olaraq qalırsa, bu maddə kollektiv üzvlərinin kollektivin qanun və ya adətlərinə görə yerinə yetirilməli olduqları vəzifələrin ləğv edilməsinə səbəb ola bilməz.

Maddə 20

Kollektiv üzvlərindən hansınınsa cinayətlərinə görə bütövlükdə kollektivə tətbiq edilən kollektiv cəza verilməsini nəzərdə tutan

qanunvericilikdə məcburi, yaxud icbari əmək, yaxud kollektivin icbari əməyi cəza tədbiri kimi nəzərdə tutula bilməz.

Maddə 21

Məcburi, yaxud icbari əmək şaxtalarda yeraltı işlərin görülməsində tətbiq edilmir.

Maddə 22

Bu Konvensiyanı təsdiq etmiş Təşkilat Üzvlərinin Beynəlxalq Əmək Təşkilatı Nizamnaməsinin 22-ci maddəsinin müddəalarına müvafiq olaraq, bu Konvensiyanın müddəalarının həyata keçirilməsi üçün görülmüş tədbirlərə dair Beynəlxalq Əmək bürosuna təqdim etməyi öhdələrinə götürdüləri illik məruzələrdə həmin ərazidə tətbiq edilən məcburi, yaxud icbari əməyin həcmi həminin aşağıdakı məsələlər: belə əməyin tətbiq edilməsinin məqsədləri; xəstələnmələr, yaxud ölümlərin sayı haqqında məlumat; iş günlərinin uzunluğu; maaş cədvəlləri və əmək haqqının ödənilməsi qaydası: eləcə də buraya aid olan digər məlumatlar barədə mümkün qədər tam informasiya əhatə edilməlidir.

Maddə 23

1. Səlahiyyətli hakimiyyət orqanları bu Konvensiyanın müddəalarını həyata keçirmək məqsədilə məcburi, yaxud icbari əməyin tətbiqinə dair tam və dəqiq rəqlamentasiya qəbul edirlər.

2. Bu rəqlamentasiyada məcburi, yaxud icbari əməyə cəlb edilmiş şəxsin hakimiyyət orqanlarına onun üçün yaradılmış əmək şəraitinə dair hər hansı iddia irəli sürməsinə icazə verilməsi və həmin iddialara baxılmasına və nəzərə alınmasına təminat verilməsi qaydaları əksini tapmalıdır.

Maddə 24

Bütün hallarda məcburi, yaxud icbari əməyin tətbiqi qaydalarının ciddi surətdə həyata keçirilməsini, ya müzdlü əməyə nəzarəti yerinə

yetirən hər hansı artıq mövcud inspeksiya orqanının funksiyalarını məcburi yaxud icbari əməyə də aid etmək, ya da hər hansı digər müvafiq sistem vasitəsilə təmin etmək üçün müvafiq tədbirlər görülür.

Maddə 25

Məcburi, yaxud icbari əməyə qanunsuz cəlb edilmə cinayət qaydasında təqib olunur və bu Konvensiyanı təsdiq edən hər bir Təşkilat Üzvü qanunda göstərilən sanksiyaların həqiqətən təsirliliyini və onlara ciddi riayət olunmasını təmin etməyə borcudur.

Maddə 26

1. Beynəlxalq Əmək Təşkilatının bu Konvensiyanı təsdiq edən hər bir üzvü onu öz suverenliyi, yurisdiksiyası, protektoratı, suverenliyini, qəyyumluğu, yaxud idarəsi altında olan ərazilərdə onun öz daxili yurisdiksiyasına toxunan məsələlərdə üzərinə götürdüyü öhdəliklər səviyyəsində tətbiq etməyi öhdəsinə götürür. Lakin, bu Təşkilat Üzvü Beynəlxalq Əmək Təşkilatı Nizamnaməsinin 35-ci maddəsinin müddəalarından istifadə etmək istəyirsə, öz təsdiqetmə haqqında sənədində aşağıda göstərilənləri əlavə etməlidir:

1. onun bu Konvensiyanın müddəalarını dəyişiksizlik tətbiq etmək niyyətində olduğu ərazilər;

2. onun bu Konvensiyanın müddəalarını dəyişikliklə tətbiq etmək niyyətində olduğu ərazilər və dəyişikliklərin təfərrüatı;

3. barəsində öz qərarını təxirə saldığı ərazilər.

3. Göstərilən bəyanat təsdiqetmə haqqında sənədin ayrılmaz hissəsi sayılacaq və onunla cəmi nəticələrə səbəb olaçaqdır. Təşkilatın hər hansı üzvü 1-ci maddənin 2-ci və 3-cü bəndlərinə görə sonrakı bəyanat vasitəsilə özünün bundan əvvəlki bəyanatındakı qeyd-şərtlərin hamısından, yaxud bir qismindən imtina edə bilər.

Maddə 27

Bu Konvensiyanı təsdiq edilməsi haqqında rəsmi sənədlər Beynəlxalq Əmək Təşkilatının Nizamnaməsinə əsasən qeydiy-

yatdan keçirilmək üçün Beynəlxalq Əmək Bürosunun Baş direktoruna göndərilir.

Maddə 28

1. Bu Konvensiya yalnız Beynəlxalq Əmək Təşkilatının təsdiq etmə haqqında sənədləri Beynəlxalq Əmək Bürosunun Baş direktoru tərəfindən qeydiyyatdan keçirilmiş Üzvlərini əlaqələndirilir.

2. O, Baş Direktor Təşkilatın iki Üzvlünün təsdiq etmə haqqında sənədini qeydiyyatdan keçirdikdən on iki ay sonra qüvvəyə minir.

3. Sonralar bu Konvensiya hər bir Təşkilat Üzvü üçün onun təsdiq etmə haqqında sənədi qeydiyyatdan keçirildikdən on iki ay sonra qüvvəyə minir.

Maddə 29

Beynəlxalq Əmək Təşkilatının iki üzvlünün təsdiq etmə haqqında sənədi qeydiyyatdan keçirilən kimi, Beynəlxalq Əmək Bürosunun Baş Direktoru bu haqda Beynəlxalq Əmək Təşkilatının bütün Üzvlərinə xəbər verir. O, həmçinin sonralar Təşkilat Üzvlərindən alınmış təsdiq etmə haqqında sənədlərin qeydiyyatdan keçirilməsini də onlara bildirir.

Maddə 30

1. Bu Konvensiyanı təsdiq etmiş hər hansı Təşkilat Üzvü onu ilk dəfə qüvvəyə mindiyi andan keçən onillik dövr başa çatdıqdan sonra Beynəlxalq Əmək Bürosunun Baş Direktoruна göndərdiyi və onun qeydiyyatdan keçirdiyi denonsasiya haqqında akt vasitəsilə bu Konvensiyanı denonsasiya edə bilər. Denonsasiya, denonsasiya haqqında akt Beynəlxalq Əmək Bürosunda qeydiyyatdan keçirildikdən bir il sonra qüvvəyə minir.

2. Təşkilatın bu Konvensiyanı təsdiq etmiş hər bir Üzvü bundan əvvəlki bənddə xatırlanan onillik dövr başa çatandan sonra bir il ərzində özünün bu maddədə nəzərdə tutulan denonsas

hüququndan istifadə etməzsə, sonrakı beşillik dövrdə Konvensiya ilə bağlı olacaq və sonralar, hər beşillik dövr başa çatandan sonra bu Konvensiyanı bu maddədə müəyyən edilmiş qaydada denonsasiya edə bilər.

Maddə 31

Beynəlxalq Əmək Bürosunun İnzibati Şurası lazım saydığı hər dəfə Konvensiyanı tətbiqi haqqında Baş Konfransa məruzə təqdim edir və ona tam, yaxud qismən yenidən baxılması məsələsi Konfransın gündəliyinə salınıb-salınmamasını həll edir.

Maddə 32

1. Baş Konfrans bu Konvensiyanı tam, yaxud qismən dəyişdirən yeni konvensiya qəbul edərsə, Təşkilat Üzvlünün yeni, dəyişdirilmiş konvensiyanı təsdiq etməsi-bununla o, qüvvəyə minərsə- müddətə dair heç bir şərtsiz və otuzuncu maddənin müddəalarından asılı olmayaraq, bu Konvensiyanın avtomatik denonsasiyasına səbəb olacaqdır.

2. Yeni, dəyişdirilmiş konvensiya qüvvəyə mindiyi vaxtdan bu Konvensiya Təşkilat Üzvlərinin onu təsdiq etməsi üçün bağlıdır.

3. Bu Konvensiya, hər halda forma və məzmunca onu təsdiq etmiş, lakin yeni dəyişdirilmiş konvensiyanı təsdiq etməmiş Təşkilat Üzvləri üçün qüvvədə qalır.

Maddə 33

Bu Konvensiyanın fransız və ingilis dillərindəki mətnləri eyni qüvvəyə malikdir.

35 №-li Tövsiyə

Əməyə dolayısılə məcbur etmə haqqında Tövsiyə

Beynəlxalq Əmək Bürosunun İnzibati Şurası tərəfindən Cenevrədə çağırılmış və 1930-cu il iyunun 10-da özünün on dördüncü sessiyasına toplanmış Beynəlxalq Əmək Təşkilatının Baş Konfransı, sessiyanın gündəliyinin birinci bəndinin hissəsi olan əməyə dolayısılə məcbur etmə haqqında bir sıra təklifləri qəbul etməyi qərara alaraq,

bu təkliflərə tövsiyə forması verməyi qərar edərək,

əməyə dolayısılə məcbur etmə haqqında 1930-cu il Tövsiyə adlandırılan biləcəkdir və hər bir ölkənin qanunvericiliyi vasitəsilə və ya Beynəlxalq Əmək Təşkilatı Nizamnaməsinin müddəalarına müvafiq olan başqa yolla onu həyata keçirmək məqsədilə baxılmaq üçün Beynəlxalq Əmək Təşkilatının Üzvlərinə təqdim edilməli aşağıdakı Tövsiyəni min doqquz yüz otuzuncu il iyunun səkkizinci günündə qəbul edir:

məcburi və ya icbari əməkhaqqında Konvensiyanı qəbul edərək və bu Konvensiyanın tətbiq edildikdə biləcəyi ərazilərin əhalisinin üzərində olduqca ağır yük qoya biləcəkdir, əməyə hər hansı bir dolayısılə məcbur etməkdən çəkinməyə soy göstərən Təşkilat Üzvlərinin siyasətinin istiqamətləndirilməsi üçün daha yaxşı qaydada uyğunlaşdırılan prinsiplər haqqında bəyanatla bu Konvensiyanı tamamlamağı arzu edərək,

Konfrans Təşkilatın hər bir üzvünə aşağıdakı prinsipləri nəzərə almağı tövsiyə edir:

I

Sərəncamında olan işçi qüvvəsinin miqdarı əhalinin əməyə qabiliyyəti və həyat və əmək vərdişlərində həddən çox gözənlənməyən dəyişikliklərlə əhalinin sosial şəraitində ola bilən zərərli təsir, inkişafın ilkin mərhələsində olan ərazinin iqtisadi inkişafı ilə olaqdar məsələlərin həlli və xüsusilə:

a) belə ərazilərdə sənaye, mədən və kənd təsərrüfatı müəssisələrinin sayının və miqyasının artırılmasına;

b) müvafiq hallarda bu cür ərazilərdə yerli əhalidən olmayan şəxslərin yerləşdirilməsinə;

c) meşə və ya mövcud olan və ya olmayan digər konsessiyalara inhisar xarakteri verilməsinə aid məsələlərin həlli zamanı nəzərə alınmalı amillərdir.

II

Əhalini muzdlı iş axtarmağa məcbur etmək məqsədilə, onlara iqtisadi təzyiqi süni surətdə gücləndirən dolayısı vasitələrdən və xüsusilə:

a) əhalinin xüsusi müəssisələrdə muzdlı iş axtarmaq məcburiyyətinə gətirib çıxara bilən vergilər;

b) torpağı müstəqil becərmək yolu ilə yaşayış vasitələrini qazanmağa cəhd göstərən əməkçilər üçün ciddi çətinliklər yarada bilən torpağa malik olmağa və istifadəyə məhdudiyyətlərin tətbiq edilməsi;

c) hamı tərəfindən qəbul edilmiş "avaralıq" anlayışının qərəzli genişləndirilməsi;

d) başqa şəxslərin yanında işləyən əməkçilər üçün, qalan əməkçilərin vəziyyətilə müqayisədə daha əlverişli vəziyyətin yaradılmasına səbəb ola bilən hərəkət etmə qaydalarının müəyyən edilməsi kimi vasitələrdən çəkinmək lazımdır.

III

Müvafiq əhalinin və ya əməkçilərin mənafeyinə bu cür məhdudiyyətlərin zəruri hesab edildiyi hallar istisna edilməklə müəyyən təsərrüfat sahələrində və ya rayonlarda əməkçilərin məcburi işə girməsinin dolayısı nəticəsi ola bilən işçi qüvvəsinin bir məşğulluq növündən digərinə və ya bir rayondan digərinə könüllü hərəkət etməsinə hər hansı bir məhdudiyyət qoymaqdan çəkinmək lazımdır.

36 №-li Tövsiyə

Məcburi və ya icbari əməyin nizamə salınması haqqında Tövsiyə

Beynəlxalq Əmək Bürosunun İnzibati Şurası tərəfindən Cenevrədə çağırılmış və 1930-cu il iyunun 10-da özünün dördüncü sessiyasına toplanmış Beynəlxalq Əmək Təşkilatının Baş Konfransı,

sessiyanın gündəliyinin birinci bəndinin hissəsi olan, məcburi və ya icbari əməyin nizamə salınması haqqında bir sıra təklifləri qəbul etməyi qərara alaraq,

bu təkliflərə tövsiyə forması verməyi qərar edərək,

məcburi əməyin nizamə salınması haqqında 1930-cu il Tövsiyəsi adlandırılmalı biləcəkdir və hər bir ölkənin qanunvericiliyi vasitəsilə və ya Beynəlxalq Əmək Təşkilatı Nizamnaməsinin müddəalarına müvafiq olan başqa yolla onun həyata keçirilməsi məqsədilə baxılmaq üçün Beynəlxalq Əmək Təşkilatının üzvlərinə təqdim edilməli aşağıdakı Təvsiyəni min doqquz yüz otuzuncu il iyunun iyirmi səkkizinci günündə qəbul edir:

məcburi və ya icbari əməkhaqqında Konvensiyanı qəbul edərək və

göstərilən Konvensiyanın tətbiqini daha səmərəli edə bilən, məcburi və ya icbari əməyə aid bəzi prinsipləri və qaydaları bildirmək istəyərək,

Konfrans Təşkilatının hər bir üzvünə aşağıdakı prinsipləri və qaydaları nəzərə almağı tövsiyə edir:

I

Məcburi və ya icbari əməkhaqqında Konvensiyanın tətbiqi qaydasında nəşr olunan bütün qaydalar, habelə göstərilən Konvensiyanın ratifikasiya edildiyi anda məcburi və ya icbari əməkdə istifadə edilən əməkçilərin xəstələnməsi, şikəst olması və ya ölməsi ilə əlaqədar olaraq müavinətlərin verilməsi və ya ödənilməsi barədə hər cür qanunlar

və inzibati sərəncamlar da daxil edilməklə, mövcud olan və ya sonralar qəbul edilən məcburi və ya icbari əməkdən istifadə edilməsini nizamlayan hər cür digər qanunlar və ya inzibati sərəncamlara marağı olan əməkçilərə və əməkçilərin toplanmış əhaliyə həmin sərəndlərin mahiyyəti yerli dildə və ya bu cür bir neçə dildə səlahiyyətli hökumət orqanı tərəfindən çap edilməlidir. Bu cür çap edilmiş mətnlər geniş müşahidə üçün nümayiş etdirilməlidir və zəruri halda onların marağı olan əməkçilərə və əhaliyə çatdırılması üçün tədbirlər görülməlidir; marağı olan əməkçilərə və digər şəxslərə, həmçinin həmin sərəndlərin mətnlərini maya dəyərində görə əldə etmək imkanları verilməlidir.

II

Məcburi və ya icbari əməkdən istifadə olunması cəld nizamə salınmalıdır ki, müvafiq rayonların yerli əhalisinin ərzaqla təchiz edilməsini təhlükəyə məruz qoymasın.

III

Əgər məcburi və ya icbari əməyə müraciət etmək zəruridirsə, onda bu cür əməyə məcbur etmə heç bir vəchlə qadınlardan və uşaqlardan məcburi və ya icbari işlərdə dolayısı ilə qeyri-qanuni istifadə edilməsinə gətirib çıxartmamasını təmin etmək üçün bütün mümkün tədbirlər görülməlidir.

IV

İnsanları və ya malları daşımaq məcburi və ya icbari əməyə müraciət edilməsi lüzumunu azaltmaq üçün bütün mümkün tədbirlər görülməlidir. Məcburi və ya icbari əməkdən bu cür istifadə olunması, sərəncamda araba və ya mexaniki nəqliyyatın olduğu yerdə qadağan edilməlidir.

V

Məcburi və ya icbari əməklə məşğul olan əməkçilərin spirtli içkilərə heç bir tamah salmamasını təmin etmək üçün bütün mümkün tədbirlər görülməlidir.

95 №-li Konvensiya

Əməkhaqqının mühafizəsi haqqında Konvensiya¹

Beynəlxalq Əmək Bürosunun İnzibati Şurası tərəfindən Cenevrədə çağırılmış və 1949-cu il iyunun 8-də özünün otuz ikinci sessiyasına toplanmış Beynəlxalq Əmək Təşkilatının Baş Konfransı,

sessiyanın gündəliyinin yeddinci bəndi olan, əməkhaqqının mühafizəsi haqqında bir sıra təklifləri qəbul etməyi qərara alaraq,

bu təkliflərə beynəlxalq konvensiya forması verməyi qərar edərək, əməkhaqqının mühafizəsi haqqında 1949-cu il Konvensiyası adlandırılacaq aşağıdakı Konvensiyanı min doqquz yüz qırx doqquzuncu il iyul ayının birinci günündə qəbul edir:

Maddə 1

Bu Konvensiyanın məqsədləri üçün "əməkhaqqı" termini adından və hesablama metodundan asılı olmayaraq, pulla hesablanan və razılaşma və ya milli qanunvericilik ilə müəyyən edilən işə götürülmək haqqında yazılı və ya şifahi razılaşmaya görə sahibkarın, ya yerinə yetirilmiş, ya da yerinə yetirəcəyi əməyə görə, yaxud ya göstərilmiş, ya da göstəriləcək xidmətə görə əməkçiyə ödədiyi hər cür haqqı və ya hər cür qazancı ifadə edir.

Maddə 2

1. Bu Konvensiya, əməkhaqqının ödənilməsi və ya çatacağı bütün şəxslərə tətbiq edilir.

2. Səlahiyyətli hökumət orqanı, harada müvafiq və bunda bilavasitə marağı olan sahibkarlar və əməkçilər təşkilatları varsa, onlarla məsləhətləşdikdən sonra göstərilən bütün və ya bəzi müddəaların işlədiyi vəziyyətlərdən və şəraitlərdən asılı olaraq tətbiq

Qüvvəyə mindiyi tarix: 24 sentyabr 1952-ci il.

edilməsinin məqsəduyğun olmadığı və fiziki işlərdə məşğul olmayan və ya ev təsərrüfatında, yaxud ona bənzər işlərdə məşğul olan kateqoriya şəxsləri bu Konvensiyanın bütünlükdə və ya onun bəzi müddəalarının tətbiqi sferasından istisna edə bilər.

3. Təşkilatın hər bir Üzvü Beynəlxalq Əmək Təşkilatının Nizamnaməsinin 22-ci maddəsinə uyğun olaraq bu Konvensiyanın tətbiqi barədə təqdim etdiyi özünün birinci illik məruzəsində, əvvəlki bəndin qərarına müvafiq olaraq Konvensiyanın bütün və ya hər hansı bir müddəasının fəaliyyətindən istisna etmək niyyətində olduğu bütün kateqoriya şəxsləri göstərir. Sonralar Təşkilatın heç bir Üzvü göstərilən üsulla qeyd edilən kateqoriya şəxslərə aid ediləndən başqa, belə istisnalar edə bilməz.

4. Təşkilatın, özünün birinci illik məruzəsində bu Konvensiyanın bütün və ya hər hansı bir müddəasının fəaliyyətindən istisna etmək niyyətində olduğu kateqoriya şəxsləri göstərən hər bir Üzvü, özünün sonrakı məruzələrində bu maddənin 2-ci bəndinin müddəalarından istifadə hüququndan imtina etdiyi kateqoriya şəxsləri göstərir və bu kateqoriya şəxslərə Konvensiyanı tətbiq etmək məqsədilə görülmüş hər cür tədbirlər barədə xəbər verir.

Maddə 3

1. Pulla əməkhaqqı, yalnız həmin ölkədə qanuni tədavildə olan valyutada ödənilir, guya qanuni valyutaya uyğun gələn, borc öhdəlikləri, qəbzlər, kuponlar formasında və ya hər hansı bir digər formada ödənilməsi isə qadağan edilir.

2. Əgər əməkhaqqının bank çekləri və ya poçt göndərişləri ilə ödənilməsi adirsə və ya xüsusi vəziyyətlər üzündən zəruridirsə, yaxud əgər bunu kollektiv müqavilə və ya arbitraj orqanının qərarı nəzərdə tutursa, yaxud bu cür qərarlar olmadıqda buna, əgər marağı olan əməkçilər razıdırsa, səlahiyyətli hökumət orqanları bu cür formada ödənilməsinə icazə və ya sərəncam verə bilər.

Maddə 4

1. Əməkhaqqının qismən natura ilə ödənilməsinin adı olduğu və ya arzu edildiyi sənaye sahələrində və ya peşələrdə ölkənin qanunvericiliyi, kollektiv müqavilələr və arbitraj qərarları bu cür ödəməyə icazə verə bilər; heç bir şəraitdə əməkhaqqının yüksək alkoqol tərkibli spirtli içkilər şəklində, eləcə də orqanizm üçün zərərli olan narkotiklər şəklində ödənilməsinə icazə verilmir.

2. Əməkhaqqının vəsait şəklində natura ilə qismən ödənilməsinə icazə verildiyi hallarda:

a) bu cür vəsait növlərinin əməkçinin və onun ailəsinin şəxsi istehlakı üçün əlverişli olmasını və ya ona müəyyən şəkildə fayda gətirməsini;

b) belə ödəmənin ədalətli və səmərəli dəyəri təmsil etməsini təmin etmək üçün müvafiq tədbirlər görülür.

Maddə 5

Əməkhaqqı, həmin ölkənin qanunvericiliyi, kollektiv müqavilələr və ya arbitraj qərarları ilə onun başqa üsullarla ödənilməsinin nəzərdə tutulduğu və ya əməkçinin özünün buna şəxsi razılığı olduğu hallar istisna edilməklə, bilavasitə marağı olan əməkçiə ödənilir.

Maddə 6

Əməkçilərin öz əməkhaqqına azad sərəncam verməsində sahibkarlar tərəfindən hər cür sıxışdırılması qadağan edilir.

Maddə 7

1. Əgər müəssisələrdə əməkçilərə ilkin zərurət şeylərini satmaq üçün mağazalar varsa və ya müəssisə ilə əlaqədar olan digər xidmət növləri göstərilirsə, bu müəssisənin əməkçiləri belə mağazalardan və ya digər növ xidmətlərdən istifadə etməyə məcbur edilməyəcəkdir.

2. Əgər başqa mağazalardan və ya xidmət növlərindən istifadə etmək mümkün deyilsə, səlahiyyətli hökumət orqanları tərəfindən, əməkçilərə onlar üçün əlverişli və mümkün olan qiymətlərdə mallar almaq və ya xidmətlərdən istifadə etmək və ya müəssisələr tərəfindən açılan mağazaların və ya onlara göstərilən xidmətlərin öz fəaliyyətlərini müəssisələrə mənfəət gətirmək məqsədilə deyil, onda məşğul olan əməkçilərin mənafeyi naminə həyata keçirmək üçün imkan verən müvafiq tədbirlər görülür.

Maddə 8

1. Əməkhaqqından tutulmalara, yalnız həmin ölkənin qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş və ya kollektiv müqavilələrlə və ya arbitraj qərarları ilə təyin olunmuş şərtlərə riayət edildikdə və ölçülərdə icazə verilir.

2. Əməkçilər bu cür tutulmaların hansı şəraitlərdə və hansı ölçülərdə aparıla biləcəyi barədə səlahiyyətli hökumət orqanlarının mülahizələrinə görə daha münasib şəkildə xəbərdar edilir.

Maddə 9

1. Birbaşa və dolaylı haqq almaq yolu ilə iş əldə edilməsini və ya saxlanılmasını təmin etmək məqsədilə əməkçilərin əməkhaqqından sahibkarın və ya onun nümayəndəsinin və yaxud hər hansı bir vasitəçinin (məsələn, podratçının və ya fəhlə toplayanın) xeyrinə hər cür tutulmalar qadağan edilir.

Maddə 10

1. Əməkhaqqı, yalnız milli qanunvericilikdə göstərilmiş forma və hədudlarda həbs etmək və ya başqasına həvalə etmək obyektinə ola bilər.

2. Əməkhaqqı, əməkçinin və onun ailəsinin yaşamasını təmin etmək üçün lazımlı hesab olunan dərəcədə həbsdən və ya başqasına həvalə edilməkdən mühafizə olunur.

Maddə 11

1. Müəssisənin müflisləşdiyi və ya onun məhkəmə qaydasına keçirildiyi halda, bu müəssisədə məşğul olan əməkçilər ya milli qanunvericiliklə müəyyən edilən müflisləşmədən və ya keçirildikdən əvvəlki dövrdə göstərilən xidmətlərə görə onlara çatacaq əməkhaqqına aid, ya da məbləği, milli qanunvericilikdə göstərilmiş məbləği ötüb keçməyən əməkhaqqına aid imtiyazlı kredit vəsaitlərin əsasnamələrindən istifadə edərlər.

2. Bu imtiyazlı krediti təşkil edən əməkhaqqı, adi kredit vəsaitlərin öz paylarını tələb etdiyi qədər tam ödənilməlidir.

3. Digər imtiyazlı kredit növlərinə münasibətdə, əməkhaqqını təşkil edən imtiyazlı kreditin ödənilmə növbəsi milli qanunvericiliklə müəyyən edilir.

Maddə 12

1. Əməkhaqqı müntəzəm ödənilir. Onun müəyyən müntəzəm vaxtlarda ödənilməsinə təmin edən başqa müvafiq üsulların mövcud olduğu hallar istisna edilməklə, əməkhaqqının ödənilmə vaxtı həmin ölkənin qanunvericiliyi ilə təyin olunur və ya kollektiv müqavilələrlə və ya arbitraj qərarları ilə müəyyən edilir.

2. Əmək müqaviləsinin fəaliyyəti qurtarıqdan sonra bütünlükdə çatacaq əməkhaqqı ilə əlaqədar son hesablaşma həmin ölkənin qanunvericiliyinə, kollektiv müqaviləyə və ya arbitraj qərarına uyğun olaraq, belə qanunvericiliyin, müqavilənin və ya qərarın olmadığı halda, müqavilənin şərtlərindən asılı olaraq səmərəli vaxt dövrü ərzində aparılır.

Maddə 13

1. Əməkhaqqının ödənilməsi, əgər milli qanunvericilik, kollektiv müqavilə və ya arbitraj orqanının qərarı başqa hal nəzərdə tutmursa, və ya əgər əməkçilərə məlum olan digər üsullar daha məqsəduyğun hesab edilmərsə, yalnız iş günləri və iş yerinin özündə və ya onun yaxınlığında icra edilir.

2. Əməkhaqqının aşxanalarda və ya digər bu kimi idarələrdə, cəlcə də əgər sui-istifadənin qarşısını almaq lazımdırsa, pörəkəndə ticarət mağazalarında və oylənə yerlərində əməkhaqqının bu cür müəssisələrdə işləyən şəxslərə ödənməsi halları istisna edilməklə, ödənməsinin həyata keçirilməsi qadağan edilir.

Maddə 14

Zəruri olan yerlərdə, əməkçilərin, onlar üçün uyğun olan və asan başa düşülən formada:

a) onlar işə qəbul olunanadək, cəlcə də onlar işə qəbul edildiyi uyğun əmək haqqına dair hər hansı dəyişikliklər edildiyi şərtlər barədə;

b) əməkhaqqı hər dəfə verilmədən həmin dövrə onların əməkhaqqının dəyişmə bilən müxtəlif tərkib hissələri barədə xəbərdar olunmasını təmin etmək üçün səmərəli tədbirlər görülür.

Maddə 15

Bu Konvensiyanın müddəalarını işə salan qanunvericilik:

a) marağı olan şəxslərin nəzərinə çatdırılır;

b) ona əməl edilməsinə məsuliyyət daşıyan şəxsi müəyyən edir;

c) ona əməl edilmədiyi halda lazımi cəzaları və ya digər uyğun tədbirləri təyin edir;

d) bütün müvafiq hallarda qəbul olunmuş formada və münasib şəkildə, lazımi qeydlərin aparılmasını təmin edir.

Maddə 16

Beynəlxalq Əmək Təşkilatı Nizamnaməsinin 22-ci maddəsinə müvafiq olaraq təqdim olunan illik məruzələrdə, bu Konvensiyanın müddəalarını həyata keçirmək məqsədilə görülməli tədbirlər barədə tam məlumat verilir.

Maddə 17

1. Əgər Təşkilatın Üzvünün ərazisində, o halda dağınıq halda olması və ya rayonun inkişaf səviyyəsi üzündən, səlahiyyətli hökumət

orqanının bu Konvensiyanın müddəalarının əməli tətbiqinin həyata keçirilməsinin mümkün hesab etmədiyi iri rayonlar varsa, bu hökumət orqanı harada sahibkarların və əməkçilərin müvafiq təşkilatları varsa, onlarla məsləhətləşdikdən sonra həmin rayonları bu Konvensiyanın fəaliyyətindən ya tamamilə, ya da onun mümkün hesab etdiyi ayrı-ayrı müəssisələrə və ya peşələrə münasibətdə istisnalarla çıxara bilər.

2. Təşkilatın hər bir Üzvü, Beynəlxalq Əmək Təşkilatı Nizamnaməsinin 22-ci maddəsinə müvafiq olaraq bu Konvensiyanın tətbiqi barədə özünün ilk illik məruzəsində, onun bu maddənin müddəalarına müraciət etmək niyyətində olduğu bütün rayonları, eləcə də, istifadə etmək niyyətində olduğu müddəaların səbəblərini göstərir. Sonralar Təşkilatın heç bir Üzvü bu maddənin müddəasından onlar tərəfindən göstərilən başqa rayonlarda istifadə edə bilməz.

3. Təşkilatın bu maddənin müddəalarından istifadə edən hər bir Üzvü, hər üç ildən tez olmayaraq və harada müvafiq sahibkarlar və əməkçilər təşkilatları varsa, onlarla məsləhətləşdikdən sonra, bu Konvensiyanı, I bəndə görə onun tətbiqi sferasından istisna edilmiş rayonlara aid edilməsinin mümkünlüyü barədə məsələyə yenidən baxır.

4. Təşkilatın, bu maddənin müddəalarından istifadə edən hər bir üzvü, özünün sonrakı illik məruzələrində göstərilən müddəalardan istifadə etmək hüququndan imtina etdiyi rayonları, eləcə də o, bu Konvensiyanın bu cür rayonlara tətbiqi sferasını tədricən genişləndirmək məqsədilə qəbul etdiyi bütün tədbirləri göstərir.

Maddə 18

Bu Konvensiyanın ratifikasiyası haqqında rəsmi sənədlər qeydə alınmaq üçün Beynəlxalq Əmək Bürosunun Baş Direktoruna göndərilir.

Maddə 19

1. Bu Konvensiya, Beynəlxalq Əmək Təşkilatının yalnız ratifikasiya haqqında sənədləri Baş Direktor tərəfindən qeydə alınan Üzvlərini əlaqələndirir.

2. O, Təşkilatın iki Üzvünün ratifikasiya haqqında sənədləri Baş Direktor tərəfindən qeydə alındıqdan on iki ay keçdikdən sonra qüvvəyə minir.

3. Sonralar bu Konvensiya Təşkilatın hər bir Üzvü üçün onun ratifikasiya haqqında sənədləri qeydə alındığı tarixdən on iki ay sonra qüvvəyə minir.

Maddə 20

1. Beynəlxalq Əmək Təşkilatı Nizamnaməsinin 35-ci maddəsinin 2-ci bəndinin müddəalarına uyğun olaraq Beynəlxalq Əmək Bürosunun Baş Direktoruna göndərilən bəyanatda:

a) Təşkilatın bu işdə marağı olan Üzvünün bu Konvensiyanın müddəalarını dəyişiklik etmədən tətbiq etməyi öhdəyə götürdüyü ərazilərə;

b) onun bu Konvensiyanın müddəalarına dəyişikliklər etməklə tətbiq etməyi öhdəyə götürdüyü ərazilərə və bu dəyişikliklərin təfəsilatına;

c) Konvensiyanı tətbiq etməyəcəyi əraziləri və bu halda, onun tətbiq edilməməsinin səbəblərinə;

d) onun, müddəaların gələcəkdə baxılmasınadək öz qərarını cətiyatda saxladığı ərazilərə aid göstərişlər olmalıdır.

2. Bu maddənin 1-ci bəndinin a və b yarımbəndlərində göstərilən öhdəliklər ratifikasiya haqqında sənədin ayrılmaz hissəsi hesab edilir və onlarla cəmi noticələrə səbəb olur.

3. Təşkilatın hər hansı bir Üzvü yeni bəyanat vasitəsilə bu maddənin 1-ci bəndinin b, c və d yarımbəndlərinə görə, özünün əvvəlki bəyanatındakı qeyd-şərtlərin hamısından, yaxud bir hissəsindən imtina edə bilər.

4. Təşkilatın hər hansı bir Üzvü 22-ci maddənin müddəalarına uyğun olaraq bu Konvensiyanın ləğv edilməsinə dövr ərzində, Baş Direktora hər hansı əvvəlki bəyanatın hər hansı şərtini dəyişdirən və müəyyən ərazilərdəki mövcud vəziyyət haqqında məlumat verən yeni bəyanat göndərə bilər.

Maddə 21

1. Beynəlxalq Omək Təşkilatı Nizamnaməsinin 35-ci maddəsinin 4-cü və 5-ci bəndlərinin müddəalarına müvafiq olaraq, Beynəlxalq Omək Bürosunun Baş Direktoruna göndərilən bəyanatda, bu Konvensiyanın müddəalarının müəyyən ərazi üçün dəyişikliklə və ya dəyişiklik etmədən tətbiq ediləcəyi göstərilir; əgər bəyanatda Konvensiyanın müddəalarının dəyişiklik edilməklə tətbiq ediləcəyi göstərilirsə, bu dəyişikliklərin məhz nədən ibarət olması dəqiqləşdirilir.

2. Təşkilatın marağı olan Üzvü və ya Üzvləri, yaxud beynəlxalq hökumət yeni bəyanat vasitəsilə hər hansı əvvəlki bəyanatlarında qeyd-şərt kimi göstərilmiş dəyişikliklərdən istifadə etmək hüququndan tam, yaxud qismən imtina edə bilər.

3. Təşkilatın marağı olan Üzvü və ya Üzvləri, yaxud beynəlxalq hökumət bu Konvensiyanın 22-ci maddəsinin müddəalarına müvafiq olaraq Konvensiyanın ləğv edilə biləcəyi dövrlərdə Baş Direktora, hər hansı əvvəlki bəyanatın hər hansı şərtlərini və bu Konvensiyanın tətbiqinə aid mövcud vəziyyət haqqında məlumat verən yeni bəyanat göndərə bilər.

Maddə 22

1. Təşkilatın bu Konvensiyanı ratifikasiya etmiş hər bir Üzvü, onun qüvvəyə mindiyi ilk andan onillik müddət keçdikdən sonra, onu Beynəlxalq Omək Bürosunun Baş Direktoruna göndərilmiş və onun tərəfindən qeydə alınmış ləğvətmə aktı vasitəsilə ləğv edə bilər. Ləğv etmə, ləğvətmə aktı qeydə alındıqdan bir il sonra qüvvəyə minir.

2. Təşkilatın bu Konvensiyanı ratifikasiya etmiş hər bir Üzvü, əvvəlki bənddə qeyd edilmiş onillik müddət keçdikdən sonrakı bir il ərzində, bu maddədə nəzərdə tutulmuş ləğvətmə hüququndan istifadə etmədikdə növbəti onillik müddətə onunla bağlı olur və sonralar bu Konvensiyanı hər onillik müddət keçdikdən sonra, bu maddədə təsbit olunmuş qaydada ləğv edə bilər.

Maddə 23

1. Beynəlxalq Omək Bürosunun Baş Direktoru, Beynəlxalq Omək Təşkilatının bütün Üzvlərini, Təşkilatın Üzvlərindən aldığı ratifikasiya haqqında bütün sənədlərin və ləğvətmə aktlarının qeydə alınması barədə xəbərdar edir.

2. Baş Direktor, bu Konvensiyanın qüvvəyə minməsi üçün tələb olunan ratifikasiya haqqında aldığı sonuncu sənədin qeydə alınmasını Təşkilatın Üzvlərinə xəbər verərək, onların diqqətini bu Konvensiyanın qüvvəyə mindiyi tarixə cəlb edir.

Maddə 24

Beynəlxalq Omək Bürosunun Baş Direktoru əvvəlki maddələrin müddəalarına müvafiq olaraq ratifikasiya haqqında bütün sənədlərə və ləğv etmə aktlarına aid müfəssəl məlumatları Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Nizamnaməsinin 102-ci maddəsinə müvafiq olaraq, qeydə alınmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Katibinə göndərir.

Maddə 25

Beynəlxalq Omək Bürosunun İnzibati Şurası zəruri hesab etdiyi hər dəfə, o, Baş Konfransa bu Konvensiyanın tətbiqi haqqında məruzəni təqdim edir və ona tam, yaxud qismən yenidən baxılması barədə məsələni Konfransın gündəliyinə daxil edilməsinin lazım olub-olmamasını həll edir.

Maddə 26

1. Əgər Konfrans bu Konvensiyanı tam, yaxud qismən dəyişdirən yeni konvensiyanı qəbul edərsə və yeni konvensiyada əkslik nəzərdə tutulmayıbsa, onda:

a) yəni, dəyişdirilmiş konvensiyanın Təşkilatın hər hansı bir Üzvü tərəfindən ratifikasiyası, 22-ci maddənin müddəalarından asılı

olmayaraq, yeni, dəyişdirilmiş konvensiyanın qüvvəyə minməsi şərtilə, bu Konvensiyanın təxirə salınmadan avtomatik ləğv edilməsinə səbəb olur;

b) yeni, dəyişdirilmiş konvensiyanın qüvvəyə mindiyi tarixdən başlayaraq bu Konvensiya Təşkilatın üzvlərinin ratifikasiyası üçün bağlıdır.

2. Bu Konvensiya Təşkilatın onu ratifikasiya etmiş, lakin yeni, dəyişdirilmiş konvensiyanı ratifikasiya etməmiş Üzvləri üçün hər halda forma və məzmununa görə qüvvədə qalır.

Maddə 27

Bu Konvensiyanın ingilis və fransız mətnləri eyni qüvvəyə malikdir.

MÜNDƏRİCAT

Ön söz	3
--------------	---

NORMATİV SƏNƏDLƏR

İnsan alveri: mübarizə və metodik tövsiyələr	4
Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı Konvensiyası	46
İnsan alverinin, xüsusən qadın və uşaq alverinin qarşısının alınması, aradan qaldırılması və cəzalandırılması haqqında Protokol	94
Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı Konvensiyasını tamamlayan, Miqrantların quru, dəniz və hava ilə sərhəddən qanunsuz keçirilməsinə qarşı Protokol	108
Müstəqil Dövlətlər Birliyinin iştirakçısı olan dövlətlər arasında insan alverinə, insan orqanları və toxumalarının qanunsuz ticarətinə qarşı mübarizə sahəsində əməkdaşlıq haqqında Səziş	130
İnsan alverinə və üçüncü şəxslər tərəfindən fahişəliyin istismarına qarşı mübarizə haqqında Konvensiya	141
İnsan alverinə və fahişəliyin üçüncü şəxslər tərəfindən istismarına qarşı mübarizə haqqında Konvensiyanın Yekun Protokolu	151
Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Narkotik Maddələr və Cinayət İdarəsi İnsan alverinə qarşı mübarizə üsulları	152
İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu (28 iyun 2005-ci il, № 958-IIQ)	175
“İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı (4 avqust 2005-ci il, № 272)	195

Cinayot prosesində iştirak edən şəxslərin dövlət müdafiəsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu (1 dekabr 1998-ci il, № 585-IQD)	198
"Cinayot prosesində iştirak edən şəxslərin dövlət müdafiəsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun tərtib edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı (1 fevral 1999-cu il, № 86)	208
Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi (30 dekabr 1999-cu il, № 787-IQ. Çıxarış).....	210
Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosesual Məcəlləsi (14 iyul 2000-ci il, № 907-IQ. Çıxarış)	218
Ölkədən gətmək, ölkəyə gəlmək və pasportlar haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu (14 iyun 1994-cü il, № 813. Çıxarış)	220
Əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin hüquqi vəziyyəti haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu (13 mart 1996-cı il, № 41-IQ. Çıxarış)	221
Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Daxili Nizamnaməsi (17 may 1996-cı il, № 74-IQ. Çıxarış)	222
Yətkinlik yaşına çatmayanların işləri və hüquqlarının müdafiəsi üzrə komissiyalar haqqında əsasnamə (31 may 2002-ci il, № 336-IIQ. Çıxarış)	222
Azərbaycan Respublikasında İnsan Alverinə Qarşı Mübarizə üzrə Milli Fəaliyyət Planı təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı (6 may 2004-cü il, № 208)	223
İnsan alveri qurbanları üçün xüsusi müəssisələrin yaradılması, maliyyələşdirilməsi, fəaliyyəti, habelə onların fəaliyyətinə nəzarət qaydaları (AR NK-nın 9 noyabr 2005-ci il tarixli, 203 sayılı qərarı)	240
İnsan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyasının həyata keçirilməsi qaydaları (AR NK-nın 6 mart 2006-cı il tarixli, 62 sayılı qərarı)	244

İnsan alveri cinayəti qurbanlarının insan alverinə qarşı mübarizə üzrə xüsusi polis qurumuna təhvil verilməsi qaydaları (AR NK-nın 1 fevral 2008-ci il tarixli, 21 sayılı qərarı)	247
---	-----

İnsan Alveri Qurbanlarına Kömək Fondu haqqında Əsasnamə (AR NK-nın 12 yanvar 2006-cı il tarixli, 8 sayılı qərarı)	249
---	-----

İnsan alverindən zərər çəkmiş şəxslərə reintegrasiya dövründə ödənilən müavinətin məbləğinin müəyyən edilməsi barədə (AR NK-nın 17 iyun 2006-cı il tarixli, 152 sayılı qərarı)	255
--	-----

İnsan alveri qurbanlarının milli istiqamətləndirilməsi mexanizmlərinin həyata keçirilməsi qaydaları (Layihə)	256
--	-----

İNSAN ALVERİNƏ QARŞI MÜBARİZƏ ÜZRƏ MİLLİ TƏDBİRLƏR PLANININ HAZIRLANMASI VƏ İCRASINA DAİR VƏSƏİT	265
---	-----

MƏCBURİ ƏMƏK

Beynəlxalq Əmək Təşkilatının əvvəllər SSRİ tərəfindən qəbul olunmuş konvensiyalarının qüvvəsinin Azərbaycan Respublikası ərazisinə şamil edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Qərarı (3 iyul 1993-cü il, № 637)	376
Məcburi Əmək Haqqında 29 №-li Konvensiya	379
Əməyə dolayısı ilə məcbur etmə haqqında 35 №-li Təvsiyə	394
Məcburi və ya icbari əməyin nizamına salınması haqqında 36 №-li Təvsiyə	396
Əməkhaqqının mühafizəsi haqqında 95 №-li Konvensiya	398

Əlövsət ƏLİYEV

İNSAN ALVERİ:

METODİK TÖVSIYƏLƏR NORMATİV SƏNƏDLƏR

(Azərbaycan dilində)

Bakı-Qanun-2008

NAŞİR:

Şahbaz XUDUOĞLU

NƏSRİYYAT REDAETORU:

Fəxrəddin AĞAZADƏ

KOMPÜTER TƏRTİBATI:

Rəmzi QULİYEV

YIGICILAR:

Seyda NƏRİMANQIZI

Aytən TAHİROVA

KORREKTOR:

Məhparə ƏSƏDOVA

Çapa imzalanmışdır: 20.01.2009

Formatı 60x84 1/16.

Fiziki c/v 25,75; ɣ.c/v 23,94.

Tirajı 500, Sifariş

QANUN NƏSRİYYATI

*Bakı, Azərbaycan, AZ 1001,
Nutəvan döngəsi 1;*

Thilis pr., II Alutava 9

*Tel: 437-52-84; 493-84-30;
431-16-62*

Faks: 498-91-74

E-mail: ms@azdata.net

Web: qanun.az